

RÁKOSI VIKTOR MUNKÁI
III.

RÁKOSI VIKTOR

SIPULUSZ
HUMOROS ELBESZÉLÉSEI

ELSŐ SOROZAT

BUDAPEST MDCCCCIII.
RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET R.-T.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

HOFFMANN MESÉI.
OTELLÓ A PROPELLEREN.
TAVASZI RÜGYEK.
NŐM, A KI HÁRFÁZIK.
EGY SZAMÁR TÖRTÉNETE.
HORÁK UR.
BENDERI UR VACSORÁI.
HOGYAN KERÜLT BELE BAGÓ JULIS A TIMESBE.
RÓZSA A LILIOM-UTCÁBAN.
A PÉCSI HÁROM MALOM.
HOGYAN VETTEM ÉN SZAMARAT.
A POLGÁRMESTER ÖTLETE.
VIDOCQ HALÁLA.
A BÁBA-HOMOKI HÓFUVÁS.
A HISZÉKENY GÁSPÁR.
GYÖRGY UR MANDULÁI.
BOJTOR KAMILL UTAZÁSA.
TÖRTÉNET HÁROM FELVONÁSBAN.
A VÉNUSZ-KÉP.
A KARAKASZI ÖZVEGY.
SZENVEDÉSEIM.
EGY KUTYA ÉS KÉT ÓRA.
A RARITAS.
TÖRÖKÖK ÉS TATÁROK.
AZ ÁL-IVÁN.
KIRÁNDULÁS VISEGRÁDRA.
SÁSKA, AZ ORVOSNÖVENDEK.
CSAMANGÓ PÁL SZERELMEI.

HOFFMANN MESÉI.

Előszó.

Az én életemnek az a tragikuma, hogy a kibe én beleszerettem, az mind máshoz ment feleségül, a ki pedig hozzám jött volna feleségül, az nekem nem kellett. Egyáltalán hosszú, de diástelen udvarlói pályámon azt a tapasztalatot tettem, hogy a szerelem és férjhezmenés a leányoknál két különböző dolog. Legtöbbször férjhez mennek, a nélkül, hogy szerelmesek volnának s még többször szerelmesek, a nélkül, hogy férjhez mennének. Engem a lányok úgy fogtak fel, hogy hozzám el lehet jönni feleségül, de szeretni engem nem lehet. Én meg be akartam bizonyítani, hogy engem szeretni is lehet. Ezzel a küzdelemmel azt is bizonyítani akartam, hogy az Asra-törzs ellentéte vagyok, a ki százszor szeret és mindig életben van.

E bevezetés után, melyre különben szükség nincs, de a munkát ünnepélyesebbé teszi, áttérhetek meséimre.

I. A ballerina.

Első szerelmem egy ballerina volt. Én jártam a gimnázium negyedik osztályába, ő táncolt a m. kir. ballet hatodik sorában. Mind a ketten pedig laktunk a Józsefváros egyik földszintes házában, hol vadon terem a muskátli és örökké szól a harmonika. Mind a kettő, ez a virág és ez a muzsika, költői hajlamokat ébreszt a legelfásultabb kebelben is, s én bennem a költői hajlamok oly óriásilag kifejlődtek, hogy abban az esztendőben az összes reális tudományokból megbuktam. De mindezt kárpótolt Malvina. Így hívták azt az isteni lényt, a ki a hatodik sorban és a hetedik mennyországban táncolt. Eleinte együtt játszottunk az udvaron. Ő futott, én meg kergettem. Ha ezt a játékot sokáig folytattuk, akkor annyiban megváltozott a helyzet, hogy az anyám kergetett (bottal) és én futottam. Az ő fizetése tizenkét forint volt havonként, az én jövedelmem két krajcár naponként. Ennyit kaptam az anyámtól, hogy, ha megéhezem az iskolában, egy sóskiflit vehessek. A sóskifliről természetesen lemondtam s összes jövedelmemet cukros gesztenyébe ölttem, melylyel Malvinának kedveskedtem. Bevallom, hogy fájt a szívem a sóskifliért, de Malvinának is fájt a foga a cukros mandulától. A sóskifliről csakhamar áttértem Malvinára: ő érte fájt a szívem; de ő, fájdalom, mindig megmaradt a fogfájás mellett.

Pótvizsga után átdolgoztam magamat az ötödik osztályba s azt hittem, hogy Malvina most már barátságosabb lesz hozzám. De ugyanez idő alatt Malvina a hatodik sorból a negyedikbe jutott, a fizetését pedig leszállították. A mamája azt mondta, hogy minél előkelőbb egy ballerina, annál kevesebb fizetése van. Ezt a kijelentést én csak az érettségi vizsgálat után értettem meg.

Most már nem kergetőztünk az udvaron s csak arra szoritkozhattam, hogy Malvinának nagyokat köszönjek. Ezt meg is tettem s a legöregebb kalapok nem emlékeznek olyan, alázatos és mély levételre, mint a minőket én csináltam. És ő ilyenkor mosolygott rám. És hogyan mosolygott! Az én számomra mindennap kétszer kelt föl a nap. Először, mikor a nap fölkel és másodszor, mikor Malvina rám mosolygott.

Ekkor már olyan büszke volt, hogy a cukros gesztenyéimet nem fogadta el. Visszajutottam tehát mindennapi sóskiflimhez s most már szívem kizárólag Malvináért fájt.

Egy ködös őszi alkonyon (a szerelmi balesetek alkalmával mindig köd, ős és alkony van) éppen azon borongtam, az átfogó négyzete miért egyenlő a két befogó négyzetének összegével, mikor tanulószobám ablakán kopogtattak. Minden ember, a kinek a világirodalomban csak némi jártassága van, azonnal ki fogja találni, hogy más, mint Malvina, nem kopogtatható. Ugy is volt. Kinyitottam az ablakot és azt suttogtam, hogy mit parancsol?

- Akar nekem egy nagy szivességet tenni?
- Mindent a világon. A világ összes szivességeit megteszem önért.
- Kisérjen el.
- Hová?
- Majd meglátja.
- Hát a kedves mama?
- Ő nem jöhet.

Egy pillanatnyi szünet következett. Én az átfogó négyzetére gondoltam, s négyzetének következményeire, melyek még eddig egészen homályosak voltak előttem.

- Hallgat? Tehát nem jön? Ezt nem hittem. Akkor a szobapiktorhoz kell fordulnom.

Az én szerelmem szobapiktorhoz forduljon? Egy emberhez, a ki sohase fog az intelligenciának arra a fokára emelkedni, hol az átfogó négyzete s a két befogó négyzetének összege kezdődik? Soha!

- Megyek, kisasszony.

Kimásztam az ablakon és a táblákat behúztam magam után. A következő pillanatban eltűntünk a ködben, őszben és alkonyban.

A Terézváros egyik utcájában állapodtunk meg.

- Isten önnel, - kiáltott Malvin és erősen megszorította a kezemet. Ereje igazán bámolatba ejtett, mert tudtam, hogy a ballerínák nem annyira a kar-, mint inkább a lábedzésre fektetnek súlyt.

E hatalmas kézfogás után Malvin befutott a szomszéd házba. És én ámulva, elhagyatva ott álltam a Terézváros egyik utcáján s éreztem, hogy valami szerelmi katasztrófa történt velem. De hogy mi, azzal épp oly kevésbé voltam tisztában, mint az átfogó négyzetének következményeivel a két befogóra nézve.

E pillanatban bizonyára nem állt búsabb ember a Terézváros egyetlen utcáján se.

Haza ballagtam s újra bemásztam az ablakon. Ott bent a szobában várt rám az édesanyám. Ha ezt tudom, akkor egész egyszerűen az ajtón megyek be.

Következett a vallatás. Természetesen Malvinát nem árultam el s mélyen hallgattam. Jutalmam e hűségért az lett, hogy nem kaptam vacsorát. Boszúból nem tanultam meg az átfogó négyzetét.

Másnap megtudtam, hogy Malvina megszökött a szülei háztól, örökre.

Egy év múlva láttam csak viszont. Akkor már az első sorban táncolt, fogatot tartott és semmi fizetése sem volt.

II. A kasszirnök.

Szakértő joghallgatók szerint ahhoz, hogy az ember egy kasszirnököt meghódítson, négy darab piros nyakkendő kell.

Egy piros nyakkendő mellett hidegen megy el, kettőt már észrevesz, a harmadiknál ingadozik, de a negyediknél már meghódol.

Nem úgy értendő a dolog, hogy az ember egyszerre vegye föl a négy piros nyakkendőt, hanem egymás után, mindennap mást, elmésen változtatva a csokrosat a mellessel, a keskenyet a szélessel, a haragosvöröset a szeliden pirossal.

Ember, vagyis inkább jogász, még annyi nyakkendőt kasszirnökre nem pazarolt, mint én Klementinre.

Klementin minden éjjel a *Bethlen Gábor* volt erdélyi fejedelemhez címzett kávéház kasszájában ült és italt mért. És hogyan mért! Kezei alatt még az angol keserű is édes mézzé változott. De nem tagadhatom el, hogy kétféle mértékkel mért. Az önkénteseknek mosolylyal, a civileknek mosoly nélkül. Különben birkaszemei voltak, a mi a régi görögöknél szépségszámba ment, de a mai magyarok csúnyának tartják. A mai magyarok közül én voltam az egy kivétel. Ez a lány csodálatos hatással volt rám. Nem tudtam róla levenni a tekintetemet, s a kávéház legmesszebb eső zugából is, a sakkozók, billiárdozók tömegén át is merően rá néztem. És ő vissza rám. Klementin olyan volt, mint azok a bizonyos különösen rajzolt képek, melyek mindig ránéznek az emberre, akármelyik oldalra áll is. S megtörtént, hogy egy ugyanazon pillanatban egy tüzérhadnagy, egy huszárönkéntes, egy baka s három-négy civilállományu magyar állampolgár hitte, hogy Klementin szemesugaraí rajta nyugszanak.

Én nem tartoztam azok közé, a kik a kassza körül álldogálva kurizálnak s akadályozzák a kisasszonyt abban, hogy a pincéreket ellenőrizze. Csak némán, de ékesszólóan köszöntem neki, s hosszan tekintetem ő nagysága szemeibe. Néha úgy vettem észre, mintha ilyenkor a teához való cukor megremegne kezében, de nem voltam benne bizonyos, hogy nem lappang-e a háttérben a nemzettel (és így ő nagyságával is) barátságos viszonyban álló cs. és kir. hadsereg valamelyik vitéz tagja.

Mikor ez a merő nézés már két hónapig tartott, közeledni is mertem hozzá, a kasszirnök számára megállapított kurizálási sablonok szerint.

- Mit olvas? (Ha t. i. a kisasszony olvas.)

- Jókai Mórt.

- Szereti?

- Nagyon.

- Boldog Jókai!

(Ez egyelőre elég.)

Ha pedig a kisasszony nem olvas, akkor így kezdjük:

- Szeret színházba járni?

- Nagyon. (Mindegyik azt feleli.)

- Hozzak jegyet?

Erre kilencvenkilenc percent azt feleli: „Hozzon!” Klementin azonban lesütötte a szemét s azt rebegete:

- Beszéljen a mamával.

Valósággal megdöbbsentem ettől a rebegéstől. Ilyen érzékeny leányzót még nem láttam, a ki arra a kérdésemre, hogy hozzak-e színházi jegyet, azt feleli, hogy beszéljek a mamával. Nem akartam, én vallomást tenni. Némán meghajtottam magamat s attól kezdve jó darabig újra csak nézésből éldegéltem, közbe örült fényüzést fejtve ki vörös nyakkendőkkkel.

Egyszer aztán a kisasszony elment a kültelki rézöntő-műves ifjúság báljára s ott megismerkedtem a mamájával.

Derék, jól megtermett asszonyság volt, a ki vagy tizszer elmondta, hogy az ő leánya jó családból származik. Végre megkérdeztem, hogy ki volt az igen tisztelt édesapja?

- Az mellékes, - felelt a mama, - különben is leütötte a hajókötel...

Igen? Most már tisztában állt előttem a család: apját leütötte a hajókötel, anyja mosóné volt, de éjszakai munkában (ugy látszik) még nem hűtötte meg magát.

Ezen a bálon tűnt föl először egy törzsőrmester, a kinek hat érdemjele, de csak fél karja volt. Ezzel a fél karjával kitúrt mindnyájunkat, beszélt a mamával, kinek multján vörös fonálként huzódott végig az a hajókötel s én ismét árván maradtam, harminchárom piros nyakkendőből álló családommal.

Klementin férjhez ment a törzsőrmesterhez s most már egész életében ennek fogja mérni az angol keserűt. Így végződött második szerencsétlen szerelmem.

Közbevetés.

Hoffmann meséi cím alatt irtam a minap egy novellát, melyre a fenyegető levelek egész tömegét kaptam. Ezek a levelek három kategóriába sorozhatók:

1. *Ballerina-levelek.*

2. *Kasszirnő-levelek.*

3. Levelek ezután leleplezendő ideáloktól.

A ballerina-levelek nekem nem imponálnak. Olyan közel nem ülök a ballethez, hogy lábbal elérjenek, s míg ők ezt a frázist, hogy *ön majom* két *n*-nel és két *j*-vel írják, így: *önn majjom*, addig nyugodt vagyok, hogy nem vagyok majom. A kasszirnő-levelek már komolyabbak. Ők azzal fenyegetnek, hogy mérget csöppentenek a kávémba s teám mellé rum helyett ciankálit tesznek.

A mi csak azt bizonyítja, hogy ők még a romantikus iskolához tartoznak s hisznek a méregben, törben, kötélletrákban, éjféli párbajokban és más efféle szamárságokban.

A harmadik kategóriájú fenyegető levelektől nemcsak nem ijedek meg, hanem őszinte köszönettel vagyok értük, mert sok régen elfelejtett ideál jelentkezik, a kik így rám nézve a novellairást megkönnyítik.

Ezen sikerült közbevetés után folytassuk a sorozatot.

III. Tatjana.

Fájinak hívták, de kora ifjúságában áttért a Tatjana névre, mert a Fáni név oly szerény és szelid, hogy még lóvasuti kocsira se lehet vele felülni, ha nem egy, hanem két ló van eléje fogva. Tatjana vörös bluzt viselt és a lába fájt. A vörös bluznak nem lettek következményei, a lábfájásnak igen. Tatjana, nem járhatván sehova, oly foglalkozást keresett, mely mellett egész nap ülhet. A gyengébbek ülőfürdőket tanácsoltak neki, de ez nem lévén foglalkozás, hanem állapot, nem fogadta el. Végre trafik-vásárlásra határozta magát. Itt ösmerkedtem meg vele. Ismeretségünk azon kezdődött, hogy britannikáért ezüst huszkrajcárossal fizettem s ő rám nézván, dallamos hangján így szólt:

- Hamis!

Ő mosolygott, én mosolyogtam, te mosolyogtál, mi mosolyogtunk. Rágyujtottam egy szivarra s távozni akartam azzal a föltevással, hogy újra visszatérek. Ekkor a dallamos hang újra megszólalt:

- Csaló!

Ő nem mosolygott, én nem mosolyogtam, te nem mosolyogtál, mi nem mosolyogtunk. Visszafordultam.

- A hamis nekem szólt, nagysád? - kérdém.

- Nem, a huszasnak.

- Hát a csaló?

- Az önnek.

- Ön nagyon szigorú. Soha még nőt meg nem csaltam. Ez volt az első kísérlet. Ez se készakarva történt.

- Hiszem, - mondá Tatjana, s a jó huszasomat a többiek közé dobta, de a rosszat nem adta vissza.

Másnap újra ott voltam, s a tegnapinál drágább szivarokat vettem. Ezuttal egy forintossal fizettem s ő hét hatost adott vissza. Köztük a rosszat is. Kis hamis! gondolám magamban s ezt értettem rá is, meg a huszasra is.

Mikor megtudtam, hogy a szivarosbolt kétezer forint tiszta jövedelmet hoz, eddigi érdeklődésem valóságos szerelemmé változott át. S milyen szerelem volt ez! Méltó lett volna százezer forint hozományra és négy szoba butorra. Tatjana csak dalolt és csicsergett, de nem nyilatkozott s egy reggel Tatjana helyett a nagynénje fogadott, a kinek nem a lábai, hanem a vállai fájtak, mert hetven év terhe nyugodott rajtuk.

- Hol van Tatjana?

- A Fáni?

- Hát nem bánom, a Fáni.

- Bécsbe ment, Billrothoz.

- Ki az, a vőlegénye?

- Dehogy, a doktor.

- Tudom, tudom, ezt mondják önök mind, az első vallatásnál. Tudja ön, tisztelt asszonyság, hogy mit mondanak a francia középfajú színművekben ilyenkor egymásnak és különösen az ilyen vénasszonynak?

- Nem tudom.

- Nohát tudja meg. Ezt: *Ön nyomorult*. Most pedig adjon világos portorikót.

Az öreg asszony elhült, hogy én ezután a goromba hang után ilyen olcsó szivart merek kérni és vállbajos egyénektől ritka szellemmel így felelt:

- Tudja ön, hogy a középfajú magyar trafikokban mit mondanak az ilyen vevőknek?

- Mit?

- Távozzék, maga *smucián*!

Büszkén hátraszegeztem a fejemet.

- Jegyezze meg asszonyság, hogy ezt már fiatalabb nők is mondták nekem.

Ezzel elhagytam a helyiséget.

Tatjana távolléte alatt a trafik tiszta jövedelme leszállt nyolcszáz forintra, az én szerelmem pedig tizezer forintos hozományt sem ért már meg. Azért visszatértem a rózsatéri trafikba, öreg barátnőimhez, kikkel a *Magyar Egyesület* titkos megbízásából hazai nyelvünkön diskurálok, s a kik (nem tudom, mi okból) engem Pázmándy Dénesnek tartanak.

IV. Az özvegy.

Egy nyáron a Császárfürdőbe mentem lóvasuton. Egy feketébe öltözött vastag asszony ült mellettem, a kit kilencven kilóra becsültem. Leejtette a legyezőjét, fölvettem, leejtette a zsebkendőjét, fölvettem, rálépett a lábamra és föl se vettem. Mindez öt annyira meghatotta, hogy megszólított:

- Szereti a kúrtszót?

Meglepve néztem rá. Miért éppen a kúrtszót? Miért nem a sajtot, vagy a narancsot?

- Hogy érti ezt, nagysád?

- Szereti a kúrót, mikor szól?

- A kúrót, mikor szól? Valóban, nagysád, erre nem gondoltam még...

Terringtonét! Még ha azt kérdezné, hogy fujtam-e már a kúrót, ezt érteném.

- Mert lássa, én nem szeretem s idegessé tesz, hogy ez a lóvasuti kocsis egyre fujja.

Vagy úgy, hát erről jutott eszébe? Így mégis van némi értelme a kérdésnek.

- Különben, - folytatá ő nagysága, - talán azért tesz ez a hang olyan idegessé, mert a hajósok vészkúrójára emlékeztet.

- S ehhez nagysádnak szomorú emlékei fűződnek?

- De milyen szomorú! Az *Albatrosz* pusztulása, atyám halála...

- Tengerész volt az öreg ur? - kérdém mély részvéttel.

- Az volt, uram, de édesvizekre is letette a vizsgát.

- És savanyuvizekre is? - kérdém fokozódó érdeklődéssel.

- Azokra is, de csak a borszéki vizeken szeretett evezni, a mohai óceánt kerülte.

Megsirattuk a vén tengeri farkast s az özvegy abbeli nézetének adott kifejezést, hogy én jó ember vagyok. Elváláskor kezet csókoltam neki s ő elárulta, hogy másnap hol és mikor fog újra lóvasutra ülni.

Hosszan utána néztem, nagyon be volt fűzve s alig tudott menni. Tíz kilóval többre becsültem, mint ismeretségünk előtt.

Semmi kétség, özvegyasszony. A férje elveszett az *Albatrosz*-szal s ott nyugszik a Kanári-szigetek körül, a tenger fenekén, besózva, mint egy héring, beáztatva, mint a kender.

Másnap, harmadnap, mindennap találkoztam az özvegygyel a lóvasuton. Ő nagysága, a mint mult a nyár, egyre búsabb lett s én azt hittem, hogy a mulandóságra gondol. És soha többet nem árult el, mint a mennyit már első találkozásunkkor megmondott. Csak annyit tudtam, hogy anyától lett és nem rózsafán termett, de a lakását nem mondta meg.

E bizalmatlanság ellenére elhatároztam, hogy nőmmé teszem s egy esős délután, mikor csak ketten voltunk a lóvasuton, ezt megmondtam neki.

Szeme megvillant, arcbőre piros lett, megrázta a kezemet és szóla:

- Az öné vagyok, de beszéljen a *férjemmel*...

Fölugrottam.

- Hát ön nem özvegy? Hát az *Albatrosz*?...

- Az *Albatrosz*? Az gabonaszállító hajó volt a Dunán s egész vagyonunkkal elsüllyedt... ebbe a csapásba halt bele atyám... Az öreg tengerész...

- S a férje?

- Az él és tengerészkapitány.

- Az óceánon?

Az asszony bambán nézett rám.

- Igen, uram, az óceánon, Titel és Szeged közt. Én kész vagyok tőle elválni, ha ön úgy akarja.

- Asszonyom, ezt nem tehetem. Titel és Szeged közt elég unalmas, egyhangu a vidék, minek sulyosítsam férje sanyaru állapotát családi tragédiákkal. Én szívesen feleségül vettem volna önt azon föltétel alatt, hogy elődöm a Kanári-szigetek korallzátonyai közt, cápák társaságában aludja örök álmait; de hogy én nem vehetem el egy Titel és Szeged közt hajókázó tengerészkapitány özvegyét: ez világos. Isten önnel, örökre.

Leszálltam. Azóta csak hajón merek a Császárfürdőbe járni.

Közbevetés.

Szerelmeimnek utolsó fejezetéhez érkeztem; nem folytatam tovább, mert elvégre nem vagyok még olyan öreg, hogy a szerelmet pusztán irodalmilag gyakoroljam. Azután meg ki is fogytam már az érdekesebb kalandokból, s utána kell néznem, hogy ujjakkal gazdagítsam leendő emlékirataimat. Bármit mondjanak is ellenségeim, azt nem tagadhatják, hogy a *Hoffmann meséi* című történeti ciklus egyike leggeniálisabb eszméimnek, mert valahányszor tárcát kellett írnom, s nem volt semmi tárcaideám, megírtam egy folytatást a Hoffmann meséiből.

De mit áldoztam én föl ezért a kis könnyebbségért! Irtóztató, ha elgondolom! A kacér özvegyek, a kik eddig oly édesen néztek rám, mikor a lóvasuton helyet adtam nekik, most villámló szemekkel mérnek végig, s azt felelik:

- *Csak maradjon ülve, t. ur!*

T. ur! Nem tisztelt ur, sem tekintetes ur, hanem csak t. ur! Jogom van az összes *t*-vel kezdődő kellemetlen jelzőket és mellékneveket magamra venni. S az özvegyek villámló tekintetében megvan a keserű szemrehányás, hogy ilyen emberrel, a ki a pénteki légyottot vasárnap már indiszkrét módon közzéteszi az ujságban, mi nem kezdhetünk semmit.

Szóval, nagyon nehéz lesz jövőre kalandok tekintetében megmaradni az eddigi színvonalon s ezért ne vegyék rossz néven, ha Hoffmann meséi egy időre szünetelni fognak.

Ezen sikerült közbevetés után folytassuk, illetőleg fejezzük be a ciklust.

V. Hej, Bátki Tercsi, Bátki Tercsi!

Odakint, a kültelken, hol jobbak az emberek és rosszabb a bor, Slezák polgártársunk vendéglőjében, a kéményseprő-segédék önképző és temetkezési egyesülete műkedvelő előadásra készült. Rólam, a ki mindig fekete szalonkabátban jártam, abból az egyszerű okból, mert több kabátom nem volt, a kéményseprők azt hitték, hogy rokonszenvezek a fekete színekkel, s így az ő mesterségükkel is. Ennélfogva fölkértek, hogy mondjak nekik egy alkalmas darabot. Én a *Falu rosszát*-t ajánlottam. Ők erre egy lépéssel tovább mentek és fölkértek, hogy én rendezzem az előadást. Elfogadtam. Erre vérszemet kaptak, s fölszólítottak, hogy játszam el Göndör Sándort. Ezt is elfogadtam.

Igy kerültem én közelebbi ösmeretségbe Slezák vendéglőjével s a kéményseprő-segédék egyesületével. És ah! ez uton ösmerkedtem meg Bátki Tercsivel.

Ez a lány csodálatos keveréke volt egy földöntuli lénynek, s egy igen ismert házi szárnyasnak. Ez a földöntuli lény az angyal, s ez a házi szárnyas a liba. Bátki Tercsi szép volt, mint egy angyal, és ostoba volt, mint egy liba. Aranyszőke haja bokáig, együgyűsége a felhőkig ért. Én persze első tekintetre csak a szépséget láttam, az együgyűséget csak akkor vettem észre, mikor már fülig szerelmes lettem bele. S hajh, ekkor már késő volt, nem tudtam kiábrándulni belőle.

Ismeretes, hogy a szindarabban Göndör Sándor őRJöng Bátki Tercsiért, a ki azonban nem viszonzozza ezt az őRJöngést. A kedves gyermek, az angyal, a ki Bátki Tercsi szerepét játszotta, ezt úgy magyarázta, hogy neki a polgári életben is kötelessége irántam a leghatározottabb ellenszenvet tanusítani. Legszebb mondásaim, próba közben fülébe sugott legédesebb szavaim csak annyi hatást tettek rá, mint a kolerára a polgármester proklamációja, melylyel a járványt betiltotta. A legnagyobb hidegvérrel folyton pattogatott kukoricát evett, melyet egy kéményseprő-legény hozott neki minden próbára. És még ez a pattogatott kukorica is oly jól állt, olyan szüzsies bájt kölcsönzött neki, hogy voltak pillanatok, a mikor szivesebben lettem volna az ő aranyos kezeiben kukorica, mint Bulgáriában fejedelem.

A főpróbát tartottuk s én éppen a kocszában való duhajkodást végeztem el, mikor egy sulyos kéz vállaimra nehezedik s a sulyos kéz tulajdonosa így szól:

- Göndör ur, hallom, hogy ön settenkedik a lányom körül.

- Ki volna az ön lánya? - kérdém, bár azonnal tudtam, hogy kinek az apjával állok szemközt.

- Az én lányom a Rózsi, a Bátki Tercsi. Ugy-e barátocskám, szép lány?

- Nagyon szép, - rebegtem és egészen belesápadtam.
 - Csakhogy nem adjuk ám fehér embernek. Kéményseprő lesz annak a férje. Mert mi, öcsém uram, ősrégi kéményseprő-családból származunk. Őseink már a mohácsi vész idejében kéményt söpörtek.
 - Engedjen meg uram, - feleltem némileg magamhoz térve, - ez csak nem érdem. Mig mások vérzetek, maguk söpörtek.
 - Ostoba beszéd. Nem vérezhet mindenki! Hová lett volna így az ország?
 - De nem is söpörhet mindenki. Én például nem fogok kéményt söpörni soha, inkább hasadjon meg a szívem. Különböznék ismeri ön az átöröklés törvényét?
 - Nem.
 - Én sem. De annyit tudok, hogy egy család se lehet büntetlenül egész nemzedékeken át kéményseprő s szent meggyőződése, hogy az ön unokái mint koromfekete szerecsenek jönnek a világra.
- Jelenetem volt s ott hagytam az öreget. Mikor visszatértem, félrehúzott s nyugtalanul így szólt:
- Megkérdeztem a komámat, a ki kerületi elöljáró, hogy ismeri-e az átöröklés törvényét. Ő azt felelte, hogy ősméri, tavaly hozta az országgyűlés, s a ki megszegi, három évig terjedő börtönnel bünhődik. Köszönöm a szíves fölvilágosítást. Nagyon köszönöm, de a lányomra ne számítson.
- Melegen megszorította a kezemet és otthagyt.
- Pár perc múlva odajött hozzám az a fickó, a ki Rózsikát pattogatott kukoricával szokta táplálni, s szóla:
- Krieshuber ur tisztelteti.
 - Ki az?
 - Rózsikának az apja.
 - Hát maga kicsoda?
 - Én Krieshuber ur első segédje vagyok. Krieshuber ur tisztelteti és azt üzeni, hogy ha még egyszer egy szót szól a lányához, letöri a derekát.
- ...Így tanítsuk meg a kéményseprő-segégeket műkedvelő előadásra, a kéményseprő-mestereket pedig az átöröklés törvényére.

VI. Az óriáshölgy.

Óriásilag szerettem a Ciniselli-cirkusz óriáshölgyét.

Négy mázsa ötven fontot nyomott. Földült a lóvasuti kocsi, ha *ő nagysága* (megérdemelte ezt a címet) föllépett rá. A néhai Göndöcs Benedeket négyszer egymásután fölemelte a levegőbe s egyszerre, egy kosárba belerakva, huszonkét dijnokot tett föl a földről az asztalra.

Most jövök én. Hatvannégy kilót nyomok. A lóvasuti kocsi nem dül föl, ha rálépek. Göndöcs Benedeket egymásután egyszer se emelem föl s a huszonkét dijnok ítéletnapig várhatja, hogy én az asztalra föltegyem. Inkább leiszom egy dijnokot az asztal alá.

Ilyen ellentétes tulajdonságok választottak el tőle s mégis lángra lobbantam iránta.

A dolog úgy történt, hogy egy cirkuszi estén a direktor fölszólított négy embert, hogy álljon rá arra a boldog deszkára, mely az óriáshölgy keblén pihent.

A négy vállalkozó egyike én voltam.

Mikor egy darabig álldogáltam vágyaim netovábbján, az óriáshölgy megragadta a deszkát s a levegőbe emelte. Három vállalkozó leesett, a negyedik nem. Ez a negyedik én voltam. Végigfeküdtem a deszkán s közelről néztem az óriáshölgy mámorító szemeibe. Ugy látszik, ő is mámoritónak találta az én szemeimet, mert miskolci kocsonyaszerűen pislogott s szóla:

- Ön bátor ember, ez tetszik nekem. Jöjjön ma velünk vacsorálni a *Köszvényes alezredes*-hez címzett vendéglőbe.

- *Velünk?* Kikkel? Önhöz hasonló óriásokkal?

- Nem. Velem és imprezáriómmal.

Igent suttogtam a fülébe s kötélletrán leszálltam a földi légkörbe, mert a nép már zendülni kezdett.

A hölgy maga jött el a *Köszvényes alezredes*-hez. Mikor megláttam, boldog voltam, de a mikor enni kezdett, teljesen kiábrándultam. Körülbelül így lehetett volna megrendelni a vacsoráját:

- Hozzon *másfél óráig* paprikás csirkét.

Erre a vacsorára ráment félhavi gázsim. S mikor a pincér elvitte a tizennégy tányért, melyben a harcban elesett szárnyasok csontjai föl voltak halmozva, ő nagysága fölsóhajtott:

- Annyit ettem, mint egy madár.

(Valószínűleg strucmadarat gondolt.)

- Óh, ha nem szenvednék étvágytalanságban! - folytatá búsan, s balvállamra hajtotta a fejét. (Azóta ferdén tartom a balvállamat.)

- Használjon karlszbádi kúrát, - biztatám. Mit csináljak egyebet, hisz tényleg gyomorbaja volt. Ekkora étvágy a legveszedelmesebb gyomorbajok közé tartozik.

Ekkor lépett be az imprezárió, a ki olyan furcsa rézsutosan tartotta magát. Mindjárt kitaláltam, hogy fiatakorában kucséber-kosár nyomta az oldalát.

Bemutatkoztunk; a németajku ur, a ki spanyolszakállat, olasz nevet és angol felöltőt viselt, úgy nyujtotta a kezét, mint a kucséber nyujtja a számokkal telt zacskót. Biztosan kucséber!

- Holnap lesz a jutalomjátékom, - suttogá a hölgy, - kapok virágot?

- Virágot? - kérdém elhűlve.

- Igen, uram, *melcsokrot*.

(Melcsokrot? Mekkora kellene lenni annak a melcsokornak? El se tudom képzelni.)

- Meglesz, - suttogám, azzal kimentem a szomszéd szobába, kifizettem a hölgy vacsoráját, ott maradt az óráim, a gyűrűm, a felsőkabátom s bucsutlanul eltávoztam.

Előbb azonban beküldtem hozzá Hirsch báró lakáscímét (Paris, Rue de Rome 20.). Nincs Európában más ember, a ki ezt a szerelmet elviselhetné.

OTELLÓ A PROPELLEREN.

Kellemes baritonhangom, rokonszenves körszakállam és szelid nézésű szemem lévén, az emberek azt hiszik, hogy én arra születtem, hogy rajtuk segítsek. Soha még baritonhang, körszakáll és szem embernek annyi kellemetlenséget nem okozott, mint nekem az enyém. Mert baritonom kicsi ahhoz, hogy énekes lehessek, a szakállam kicsi ahhoz, hogy rá hitelezzenek, a szemem pedig kicsi ahhoz, hogy szépségemet emelje. De mind a három éppen elég ahhoz, hogy jószívű embernek tartsanak.

A dologban az a baj, hogy tényleg jószívű ember vagyok, nem tudok megtagadni senkitől semmit, s ha a szivemen kopogtatnak, azonnal kinyilik. Ha én lettem volna Káin, az emberiség története másképp alakul, mert tőlem Ábel még most is életben lehetne.

A kik pénzbeli segítségért jönnek hozzám, azokról nem beszélek. Hála zilált anyagi viszonyaimnak, igen kevés embernek vagyok a hitelezője, s ez ideig elenyészőleg csekély azoknak a száma, a kik az első hazai takarékpénztárral összetévesztettek.

Annál nagyobb azoknak az embereknek a száma, a kik kellemetlen dolgaik elintézésében engem nélkülözhetetlennek találnak. Ha tudnák a bankok, hogy az én személyem milyen bizalomgerjesztő, régen ötszörös igazgatótanácsos volnék s most nyugalomba vonulva, a váci fegyházban vagy Amerikában tölteném életemnek hátralevő évtizedeit.

Ha felülök a lóvasutra vasárnap este, s azon egy részeg ember garázdálkodni kezd, bizonyos, hogy a publikum nem a rendőrt, se nem a konduktort, hanem engem szólít föl arra, hogy az illetőt eltávolítsam. Tudják-e önök, mit tesz az, egy ittas embert a lóvasuti kocsiról levinni? Röviden meg fogom magyarázni. Egy lóvasuton ülő becsipett ember háromszorosan mozog. Először mozog alatta a föld, másodszor mozog alatta a lóvasuti kocsi, harmadszor mozog ő maga is külön, a saját felelősségére. Arról van tehát szó, hogy ezt a háromszoros mozgást kettősre redukáljuk, vagyis, hogy az embert a kocsiról a szárazföldre juttassuk. Egyszer láttam, mikor a fiumei tengeröbölben fogott cápát a szárazra huzzák. Körülbelül ilyen műveletet végeztem egynéhányszor zajos vasárnap estéken, lóvasuti csendháborítókkal, engedve a közóhajnak (mint a színigazgatók szokták mondani) vagy barátaim unszolására (mint a verskötetet kiadó költők szokták mondani). Ez a dolog végre annyira ment, hogy most már vasárnap egyáltalán nem ülök lóvasutra.

Ha felülök a dunai propellerre, Budára tartva s egy utitársunk beleveti magát a vízbe, még a kapitány is rám támad, hogy nem látom-e tán, mi történik, hogy ilyen nyugodtan meg tudok ülni. Látni látom, de uszni nem tudok, felelem én, s ezt a kifogást tőlem senki se fogadja el. Elsőrendű szabaduszók gunyakacajjal gyávának bélyegeznek s én érzem lelkem mélyén, hogy tulajdonképpen nekem az öngyilkos után azonnal a vízbe kellett volna ugranom s ott fulladnom. Ez nagy, ez nemes, ez - ostoba dolog lett volna.

Egy lóvasuti kocsinál, vagy egy propellernél nagyobb erkölcsi testület *egyszerre* sohase viseltetett irántam bizalommal, különben vagy országgyűlési képviselő, vagy francia császár, vagy legalább is a Kisfaludy-társaság tagja volnék. De az egyes emberek kivétel nélkül biznak bennem.

Maradjunk a propellernél.

Egyszer Budán éppen ki akarok szállni a csavargözösből, mikor a kapitány megállit s így szól hozzám:

- Ugy-e már nem emlékszik reám?

- De igen... valóban... ön olyan ismeretlennek tetszik nekem... hol is találkoztunk? - feleltem. Vajjon mit akarhat?

- Most két éve leestem a gőzsiklóról és kificamítottam a lábamat...

- Igen, igen, most már tudom...

- Mit tud?

Egy darabig hallgattam. Tulajdonképp nem tudtam, hogy mit tudok. Végre eszembe jutott, s szólék:

- Azt mindenesetre tudom, hogy ön kificamította a lábát.

- Jó, jó, de ez nem lényeges. A lábficamodás miatt szolgálat képtelen lettem és az egész nyarat Soroksáron töltöttem. Emlékszik már?

Megembereltem magamat.

- Hogy emlékezhetném arra a nyárra, melyet ön töltött Soroksáron? Arra a nyárra sem emlékszem, a melyet én töltöttem Soroksáron.

- Milyen rossz emlékezőtehetsége van! - sóhajtott a kapitány, - különben mind ilyenek ezek a szárazföldi patkányok.

(Ez az ember még tán Soroksárról is azt hiszi, hogy az egy, a Csendes óceánon uszkáló sziget, emberevő svábokkal.)

- Tehát ön arra sem emlékszik, hogy a soroksári helyiérdekű vasut megnyitásakor nálam ebédelt?

Hirtelen megváltoztattam a haditervet. Térjünk át az emlékezésre, különben ez a vízi patkány nem ereszt el estig.

- Ahán! Egy helyiérdekű ebéd soroksári kenyérrel? Hogyne emlékezném. Engedje meg, hogy kedves egészségére kívánjam, mert ezelőtt két évvel, a vonat indulása miatt, nem volt rá időm.

- No látja, csak egy kicsit erőltetni kell az észet. És most, mint önnek egykori kedves házigazdája, arra kérem, menjen el a lakásomra és mondja meg a feleségemnek, hogy nem megyek haza vacsorára.

Ekkor tapasztaltam először életemben, hogy egy ugyanaz a dolog milyen különböző hatást tehet a különböző foglalkozású emberekre. Egy hordár megörült volna a megbízásnak, én dühbe jöttem. Hogyan jutok én ahhoz, hogy egy vadidegen propellerkapitánynak, a ki a lábát kificamította és Soroksáron egy nyarat töltött, a lakására menjek azzal az üzenettel, hogy nem megy haza vacsorára? Először is miért nem megy haza vacsorára? Másodszor mi közöm hozzá, ha nem megy haza?

- Engedje meg, kapitány ur, ilyen megbízást egy matróz, vagy egy hordár is elvégezhet.

A kapitány fájdalmas mosolylyal nézett rám.

- Azt hiszi? - kérdé, óriásit sóhajtván. Kár, hogy a hajó nem volt vitorlára berendezve, s így nem vehette hasznát a kapitány bánatának.

- Azt hiszi? - szólt másodszor is. - Látszik, hogy nem ismeri a helyzetet. Uram, sok intelligencia kell e küldetéshez. Csak menjen el, Krisztinaváros, Csalogány-utca tizedik szám alá, jöjjön aztán vissza s mondjon el nekem mindent.

Egy propellerkapitány, a kit családi dráma kerülget! Valószínű ugyan, hogy az ő drámája csak úgy viszonylik az élet igazi drámáihoz, mint a propeller a nagy tengeri fregattokhoz, de azért érdekes dolog.

Alig haladtam harminc lépést, utánam szaladt egy hajóslegény s szólt:

- A kapitány ur azt üzeni, hogy ne tessék a lakására menni. Haza megy vacsorára.

Tessék! A mint nem látta a szakállamat, a szememet és nem hallotta a baritonomat, azonnal elvesztette hozzám való bizalmát. Nem úgy, kapitány ur, most már végére járok a dolognak.

A Csalogány-utca tizedik számú házának kapuja be volt zárva. Megdöngettem, mire kinyílt egy ablak, melyet nem döngettem meg. Egy anyósformájú asszony nézett ki. A ház, úgy látszik, erősen volt védelmezve.

- Mi tetszik? - kérde a nő.

- Be akarok menni.

- Nem lehet. A kulcsot elvitte a kapitány.

- Pedig egy fontos üzenetem van a felesége számára.

- Micsoda? Majd átveszem én.

- Nem lehet. Csak a kapitánynénak adhatom át.

E szóra egy barna menyecske jelent meg az ablaknál. Első pillanatra meg se látszott rajta, hogy egy propellerkapitánynak a felesége. Talán huzamosabb megfigyelés után föl lehetett volna fedezni rajta egyetmást, a mi csak propellerkapitányné sajátossága, de nekem erre nem volt időm. Elmondtam neki, hogy a férje nem jön haza vacsorára, mire az asszony a legnagyobb nyugalommal így szól:

- Uram, ön olyan jóképű ember; hogy adhatja magát ilyen aljas szerepre?

Elhült bennem a vér. Elismerem, nem szép dolog egy feleségnek azt az üzenetet vinni, hogy az ura nem megy haza vacsorára, de „*aljas*”: ez egy kicsit erős kifejezés.

- Bocscscsánnat, asszonyom, miféle szerepet méltóztatik gondolni?

- Azt, hogy nem szégyelli egy becsületes asszony után kémkedni, ostoba és féltékeny férje megbizásából.

Most már minden világos lett előttem. Persze, persze, az asszonynak igaza van, bár én ártatlan vagyok. És még csak azt se mondhatom mérgemben ennek a kapitánynak, hogy *vén tengeri főka*, hisz ez egy propellerkapitánynak csak hizeleg. Szárazföldi állathoz hasonlítani pedig egy hajóst, az nem stilszerű.

- Csak ne volna tengerész az a viziló! - kiáltott mérgesen az asszony.

Nini viziló! Ezt a hasonlatot én is megtartom, ez passzol úgy a szárazföldi, mint a vízi emberre, s nem megtisztelő a propellerkapitányra se.

- És miért óhajtja nagysád, hogy férje tengerész legyen?

- Mert ez az egyetlen mód arra, hogy az ember válás nélkül, néha-néha, hosszabb időre megszabaduljon az urától.

Ezzel becsapták orrom előtt az ablakot.

Hallatlanul bizalomgerjesztő ábrázat kell ahhoz, hogy egy ilyen örülden feltékeny ember elküldjön a feleségéhez! S a mint eltüntem előle, rögtön eltünt belőle is a bizalom, s utánam szalasztott, hogy ne menjek a feleségéhez.

Mikor visszatértem a Dunához, a kapitány már vagy négyszer áthajózott Pestre, s hajója megint éppen a budai oldalon horgonyzott.

Dühösen járkált föl s alá a fedélzeten. Ha a hajó nagyobb lett volna, még dühösebben járkált volna. Mikor engem meglátott, dúlt ábrázattal hozzám rohant, s fölvenszolt a kapitányi emelvényre.

- Sejtí már, miért kértem, hogy menjen a lakásomra?

- Uram! Ön alávaló szerepet játszatott el velem. Nem vagyok én spion!

- Ítélje meg, nincs-e igazam? Most jelenti a szomszéd lakó, a kit szintén fölbéreltem, hogy vigyázzak, egy csinos körszakállu fiatalember, puha kalábriai kalappal és pepita nyakkendővel, hosszú ideig beszélgetett az ablakon át a feleségemmel.

(Korszakáll, puha kalabrézer, pepita nyakkendő: ez én vagyok. Hála Isten, hogy a szomszéd a baritonomat meg nem hallotta. Mert ez az én különös ismertető jelem.)

Kezdem magam rosszul érezni. Ha ez a vízi (Otel-)ló észreveszi, hogy a leírás rám passzol, képes a Duna közepén a vízbe lökni.

- Pardon, kapitány ur! Most jut eszembe, hogy orvosom azt ajánlotta, hogy sokat sétáljak. A lánchidon megyek át.

A kapitány olyat szoritott a kezemen, mint egy spanyol hüvelykszorító. S én azzal a tudattal távoztam, hogy kicsiny az ő hajója, de nagy az ő boldogtalansága.

TAVASZI RÜGYEK.

A gyerekszobában mély csend van, pedig a gyerekek már ébren vannak. De pisszenni se mernek azért, mert az éjjeli mécses ég, s így még éjszakának kell lenni. Ők már rájöttek arra, hogy a mécses éppen reggelre kiadja a lelkét, s akkor nekik szabad fölkelniök. Valamint muszáj lefeküdniök, ha este a mécsest meggyújtják. A föld forgásának, az éj és a nappal váltakozásának teóriáját a gyerekszobában ez a mécses képviseli. A nap lenyugodhatik bátran, a gyerekek nem vesznek róla tudomást, de a mint a dada meggyújtja a kis éjjeli lámpást, bujnak az ágyba engedelmesen.

A mécses végsőt lobban, a szoba sötét lesz, itt a reggel. Azonnal megelevenednek a láthatatlan zugok.

- Tejet! - kiáltja Katica.

- Kiflit! - szól Mariska.

- Oroszlánt! - hangoztatja a Gyuri.

Ne tessék úgy érteni, mintha György ur oroszlánt óhajtana reggelizni. Dehogy, ő csupán játszani akar azzal a boldogtalan vadállattal, mely éjszakáit a kanapé alatt tölti, kipihenve a nap fáradoit, olyan fáradoit, a minőkre a legöregebb oroszlánok sem emlékeznek. Mert könnyű az igazi oroszlánnak, a ki a sivatagban való orditozással keresi a kenyerét; de nehéz ám a gyerekszobabeli oroszlán kenyere. Először Gyuri lovagol rajta, azután kardot ránt és megtámadja, majd ismét fölragadja, s kísérleteket tesz arra, hogy nem tudná-e a tükörbe dobni. És ha György ur kikap a mamától, akkor is az oroszlánon tölti ki boszúját. Szóval ez a legzaklatottabb élet a világon.

Tehát György ur felül az ágyacskájában, s kezébe veszi az oroszlánt. Tüstént észreveszi, hogy az este óta valami hiba történt benne. Figyelmesen vizsgálja. Az ám, csakugyan: a papa megint megragasztotta az eltört lábat. Ejnye, ejnye, az a papa, mindig enyvezéssel kínozza a szegény állatot. És milyen rosszul áll az oroszlánnak az a négy láb! Ki látott valaha oroszlánt négy lábbal? Egy roppanás, s a puszták királya ott áll három lábon, s Gyuri meg van vele elégedve.

A Katica ezalatt rájön arra, hogy az a szegény kék paplan, mely olyan jó meleget tart, nagyon éhes lehet, mert sohse kap tejet. Egyszerre csak a Katica elkezd kiabálni:

- Mama, tejet!

- Micsoda, hát már megittad?

- Nem, a paplan itta meg.

Általános elszörnyedés. A paplan végig van öntözve tejjel.

- Katica rossz, verést kap, - kiabálják a gyerekek.

- Nem kap verést, paplan éhes volt, tejet kapott. Paplan nem éhes, Katica éhes. Még tejet nekem!

Mialatt a Katicának, terjedelmes erkölcsi oktatások mellett, a kezére paskolnak, Gyuri gondolkodóba esik. Milyen kis csacsi az a Katica. A paplan nem lehet éhes, mert nincs neki szája, de bezzeg az oroszlán milyen hatalmas száját tát. Az nagyon éhes lehet. A következő pillanat-

ban az oroszlán hanyatt van fektetve, s Gyuri a maga tejporcióját beletölti a tátongó torkába. Hogy a tej mind szétfolyt a paplanon, arról ő nem tehet. Nyilván az oroszlán volt ügyetlen.

Persze Gyurit is megpaskolják, mire ő elkeseredik, s nagy fogadást tesz, hogy többet sohse lesz jószívű, és nem ad a tejéből senkinek.

Következik a műsor második pontja. Apa hálószobájának megdöngetik az ajtaját. Mély csend. Ujra megdöngetik, ekkor apa szobájából tompa morgás tör ki. A gyerekek *Jön a medve!* kiáltással szétrebbennek a szoba minden sarkába, s a kinek nem jutott egy tisztességes zug, az behunyja a szemét, hogy ne lássák. Ekkor apa szobájának ajtaja lassan kinyílik, s négykézláb kimászik rajta egy nagybajuszu, szépszakállu, komoly ur, a ki ha föl van öltözve és kimegy az utcára, egy nagytekintélyű és nagyhatalmu bankigazgató, de itt bizony csak egy közönséges medve, a kinek értéke a medveségével egészen megszűnik.

A dada leteriti a nagy, bolyhos szőnyeget, s kezdődik a hempergőzés; a szegény medvét ütik, csipik, keresztül másznak rajta, ráülnek az orrára és a fülébe kapaszkodnak. Eközben valamennyinek csurog a könnye a kacagástól, még a medvének is.

- Elég lesz már a játékból, gyerekek. Mosdani.

Mosdani! Ez a műsor legkellemetlenebb része. Mindegyik huzódozik, pityereg, vagy határozottan ellenszegül. Az immár apává vált medve is meg akarja mutatni, hogy immár vége a kedélyeskedésnek, s bele szól:

- Nem mentek mindjárt mosdani! *Zsámfutera máter!*

Nem használ semmit. Az ősi formula (melyet apa is az apjától hallott) el van már koptatva. Apa látja ezt, s előveszi az újabb formulát, melyet a hivatalnokok fizetésfölemelési mozgalmából tanult. Összevonja szemöldökeit, s szól:

- Mosdani, gyerekek, *korrrpótlék!*

Az ifju sereg meghökken. Ugy látszik, a papának csakugyan komoly szándéka a gyerekeket kínpadra feszíteni. De azért nem mozdulnak.

Apa egyet sóhajt, de most már kötelessége mindenáron imponálni. Ha mint medve közkedveltségnek örvend, mint apa kell, hogy tekintélynek örvendjen. Előveszi a legutolsó fegyvert. Még jobban összeráncolja homlokát, s zordonul kiált:

- Tüstént mosdani mentek! *Bútorraktár!*

Erre a kis lázadók beadják a derekukat. A papa úgy látszik nagyon haragszik, hogy ilyen félelmes, vad fenyegetésben tört ki. Nem lesz jó tovább ellenkezni.

És csöndes, rejtett zokogással indulnak a vérpadra, vagyis a mosdó mellé.

A vizet az Isten arra teremtette, hogy a papa csordultig töltsön vele egy poharat, s aztán a Katica feldöntse a tiszta abroszon. Minden viz, a mely más, főképp mosdási célokat szolgál, gyűlöletes és haszontalan találmány.

Most ébred föl a Margitka, a ki a papa szobájában, a kanapén alszik.

Margitka nagy lány, okos lány. Hat és fél éves, van neki egy iskolakönyve, egy palatáblája, egy óriási babája, a ki behunyja a szemét és egy Pósa bácsija, a ki csupa versekből áll. Négy hónap alatt megtanult a házhoz járó kisasszonytól írni, olvasni és százig számlálni. A papa lapjában is megösméri a betüket, a szomszéd fűszerkereskedő nevét is el tudja olvasni, s büszke rá, hogy a lap is meg a név is az ő kis könyve szerint van írva.

- Papa, tudja micsoda feladatot kell ma írnom? - csicsergi az öreg.

- Mit?

- *U*-val kezdődő keresztnéveket.

- Igen? Jó, hát csak írd minél többet.

Vége a mosdásnak, újra kisütött a nap. Kezdődik a kis, piros gyerek-asztal körül a második reggelizés. Mind a négyen, gondos felügyelet alatt, elhelyezkednek, s csendesen iszszák a gyöngye kávét, mialatt a papa is elkészül az öltözködésével.

A reggeli után Margitka azonnal a palatáblához ül, hogy a feladatot készítse. A papa reggeliz s az ujságot olvassa. Egyszer csak megszólal Margitka:

- Papa, mondjon nekem *U*-val kezdődő neveket.

- Hát még egyet sem találtál?

- Nem.

- No mindjárt... Hát irjad...

Csend.

- Megálljunk csak. Mi is a föladat? No, persze, *U*-val kezdődő nevek... Izé... Margitka feszült figyelemmel néz az apjára, s kék szemeiből oly vak bizalom sugárzik, hogy az apa megrendül... Meg kell felelnie a várakozásnak... Az ördögbe is, miféle nevek kezdődnek *U*-val? S a szegény apa homlokán verejtékcseppek jelennek meg.

- Gondolkozzál, Margitkám, majd ha aztán nem jut semmi az eszedbe, a papa mondani fog egy párat.

Silány hencegés, de szegény apa legalább egy időre kivágja magát a hinárból. Iszonyu lelkiismeretfurdalások közt nézi az ujság mögül, hogy a kis lány hogy erőlteti az esztét. Egy idő múlva bátortalanul fölneéz, s újra megszólítja az apját:

- Papa, nem jut eszembe semmi.

- No jó, hiszen nem olyan sürgős. A papának most el kell menni, hanem majd ebéd után mondok sokat.

- Jó, papa.

A hivatalban az apa mindenkitől *U*-val kezdődő keresztnéveket kérdez, de csüggedten tér haza ebédre: az egyetlen *Ulrik*-ot tudta fölcsipni, pedig egy diurnistával az egész kalendáriumot fölböngészte. Sohse hitte volna, hogy az *U*-val kezdődő nevek ilyen ritkák. Mit mond majd a Margitkának, a kinek nem szabad az apjában csalódnia.

Ebéd után a kis lány rögtön az apja mellé ült a palatáblával.

- Papa, készen vagyok.

- Ird édesem, *Ulrik*, - felelt a szerencsétlen.

- Papa, ez megvan már. A mama találta a naptárban.

- Megvan?

(Sötét kétségbeesés. A kis leány vár.)

- Ird Margitkám, *Ugron*.

- Jaj, papa, de furcsa név.

- Lesz még furcsább is, - mormogá az apa keserű elszántsággal, - ird kis lányom: *Ullmann*.

Leirta.

- Ird még: *Unger*. Elég lesz?

- Csak egy kell még, papuskám.

- Csak egy? Irjad, *Ubrikborbála*, - felelt a megkínzott apa.

- Ugyan, mit diktál maga? - szól bele az asszony.

- Kérem, kérem, maga az egyetlen *Ulrikom*-tól megfosztott, most ne beszéljen. Elég lesz, Margitkám?

- Elég, papa.

(Hála istennek, mert már az *U*-val kezdődő vezetéknevekből is kezdett kifogyni.)

Ezzel az apa, zsebre rakván kislányának hálás mosolyát és kézcsókját, szobájába vonult. Csak akkor eszmélt föl, mikor a kisasszony megszólalt:

- Olvassa föl Margitkám az *U*-val kezdődő keresztnéveket.

Majd lefordult a divánról, mikor hallotta:

- Ulrik, Ugron, Ullmann, Unger.

- Ki mondta magának ezeket a neveket?

- A papa. Ugy-e szépek?

- Nagyon szépek. Térjünk át a nagy *Z*-re.

(Ejnye be derék lány, föl kell emelni a fizetését.)

NÓM, A KI HÁRFÁZIK.

Családunk történetében a különböző hangszerek mindig nagy szerepet játszottak. Már gyerekkorunkban szerettünk orgonálni, nagyapánk sokszor volt oly állapotban, hogy az eget bőgőhegedűnek nézte, ennek következtében vagyunk elhegedülte Szent Dávid, házunk előtt megütötték a dobot s mi utódok szerencsétlen furulyások lettünk.

De a szerencsétlenség furulyája könnyebben elviselhető, ha ketten fujják: egyik, a ki fujja, a másik, a ki billegteti. Én tehát elhatároztam, hogy szegény vagyok bár, meg fogok házasodni. A szegénynek - a népdal szerint - csak szeretni nem szabad, házasodni igen.

Milyen nőt vegyek feleségül?

Szép legyen és szegény? Vagy gazdag legyen és csunya?

Tudom, hogy önök mit gondolnak. Azt, hogy szép legyen és gazdag. Helyes. Nagyon köszönöm szíves ajánlatukat, de nem fogadhatom el. Mondtam már, hogy én szegény vagyok, meg kell azt is mondanom, hogy csunya vagyok. Ha egy szép és gazdag leány hozzám jönne nőül, a világ legszerencsétlenebb embere lennék. Mindennap a szememre vetné pénzét és szépségét, és hivatkoznék arra, hogy milyen áldozatot hozott, mikor hozzám jött, a ki csunya vagyok és szegény.

Nem, uraim, nekem csunya, de művelt leányt kell elvennem. Ez világos. Jobb egy ripacsos asszony, a ki hű, mint egy bájos szőke angyal, a ki két hétig sir, mikor a huszárezredet más garnizonba helyezik át.

Tehát csunya és művelt legyen. Ujra a népdalt kell citálnom, mely azt mondja:

*Árok is van, gödör is van,
Szép lány is van, csunya is van.*

De arról hallgat, hogy művelt lány van-e. Csunyát tehát könnyű volt találnom, de a műveltekre nézve semmi utbaigazításom nem volt.

Hol kezdődik egy nőnél a műveltség? Műveltnek tekinthető-e egy nő, a ki sok regényt olvas? Művelt nő-e az, a ki regényt ír? A ki virágot tud festeni porcellánra? A ki sokat jár kávéházba, vagy színházba? A ki nyelveket tud? A ki gyönyörűen táncol?

Mind olyan kérdések, melyekre a kulturhistória még nem felelt meg.

Végre abban állapodtam meg, hogy a női műveltség az illetőnek a zenéhez való viszonyától függ. A ki jól tud zongorázni, az elsőfoku műveltségnek örvend. A ki kitűnően cimbalmozik, az másodfoku műveltséggel rendelkezik. A többi hangszer a nők életében alárendelt szerepet játszik, tehát én sem vehetem számításba.

Mikor idáig jutottam az okoskodásban, tisztán állt előttem kedves jövődöbelim: egy fenomenálisan csunya nő, a ki jól zongorázik, vagy egy türhetően csunya, a ki jól cimbalmozik. Ha ilyen feleségre törekszem, akkor meg fogok felelni családi hagyományaimnak is. És boldog életet fogok biztosítani magamnak.

Elindultam házasodási körutamra s megdöbbenve tapasztaltam, hogy mennyi csunya nő van, a ki nem zongorázik s mennyi szép lány van, a ki zongorázik. Hidegen vonultam el mellettük, ez mind nem illik bele kitűzött programomba.

És akkor egy megdöbbentő esemény történt velem.

Körutamban egy lányra találtam, a ki hárfázott.

Gyönyörű hangokat csalt ki a hárfából - s a csalásnak ez a neme megbocsátható. Édes, szelid, szomoru melódiák zümmögtek végig a termen. A *Csicsóné* vidám nótája hárfán előadva úgy hatott, hogy a legöregebb adókvető bizottsági tagok sirva fakadtak, pedig ezek mosolyogva veszik ki az utolsó vánkost az adófizetők szájából!

Azonnal gondolkozni kezdtem, hogy beleillik-e a rendszerembe a hárfá?

Művelt nő-e az, a ki hárfázik és hányadik fokán áll a műveltségnek?

Beszéljünk vele.

- Miért hárfázik maga és miért nem zongorázik? - kérdém.

- Mert ez a legközvetlenebb hangszer. Itt én direkt érintkezem a hangadó hurokkal. A zongorának csak a billentyűt verem s a hurjaihoz csupán közvetve férek hozzá. Nem tudom beléönteni a lelkemet. Köztem és a hurok közt a masinéria áll, mely sokat megtart magának érzelmeimből...

- Nagyon igaz, kisasszony. Persze ugyanez okból nem cimbalmozik is?

- Ugy van. Botokkal ütögetni a hurokat: ez nem művészet.

- S a hegedű?

- Az nem női hangszer. Nem felel meg a mi idegrendszerünknek. Az csak egyes kiváltságos művésznőknek való, a kik arra születtek. Különben a hárfához egyéni dispozició kell...

Ezzel újra hárfázni kezdett, a *trauermarsot* pengette... szemembe könnyek szöktek... s csak akkor szöktek meg a szememből, mikor a háziasszonytól megtudtam, hogy ez nem a *trauermars*, hanem a *Kőrösi lány*.

Fölsóhajtottam és így szóltam a művésznőhöz:

- Az élet olyan, mint a hárfá.

- Hogy érti ezt?

- Ugy, hogy akármit pöngetnek rajta, mindig szomoru.

A lány meglepetve nézett rám.

- Ön bölcs ember lehet.

- Néha... mikor hárfát hallok.

- És sokszor hall hárfát?

- Most először.

- S tetszik?

A szeme közé néztem.

- Nagyon tetszik.

Ő elpirult s a fülembe hárfázta: *Ha te tudnád, a mit én...* Majd megszakadt a szívem fájdalmában.

Igy kezdődött a mi ismeretségünk s a bizalmasabb viszonyunk csak egy akadálya volt: csunya-ság tekintetében nem felelt meg a föltételeknek. De az bizonyos, hogy egyéb tekintetben különb, mint a zongorázó és cimbalmozó kisasszonyok. Mert okvetetlenül szelidebb lelkületű. Már eredetileg jámbornak kellett lennie, hogy a hárfához kedvet érzett. S évek hosszú során át még szelidebb lett a folytonos hárfázás következtében. Biztosra vettem, hogy angyal.

És nőül vettem. Ha szép is, mit törődöm vele? Vigasztalt az a körülmény, hogy idővel a legszebb asszony is megcsunyl.

Családi szentélyünkben a hárfa olyan szerepet játszott, mint az oltár a templomban. Tisztelettel és imádatl néztünk arra az előkelő sarokra, melyben magas pódiumra állitva, vörös selyemmel letakarva, a hárfa ő kegyelmességének tartózkodni méltóztatott.

Nőm valóságos szenvedélylyel hárfázott. Ha korábban kelt, mint én, hárfázott, ha este sokáig elmaradtam, hárfázott. Ha rosszkedvű volt, nem sirt, hanem hárfázott, - a hárfát rikatta maga helyett. Ha jókedvű volt, detto hárfázott. A hárfa volt az ő egyetlen barátnője, a hárfa volt az ő betegsége.

A hárfa volt az én anyósom. Reggel, délbe, este ezeket a panaszos jajgatásokat hallgatni: lassankint türhetetlen lett rám nézve. Az őszi szélnek a kályhában véghezvitt szivszaggató nyöszörgése vidám Strausz-keringő volt a hárfa tragikus jajszavaihoz képest.

Hétről-hétre melankolikusabb lettem.

Nőm szeretett, művelt és jó, kedves és szép volt, - csak ne hárfázott volna.

Hárman alkottuk a családot: férj, feleség és a hárfa.

A hárfa volt a házibarát.

Ez a hárfa roppant kényes volt. Az egész lakásban megelégedtünk tizennégyfokos temperatúrával: a hárfa szobájában tizennyolc foknak kellett lenni.

Nőm másfél óráig porolta naponként a hárfát. Minden egyes hurját vagy ötvenszer végighuzogatta egy kis szarvasbőrrongygyal.

Egy téli napon sétálni mentünk s a cseléd sokáig szellőztette hárfánk szobáját.

Képzeljék: a hárfa meghült és berekedt. Nőm hiába próbálta, csak dörmögött és zümmögött.

Nőm a haját tépte és (először, mióta nőm) személyesen sirt. Orvosért futottam. Elhoztam Sundát, Bundát, a zongoragyárosokat, - nem tudtak segíteni.

Összeszedtem valamennyi budapesti zongorahangolót.

A hangolók igen lehangolóan nyilatkoztak. A hárfa olasz gyártmány s a klimát sinyli. Olaszországba kellene küldeni, melegebb éghajlat alá. Nőm kétségbe volt esve s én zokogtam.

A hárfa volt a mi beteg gyermekünk!

Kint hóvihar dühöngött, a hárfa egyre betegebb lett. Azt hiszem, éjjel köhögött is. Most sajnálom, hogy a lázát nem mértem meg.

Ekkor egy karmester fölvilágosított, hogy a világon egy hárfa-speciálista van, a ki Londonban lakik. Csak ő ért ehhez a hangszerhez, csak ő tud segíteni a bajon.

Összeálltunk takarékoskodni s aztán kiküldtük a hárfát Londonba.

Azóta boldogan élünk, a feleségem minden idejét nekem szenteli s oly vidám, mint a pacsirta egy szép májusi reggelen.

Én pedig szorgalmasan böngészem a lapokat, konstátalom, hogy hárfánk odautazásának vonalán tiz vasuti szerencsétlenség és negyvenöt hajótörés történt. Hozzáadva a legutóbbi nagy londoni tüzet: igazán buta malőrömnnek kellene lenni, ha az a hárfa valaha hozzánk visszakerülne.

Tanulság, ó ifjak: házasságnál csak a leányt kell nézni, nem a pénzt, nem a zongorát, nem a hárfát. Lám, ha én csak a leányt néztem volna, - most is nőtelen volnék!

EGY SZAMÁR TÖRTÉNETE.

I.

Egy őszi reggelen bejön hozzám a parasztom, a kinél laktam, s föltünően bús képet vág.

- Mi baj, sógor?
- Szégyellem megmondani.
- Csak ki vele!
- Az éjjel ellopták a szamarat.
- Az istállóból?
- Nem. A kertből.
- Minek hagyja kint éjszakára?
- Az istálló kicsi és meleg. S a szamár mindig rugdalta a teheneket. Mit tegyek, uram?
- Mit? Álljon be az istállóba és rugdalja tovább a teheneket, mert különben ők is megtudják, hogy kend nem tud vigyázni a jószágára.
- Bánom is én, a tehenek akármit tartanak rólam, csak a szamaram megvolna.
- Lászon utána, hogy meglegyen.
- Már megtettem a följelentést a csendőröknél.
- Akkor hát várjunk türelemmel.

Eltelt egy hónap, az én türelmem nem fogyott el, de a paraszté igen.

- Eh, mit lesem én itt a jó szerencsét. Szombaton váci vásár lesz, majd szerzek én ott szamarat.

II.

Szombaton hajnalban Peták János, vállán egy kötőfékkel, elment a váci vásárra. Szamár volt ott elég, de a leghitványabbat is többre tartották, mint a mennyi pénze neki volt. Megette a kenyerét, a zöld paprikáját, a szalonnáját, megivott rá egy pohár bort: a szamarak még mindig nem lettek olcsóbbak. Elszítt egypár pipa dohányt, kiült a napra, a füle tövét vakargatta: mind hiába, a szamarak sehogy se akartak hanyatlani.

De a nap lehanyatlott arra a visegrádi hegyek felé, s már csak a hatalmas fegyház tetejét sugározta be. Innen-onnan beköszönt a sötétség, s neki még mindig nincs szamara. Milyen könnyű annak, a ki el van szánva arra, hogy lopjon. Annak megmarad a pénze s mégis van szamara. Megtudni pedig sohse tudja meg senki: lám ott van az ő esete.

Mire egészen besötétedett, arra ő is készen volt a logikájával. A kinek a törvény nem tudja előkeríteni az ellopott szamarát, annak joga van egy szamarat lopni a maga számára. Ezzel elindult hazafelé.

III.

Ugyanezen az estén két ember ballagott haza a váci vásárról. Helyesebben szólva, két ember és egy szamár. Még helyesebben szólva: három szamár. Mert a két ember, a vásáron megcsalni hagyván magát, önként beállt szamárnak, a harmadik pedig szamár volt, mert annak született.

A két ember testvér volt: Romosz István és öcséje, Ferkó. Azért vettek szamarat, hogy a dunakeszi nyaralóknak vizet hordjanak rajta a Dunából.

- Öcsém! - szólott István.

- Bátyám!

- A szamár drága volt.

- Nagyon drága.

- Hát miért vettük meg?

- Te vetted meg.

- De te helybenhagytad a vásárt.

- Azt hittem, neked, mint idősebbnek, több eszed van.

- Pedig hát szamarak vagyunk mind a ketten.

- Mind a hárman, - egészíté ki az öcs.

Ennek konstatálása után nyugodtan haladtak tovább, maguk után húzva a szamarat.

- Hopp! - kiáltott Romosz István, az öregebbik, - tudom már, miért volt olyan drága a szamár.

- Miért?

- Az a gazember, a kitől vettük, keveset adott vissza.

- Mi az ördög.

- Gyere, meg is számláljuk.

Ezzel betértek a Dobogó-csárdába s a szamarat a kapufélfához kötötték.

IV.

Nem telt bele öt perc, arra haladt Peták János az üres kötőfékkal, a melyhez egy szamarat szándékozott lopni. A szamár ott volt a kapufélfa mellett. Peták lekötözte s egy dülőuton oldalt vágott az országutról. A száárnak csak az tűnt föl egészben, hogy most valamivel sebesebb menésre kényszerítik. Azt, hogy becsületes kezekből becsületes kezekbe jutott, nem is álmodta.

Peták Jánost nem bántotta a lelkiismeret. A mit érzett, azt egy modern védőügyvéd így fejezné ki: A társadalom immár nem tartozik neki semmivel. Peták Jánost csak az a gondolat bántotta, hogy meg találják csipni. Mikor aztán szerencsésen hazaért, még ez a gondolat se bántotta. Örült neki, hogy van szamara.

Otthon, az istállólámpás gyér világánál, a szamarat álruhába öltöztette. Beadott-e neki valamit, vagy rákent-e valamit, azt nem tudom, de a szamár egészen megváltozott. Reggelre zebra lett belőle. Így mutatta be nekünk, mint becsületes szerzeményét.

Romosz Istvánt és Ferkót (a kik a szomszéd faluban laktak) természetesen nagyon bántotta, hogy drágán megfizetett szamaruk másnak a birtokában legyen s szintén jelentést tettek a csendőrségnél a lopás miatt.

A csendőrök majd kidobták. A csendőr vitéz legény. Három fegyvert hord: egyikkel vág, másikkal szur, harmadikkal lő és hatvan halált hord a patrontáskájában. Száz lázadóval egymaga szívesen szembeszáll, de apró tolvajokkal, sunyi parasztok lefőzésével nem szeret foglalkozni.

Mindazonáltal az őrmester kiadta a parancsot s legényei a Vác mellett fekvő falvakban elkezdtek vizsgálni, hogy ki hozott haza a váci vásárról pakszus nélkül való szamarat.

Peták Jánoshoz is hamar elérkeztek. Szamarat találtak, de pakszust nem találtak. Mars a községházára!

- Minek? - kérde Peták János.

- Mert kend lopta a szamarat.

- Hátha az lopta, a kitől vettem s nem tudott pakszust adni?

- Majd kiderül a vallatásnál.

- Nem félek tőle. Mert a szamár az én becsületes szerzeményem.

- Ott beszéljen kend, a hol kérdik.

- Mindenütt beszélek, a hol a becsüLETEMRŐL van szó.

Mindnyájan vonultunk a községházához. És megkezdődött a kihallgatás. Peták János egyre csak azt hajtogatta:

- Ez a szamár az én szamaram, akárki mit mond.

- Kendteké ez a szamár? - kérde az őrmester a lóhalálában elősiető Romosz testvéreket.

- Szamárnak szamár, de hogy a mienk-e, arra nem mernék megesküdni, - felelt az öregebbik Romosz.

- Mert hát a mienk mintha másféle szint vallott volna, - tette hozzá a fiatalabbik.

Az őrmester tapasztalt ember volt s azon kezdte, hogy tetőtől talpig megmosatta a csacsit. A csíkos zebrából tíz perc alatt egy jámbor szürkefüles lett.

- Most már valamivel szamarabb, - mondá Romosz István, - így már el merném vállalni.

- Én megesküdni is mernék rá, - tette hozzá Romosz Ferkó.

- Akkor el is kárhoznék kend, - szólt Peták, - mert hogy ez a szamár az én szamaram, az szent. Előlépett a bíró.

- Megálljunk, emberek. Én ösmerem a Peták János szamarát. Annak a hasán egy patkó formája van: ott rugta meg a lovam s azóta nem nőل szőr a helyén.

- Végem van! - nyöszörögte Peták, - ez a szamár a régi szamaramról beszél.

E közben a csendőrök már lehajoltak a csacsin levő lórugást megvizsgálni.

- Ez a szamár a Peták Jánosé, - szólt az őrmester, - ott van rajta a patkó nyoma, akárki megnézheti.

Legnagyobbat bámult Peták János.

- Az, istenuscse, ez az én régi szamaram, - mormogá, miután megnézte.

Ha be nem mázolta volna a csacsit, ő maga is ráismert volna.

- Hát miért nincs hozzá pakszus? - kérdé az őrmester.

- Mert lopott szamár, - felelt hetykén Peták.

- Az igaz! Hiszen ellopták kendtől és kend visszavásárolta a tulajdon szamarát! Hahaha!

Mindenki nevetett. Legjobban Peták, legkevésbé a Romoszek.

V.

Mikor hazafelé ballagtunk, kenetesen így szólt Peták:

- A törvény bölcsesége véges, de az Uristené végtelen.

- Mit akar ezzel mondani?

- Csak azt, hogy az Uristen még a lopást is tudja úgy intézni, hogy jó legyen belőle.

HORÁK UR.

I.

Néha melankólikussá tesz az a körülmény, hogy ebben a városban, hol huszonöt éve lakom, mindennap pár száz ismeretlen emberrel találkozom, a kit aztán sohse látok többet. Egy pillanatra fölmerülnek az Óceánból, látom szép vagy rút, vidám, szomorú vagy közömbös arcukat, kék, fekete vagy szürke szemüket, azután visszasülyednek és többet sohse hallok róluk. Sokszor eltűnődöm, a mint élesen rájuk nézek: ugyan miféle emberek lehetnek? Jók-e vagy gonoszok, boldogok-e vagy boldogtalanok? A dicsőség szomszja bántja-e őket vagy a szerelem édes kínjai marcangolják? Mik a vágyaik, mik a törekvéseik, mi a munkájuk? Mily fegyverekkel küzdenek a lét harcában s hogyan morzsolják le ezt a kis arasznyi életet, mely alig több, mint mialatt a bogár az árnyékból a napsütötte úton átmászik a másik árnyékba; alig több, mint mialatt a fényes harmatcsöpp a falevélről le hull a sárba.

Ezek az én elsőfoku ismeretleneim.

A másodfoku ismeretlenek azok, a kiket a nyomoruság vagy a véletlen hozzám kerget, s ezek kinyitnak előttem egy kis ablakot, melyen át az ő életükre vethetek egy pillantást.

Egy ilyen pillantás történetét akarom elmondani.

II.

Szeretem a nyári reggeleket, s diákkoromban, mikor még gyakorló lírai költő voltam, nem egy verset irtam a reggelek szépségéről. S egy különös önképzőkori tapasztalatomra még most is emlékszem: minél szebb verseket irt a diák, annál rosszabbul tanult. S a kinek a költészet-tanból kitűnője volt, azt a számtanból rendesen szekundába pónálták. A gimnázista-költők rendesen úgy gondolkoztak, hogy a tanulás megmételyezi a költészetet. Azóta persze rájöttünk, hogy megfordítva van a dolog: a költészet méetelyezi meg a tanulási kedvet.

Említettem fõntebb, hogy szeretem a nyári reggeleket. Késõbbi koromban ez már nem nyilvánult oly aggasztóan, hogy tudniillik verseket irtam róluk, hanem abban jelentkezett, hogy korán keltem föl és úgy gyönyörködtem szépségükben. Néha oly korán keltem, hogy már az éjjeli őrök is fölébredtek a boltok előtt s kászolódtak hazafelé aludni.

Hol kapja az ember a legfrissebb nyári reggelt Budapesten? Sokan azt hiszik, Budán. Nem úgy van. Budát a nap sugarai késõbben érik, csak akkor, mikor már elõbb megfürödtek a pesti porban. A pormentes napsugarak csak a városligetben, a tó körül kaphatók. Azért az én lép-teim mindig ide irányulnak s én vagyok az elsõ, a ki helyet foglalok özvegy Szekfü Jánosné tejeldéjében, mely a tehénnek arra a szokására van alapítva, hogy ha fejik, tejet ad. Itt megiszom két pohár tejet, melyhez jól esik hallani a megfelelõ tehén bánatos bögését. Csak késõbb jöttem rá, hogy nem a tehén bög, hanem egy nyugdíjazott kórista, a ki öreg napjaira ezzel az illúziókeltéssel kereste a kenyerét. Dicséretére legyen mondvá, sokkal jobban bögött, mint az igazi tehének. A mint a két pohár tejet megittam, siettem folytatni sétámat a tó körül.

Valamelyik tavaszi reggelen, oly idõben, mikor az ákácfa még nem virágoztak, de a békák már kuruttyoltak, egy emberrel találkoztam a tó partján. Sovány volt és lehorgasztott fövel járt. Egyszerre csak megállt és fölhorgasztotta a fejét. Ránézett a fölötte levõ fára, aztán föllállt az alatta levõ padra. Megálltam és lestem, Mit akarhat? Gyümölcsöt nem szedhet, mert a

gyümölcs még nem érik, azonfelül az illető fa hársfa volt, tehát nem lesz gyümölcs a fán, ha van is virága. Aztán az idegen elővett egy kötelet, s az egyik végét a fára kötötte. Törtem a fejemet, hogy vajjon ez az Álmoskönyv szerint mit jelent. Azonnal rájöttem, hogy akasztást jelent. Az idegen csakhamar nyakát a kötél másik végén levő hurokba akasztotta. Örömmel konstatáltam, hogy az Álmoskönyv nem hazudik. Ekkor az idegen levette a kalapját. Én is.

- Isten veled, Malvin! Isten veled, te hitvány világ! - kiáltott és elrugta lába alól a padot.

De akkor már ott termettem én és a kötelet elmetszettem. Az idegen talpra esett, mint egy macska. Semmi baja se volt. Dühösen nézett körül.

- Ön vágta el a kötelet?

- Én.

- Hogy mer ön más embernek az életébe avatkozni?

- Bocsánat, én önnek a halálába avatkoztam bele.

- Hát mi köze önnek az én halálomhoz?

- Meg voltam győződve, hogy uraságod elhamarkodta a dolgot, s alkalmat akartam arra adni, hogy még egy kicsit gondolkozzék.

- Én nem gondolkozom. Meg akarok halni.

Fordítottam egyet a köpönyegen.

- Mondja csak, reggelizett már?

- Nem.

- Jőjjön ide a tejcsarnokba. Higgye el, akasztás után jól esik az embernek egy kis tej.

A fiatal ember eljött velem Szekfü János özvegyéhez. Utközben megmondta, hogy Horáknak hívják. Mondhatom, hogy igen jóízűen reggelizett. Megivott vagy három pohár tejet s meg-evett egy akkora darab vajaskenyeret, mint egy billiárdasztal.

És mikor jóllakott, könnyek tolultak a szemébe és szivart kért.

Adtam neki egy olcsó és könnyű szivart. Nem fogadta el és kért, hogy hozassak jobbat. Dühbe jöttem.

- A másvilágon ilyet se kapna, - vágtam oda.

- A másvilágon? Honnan tudja? Ki tudja, mi van ott? Hátha azóta már teljesen boldog volnék? Hogy mert visszatartani a nagy uttól? - kiabált.

- Nono, ne heveskedjék, barátom.

- De igenis heveskedem. Maga erőszakkal visszatart engem a földi létben s első kérésemet megtagadja? Jeles emberbarát, mondhatom.

Fölkelt és elővette a kötelet.

- Hová megy? - kérdém nyugtalanul.

- Megyek vissza a fához. Folytatom az akasztást.

- Üljön le, Horák ur. Azonnal szivarért küldök.

- Az már más.

Leült és eltette a kötelet. Addig nem mertem vele beszélgetni, a míg a drága szivar meg nem érkezett. Az egész csomagot eltette, engem meg se kínált.

- És most mondja meg, Horák ur, miért akart életétől megválni?

- Előbb engedje meg, hogy önt röviden atyámnak nevezhessem. Hisz ön igazán második atyám. Mert mit köszönhetek első atyámnak? Az életemet. És mit köszönhetek önnek? Szintén az életemet.

- Térjen át a tárgyra, Horák ur.

- Igenis, atyám. Mit parancsol?

- Először is: mi a foglalkozása?

- Az állattani intézetben vagyok alkalmazva.

- Milyen minőségben?

- Mint állatkitömő.

- Állatkitömő? Lehetetlen.

- Mi volna ebben lehetetlen?

- Tudja, én eddig nem hittem, hogy az állatkitömés külön mesterség. Azt hittem, hogy ha valaki kedvet kap egy állatot kitömni, hát fog egy állatot és kitömi.

Horák ur nevetett.

- Szóval, ön azt hitte, hogy ez olyan szórakozásféle. Ebéd után a mama zongorázik, a kisasszony porcellánra fest, a papa pedig kitöm egy állatot.

- Igen, én ezt hittem.

- Mily együgyű fölfogás! Tudja meg, hogy az állatkitömés épp olyan komoly polgári mesterség, mint az asztalosság, vagy a csizmadiaság.

- És jövedelmező?

- Nem mondhatnám. Tíz éven keresztül, míg az iskolák be nem rendezték muzeumaikat, virágzott a mesterség, de ma már pang. Nézze, például az idén összesen huszonkét mókust tömtem ki. Hát nem borzasztó ez?

- Bizony borzasztó, különösen a mókusokra nézve.

Horák sötéten nézett rám.

- Ez az üzleti pangás első oka kétségbeesésemnek.

- A másikat már tudom: Malvin.

Horák meglepetve nézett rám.

- Honnan tudja?

- Akasztás közben tetszett emlegetni.

- Hja igaz! Atyám! Ön talán tudja, mit jelent az, mikor a fürj azt mondja pitypalatty; de azt nem tudja, hogy mit jelent az, mikor egy állatkitömő azt mondja: Malvin.

- Nem, Horák ur, ezt valóban nem tudom.

- Látja, a világ előítélettel van az állatkitömők iránt. Azt hiszi, hogy nekik kőből van a szivük.

- Nem, Horák ur, ön téved, a világ nem hisz ilyesmit...

- Eh, én azt jobban tudom. Igaz, hogy mi egyforma hidegséggel tömjük ki a sivatag királyát, az oroszánt; a bérci sast; a fürge mókust; a sima főkát; a kegyetlen tigrist; de azért keblünkben melegen érző szív dobog. S a mi engem illet, az én keblemben pláne dobog. Figyeljen ide. Malvin tanítónő. Kézimunkát tanít az elemi iskolában, de oly intelligens, hogy ha a német tanítónő megbetegszik, ő szokta helyettesíteni. Igaz ugyan, hogy egy szót se tud németül, de az nem tesz semmit, mert a gyerekek se tudnak egy szót se. Malvin gyerekkorában himlőbe esett, de szerencsésen kigyógyult; csak egyetlenegy petty maradt meg emlékül, éppen az orra hegyén. Uram, látott ön már egy olyan leányt, a kinek egy ilyen petty van az orra hegyén?

- Nem.

- Kiváncsom, hogy ne is lásson, mert akkor az ön élete nyugalmanak vége. Az ilyen nőben pokoli búbáj van.

- Óh, én nem vagyok ilyen lágyszivű ember. Ösmertem egy lányt, a kinek nemcsak az orra hegye, de az egész arca himlős volt s mégse bolondultam bele.

- Nana, jó lesz vigyázni.

- S mondja csak, Horák ur, Malvin nem viszonzta az érzelmeit? Hisz egy lány, a kinek ilyen horpadás van az orrán, gyorsan szokta az érzelmeket viszonzni.

- Viszonzta, hogyne viszonzta volna; de későn ösmerkedtem meg a szüleivel s ebből támadt a katasztrófa.

- Hogyan?

- Én Malvint már régóta ismerem, ellenben a szüleit csak tegnap óta.

- Nos, nos?

- Ide figyeljen, mert ez nagyon különös és érdekes dolog. Ezelőtt tiz nappal a Nemzeti Színháznál felültem a városligeti villamosra. Velem szemben egy férj ült a feleségével, a feleség ölében egy másfélesztendő kis baba volt. Az asszony a babát egyre produkáltatta. Először azt kérdezte, hogy mit csinál a házmester? Erre a baba a kezével hadonázott, a mi, mint az anyja mondta, annyit jelentett, hogy a házmester kinyitja a kaput. Nagyon szellemes. A második kérdés az volt, hogy mit csinál a Berkes ur? A baba ekkor csókra csucsortotta a száját és cuppogott. Berkes ur (erről is a mama világosított föl) a férjnek egy barátja volt. Arról azonban ő nagysága elfelejtett fölvilágosítani, hogy Berkes ur a babát, vagy az anyját szokta-e csókolgatni. A baba e közben az én ölembe kíváncszott, a mit udvariasan, de határozottan visszautasítottam. Általában véve mint gyermekbarát vagyok ismeretes, de nem követelhettem magamnak a villamos vasuttól azt a kedvezményt, hogy mikor egy hitvány szakaszjeggyel utazom, még egy gyermeket is vihessek a térdemen. Az apa és az anya megvetőleg néztek rám és aztán tovább folyt a produkció. A következő kérdés, melyet a nagytehetségű babához intéztek, ez volt: *Hogy haragszik a papa?* A kis gyerek összeráncolta a homlokát, haragos tekintet öltött és elkezdett erősen szuszogni. A papa és a mama iszonyuan nevettek és újra megvetőleg néztek rám: hogy én ilyen aranyos kis jószágot vissza mertem utasítani! Én először dühbe jöttem. Aztán pokoli kíváncsiság vett rajtam erőt, hogy vajjon a kicsike jól utánoz-e? Csakugyan úgy haragszik-e a papa, mint a hogy a gyerekek mutatja? És képzelje, mit tettem?

- Nem képzelem.

- Két fricskát adtam a papának.

- Hallatlan!

- Óriási botrány keletkezett. A papa kezében egy kosár volt, két harcsával. Azt hozzám vágta és ordított. Én fölkaptam az egyik harcsát és visszalóditottam. A mama a hajamat cibálta, a kis gyerek visitott. De célomat elértem, mert kiderült, hogy a papa nem úgy haragszik, mint a hogy a kis svindler produkálta, hanem úgy, hogy harcsákat vagdal embertársaihoz... A botrány vége az lett, hogy a kocsí megállt s én elmenekültem, mielőtt a rendőrség megérkezett volna. De a sarokról visszaneéztem. A verekedés akkor érte el tetőpontját; tetszik tudni, a pesti ember szenvedélyesen beleavatkozik olyan dologba, mihez semmi köze sincs... A harcsák vigan repdestek ide-oda... A vége az lett, hogy a rendőrség bekísért egy számtisztet, egy jogászt, egy villámos szerelőt és egy konduktort. A harcsás apa szintén elmenekült... Ez a földi igazság...

- Nos, még mindig nem látom a katasztrófát.

- Csak türelem, már közeledik dübörgő léptekkel, mint Don Juan felé a köszöbor-vendég. Pár nap múlva Malvin pirulva jelentette, hogy beszélt a kedves szüleivel és várják a látogatásomat... Fölvettem a szalonkabátomat és beállítottam Malvinékhoz. Uram, oroszlánbarlangba kerültem. Tudja, ki volt Malvin atyja? A harcsás ember, a kit megfricskáztam... Az asszony volt a mamája... a kis gyerek pedig az öcsce...

- Hallatlan!

- Ugy-e? A papa, a mint megismert, el kezdett toporzékolni és ordítani, mint egy vadállat...

- Vadállat? Hát miért nem tömte ki?

- Gondoltam is én akkor kitömésre! De időm se volt rá. Uram! Látott ön már bérci sast lecsapni egy bárányra?

- Nem.

- No hát, épp így csaptam le én is az első emeletről a földszintre. A papa kidobott. Képzelheti, mily kínos helyzet, mikor az embernek nincsenek szárnyai és repülni kénytelen. Vége lett köztünk mindennek. De legalább bepöröltem a gazembert súlyos testi sértésért.

- Hát súlyos sérülései voltak?

- Nem. Könnyű sérüléseim voltak, de az ügyvédem azt mondta, pöröljük súlyosra, akkor kiszoríthatunk egy kis könnyűt. Közben azonban beláttam, hogy az élet Malvin nélkül nem ér egy kitömetlen állatot és meg akartam halni.

Az óráimra néztem. Jól eljárt az idő. Kifizettem a tejet és a vajaskenyeret, s távozni készültem. Horák ur nyugtalanul nézett rám.

- Hogyan, ön távozik?

- Persze, hivatalba kell mennem.

- Hát az én ebédemmel mi lesz?

- Az ön ebédjével?

- Persze. Csak nem azért mentett meg, hogy koplalni hagyjon?

(Ebben van valami.)

Egy forintot adtam neki. Horák ur megvetőleg mustrálta.

- Hogyan, atyám? Ön életem hátralévő összes napjaira egy forintot akar adni? Ezzel kezdjek új életet? Hát akkor miért vágott le a fáról? Ne feledje el, hogy önnek kötelességei vannak velem szemben.

- No hát jöjjön délután négykor a lakásomra, Nefelejts-utca három.

III.

Eltelt két hét, híré se hallottam Horák urnak. Egy napon az utcán egy fiatal lányt pillantottam meg, az orra hegyén egy gödröcskével: nem lehet más, mint Malvin. Utána siettem.

- Kisasszony, szabad egy szóra kérnem.

Visszafordult s megvetőleg végignézett, azután egy, az állattan körébe vágó hasonlattel felelt. Nem mondom meg, mi az, csak annyit árulok el, hogy az állatkertben is látható ketrecben. Önök azt hiszik, hogy oroszlán? Nem oroszlán.

- Kisasszony, Horák urról van szó.

Erre megállt.

- Én Horáknak a barátja vagyok, s a minap megmentettem az életét. Szeretném tudni, hogy azóta mi történt vele?

A kisasszony nagyot sóhajtott.

- Rendben van a dolog. Elhatároztuk, hogy együtt halunk. S mikor szüleink ezt megtudták, megbocsátottak és ránk adták áldásukat.

- Bravó, és most boldogok?

- Nagyon. Jegyesem önt már mindenütt kereste, hálája jeléül szeretne önnek egy kitömött majmot adni.

- Majmot? Köszönöm. Nagyon kedves. Nefelejts-utca három. Valahányszor erre a kitömött majomra nézek, mindig az ön kedves férje fog eszembe jutni. Isten önnel, kisasszony, tisztelem Horák urat.

Itt becsukódott az ablak s elvégződött a történet, melyben megmentettem egy embert s szereztem egy majmot.

BENDERI UR VACSORÁI.

I.

A vacsora tyuklevessel kezdődött és nyaklevessel végződött. A tyuklevest Benderi Pál és neje adták az összes vendégeknek, a nyaklevest Mikei Mór tanárjelölt ur adta szomszédjának, Ripek Sándor magánhivatalnoknak. Az előzmények pedig a következők voltak:

Benderi Pál gazdag háziur volt, a ki vagyonát a régi jó időkben, az uzsoratorvény előtti korszakban szerezte. Volt neki két földszintes háza a Józsefvárosban, s ugyanannyi leánya, ugyanott. Mikor a leányai felnőttek, érezte, hogy valamivel jobb társaság kellene a házban. E célból engem szemelt ki tanácsosának, hogy ne mondjam udvari tanácsosának, mely cím engem jogosan megilletett, mert hátul az udvarban laktam egy kissé fantasztikus faépületben, mely a bécsi kiállításon mint nürnbergi ház, a fehérvári kiállításon mint muraközi vend épület, a szegedi kiállításon mint felső-tiszai halászeszárd, a millenáris kiállításon pedig mint bosnyák pavillon szerepelt. Szóval, ez már nem is pavillon, hanem kifacsart citrom volt, melyben egyedül laktam hárommillióöttszázharminckétezer szű társaságában. A lakás télen nagyon hideg, nyáron nagyon meleg, az év többi szakában ellenben tűrhetetlen volt. A legrendesebb lakók közé tartoztam, csak a házbért fizettem rendetlenül. A házbért egyáltalán nem ismerem el jogos követelésnek. A jó Isten a csigának, teknősbékának külön házat adott, de kár, hogy üdvös és nemes intencióit megváltoztatta, mikorra az ember teremtésére került a sor, s csak az emberiség kisebbik részének adott házat. S engem a rossz beosztás a nagyobbik részbe helyezett!

Egy téli reggelen ki kopogtat be hozzám: a háziur. Oly hideg volt a szobában, hogy resteltem fölkelni. Ablakomon jégvirágok voltak, s a mosdóban megfagyott a víz.

- Bocsánat, Laska ur, a háborgatásért.

- Óh kérem, szót se érdemel. Tessék helyet foglalni.

- Levethetem a kabátomat?

- Nem ajánlom. Nem szoktam fűteni.

- Talán nincs szene?

- Dehogy. Elvből nem fűtök. A meleg elillan, a szoba újra kihül, s csak a szénkereskedő nyeresége marad meg.

- Ön filozóf.

- Csak ha fázom és éhes vagyok.

- Nem reggelizett még?

- Nem.

- Miért?

- Elvből sohase reggelizem.

- Hátha én megkínálnám?

- Szívesen elfogadom, de csakis elveim föntartásával.

- Óh kérem.

Mialatt megmosakodtam (a mi abból állt, hogy különböző nagyságu jégdarabokat az arcomhoz dörgöltem) s felöltöztem, a háziur egy sonkacsontot, s egy csésze teát hozatott le. Elfogyasztottam mindakettőt, mert a reggelit úgy tekintettem, mintha a vagyonos osztály büszke várából egy malterdarabot sikerült volna letörnöm.

- Nem is sejti Laska ur, hogy miért jöttem?

- Nem.

- Azt vette észre, hogy leányaim már meglehetősen nagyocskák?

- Sőt azt is észrevettem, hogy meglehetősen csinosak.

- Köszönöm. Azt hiszem, igaza van. Etelka már tizennyolc éves, Julcsa pedig tizenhat. Ideje volna, hogy az én öreg barátaimon kívül más is járjon a házhoz.

- Bizony ideje volna.

- Ugy-e? De nekem, fájdalom, nincsenek összeköttetésem, ellenben ön a fiatalság körében kiterjedt ismeretiséggel bír.

- Ugy van. Hatszáztíz jogászszal, kétszázharminc bölcsészethallgatóval és orvosnövendékkal s öt papnövendékkal vagyok pertu, a civileket nem is számítva.

- Éppen a fiatalság hiányzik a házamnál, s ha ön volna szives...

- Kérem, kérem, nagyon szivesen. Én és barátaim mindig hajlandók vagyunk jutányos föltételek mellett ingyen vacsorákat végigenni; s ha tetszik, én a legügyesebb fiatalemberekből egy pompás névsort fogok összeállítani.

- Óh, nagyon lekötelez. A mi pedig a föltételeket illeti...

- Erről ne beszéljünk, Benderi ur. Ön gavallér, s tudni fogja a kötelességét... Csak az étlapra szeretném, ha kiterjeszkednénk.

- Kérem, a mint parancsolja.

- Hát először is leves.

- Leves, este?

- Franciaországban mindig este eszik a levest. Pedig a franciák okos emberek és tudják, hogy miért kell a levest este enni...

- Őszintén megvallom, én nem tudom.

- Én sem. Gyerünk tovább. Vesepecsenye okvetetlenül legyen, többféle garnirunggal. Azután szárnyas, fejes salátával és kompóttal. Sajt, tea, vacsora előtt sör, alatta vörös és fehér bor, a szárnyasnál pezsgő.

Benderi egyre nagyobb bámulattal nézett rám.

- Gratulálok, Laska ur, gyönyörűen összeállította. Ugyan honnan vette ezt a finom műveltséget?

- A lakók közt is akad ám művelt ember, édes Benderi ur. Szóval, megegyeztünk, s most már csak a napot kell kitüzni.

- Helyes.

- Hány embert hívhatok meg?

- Nyolcat. De vidám, táncos, nótás fiuk legyenek.

- Meglesz. De gondoskodjon tapórról.
- Mi az?
- Olyan ember, a ki öt forintért, egész éjjel zongorázik.
- Meglesz.

A vacsora időpontját még aznap megtudtam, s másnap estére barátaimat összehívtam egy kisebbfajta népgyűlésre, a Kopka-kávéházba. Ezen egyuttal azt is megvitattuk, hogy a téli zsúrokkal szemben milyen álláspontra helyezkedjünk, s ne intézzünk-e körlevelet a háziasszonyokhoz, követelve a Bismarck-kenyér és szendvics helyett meleg vacsorát.

A Benderi-féle vacsorát nagyon élénk színekkel ecseteltem, s így barátaim közül igen sokan jelentkeztek. Végre, nehogy magamra haragítsam őket, kijelentettem, hogy sorshuzás útján fogunk dönteni. A neveket kalapba dobtuk, s hatot kihúztunk. A hetedik voltam én, a nyolcadik a kávé fia, a kit azért vettünk be, mert kompániánk az apjának tizenháromezer kapucinerrel tartozott.

A vacsora előtt délután szmokingot öltöttem, s fölmentem a háziurhoz, részint hogy bemutassam magamat, részint hogy az ütközet előtt szemlét tartsak. Az ebédlőjük és a szalonjuk elég nagy volt, a kisasszonyok csinosak, de bambák; s mindjárt mondtam az öregnek, hogy itt sok dolgunk lesz, a míg kicsiszoljuk őket. Szemlét tartottam a cigaretta- és szivarkészlet, valamint a pezsgő- és a borraktár fölött is. Végül kipróbáltam, hogy a leánykák tudnak-e bosztont táncolni. Nem tudtak, de szent ígéretet tettem, hogy a tavaszig kitünően megtanítjuk őket.

A banda hétkor gyülekezett nálam, s félnyolckor fölvonultunk. Sorshuzás útján döntöttük el azt is, hogy ki fog kurizálni a leányoknak. Még két család volt ott, egy-egy leánynyal, a kik (s ebből láttam, hogy Benderi papa elég okos ember) rémcsunyák voltak. Az ifjuság, azon elv alapján, hogy minden órának leszakasz virágát, azonnal a sörözéshez fogott, s tán be is csipett volna, ha Mordály öreg joghallgató föl nem fedezi a fürdőszobát, s vagy tiz liter sört a fürdőkádba nem önt.

Féltizkor ültünk a vacsorához, mely (mint már említém) tyuklevessel kezdődött és nyakleves-sel végződött.

A tanárjelölt a család rokona, ellenben Ripek Sándor a mi cimboránk lévén, a kompánia azonnal megindította a becsületbeli eljárást. Először Ripek a tanárjelöltet stante-pede meggyomrozta, azután mi leszidtuk, majd provokáltuk, végül kidobtuk. S mivel már jóllaktunk, a bor rossz volt, a pezsgőt megittuk, a szivart pedig zsebre raktuk, tizenegykor hangos indignálódások közt mi is eltávoztunk, kávéházba.

Ez volt Benderi ur első vacsorája.

II.

Azt hittem ezek után, hogy Benderi urhoz többé nem lesz szerencsém, sőt, hogy kidob a faépületből, melynek hátul az udvarban lakója voltam.

Nem így történt a dolog. A vacsorát követő napon, már a hajnali órákban, vagyis ugy tizenkét óra felé, ki kopogat be hozzám: Benderi ur.

- Boldog ember, a ki ily soká tud aludni! - ezzel a sóhajtással kezdte.
- Nem alszom én többet, mint ön, mert a mennyivel később kelek, annyival később is fekszem le. Különben a tudósok régen tisztában vannak azzal, hogy a délelőtti alvás a legegészségesebb.

- Nem is gondolja, hogy miért jöttem.
 - Nem én.
 - Hogy bocsánatot kérjek rokonom, Mikei tegnapi magaviseletéért.
 - Az volt az, a ki pofonütötte Ripeket?
 - Az.
 - S ön azt hiszi, hogy mi a bocsánatkéréssel megelégszünk? Itt vérnek kell folynia.
 - De Mikei egy földhöz ragadt szegény fiu.
 - A ki a földhöz van ragadva, az ne pofozkodjék.
 - De özvegy édesanyja van.
 - A kinek özvegy édesanyja van, az ne pofozkodjék.
 - De a ballábára sánta.
 - A ki sánta, az ne pofozkodjék, mert a pofonért helyt kell állani.
 - De az én házam ellen nem tartanak haragot?
 - Dehogy, a világért se, örülni fogunk, ha a tegnapi elrontott estét egy fényes sikerrel helyre-
üthetjük.
 - De ez a párbaj most egyelőre elront mindent.
 - Dehogy ront. Ezt huszonnégy óra alatt elintézzük.
 - Ön is benne van?
 - Hogyne! Ripeknek vagyok az egyik segédje.
- Benderi ur közelebb lépett az ágyamhoz.
- Sok pénzbe kerül egy ilyen párbaj?
 - Bizony sokba.
 - Nem állíthatná nekem össze az árjegyzéket?
 - Nagyon szívesen. Négy segéd, fejenként tíz korona, két orvos, fejenként husz korona, fiakkerek ötven korona, vivóterem ötven korona...
 - Nem vivhatnának a szabadban?
 - Télen? Soha!... Kardok negyven korona, apróbb borraivaló tíz korona...
- Gondolkodtam, hogy mit felejtettem ki. Ezalatt Benderi ur összeadta.
- Összesen kétszázharminc korona... ime, én adok rá kétszázötvenet, de intézze el ügyesen, hogy senkinek se legyen semmi baja...
- A pénzt a vákosom alá dugtam s szólék:
- Legyen nyugodt, elkérem a rektortól a régi egyetemi párbajpíztolyokat, melyek már kétízben koronás arany érdemkeresztet kaptak az életmentés terén kifejtett működésükért... A pénzzel különben majd be fogok számolni...
 - Óh, nem szükséges.
 - De igen, mert én minden rám bízott pénzzel be szoktam számolni.

- Ez tehát rendben van.
- Rendben, édes Benderi. És most engedje meg, hogy gratuláljak önnek.
- Kérem, csak tessék.
- És pedig gratulálok ahhoz, hogy ön annyira művelt és intelligens ember, hogy olyan jól ismeri az angol párbajszabályokat...
- Az angol párbajszabályokat?
- Igen. Mert az angol párbajszabályok azt parancsolják, hogy a párbajköltségeket az fedezze, a kinek a házában a párbajt okozó sértés történt. Most már látom, hogy ön nemcsak háziúr, hanem gentleman is.
- Köszönöm. Hanem egyre kérem. Legközelebbi vacsorámon ne kövessenek el sértéseket...
- Ha csak lehet, szívesen megteszszük... De tudja, a mai viszonyok közt egy gentlemannak mindig készen kell arra lennie, hogy valakinek a fejéhez egy söröspoharat vágjon.
- Kérem, én ezt belátom, hisz néha még a polgár is kénytelen vele...
- Azzal a különbséggel, hogy a polgár előbb kiiszja a sört a pohárból, míg mi ezzel nem törődünk...
- Az onnan van, kérem alássan, mert a polgárnak több esze van...
- És több söre is, - sóhajtám bánatosan.
- Tehát rendben van a dolog, édes Laska ur.
- Rendben, édes Benderi ur.

Alig távozott el Benderi, bekiáltottam a házmestert és hatalmasan befűtettem. Mikor már jó meleg volt, fölkeltem és a következő levelet intéztem Benderihez:

Tisztelt uram!

Az angol párbajszabályok szerint senkise segédkezhet olyan egyén ellen, a kinek, vagy ha nem is neki, de fel- vagy lemenő rokonának tartozik. Minthogy önnek Mikei tanár-jelölt rokona, én pedig ötven korona házbérrel tartozom: fogadja tőlem mellékelve e csekélységet részint tiszteletem, részint házbérfizetésem jeléül.

Kiváló tisztelettel

Laska Tóbiás.

A levélbe betettem ötven koronát s felküldöttem. Azt hiszem, korrektül jártam el, mikor az ő pénzéből először is az ő követelését egyenlítetttem ki.

Fölösleges talán külön fölemlítenem, hogy a párbajt mesés olcsón állítottam ki, még pedig a következőképp:

1. Váltót zsíráltam a vivómesternek a teremért. Nyugodtan tehettem ezt, mert dicsekvés nélkül legyen mondva, nincs takarékpénztár hazánkban, sőt se Sopronban, se Kis-Cellen, se Székely-Udvarhelyen, mely aláírásomra adna. Ha az igazgató autogram-gyűjtő, tán megtartja emlékül, de pénzt rá nem ad.
2. A vivóterembe természetesen gyalog mentünk.
3. A két orvos közül az egyik állatorvos volt, s embert ingyen gyógyított. A másik kilenced-éves medikus volt, a kiről ilyenformán föl lehetett tenni, hogy ért valamit a gyógyításhoz.

4. A kardokért újabb váltót zsíráltam a barátomnak. (E váltó további sorsáról meg kell jegyez-
nem, hogy azt a lovász-patonai takarékpénztár mint szövetkezet két hét múlva egyhangulag,
általános lelkesedéssel, sőt szabad legyen mondanom: közfelháborodással, visszautasította.)

A párbajnál mint vezetősegéd azt a taktikát követtem, hogy *en garde* után rögtön *rajtát*
kiáltottam, s alig hangzott el a rajta, nemcsak *halt*-oltam, hanem közéjük is vágtam életlen
kardommal.

Ilyenformán már az első összecsapás után hatalmas laposvágások mutatkoztak úgy a tanár-
jelöltön, mint a magánhivatalnokon. De a föltételek közt az volt: *végkimerülés*, s minthogy én
egy cseppet sem voltam kimerülve, még kétszer összeeresztettem őket. Keményen vagdalko-
zott mindakettő s én is tisztességesen elpüföltem őket. Így miután mind a hárman jól kiél-
veztük magunkat, az ügyet a lovagiaság szabályai szerint befejeztük.

A karom tele volt ugynevezett kolbászokkal, a mi a laposütések eredménye. Az állatorvos le-
mosta a feleinket, az őszmedikus egy kis flastromot ragasztott ide is, oda is, s vigan távoztunk.

A párbaj fénypontja a kibékülési lakoma volt: melyet fapalotámban rendeztem. Erre fordítot-
tam a százötven koronát.

Nem akarom azt állítani, hogy a termeket délszaki növények diszitették. Az is hazudik, a ki
azt állítja, hogy a léptek zaja vastag perzsa szőnyegekben veszett el. Ellenben közel jár az
igazsághoz, a ki azt mondja, hogy egy métermázsa vegyes fölívágott, ötven üveg sör, husz
üveg bor és tiz üveg pezsgő fogyott el. A talpalávalót Rácz Pali ötödik dédunokája huzta, elég
talpalávaló módon. Ott voltak mindazok, a kik a párbajban résztvettek, tehát a vívómester is, a ki
annyira elázott, hogy az általam aláírt váltót mindenáron vissza akarta adni, de én mint gentle-
man nem fogadtam el. Minek? Majd visszaadja a lovas-berényi szövetkezet. Elvem: sohase kell
eléje vágni az eseményeknek. Ott volt Benderi ur is, majd lehvittuk a két szép kisasszonyt, a
kiknek ezuttal nem volt idejük ostobáknak lenni, mert egész éjjel bosztont táncoltunk velük.

Ez volt Benderi ur második vacsorája.

Másnap este, miután jól kialudtam magamat, fölhuztam a szmokingomat, melynek árával a
csődtömegnek tartozom, mert a szegény szabó, sőt a fia is, belehalt a kifizetésre való várako-
zásban, mondom, fölhuztam a szmokingomat és fölmentem a háziurhoz.

- Kedves Benderi ur, engedje meg, hogy beszámoljak.

- Óh kérem, szót se érdemel...

- De kérem, nekem, mint becsületes embernek, be kell számolnom a kétszázötven koronáról...

- Ugyan ne okoskodjék, mikor én nem kívánom...

- Az nem úgy megy. Vagy becsületes ember az ember, vagy nem becsületes ember az ember...
Önnek elvégre is meg kell tudnia, hogy a párbaj *harminc koronával többbe került az elő-
írányzatnál*.

Benderi ur álla leesett.

- Hogyhogy?

- A bandázst nem számítottam.

- Mi az?

- A vászon és vatta, a mibe a feleket bepólyázzuk, hogy semmi bajuk se történjék.

Benderi ur fizetett s én is fizettem a hentest a vegyes fölívágottért. Ez került legtöbbe.

III.

Igazán nagyon szeretném, ha Benderi ur házából kihurcolkodhatnám, mert mióta olyan zajos sikerü multságokat rendezek, úgy tekint, mint major-domusát, főudvarmesterét, a kinek kutyakötelessége neki minden dolgában jó tanácsokkal szolgálni. Vannak emberek, a kik királyi tanácsosi, sőt udvari tanácsosi hangzatos címre hallgatnak, de a kiktől se a király, se az udvar nem kér soha tanácsot. Én semmiféle ilyen előkelő címet nem kaptam, nem is viselek, mégis örökké tanácsokat kérnek tőlem Benderiék.

De Benderi ur házából mégse hurcolkodhatom ki, mert hol kapok én még egy ilyen jó falakást, ilyen jutányos áron? Sehol. Azt a kis tanácsadási kényelmetlenséget - üsse a kő! - inkább a nyakamba veszem.

Egy reggelen Benderi ur újra beállit hozzám.

- Mondja csak, Laska ur, nem tehetné meg, hogy mindennap nálam reggelizzen?
- Nagyon bajos, mert önök kávéat reggeliznek, én meg sohase eszem olyat, a mi külföldön termett.
- Bocsánat, a multkor prágai sonkát evett.
- De magyar disznóból csinálva.
- Most jut eszembe: fekete kávéat is láttam már inni a Stefánia-kávéházban.
- S ön azt hiszi, hogy az kávé volt? Azt is itthon hamisítják, a Dob-utcában.
- De hát nem kell önnek kávéat innia. Egyék szalonnát, borovicskával.
- Ezt elfogadom, de egy módosítással: küldjön le ide nekem egy oldal szalonnát, egy soroksári kenyeret és egy liter borovicskát.
- Miért nem akar velünk reggelizni?
- Mert önök nyolc órakor reggeliznek, én meg délben kelek föl.
- Próbáljon nyolc órakor fölkelni.
- Nem lehet, uram, én délelőtt alszom legjobb izüet. Próbáljanak önök tizenkettőkor reggelizni.
- Olyan bolond ember nincs a világon.
- Az egész francia nemzet ilyen bolond. Az tizenkettőkor reggeliz s ezt *dezsöné*-nek hívja s hétkor este ebédel s ezt *diné*-nek nevezi. Aztán nem eszik többet egész nap.

Benderi ur az állát vakarta.

- Őszintén szólva, én nem azért kértem önt reggelire, hogy tápláljam, hanem hogy velünk legyen és bevezesse egész családomat és különösen leányaimat az uri modorba.
- Hát akkor hívjon meg ebédre.
- Ezt a feleségem sokallaná.
- Hja, kérem, én szalonnáért és borovicskáért nem vezethetem be önöket az uri modorba. Mig én azt elsajátítottam, roppant pénzt költöttem. Csak nem fizethetek rá?
- Belátom. Hát állapotdjunk meg abban, hogy egyelőre hetenkint háromszor nálunk ebédel.
- Elfogadom. S ugyanannyi leckét fogok adni a kisasszonyoknak.

- De erről ne tessék szólni senkinek. Ön egyszerűen a ház barátja lesz.

- Természetesen.

Benderi ur kifelé indult, de utközben megállt, s föltűnő sokáig vakarta az állát. Valami fontosat akart mondani.

- Egyre kérem, édes Laska ur. Ne udvaroljon a leányaimnak...

- Isten ments! Csak nem gondolja, hogy visszaélek a barátságával...

- Ön vegye úgy a dolgot, mintha egy felnőtt fiam volna s ön annak a nevelője volna... Egészen közömbös személy a háznál.

- Ugy fogom venni. De hátha egy váratlan eset következik be?

- Mi?

- Az, hogy valamelyik lánya belém szeret.

Benderi ur meglehetősen impertinenciával nézett az arcomba.

- Nem, édes Laska ur, azzal ne kecssegetse magát. Az ön hideg savószemei, s az a két lencse az orrán visszataszító jelleget ad az arcának, vagy, hogy röviden fejezzem ki magamat, önt egyszerűen undorítóvá teszi.

- Köszönöm. Jól esik egy olyan férfit hallanom, a ki az aljas hizelgéseket kerüli...

- Ez családi vonás a Benderiekben.

- Jó lesz ez után a vonás után már egy pontot tenni, mert én nem veszem rossz néven, de lehetnek, a kik az ilyen őszinte hangért megharagusznak... De nézze, ha már ilyen rút vagyok, talán udvarolhatnék valamelyik leánynak?

- Tudja, bajos dolog. Hirbe hozza a lányt és a jófajta kérőket elriasztja.

- Ne higgye, az csak reklám egy lánynak, ha sokan csapják a szelet körülötte.

- No, majd ezt elintézzük. Most pedig keljen föl tüstént és jöjjön ebédelni.

- Hát megkezdjük ma? A nélkül, hogy ő nagyságát a konverzióról értesítettük volna?

- Miféle konverzióról?

- Arról, hogy a hét reggelit három ebédre konvertáltuk.

- Az igaz. No, majd én előre megyek.

E pillanatban benyitott hozzám tisztelt és tetteleg inzultált barátom, Ripek. A fejemre csaptam.

- Hop, Benderi ur, megálljon, baj van. Most jut eszembe, hogy én Ripeket mára meghívtam ebédre.

- Ide a lakására? Nem látom az előkészületeket.

- Nem ide, uram, nem. *A köszvényes bankigazgatóhoz* címzett diák-kocsmába. Hanem van egy jó ideám: ha kedves nejének nincs ellene kifogása, fölmegyünk mindketten, s ezt úgy számítjuk, mintha én kétszer megebédelttem volna. Ripek majd Amália kisasszonyt fogja művelni, én pedig Terka kisasszonyt. Higyje el, nem fognak ráfizetni.

Ripek egy kicsit bámulva nézett rám, de mint intelligens éhes ember, azonnal megértett mindent. Benderi ur elfogadta a propozíciót s fölsietett. Ripek megszólalt:

- Én értelek pajtás s köszönöm, hogy így fölkaroltad anyagi érdekeimet; de tudd meg, hogy neked több hasznod van a dolgok illetén fordulatából, mint nekem.

- Hogy-hogy?

- Mert azért kerestelek föl, hogy egy forintot kérjek tőled ebédre.

- S aztán?

- Mit aztán? Azzal, remélem, tisztában vagy, hogy az egy forint pump elmaradása rád nézve tiszta nyereség, mert sohase fizettem volna vissza.

- Ez az őszinteség igazán meghat, de meg kell jegyeznem, hogy az üzleten még se nyerek semmit.

- Ugyan kérlek!

- Pedig úgy van. Mert jegyezd meg, hogy e pillanatban a templom egere hozzám képest egy hitbizományos főúr. Az utolsó nadrággombomat tegnap éjjel adtam át a házmesternek.

- Kétségbeejtő állapotok. Azt hiszem, hogy manapság az egész Budapesten nincs harminc forint készpénz.

...A szobaleány kopogtatott, jelentve, hogy Benderi urék szívesen látják a két urat ebédre...

Ez volt Benderi ur harmadik vacsorája. Remélem, a nyájas olvasó nem veszi tőlem rossz néven, hogy a mai sanyaru viszonyok közt vacsora helyett ebédet adtam.

HOGYAN KERÜLT BELE BAGÓ JULIS A TIMESBE.

Bagó Julis egy kis magyar parasztlány, a *Times* pedig egy nagy angol ujság. Egyik se tudott a másiktól semmit. Az egyik Londonban jelenik meg, a másik Pándon jelent meg a világban. Fölösleges megmondani, hogy az utóbbi Julis volt.

Julis azzal a szándékkal született, hogy egész életét Pándon fogja eltölteni, mint az apja, nagyapja, nagyanyja, meg egyéb ősei. Egészen korrekt testtel született: se három füle, se két orra nem volt; lábból is csak kettőt adott neki a bölcs és takarékos természet. Egy szóval le kellett mondania arról, hogy valami természetellenes alkatánál fogva hirre kapjon, s végre bele kerüljön a pesti ujságokba. Gyermekkora is zajtalanul telt el. Nem tartozott ama gyermekek közé, a kik (mint gyakran olvassuk) gyufával szoktak játszani, a minek rendesen az a vége, hogy a fél falu leég; azt se tette meg, hogy az égő petróleumlámpát magára döntötte volna, a mivel szerencsétlen és vigyázatlan gyermekek szintén magukra szokták vonni a közfigyelmet. Festő se vetődött Pándra, hogy modellnek megfogta volna s most ott látnók a Múcsarnokban, mint libapásztort, vagy zagyvai csónakázót.

Az abszolút titokban maradás minden föltétele megvolt Julisban.

De mire Julis tizenöt éves lett, a vele született szándék meglehetősen kivihetetlennek látszott. A Bagó-családban ugyanis olyan változások állottak be, hogy szükségesnek mutatkozott Julisnak kilépnie a nagy világba. Szolgálatba állt, még pedig először is Monoron, hogy lassankint szoktassa magát a nagy városokhoz. Mikor Monornak Pándnál nagyobb méreteihez hozzá szoktak szemei, akkor a Bagó-család elhatározta, hogy most már nagyobb városba küldik és azonnal ki is szemelték e célból Budapestet, ezt a „nagy ménkü várost” - mint az öreg Bagó magát kifejezte.

Ezzel rálépett Julis a hirnév végzetes útjára.

Pestre én hozzám jött szolgálatba, mert éppen pályázatot hirdettem egy üresedésbe jött másodszolgáloi állásra. Dolga nem volt semmi - és ezt pontosan teljesítette, e mellett üres óráiban kibámult az utcára, a hol egy óra alatt több ember fordult meg, mint Pándon egy esztendő alatt. S nem lehetett kivenni belőle azt a véleményt, hogy vásár van. Legjobban tetszettek neki a trombitás temetések s legjobban félt azoktól, a kik fölöttünk laktak. Attól tartott talán, hogy leszakadnak ránk. Eközben szorgalmasan evett s az otthonitól eltérő kosztal igen meg volt elégedve.

Vasárnap volt s Julis a borjupecsenyének tömegeit fogyasztotta el. Hétfőn megbetegedett s itt (erősen közeledvén a Timeshez) állapotunk meg egy kissé a történetben.

Egy szerencsétlen embernek, a kinek neve Fáber, eszébe jutott kolerás tünetek közt megbetegedni. Ez még nem lett volna olyan nagy baj, de hozzájárult, hogy van két doktorunk: Scheuthauer és Babes, a kik föltették magukban, hogy a kolerával fognak maguknak babérokat szerezni. S minthogy a kolera nem nyújt annyi babért, hogy két embernek bőségesen kijutna, mindegyik kizárólagos laureatusz akart lenni a kolera-dolgokban. A tavalyi járvány alkalmával Babes volt a „szerencsésebb”, ő volt az első, a ki Budapesten az ázsiai kolerát konstátálta. Azóta Scheuthauer duzzogott s fente a fogát Babesre. Végre megjött az alkalom Fáber képében. Ez a szegény ember Scheuthauerhez került, a ki megvizsgálta s aztán kimondta rá az ázsiai kolerát. Babes megpukkadhat mérgében. A konstátált koleraesetet széttávírták az egész világba, a törökök vesztegzárt hirdettek s Európa visszafojtott lélekzettel leste, hogy hát csakugyan kolera kezdődött-e Budapesten.

Ekkor betegedett meg Bagó Julis. Orvost híttam, a ki a Rókusba vitette, a honnan (a Fáber esete uralkodván a kedélyek fölött, Julist gyanusnak találták) csakhamar utban volt a barakkórház felé. Kocsin követtem őt, nehogy Scheuthauer vagy Babes utközben mikroszkopikus vizsgálat alá vegyék, s akkor a szegény lányból második eset lesz.

Elhelyezték őt szépen, én pedig haza ballagtam. Az esti lapok egy második gyanus esetet jelentettek. A reggeli lapok, nagy meglepetésemre, már azt írták, hogy az eset kolera nosztrasz s hogy Bagó Julis cselédleány szenved benne. Szorongva vártam az esti lapokat: vagy Babes vagy Scheuthauer fog nyilatkozni bennök s Julisnak vége. E helyett az esti lapokban a tisztí főorvosi hivatal konstatálta Julisnak heves bélhurutját s azt ígérte, hogy másnap már kieresztik. Az egész város leste a Julis egészségét. Én dezinficiáltam otthon, mint egy ujonnan választott kerületi orvos, szinte csónakáztunk a karbololdatban. Harmadik nap a barakkórházban konstatálták, hogy Julis krumplival megterhelte a gyomrát. Hála isten! Többet nem adok neki enni - borjuhust.

Negyedik nap belenézek a külföldi lapokba s mit látnak szemeim a terjedelmes Times „Hungary” rovatában: a Bagó Julis nevét. A hivatalos angol lap a kolera Budapesten való fölmerülésének egy újabb bizonyítékát látta Julisban.

Rögtön hónom alá csaptam a Timest és haza mentem. Az előszobában Julis fogad, a kit már mint egészségeset haza bocsátottak.

- No Julis! - kiálték - pocsékká tetted a Timest. Veled bizonyítja a kolerát, neked pedig semmi bajod.

Julis nem értette a dolgot. Kezet csókolt. Én pedig neki ajándékoztam a Timest - nyári paplannak.

- Becsüld meg és bele ne merj még egyszer kerülni, mert akkor haza küldelek.

RÓZSA A LILIOM-UTCÁBAN.

A mi kis városunknak a Liliom-utca volt egyik legelhanyagoltabb utcája. A mi kis városunk különben is átkozottul elmaradt egy fészek volt. A mi polgáraink megbuktatták Pókay polgármestert, mert alatta a város a rohamos, az egészségtelen fejlődés terére lépett. Ez az egészségtelen fejlődés az volt, hogy a Fő-utcát tíz öl hosszaságban, próbaképp, kiköveztette. Az utána következő polgármester aztán óvakodott bármit is tenni. Volt is aztán nekünk feneketlen sarunk és irtóztató porunk. A ki pedig kövezetet akart látni, annak azt mondták, hogy menjen föl Pestre.

A Liliom-utca meglehetősen félre esett, kaputos ember hétszám nem mutatkozott benne. Ha néha egy kocsí arra ment, mindenki kidugta a fejét az ablakon, hátha ismerőst lát. Ezernyolcszázkilencvenhétben egy veszett kutyát kergettek arra. Ez ott olyan esemény volt, mint a szent-bernát-hegyi kolostor szerzeteseinek a Napoleon átvonulása. Máig is beszélnek róla s az időszámításban olyan határpont, mint a főispán látogatása, vagy valami nagy tűz.

Képzeltető tehát, micsoda feltűnést keltett a Liliom-utcában egy talpig feketébe öltözködött szőke asszony megérkezése, a ki Szűcsék két utcai szobáját vette ki. Jöttek neki butorai is, köztük egy rövid zongora, egy hintaszék, egy tigrisbőr s egy óriási Makart-csokor. Az ablakaira piros függönyöket akasztott s virágokat rakott ki.

Azt beszélték, hogy előkelő fővárosi özvegy, a ki a könnyebb megélhetés s a jobb levegő miatt telepedett le itt. Minden vasárnap eljárt a misére, fátyla alatt szerényen imádkozott, de ismeretségeket nem kötött.

A város fiatalsága azonban kíváncsi volt s egyre sürűbben kezdett sétálni a Liliom-utcában. Mindennap ebéd előtt s vasárnaponként tizenegy és tizenkét óra közt lehetett ott látni a nép-bank nőtlen tisztviselőit tollas vadászkalapban, a városi hivatalnokokat hosszuszáru lovaglósizmában, melyet hangosan és hatásosan veregettek sétatálcáikkal. De az özvegy mintha nem vett volna észre semmit. Sohsem jelent meg az ablaknál.

Végre a jégspórt megtörte a jeget.

Az özvegy korcsolyázni járt. A jégpálya semleges terület. Itt mindenki ösmeri egymást. A mit itt beszélnek egymással ifjak és leányok, az nem kötelez semmire. Itt a bemutatkozás nem sok komédiával jár. A szárazföldön szokásos ceremóniák a jégen nem érvényesek.

Ennek tulajdonítható, hogy a szőke özvegy, vagy mi, már első föllépte alkalmával helyi jegünkön, több fiatalember karján repült tova.

Másnap a délelőtti sörözésen e fiatalok kijelentették, hogy rendkívül kedves, pikáns, szabadmodoru pesti asszony, a ki megengedte, hogy vizitelenek nála.

Hanem bővebbet nem tudtak meg az asszonyról, csak annyit, hogy Zavari Matildnak hívják.

Seperi Misinek, a ki a legjobban firtatta a dolgot, ezt mondta az özvegy:

- Szépnek talál?

- Nagyon szépnek.

- Hát elégedjék meg vele. Egyebet nem lehet egy nőtől kívánni.

A feleletet mindenki kitűnőnek találta s az özvegy hirneve tetemesen emelkedett.

Megtörtént az a hallatlan eset, hogy a korcsolyabál után a fiatalság a Liliom-utca rózsájának is éjjeli zenét adott.

A hölgyek föl voltak háborodva. Ki ez az asszony? Mi ez az asszony? Özvegy, elvált asszony? Leány? Miből él? Nem is próbálta meg vizitelni (No iszen, csak próbálta volna meg!) s csak férfiak járnak hozzá. Micsoda lealjasodás ez a férfiak részéről? A fiatalságtól is demoralizációra mutat, hogy oda jár, de annak még megbocsátható. De a házasság emberek! M. tanácsnokéknál beszéltek, hogy B. ügyvéd is volt ott. B. ügyvédnek zsúrján suttogták, hogy M. tanácsnok is volt ott. C. közjegyzőék vacsoráján D. mérnökről pletykáltak. D. mérnök ebédjén C. közjegyzőről rebesgettek hasonlóan.

Az özvegy teaestéket rendezett, hol a cigány reggelig huzta. Az özvegy uzsonnákat rendezett, hol a cigány szintén reggelig huzta. Az özvegynél nem lehetett oly korán kezdeni a mulatságot, hogy a cigány másnap reggelig ne huzta volna.

És milyen toalettjei voltak! És milyen kocsit kapott valakitől ajándékba! Ő maga hajtott a lovat s hátul inas ült keresztbefont karokkal.

Mikor a nőegyesület bált rendezett, Zavari Matild ötven forintot küldött a pénztárnak, a nélkül, hogy jegyet kért volna érte.

Heisernek, a népbank elnökének a felesége végre a férje elé terjesztette az ügyet.

- Tegyetek már ez ellen valamit.

- Mit, édesem? - kérde a férj szórakozottan.

- Nem bánom, bármit, de legyen vége e kétes alak szereplésének.

- Mi közöm hozzá?

- Te egyike vagy a legtekintélyesebb embereknek, erkölcsöd, becsületed intakt, rád mindenki hallgat s elvégre egyházi állást is foglalsz el...

- Ugyan?

- Mint hitközségi elnök köteles vagy a közerkölcsökre felügyelni.

- Persze. De itt együttesen kell az intelligenciára hatni. Majd beszélek a református egyház főgondnokával s a plébános urral.

- Jó. De valamit okvetetlenül kell tennetek, mert már a házasságok is kezdenek bomlani az ismeretlen Circe után. Véget kell vetni ez asszony kihívó szereplésének. Folyton foglalkoztatja a közvéleményt, mivelünk nem törődik s a férfiakat az orrukánál fogva hurcolja. Micsoda züllés!

Persze Heisernek ezer dolga volt s nem is gondolt többet arra, hogy micsoda mozgalmat kellene neki a református főgondnokkal és a plébánossal indítani.

Heiserné azonban nem nyugodott s végre kisütötte, hogy legjobb volna ezt az asszonyt kiprédikáltatni. Közölte is eszméjét a zsidó pappal, a ki kitűnő szónok volt. A pap is helyeselte s a maga részéről mindent megígért.

Szombat. A templom tele van. Szokott helyén, a hitközségi tagok élén ül Heiser, ünnepi feketében. Következik a prédikáció. Téma: a közerkölcsök hanyatlása, a családi élet lazasága, a haza fogalmának megrendülése, a vallástalanság. A pap szépen beszél s mindenkit lebilincsel. A hitközség elnöke több ízben helyeslőleg bólint. Végre a pap áttér a speciális esetre. Minő nagy az emberek gyöngesége, hogy egy ilyen csöndes vérű, puritán erkölcsű kisvárosban is a sátán milyen kavargást tud csinálni. Ez megjárhatja a bűnös nagyvárosokban, nálunk

nem lehet tűrni. (Heiser feszülten figyel.) „A Liliom-utcában nemcsak liliomok, hanem mérges fűvek is teremnek” - kiáltja a pap.

Heiser a homlokára üt, s a szomszédja hallja, a mint hangosan mondja:

- Hopp! Megvan!

Ezzel a mint vége van a prédikációnak, elsiet.

Délután a pap kérdi tőle:

- Miért ütött a homlokára és miért szaladt el a templomból?

- Tisztelendő uram, egy titkot sugok meg magának: A prédikációról eszembe jutott, a min eddig hiába törtem a fejemet, hogy *az esernyőmet a Liliom-utcában felejtettem Zavari Matildnál* és rögtön elküldtem érte.

A PÉCSI HÁROM MALOM.

Aidinger Mihály, Pécs város polgármestere búsan nézi a mérnöki hivatal jelentését, mely újabb költséget kér a tetyei három malom reperálására.

Vigye el az ördög ezt a három malmot, de sok baj van vele.

Valami gazdag polgár meghalván, ráhagyta a városra. Az ujságok mint nagylelkű adakozót ünnepelték, a városi tisztikar testületileg megjelent a temetésén, s a polgármester, a ki még a meghatottságtól remegő Ferenc József-kabátját is fölvette, óriási koszorút tett a koporsójára. S a pap azt hirdette fölötte, hogy egyike volt azoknak a ritka férfiaknak, a ki megértette, hogy a gazdagság kötelességekkel jár.

A város aktivái közé beigtatták a három malmot s már erősen emlegették, hogy az építendő új iskolára fölveendő kölcsönt ezekre a malmokra fogják betábláztatni.

Mikor már a város vagyonosodásának tudatát eléggé kiélvezték, Aidinger kiküldte a mérnököket, hogy nézzék meg, miképp lehetne a malmokat hasznosítani.

A mérnökök meglehetősen elszontyolodva jöttek vissza.

- Ösmeri a polgármester ur azokat a malmokat?

- Nem. Jó karban vannak?

- Egészen jók. Csak a Tetye patak van rossz karban.

- Hogy-hogy?

- Nincs benne víz.

- Igaz, a Tetyében most már csak felhőszakadás idején van víz.

- Biz az igaz.

- E szerint tehát ezek a malmok sohse forognak?

- Soha.

- Hát mit csináljunk velük?

A mérnökök a legkülönbözőbb tervekkel álltak elő. Az egyik azt mondta, hogy adják ki nyaralónak. A másik úgy vélekedett, hogy tán átalakíthatók lennének szélmalomokká. A harmadik azt indítványozta, hogy szedjék szét és adják el az anyagot.

Aidinger a Ferenc József-kabátra, a nagy koszorura és a tisztviselő-kar kivonulására gondolt s aztán a tisztelt halottat, ha véletlenül nem ott volna, a pokol fenekére kívánta.

Azután a geológiai viszonyokra vetettek egy pillantást.

Nem lehetséges-e, hogy valami földrengés következtében a Tetye medre újra megtelik vízzel? Nem lehetne-e holmi furásokkal vizet varázsolni a patakba? A mérnökök a fejüket csóválták. Meg lehet próbálni, de roppant pénz kellene hozzá. Épp olyan üzlet volna ez, mint a hamis pénzverőé, a kinek minden hamis ezüst forint egy forint ötven krajcárjába került.

Végre is a nézetek oda lyukadtak ki, hogy a Tetye csak abban az esetben telik meg vízzel, ha a földet egy új özönvíz fogja elborítani. Akkor pedig már Pécs városának alig lesz szüksége malmi jövedelmére.

A polgármester fölöszlatta az értekezletet, mert egy másik gyűlésre kellett mennie, a hol a pécsi tűzoltóság újjászervezéséről volt szó.

Eddig a pécsi tűzoltóság tisztán külső disz gyanánt szolgált. Ünnepeken a fehérruhás leánykák oldala mellett szerepelt. Kirukkolt minden zászló-szentelésre, iskola-avatásra, királyi hercegek megérkezésére, s fantasztikus egyenruháival nem kevésbé gyönyörködtette a jó közönséget. Csak a dél-amerikai köztársaságok hadseregeinek táborkara lehet cifrább, mint a pécsi tűzoltóság. Gyakorlataik kedves mulatságai voltak a pécsieknek. De a tűznek nem voltak barátai. A tűzoltásért nem lelkesedtek. Ezt a foglalkozást egészségtelennek tartották, mert könnyen meghülést szerezhet az embernek. Így a tűzoltóság annyira lehanyatlott, mintha teljesen megszűnt volna. Ezért kellett végre újjászervezni.

A tanácskozás meg is bizta a mozgékony Reh Gyurkát az újjászervezéssel.

Reh Gyurka az összes jótékony egyesületek titkára volt. Egyetlen szegény gyereket sem lehetett meleg ruhával ellátni az ő hire és tudta nélkül. Igazgatta a népkonyhákat, betegsegélyezte a munkásokat, táncmultságokat rendezett az árvák javára, télen korcsolya-bált, nyáron majálist, hozott össze különböző szegényházak, lelencházak és menedékházak javára.

A tűzoltóság újjászervezését se lehetett tehát másra bízni. S Reh György emberségesen megfelelt e föladatának.

Két hónap múlva már megmutatta, hogy mit tud. Kigyulladt egy istálló. Reh György és csapata tiz perc alatt a helyszínén termett s a tüzet - mint mondani szokás - *lokalizálta*. A mi alatt az értendő, hogy a házat a sárga földig lerombolták s a tűz tovaterjedését megakadályozták. A közönség el volt ragadtatva - az istállótulajdonost kivéve.

Mire a zászlószentelésre került a sor, a tűzoltóság jó hirneve már meg volt alapítva. Ugy, hogy teljesen igaza volt Aidingernak, mikor a zászlószenteléskor mondott beszédében így szólt:

„Immár büszkén elmondhatjuk, hogy tűzoltóságunk a kor színvonalán áll és a legvérmesebb reményeket is messze fölülmulja. A miért is forró köszönetünket fejezzük ki azon önzetlen férfiaknak, a kik nemes hivatásukat szívvél-lélekkel teljesítve, öröködnék a köz- és magánvagyon felett. Előre, uraim, a megkezdett uton, polgártársaik elismerése nem fog elmaradni. Meg vagyok győződve, hogy lángbuzgalmuk nem fog csökkenni, s mindenkor számíthatunk az önök férfias, nemes helytállására. Ugy legyen, éljen!” (Percekig tartó éljenzés.)

A malmok bús árnyéka azonban továbbra is ott lebegett a polgármester fölött, különösen mikor a jókarban való tartásért kellett fizetni.

Egyszer, mikor nagyon hangosan szidta a közvagyonnak ezen leingatlanabb részét, öreg huszárja megszólalt:

- Nagyságos ur, tudnék én igazítani a városi malmok során.

- Hogyan?

- Hát csak úgy, hogy *be kell szekurálni* mindahármat.

- Hát aztán?

- A többit tessék rám bízni.

Aidinger nagyot bámult.

- Hol tanulta ezt kend?

- Sokat tanul az ember, nagyságos ur, ha megöregszik.

- Vén gazember, nem jutott ehhez igaz uton.

- Mi türés-tagadás, ez bizony Vácról került ki. Ott fujta a komámnak a keresztfia két eszten-deig a vasat, a miért a szentiváni verekedésen agyonütötte a bödi harangozót. Sok mindenféle ember van ott kénytelen egy fedél alatt. Az a legény egészen megokosodva jött haza.

- Azaz kitanulva; vigyázzanak, hogy akasztófára ne kerüljön.
- Ott is csak egyszer hal meg.

Hanem a beszekurálás, a tűz ellen való biztosítás mégis szöveget ütött a polgármester fejébe.

Nagy a konkurrencia a biztosítótársulatok közt, olcsón mérik a biztosítást s jól fizetnek kár esetén. Az isten nyila (példa rá a suhai malom) kedveli a malmokat, aztán meg a Tetye völgyén nagyon sűrűn járnak a viharok. Bebiztosították a három malmot. Soha még olyan felhőtlen ég nem mosolygott Pécs fölött, mint a biztosítást követő hónapokban. Hiába no, erőltetni nem lehet a dolgot, igaz, a mi igaz: Pécs városának nincs szerencséje.

Egy éjjel aztán kitört a nyári zivatar. Aidinger az ágyból számlálta: egy fél óra alatt hétszer csapott le a mennykő. A hetedik mennykő után öt perccel megszólaltak a tűzoltók trombitái. Aidinger ijedten szökött talpra és sietve öltözködött.

- Hol a tűz? - kiáltott le a városház előtt álló hajdura.

- A város malmai égnak a Tetyén. Ne tessék félni, a tűzoltóság már kivonult.

A tetyei malmok égnak! Aidinger úgy érezte magát, mintha éppen a Bazilika-sorsjegyét huznák kifelé. Mégis van Isten, a ki a jó embereket és a jó városokat nem hagyja cserben.

A tűzoltóság kivonulása aggasztotta egy kissé. De aztán megnyugodott. A hogy ő az embereit ösmeri, a város határán választmányi ülést tartanak annak az eldöntésére, kötelesek-e ők a sorompón kívüli tüzek eloltására. Ah, legjobb, ha maga kimegy. Ő volt a tiszteletbeli főparancsnok s azonnal elnökölni kezdén a városvégi választmányi ülésen, ha szükséges, kihuzhatja azt reggelig.

Egy perc alatt befogatott és vágatott kifelé.

A város végéről jön vele szemben Reh Gyurka és csapatja. A polgármester mosolygott. Ahán, leszavazták a kivonulást, hadd égjenek a malmok.

Reh alparancsnok a polgármester elé lép, katonásan szalutál és dörgő hangon jelenti:

- Főparancsnok ur, jelentem alássan, hogy a tetyei völgyben a városi malmok kigyuladtak...
- Alparancsnok ur, gratulálok a gyors kivonuláshoz, de magam is abban a nézetben vagyok, hogy helyesen tették, hogy visszafordultak, mert alapszabályaink értelmében...
- Bocsánat, főparancsnok ur, már el is oltottuk a tüzet.
- El? Pista, hajts haza!

A polgármester belevágta magát a hintóba és mérgesen hazament. Eszébe jutott a zászlószentelési beszéd, a kor színvonaláról, a nemes hivatásról, a lángbuzgalomról, stb. stb. és szeretete volna leharapni a fejét. Ezek megvalósították az ő frázisait. Hallatlan!

A malmok további történetéről nem tudok semmit. Jóval később azonban a lapokban egy hír ragadta meg a figyelmemet, melyet minden megjegyzés nélkül itt adok:

Nagylelkű adomány. Pécs városának egy nemes tettéről értesít levelezőnk. A városi képviselő-testület ugyanis a polgármester indítványára egyhangulag elhatározta, hogy a tetyei malmokat az építendő leányárvaház alapjának *ingyen* oda adományozza. Ez a derék elhatározás önmagát dicséri. Vajha a magyar városok példát vennének Péctől: a jótékonyág és kultúra ügye nem volna annyira elmaradva hazánkban.

HOGYAN VETTEM ÉN SZAMARAT.

Bár utcára nyílik a lakásom, sohse nézek ki az ablakon, mert semmi érdekes sem kínálkozik. Az utca közepén villámos jár, a szemhatárt pedig beszegik egy férfiszabó, egy cipész, egy folttisztító és egy hentes. Ezek laknak velem szemközt. Ez az a kilátás, melyben gyermekeim napról-napra gyönyörködnek.

Hetenként egyszer, még pedig szerdán délelőtt tizenegykor, azonban látható izgatottság fogja el a gyerekeket. Mind fölülnek az ablak széles deszkájára és nyugtalanul várnak valamit.

Egyszer magam is meglestem, hogy mit várnak. És láttam, hogy féltizenkettőkor lassu léptekkel arra halad két fehér számár, ásványvizes üvegekkel megrakott kocsit huzva.

Micsoda ujjongás volt a gyermekek közt! Tapssal és kedves megszólításokkal üdvözölték a csacsikat s egy óra hosszat emlegették még azután is.

Ebből láttam, hogy a számár gyermekeim előtt rokonszenves állat. Ez szeget ütött a fejembe.

Mikor Boglára vittem őket, a Balaton mellé nyaralni, a szeg még mindig benne volt a fejemben. Itt az idő, gondolám, hogy kihuzzam. Titokban veszek nekik egy szamarat, s boldoggá teszem őket a nyárra.

Egy délután arra haladt egy ember, a kiről azonnal láttam, hogy nem lehet más, mint juhász. Nem tudom miről ismertem rá, de az bizonyos, hogy a juhásznak megvan a maga egyénisége, mely egészen más, mint a kanászé, vagy a csordásé, vagy a csikósé.

Ez az én emberem.

Mert a juhásznak a számár épp olyan állatja, mint a birka. Különös, de tény, a birka nem ismeri el főlebbvalójának a maga fajtájabelit. Neki idegen dinasztia kell. Így lett a számár a Birkaország királya. S egy tisztességes nyáj nem lehet el számár nélkül.

Odajárultam az én emberemhez.

- Maga juhász, ugy-e?
- Az volnék.
- Akkor hát számár dolgában is jártas?
- Az én.
- Szeretnék egy szamarat venni.
- Lehet.
- Nem tudna a számomra egy szamarat?
- Miért ne?
- Ebben a házban lakom, majd jöjjön vissza a hirrel.

Tovább akart menni. Egy darabig viaskodott magával, hogy érdemes-e egy számárüzletre még több szót is vesztegetni. Aztán elhatározta, hogy érdemes és visszajött.

- Mennyi pénzt szánt rá az ur? - nyögte ki nagy keservesen. A pásztorok hallgatag emberek s nehezükre esik a sok beszéd.

Mennyi pénzt? Biz az nagyon nehéz kérdés egy olyan embernek, a ki sohse vett szamarat. Mit mondjak? Husz és ötven forint közt haboztam, de elég óvatos voltam el nem árulni magamat.

- Nem ösmerem a boglári árakat, - feleltem kitérőleg.

- Tiz? - kérdé a juhász.

Tiz? Hisz ez potom pénz, hisz akkor - még olcsóbban is lehet kapni. Mert a juhász valószínűleg hozzám és nem a számárhoz szabta az összeget.

Látva habozásomat, a juhász újra megszólalt.

- Nyolc?

- Öt - mondám határozottan.

- Kevés.

- Már mint öt a számárért, egy meg külön magának.

- Akkor elég, - felelt zavartalan komolysággal a leendő báránypaprikások érdemes gondviselője s lassu léptekkel távozott.

Magam maradtam számárgondolataimmal s őszinte öröm fogott el. Milyen olcsón, mekkora meglepetésben fogom részesíteni a gyerekeket!

Alig telt el egy fél óra, megjelent a ház előtt Mauskopf, a leguniverzálisabb kereskedő, a ki a fehérvári bicskára és tengerihajókra egyaránt elfogad megrendeléseket.

Föl s alá járt a házsor előtt s hol az egyik, hol a másik udvarba pislantott be. Üzletet szimatolhatott.

A cselédek a kutra mentek. Láttam, hogy Mauskopf megszólítja őket, mire a cselédek nagyot nevetnek és ráemelik a dézsát.

Mikor viszajöttek, megkérdeztem:

- Mit kérdezett maguktól?

Nagy nevetve felelték:

- Azt kérdezte, hogy a mi gazdánk-e az az ur, a ki szamarat akar venni?

- S maguk mit feleltek?

- Azt, hogy elmenjen innen, minek kellene minekünk számár?

Az igaz. Ezen még én se gondolkoztam. Mit is fogunk mi a szárárral csinálni? Savanyuvizet nem hurcolhatok velük, mint Pesten teszik, mert ahhoz úgy látszik fehér számár kell, nekem pedig nincs - savanyuvizem. Végre is abban állapotam meg, hogy kordélyt csináltatok a számárhoz (miután előbb szamarat vettem a kordélyhoz,) s úgy járunk a Balatonra fürödni.

E pillanatban a gyerekek megrohantak:

- Papa, igaz, hogy szamarat akar nekünk venni?

Jól vagyunk már. A meglepetés szépen fejlődik.

- Én, szamarat? Ugyan kitől hallottátok?

- A cselédeknek mondta az a bácsi, a ki ott áll az utcán.

- Én jobban tudom, mint a bácsi. Nem veszek... punktum... dehogy veszek. Miért vegyek?

- Miért nem vesz, papa? - kiabáltak Gyurka és Jenő.

Miért nem veszek? Hm. Erre bajos felelni, mikor tényleg venni *akarok*.

- Minek vegyek, - mondtam ravaszul, - mikor ilyen két kis csacsim van, mint ti vagytok.

A gyerekeket nem elégítette ki a felelet.

- Igen, a papának van két csacsija, - felelt Gyurka, - *de nekünk nincs*.

Nem felelhettem azt, hogy nektek meg itt vagyok én, vén számár. Azért tehát szigorúan rájuk szóltam, hogy csend legyen, mire ők pityeregve félrevonultak. A feleségem szemrehányó tekintete mint éles konyhakés fúródott a szívembe. Hát még a szava!

- Maga igazán oly kegyetlen a gyerekekkel szemben. Miért is nem vesz nekik egy csacsit, hisz itt bizonyosan olcsón lehet kapni. Az ősszel aztán újra eladjuk.

- Az igaz, az ősszel eladhatjuk.

- Aztán a fűskamrában rendezünk be neki istállót.

- Az igaz, erre se gondoltam. A fűskamra... bizony jó lesz.

- Tehát vesz? - szólt nőm melegen.

- Mit? - kértem bambán, észre se véve, hogy már önkéntelenül is belementem a nyilvános tárgyalásba.

- Mit? Hát szamarat.

- Nem veszek! - kiáltám dühösen, - mit beszél maga is a számárról! Csend legyen!

(Csak nem fogom leleplezni a meglepetésemet? Istenem, milyen nehéz egy szamarat megvenni, mikor meg akarja venni az ember.)

Ekkor láttam a juhászt visszajönni a ház felé. De a juhász is meglátta Mauskopfot és habozva megállt. Tusakodott magával, végre befordult az udvarra. A gyerekek a kertben voltak az asszonytól.

- Ne tessék attól venni, - mondtá Mauskopfra mutatva, - mert abból senkinek se lesz haszna.

- Hogyan senkinek?

- Se az urnak, se nekem.

(Bravó, ez legalább őszintén beszél.)

- Hát van számár?

- Reggelre lesz. Igéri az ur, hogy addig nem vesz mástól?

- Igérem.

- Jó egészséget.

Elment. Tüstént berohant Mauskopf.

- Tekintetes ur, - szólt minden bevezetés nélkül, - juhásztól sohse vegyen szamarat.

- Miért?

- Mert rugós jószág és tele van kullancscsal. Fölborítja a kordélyt és árokba dönti a gyerekeket.

(Biz én erre nem is gondoltam.)

- De hát kitől vegyek? - mondtam kétségbeesve.

- Valami uriházból való szamarat vegyen, a mely már dresszírozva van.
- Lehet olyat kapni?
- Mindent lehet kapni.
- Maga tud egyet?
- Én nem foglalkozom ilyesmivel, de a tekintetes ur kedvéért megteszem.

Ej, ej! Most jut eszembe, hogy mit ígértem a juhásznak.

- S mennyi lesz ez a szamár?
- Tíz-tizenöt forint,
- Bocsánat, annyit nem adok.
- Tekintetes ur, egy művelt számárról van szó.
- Ugyan hagyjon békén. A juhász öt forintért fog hozni.
- Én is, - felelt Mauskopf és gyorsan eltűnt.

Másnap reggel hat órakor megzörgetik az ablakomat. Gyorsan felöltözöm és kimegyek. Hát uramfia, az utca tele volt szamarakkal. Ekkorra híre futamodott a vásárnak. Mit csináljak? Ebből verekedés lesz.

- Hány szamár van itt?
- Harmincnégy. Tessék választani, - felelték.
- Semmi választás, - szólt az én juhászom, előlépve a tömegből, - az ur engem bizott meg.

A tömeg morgott valamit. Fölálltam egy padra.

- Kedves atyámfia, barátaim, tisztelt választó polgárok! Én tulajdonképp, - értsünk szót, - senkit sem bízam meg, de ha megbízam volna is valakit, az rosszul értette a szavamat, mert nekem nem ilyen szamár kell...
- Hát milyen? - morgott a tömeg.
- Fehér szamár.
- Milyen az?
- Épp ilyen szamár, mint ezek, csak hogy fehérebb.

A parasztok káromkodva, zsörtölődve vezették el a szamaraikat, csak Mauskopf maradt a csatatéren.

- Tekintetes ur, - szólt sugva, - *egy hét múlva itt leszek a fehér számárral.*

A POLGÁRMESTER ÖTLETE.

Egy jó barátomnak megígértem, hogy ha megszületik az a fiatal ur, a ki egykor az ő adósságait ki fogja fizetni, elvállalom a keresztapaságot.

A mit sem sejtő fiatal ur gyanutlanul beköszöntött az alperesek hazájába s a boldog apa azonnal fölszólított, hogy váltsam be ígéretemet.

Nehogy keresztapasági keresetet adjon be ellenem, megírtam, hogy ezen és ezen a napon ott leszek, készítsék elő az ujszülöttet az aktusra.

Igy történt, hogy a Balatonról egyenesen északi Magyarországra utaztam.

Magyarországon az utazás nem tartozik a kellemetlen foglalkozások közé. A kocsik kényelmesek és az utasok közlékenyek. Pontosan értesülsz a gabonaneműek és a kereskedelmi áruk áráról s megtudod, hogy Kohn ur milyen színű harisnyát visel. Mi kell egyéb?

Estére megérkeztem egy kis szepesi városba, a honnan már kocsin kellett tovább mennem. Az állomáson három automata volt, de fiakker egy se. Milyen okos dolog volna a vidéki állomásokon olyan automatákat föllállítani, hogy a huszfilléres bedobása után egy kétlovas kocsi jöjjön ki.

Az inspekciós vasutas visszavonult, az ablakokat bezárták, a lámpásokat eloltották, csak egy bakter maradt fönn, ez is csak azért, hogy kinézzen a pályaudvarból.

- Van itt fogadó? - kértem tőle.

- Hogyne volna!

- Mi a neve?

- Nincs neki neve.

- De valahogy csak hívják?

- Igen. A gazdáját a bolond Krausznak hívják.

Mivel már kiléptem az utra, ő lecsukta mögöttem az ajtót s így nem volt időm megkérdezni, hogy miért bolond Krausz?

Elindultam az akácfákkal beszegett uton, néha egy-egy lámpaoszlopba ütközve, melynek tetején semmibe égett. Ez kíváncsivá tett arra, vajjon a város budgetjébe hány forint van évenként fölvéve világítás címen s ezen forintok kinek a zsebébe világítják? Egyszerre egy alak jött velem szembe.

- Ugyan kérem, - szólítottam meg, - merre van itt a fogadó?

- Az a kérdés, melyik?

- Hát hány van?

- Csak egy van.

(Különös ember.)

- Annak a bolond Krausznak a vendéglője? - kértem.

Az idegen gyufát gyújtott és megnézett. Aztán így szólt:

- Ön pesti ember?

- Az.

- Hát honnan tudja, hogy Krausz bolond?

- Mi pestiek mindent tudunk.

- Pedig ezt rosszul tudják. Én biztosan tudom, hogy nem bolond.

- Honnan?

- Onnan, hogy én magam vagyok az a Krausz.

Meghökkenem. Ez az ember vagy bolond és akkor veszedelmes rám nézve, vagy nem bolond és akkor is veszedelmes, mert haragszik, a miért bolondnak neveztem. Két lépést hátráltam és a kufferemet magam elé tartottam. Most már lehet bolond Krausz.

Nem mozdult. Erre megembereltem magamat.

- Remélem, nem haragszik. Tudja, a világ többnyire az okos emberekre szokta rámondani, hogy bolondok.

- Nem haragszom. Vendégre sohse haragszom. Tessék velem jönni.

Utközben elmondta, hogy miért nevezik őt bolondnak. Ő volt az első, a ki a városban meztláb kezdett járni, s azonfelül a vegetariánizmusnak hódolt. Az agitációt a cipészek és a mészárosok indították ellene, s bolondnak deklarálták. Ez a név rajta maradt, bár rég elpártolt Kneipptől, s úgy eszi a hust, mint az oroszlán.

Egy félóra múlva a kerti helyiségben vacsoránál ültem. Azt vettem észre, hogy a szomszéd asztaltól egy kövér és egy sovány ur fixiroznak. Oda híttam Krauszt és megtudtam tőle, hogy ez a polgármester és a főjegyző, a kik most szalmaözvegyek. Ez alatt már odaküldték a vizitkártyájukat is.

- Legyen szerencsém.

Odajöttek és rövid bemutatás után a városukról kezdtek beszélni.

- Nem láttam belőle semmit. A lámpák nem égtek.

- Örüljön neki, gyalázatos, elmaradt egy város.

- Ugyan.

- A fő-utcánk tiz év óta nem volt kavicsozva, csupa kátyu. A szemetet a piacon rakják le. A gyalogutat deszka pótolja, nincs tisztességes kutunk. A templom és a városháza renoválásra vár... És az indolens lakosság miatt semmit sem tudunk kivívni.

- Biz az baj, - mondtam nyugodtan.

A polgármester intett, a főjegyző bort töltött, koccintottunk és ittunk.

- Lássá uram, - szólt a polgármester bizalmasan, - önt az isten küldte ide... Ön volna hivatva, hogy a mi bajainkon segítsen.

- Én, egy vadidegen ember?

- De ujságíró...

- Mit tehet itt a sajtó?

- Mindent.

- Sejtelmem sincs.

- De van eszmém nekem. Éppen most főztük ki a főjegyzővel.

- Ha tehetek valamit, igen szívesen.

- Hallgassa meg. A király a jövő hónapban Lőcsére jön, a hadgyakorlatokra... Mi itt vagyunk a szomszédban... Bele kellene csusztatni egy kis hirt a lapokba. Csak annyit, hogy a hadgyakorlatok városunkra is kiterjednek s az udvartartás három napot fog falaink közt tölteni. Ez az egész. No, ugy-e nem sok?

- S ez használ valamit?

- Csoda fog itt történni. Itt rakásra törhetjük ki a nyakunkat, a házak a fejünkre szakadhatnak, a nyavalya százával ragadhatja el az embereket, mégse történik semmi az állapotok javítására. De hogy a király szemei mindent rendben találjanak, erre az utolsó ingünket is ráköltjük.

- Nos, megteszem.

A főjegyző és a polgármester egyszerre ragadták meg a kezemet s örök hálájukról biztosítottak.

Ott a szemük láttára megírtam, hogy a királyi kabinetiroda határozata szerint a király Lőcsén kívül még Alsó-Szent-Györgyön is időzni fog a hadgyakorlatok ideje alatt s legközelebb egy udvari tiszt érkezik oda, hogy a királyi szállást rendbe hozza stb. stb.

*

Alsó-Szent-Györgyön mint a bomba csapott le a hír, a városatyák huszonnégy óra alatt legördültek a hegyi fürdőhelyekről s a polgármesternél rendkívüli közgyűlés összehívását sürgették.

A polgármester előterjesztette a programot: a főutca kavicsozása és folytonos öntözése, általános tatarozás és meszelés a városban, járdák készítése, rendes söprés, a városi fák megnyesése.

Mindezt én vidám nevetés közt már újra a Balaton mellett olvastam az ujságokból. A helyi levelezők örült buzgalommal küldték a leveleket és táviratokat a fővárosi ujságoknak az előkészületekről.

Különösen megragadta figyelmemet, hogy a városi közgyűlésen a főuton lévő két vityilló azonnal való kisajátítását és lebontását indítványozták, a mit a közgyűlés, *a polgármester és a főjegyző makacs és heves ellenzése dacára* óriás többséggel elfogadott.

Szegény polgármester! Elszabadította a szellemeket és most nem bír velük.

Ráparancsoltak a fiakkeresekre is, hogy új kocsikat szerezzenek be. Az utcai lámpások egy hét múlva megérkeztek és ünnepélyesen fölrakattak.

Másnap azt olvastam, hogy a kiküldött ünneprendező bizottság a szemétlerakódó helyet a nagypiacról áthelyezte az Ádám-gödörbe, a városon kívül.

Harmadnap az a hír ütötte meg a figyelmemet, hogy a királyt Krausz jóhirű vendéglőjébe szállásolják, melynek sarkára a tulajdonos ez alkalomra kétezer forint költséggel egy diszes tornyot fog építeni.

Az a bolond Krausz!

Majd azt jelentették, hogy a polgármester két nagyszabású diadalkaput rendelt meg.

*

Aztán elutaztam, egy kicsit mászkáltam lent délen és végre hazaérkeztem Budapestre, a hol nem olvasom többé olyan lelkiismeretesen a lapokat. Így Alsó-Szent-Györgyről is teljesen megfeledkeztem.

Egy napon betoppan hozzám a szerkesztőségbe a polgármester.

- Jó napot! Hogy van? Mit csinál itt nálunk?

- Feljöttem egy szép diszmagyart rendelni... és egy kis dolgom is van önnel.

- Már megint?

- Elhoztam a beszédemet.

- Miféle beszédjét?

- A melylyel a királyt fogadom.

- A királyt? Hol?

- Alsó-Szent-Györgyön. Hisz oda jön. Nem olvasta a lapokat? Hisz tele voltak vele. No, ugy-e meghallgatja?

- Mit? - kérдем bambán.

- A beszédemet. Önt szakembernek tartom... támogathat a tanácsaival...

És a nélkül, hogy választ várna, elkezdte:

Felséges császár és apostoli király!

- Megálljon! - kiáltám, - hát ön nem tudja, hogy a király nem megy Alsó-Szent-Györgyre?

- Lehetetlen, - mondá elsápadva.

- De úgy van, egészen bizonyos.

- Valami új dispozició folytán megváltozott a terve? - hebegte.

Elhültem. Ez az ember önmagát is bolonddá tette!

Egyszerre a polgármester dühösön fölugrott.

- Azok a gyalázatos lapok! - kiáltá, képéből kikelve, - tehát megint hazudtak, mint mindig. Bocsásson meg, én nem akarom önt sérteni, de a mit a sajtó velünk ezuttal művelt, az példátlanul alávaló játék. Jó napot!

És lázas izgatottság közt, dübörgő léptekkel eltávozott!

VIDOCQ HALÁLA.

Volt nekem egy nagybátyám, nagybátyámnak volt egy vadászkutyája. (Az elbeszélés úgy kezdődik, mintha Ollendorf írta volna, de ne ijedjenek meg. Nem úgy fog végződni.)

A kutya, a kit Vidocq-nak hívtak, ritka példány volt. Solymosi gróf hozta Angliából az én öregemnek. Hogy mit fizetett érte az ángliusoknak, nem tudom, csak azt tudom, hogy Londontól Kis-Bürgözdig a szállítás száz forintba került. Ez a kutya volt az első londoni utas Kis-Bürgözdön. Mikor a parasztok megtudták, hogy ennyit kóstált a szállítás: köszöntek neki, mint az uraságnak.

Utközben a kutya naponkint egyszer meleg ételt és egyszer hideg ételt kapott. Még pedig úgy kombináltak, hogy ha melege volt, hideg ételt adtak neki, ha fázott, meleg ételt kapott. Így aztán soh'se hült meg. Forralt vizet itattak vele, sőt vacsora után mindig egy nyers tojást is beadtak neki. Ezt mindig hidegen.

Első nap ellenségek lettünk, én és a kutya. Azonnal láttam, hogy ez egy alattomos dog, vagyis inkább dög. Hűséget tett, de nagyon önző és csak a hasának él.

Azonnal tisztában volt azzal, hogy nagybátyám a gazdája. Minduntalan, mint a macska, oda-dörgölődött a lábához, vagy ráugrott és a képét nyalta, a mi az öregot nagyon meghatotta. Rám ellenben a kutya bizonyos lenézéssel tekintett, soha észre se vett, ha engem beszélni hallott, elkezdett ásítani. Az alávaló kitalálta, hogy én csak szegény rokon vagyok a háznál s csak mint vakációzó diák időzöm ott.

Mikor először vadászni mentünk, beláttam az angol eb egész karakterébe. Lusta volt, nem akart dolgozni. Pedig ez a milyen természetes az embernél, épp oly csodálatos a vadászkutyánál. Mert ebben a vadászat ösztön, szenvedély, a melyet majdnem lehetetlen legyőznie. Vidocq legyőzte. A mint a foglyos területre érkeztünk, nyomtalanul eltűnt. Hiába volt minden sipolás, nem került elő, csak akkor, mikor hazafelé indultunk. A fejét lehorgasztotta, szemei zavarosak voltak, s mikor nagybátyámra nézett, egy könnycsepp jelent meg a szeme szögletében.

- Valami baja van ennek a kutyának, - szólt a bácsi.

- Nincs, - feleltem, - hanem szimulál, hogy meg ne verjük, a miért elbliccelte a vadászatot.

A bácsi a korbácsához nyult, a vizsla egy fájó mosolylyal (igen, meg mernék rá esküdni: fájó mosolylyal) eléje roskadt.

Meg akartam rugni, de a bácsi megakadályozott s megveregette a fejét. Az én fejemet még sohse veregette meg. A vizsla megnyalta az öreg kezét s aztán kárörvendő pillantást vetett rám. Ezt jól kinevelték az angolok! Négyszer próbáltunk vele vadászni, egyszer se sikerült.

- Várjunk, - szólt a bácsi, - mig aklimatizálódik. Nehéz ám a northumberlandi grófság után Kis-Bürgözdöt megszokni.

- De engedjen meg, bácsi, a kutya nem tudja, hogy a northumberlandi grófságból jött és azt sem tudja, hogy most Kis-Bürgözdön van.

- Lehet. De a külömbiséget önkénytelenül érzi és sinyli.

Denikve a kutya ezentul otthon maradt és házi, sőt szalon-kutya lett belőle. Egész nap a bácsi íróasztala alatt a szőnyegen aludt. Ideális életet élt: pihent és evett. A bácsi azonban roppant büszke volt rá, mutogatta a vendégeinek s árát ötszáz font sterlingre tette. A mi annál is

inkább nagy hatást keltett, mert a vármegyében senki sem tudta, hogy mennyi lehet ötszáz font sterling. Még a megyei főszámvevő sem.

Egy késő este a Balaton mocsarai közül tértem haza, megrakodva vadkacsákkal. A buzsáki pusztai cselédházai mellett a vérszagra a komondorok óriási csaholással rohantak meg. Én a levegőbe löttem, a mire egy kicsit visszariadtak, de csak azért, hogy ujult erővel támadjanak rám. Erre jó Lankaszter-puskámból közéjük löttem. Szétrebbentek. Csak egy maradt ülve és vért hányva. Közelebb léptem, - de csakhamar hátratántorodtam, mint Szacsvey a shakespearei drámákban. A haldokló kutya Vidocq volt, az angol vizsla!

A northumberlandi grófság érdemes szülöttje egy kis ismerkedési estét rendezett a pusztai kutyákkal, tánc és tombola nélkül. E közben érte a gyilkos golyó. Minek is van szerelem a vidéken!

Mit tehettem ilyen körülmények közt? Tizenhat éves voltam, nagybátyám igen szigorú ember volt, a kutyát is jobban kedvelte, mint engem, - elbujdostam.

Lábamon hosszuszárú, vizálló csizma, vállamon puska, fejemen tollas kalap, zsebemben egy forint - így vágtam neki a vármegyének, Marcali irányában.

Reggelre Marcaliba érkeztem. Az első, a mit észrevettem, Borotay László jól szervezett dráma-, népszínmű- és operett-társulatának a plakátja volt.

Egy nagy ideám támadt. Beállok színésznek; Petőfi és Arany is megpróbálkoztak vele, sőt Ujházi, Vizvári, és Nádai még most is színészek. Nem fog ártani a karrieremnek, ezért lehetek én még t. megyei aljegyző.

Megkérdeztem egy atyafit, a ki két tehenet egészen másfelé akart terelni, mint a merre a tehenek menni akartak s közben pogányul káromkodott.

- Bácsi, hol van a színház?

- Hogy tudjam én azt, könyörgöm... a keserű csillagát az öregapádnak!

(Ez a teheneknek szólt.)

Egy fiú állt egy kapuban s a tehenügy rendezését köhögéssel igyekezett előmozdítani. A mitől a tehenek még jobban megbolondultak.

- Hé, gyerek, hol van itt a színház? - kértem tőle.

- Csak este játszanak.

- Mindegy, vezess oda!

- Ha ad az ur egy krajcárt.

- Adok.

Elindultunk s csakhamar a nagyvendéglő elé értünk.

- Itt van la! De hun a krajcár?

- Majd előbb váltok.

A fiú az utcára szaladt s onnan köveket kezdett rám dobálni. Annál jobb. Ezzel a szerződést fölbonthatom tekintem s vagyonom egy századrésze megmarad.

A kutnál két alakot láttam. Az egyik egy borotvált képű ur volt, a kinek a fejére egy béres-forma vödörszámba merte a friss vizet.

Mikor a művelet véget ért s az alak megtörülte az arcát, bemutattam magamat. Ő is kiegyenesedett és így szólt:

- Tátray Zuárd, hősszerelmes és bonvivant.

- Tehát színész?

- Az. Mi tetszik?

- Az igazgatóval szeretnék beszélni.

- Nem lehet, alszik, az igazgatóné is alszik, mindenki alszik, csak én vagyok ébren. Tegnap volt az igazgatóné jutalomjátéka s az intelligencia egy kis mulatságot rendezett.

Az egyik kocsmaszoba ajtaja kinyílt s óriási csörömpölés hallatszott. Az összetört üvegeket söpörték ki, mondhatnám az intelligencia cserepeit.

- Megittunk 30 forint ára bort és összetörtünk 40 forint ára üveget - szólt elégedetten a bonvivant, - a kocsmárosné kávécsészéi is mind áldozatul estek. Fölakasztottuk a csészéket madzagra és pisztolylyal célba lőttünk. Legtöbbet trafált a szolgabíró. Kitűnő humoru gyerek.

(Ez Marcaliban a humor.)

Zuárd nagyot ásitott.

- Különbömit akar az igazgatótól, fiatal ember?

- Be akarok állni színésznek.

- Ide, mihozzánk?

- Ide.

- Hogy jut eszébe egy ilyen országos banditához beszélgődni, mint Borotay László?

- Azt értem legközelebb.

- Nem fog kapni fizetést és enni is csak szórványosan.

- Nem bánom. De hát ön hogy maradhat itt ilyen körülmények közt?

A bonvivant nagyot sóhajtott.

- Ez az életnek szerelem című fejezetébe tartozik. Szeretem a direktor feleségét. Ezért követem őket és nyomorgok...

E pillanatban egy ablak nyílt ki a kocsmáépületben s egy női hang odakiáltott:

- Zuárd!

- Ez ő, - szólt a bonvivant és odarohant.

És sans gène elkezdtek csókolózni az ablaknál. Meglehetősen fölháborított a dolog és azonnal elhatároztam, hogy mindent el fogok mondani a direktornak.

- Fiatal ur! - kiáltott Zuárd.

Odamentem.

- Borotayné ő nagysága óhajt önnel megösmernedni.

A feketeszemű, molett asszonyság barátságosan nézett rám és kövér, puha kezét csókra nyújtá. Az asszony végigmustrált s megelégedésének adott kifejezést.

- No, majd faragunk magából színészt, kicsikém.

Ezzel megveregette az arcomat, a mire mind a ketten elpirultunk. Tudniillik a bonvivant és én. Az asszony nem.

Elérkezettnek láttam az időt, hogy visszavonuljak egy kazal aljába és kialudjam az éj fáradalmait.

Mikor fölébredtem, már késő délután volt. A vendéglő kapujában egy testes, jól táplált, borotvált arcú ur üldögélt. Mikor meglátott, puskával a vállamon, rám kiáltott:

- Hé, ifju ember!

Odamentem.

- A direktor urhoz van szerencsém?

- Én vagyok. Maga akar beállni színésznek?

- Én.

- Hogy jut az eszébe, hogy e rögfös, tövises pályára lépjen, hol csak babér terem, de kenyér nem?

- Hagyjuk ezt, direktor ur, előbb meg akarok mondani magának valamit.

- Mit?

- A felesége szerelmes Tátrayba.

Azt vártam, hogy mint a párduc, föl fog ugrani. Látszik, hogy rosszul ismertem a párducokat. Az egész effektus az volt, hogy egy furcsa grimaszt vágott.

- Édes fiam, ilyesmit uri ember nem mond el a férjnek...

- De én kötelességemnek tartottam.

- Miért?

- Hogy ön megölhesse a csábitót.

- Megölni a csábitót? Ugyan mi jut az eszébe? Az életben nem úgy van ám, mint a szinpadon... Hány örgrófit, nagyherceget és spanyol grandot megöltem én már a szinpadon. Az életben pedig egy csirkének se vettem még a vérért.

Észrevéve hüledezésemet, fölkel, karomba öltötte karját.

- Mielőtt tovább mennénk, egy vallomással tartozom önnek. Borotayné Isten és emberek előtt a feleségem... de e viszonyban az egyház távollétével tündöklik.

- Nincsenek megesküdve?

- Nem vagyunk, sőt nem is lehetünk... Neki is életben van a férje, nekem is életben van a feleségem. Csak az a vigasztaló, hogy ugyanezen okból ők sem kelhetnek össze.

- Kik?

- Az én első feleségem és az ő első férje.

- Hát ők is?...

- Ők is olyan plátói viszonyban élnek, mint mi.

- Mit ért direktor ur plátói viszony alatt?

A direktor összehuzta szemöldökét.

- A törvényesség külső látszatát, kapcsolatban a törvénytelenység belső lényegével.

(Szép definíció.)

- Megtiltom azonban önnek, hogy nőmről rosszat gondoljon. Tudja meg, hogy nőm csak engem szeret, - kiáltott a direktor.

- Jó, kérem, de én láttam, mikor Tátrayt megcsókolta.

- Azt már én is láttam. De tudja meg, hogy ez csak politika.

- Hogy-hogy?

- Tátrayt, a ki nagyon hasznos tagom, csak nőm iránt való szerelme tartja itt, potom pénzért. Ezzel a szerelemmel mi legalább ezer forintot megspórolunk... Ezt ne feledje s ne igyekezzék anyagi romlásomra törni...

- Én?

- Ön, azzal, hogy nőmnek udvarol, mert esetleg nőm viszonozza érzelmeit s akkor Tátray itt hágy... És akkor én önt megölöm.

Elnevettem magamat.

- Ugyan, Borotay ur, nem vagyok én őrgrof vagy spanyol grand... Vegyen föl előbb színésznek s aztán megölhet akár minden este.

És Borotay ur fölvelt, fizetés nélkül, de (s ezt a kifejezést az asszony mondta) *teljes ellátásra*.

Színészpályám nagyon rövid ideig tartott. A katasztrófa gyorsan bekövetkezett.

Az igazgató jutalomjátékául Karaffát, az eperjesi hóhért játszottuk; a darab azzal végződik, hogy Karaffát a színpadon megeszik a patkányok, a mi elég hatásos idea. Közbe Karaffa kiirtja egész Eperjest, sőt Abauj-Torna vármegyét. Szintársulatunkból ennyi ember nem telvén ki, mindenki több szerepet játszott. Én játszottam egy csatlóst, egy kassai polgárt, egy diákot és egy hazajáró lelket.

Ez a lélek vetett véget az én színészi karrieremnek.

Ugyanis közvetlenül e fölvonás elkezdése előtt a függöny kis ablakán kitekintve, látom a főszolgabíróval megjelenni a nagybátyámat.

Mintha kivették volna a lelket belőlem.

Ott álltam fehér lepedőben, fehérre lisztezett arccal és remegő térdekkel... Sőt térdeim csuklottak is... Valaki emlegetett.

Az egész szerep kiment a fejemből.

A jelenet a következő volt: Karaffát meg akarja valaki ölni a tulajdon kardjával, mely a földön fekszik. De nem meri. A szellem, zöld görögtüz fénye mellett (a vidéki szellemek mindig görögtüzzel jelennek meg), belebeg és így szól a gyilkolandóhoz:

- Vedd föl a kardot!

Én tehát utasításomhoz képest belebegek s e percben hallom, hogy a sugó így kiált rám:

- Vedd föl a kardot!

A kard ott hevert a földön, én tehát oda lebegek és fölveszem a kardot. Ekkor a sugó újra megszólal:

- Tedd le a kardot!

Mit csináljak? Letettem a kardot. Ujra hallom a sugót:

- Vedd föl a kardot! Barom!

Sietve fölkaptam a kardot.

Ekkor megszólalt Karaffa-Borotay:

- Tedd le a kardot, te viziló.

Ledobtam. Most megint hallom a sugót:

- Vedd föl a kardot!

Ekkorra a szinfalak tele lettek színészszel, a kik vagy azt sugták, vedd föl a kardot, vagy azt, hogy tedd le a kardot, a szerint, hogy a kezemben volt-e vagy nem.

A közönség pedig látván a kísértetet, a ki úgy kapkod a kardhoz, mint Bernát a mennykőhöz, torkaszakadtából nevetni kezdett.

- Tönkretetted a halálomat, ökör, - sziszegett Borotay.

Én pedig földhöz vágtam a kardot, melyet éppen (talán huszadszor) fölvettem és kirohantam a szinfalak mögé, onnan az udvarra. Az udvaron azonban fülön csipett a nagybátyám és haza hurcolt.

Utközben óriási kő gördült le a szivemről.

Megtudtam, hogy a megyei állatorvos Vidocqot fölboncolta és (megjegyzendő, hogy teljesen alaptalanul) konstataálta, hogy veszett volt. A bácsi tehát még örült, hogy megszabadult tőle.

Azóta mindig hevesen tiltakozom, mikor arról van szó, hogy az állatorvosok alaposabb kiképzésben részesüljenek.

A BÁBA-HOMOKI HÓFUVÁS.

A király-helmeci birónál disznóölés volt. Éppen hozták a falu végén megpörzsölt disznót s hozzá akartak fogni a fölbontásához, mikor beállit a szolgabíró hajduja, azzal az üzenettel, vagyis inkább parancscsal, hogy a bíró a bába-homoki hófuvást azonnal hányassa szét és az utat tisztíttassa szabadra, hogy a népek a másnapi vásárra akadálytalanul Király-Helmecre tudjanak jutni.

A birónak nagyon kellemetlen volt az üzenet, mert disznóölés esetében minden gazda szeret otthon maradni, nehogy a szomszédok nagy és szorgos segítségével, úgy kézen-közön, elveszsen akár szalonnából, akár zsirból, akár egyéből. És nehogy a be-beköszöntő vendégekkel más találjon koccintani, mint a gazda, a ki erre az egyedül illetékes. Ez disznótori regula. Még a hajdunak kijáró rendes pohár borról is elfeledkezett, úgy elgondolkozott, mire a hajdu még egyszer fenyegetőleg ismételte az ura üzenetét, azzal sarkon fordult és eltávozott.

A világon bármiféle állásban levő embernek kiadnak egy parancsot, elvégeztetheti mással. A bíró nem. A nagy közigazgatási szervezetben ő van legalul, a parancs elindul a belügy-miniszternél és megáll a birónál. A közbülsők csak tovább adják, a birónak végre kell hajtani.

Mondhatja azt nekem valaki, hogy ott a kisbíró! Nincs ott a kisbíró! A kisbíró nem végezheti el a bíró dolgát. Ezt egy jóra való bíró restelné, mert attól tartana, hogy a nép, mely hamar kikezd valakit, azt mondaná: „Hátszen micsoda ész kell a bírósághoz, hiszen minden dolgát a kisbíróval végezteti.” Ez pedig a bírói tekintély halálát jelentené. A birónak ellenkezőleg úgy kell végeznie a legkönnyebb dolgát is, mintha azt csak ő tudná eligazítani a faluban. Így kerekedik aztán hire, hogy ő a legokosabb ember a faluban.

A király-helmeci bíró is tisztában volt azzal, hogy most neki nyakába kell venni a falut, vagy harminc napszámot fogadni, aztán kivonulni jó messze, a bába-homoki részbe s ott estig lapátoltatni a havat. Dühösen végignézett az udvarán nyüzsgő sokaságon, hogy készítenek vágódeszkákat, késeket, hurkatöltőket, aztán rántott egyet a bundáján és elment a fórumra, a nagykocsmába.

A hó csikorgott a lábai alatt, a mitől a bíró még jobban csikorgatta a fogát, mert eszébe jutott, hogy ez a hó az oka mindennek. Borger, Európa legvegyesebb kereskedője, a kinek boltjában többféle holmi volt, mint a párisi Louvre-magazinumban, csodálkozva kérdezte magában, hová mehet a bíró ilyen korán, pláne mikor disznóölés van nála. Kidugta a fejét és utána nézett. A kocsmaját elnyelte a bíró. Erre Borger megtöltötte a legöblösebb pipáját, zsebre-tette, fejét behuzta a báránysüvegbe és Jakabra bizván érdekeinek képviseletét, szintén a kocsmába felé irányította lépéseit. Borger okos ember volt, a felsőbbbséggel jó lábon állt s a bírótól mindig megtudott egyet-mást, a mit üzletének hasznára fordított. A bíróval való beszélgetés neki annyi volt, mintha a helyi lapot olvasta volna. Helyi lap tudniillik nem volt.

Mikor a kocsmá nagytermébe lépett, a bíró, a ki maga ült ott, már a pipáját tömte, lassan, gondolkodva. Borger elővette a pipáját, rágyújtott és a bíró mellé telepedett. De addig nem szólt egy szót sem, a míg nem látta, hogy a bíró pipája jól ég és szelel. Még azt is megvárta, hogy a bíró hüvelykujjával lenyomkodja a tüzet. Ekkor megszólalt:

- Cudar időnk van, bíró ur.

- Cudar bizony, szomszéd. (A magyar paraszt a németet sógornak, a tótót atyafinak, a zsidót pedig szomszédnak hívja.)

- Mennyit vár a disznótul?

- Vagy ötven liter zsirt.

Mind a ketten szipákoltak.

- Láttam a szolgabíró ur hajduját kendnél, - folytatta Borger.

A bíró hirtelen fölpillantott a pipája kupakjáról.

- Jól látta.

- Mit akart?

A bíró erősen és hosszut szítt kettőt. Aztán felelt:

- A tekintetes asszony kérdezte, hogy jut-e neki egy kis zsir.

(Ez már közgazdasági hír volt Borgernek, a melyből megtudta, hogy a szolgabíróné aligha fog az idén nála zsirt venni.)

Rövid csend után a bíró elkezdte:

- Nem tudom, hogy leszünk a holnapi vásárra.

- Miért?

- A bába-homoki hófuvás miatt.

- Hogy leszünk? Jól leszünk, ha szekérrel nem lehet azon járni.

- Pedig nem lehet.

- Örülök neki, legalább idegen bótosok nem jönnek ide. Annál több portékát eladok én.

- Pedig el kéne azt onnan lapátoltatni.

- Minek? Várjunk tavaszig. Akkor majd elolvad magától.

- Én is azt mondom, de hát egy kis baj van a dologban...

- Micsoda?

- Hát hogy az éjjel szerencsétlenség történt ott a bába-homoki utrészen...

- Ne kerteljen bíró ur, hanem mondja ki...

- Két zsidót ott lepett a vihar s behavazta őket. Ott vannak a hófuvás alatt...

Borger fölugrott.

- És kend ezt itt a meleg szobában pipálva meséli?

- Hát mit csináljak?

- Ki kell ásni őket tüstént.

- Majd kiadja a szolgabíró ur írásban.

- De addig azok a szerencsétlenek ott megfagynak.

- Az az ő bajuk.

- Kendet meg elcsapják.

- Az az én bajom.

- Szörnyűség! - kiáltott Borger és elrohant. A biró meg nyugodtan kiverte a pipáját, megtöltötte s újra rágyújtott.

Borger egy fertály óra alatt föllármázta a király-helmeci zsidóságot s egy félóra mulva nagy munkaerővel vonultak ki a bába-homoki utra.

Ekkor aztán a biró is kivonult a kocsmából, haza ment s a nélkül, hogy valakinek szólt volna a dolgról, nyugodtan intézte tovább a disznótori ügyeket.

Késő délután érkeztek haza a fáradt munkások. A biró ki sem dugta az orrát az utcára. Gondolta, hogy majd bedugja Borger az övét hozzá.

Ugy is lett. A terjedelmes konyha küszöbén megjelent a szomszéd s köszöntötte a birót, a ki a pattogó tűz mellett pipált.

- No szomszéd, még életben találta őket? - kérde nyugodt flegmával.

- Abban.

- Aztán mit csináltak velük?

- Megdörzsöltük őket hóval, aztán pálinkát itattunk velük.

A biró bámulva nézett rá.

- Bolonddá akar tenni?

- Nem én.

- Hát csakugyan volt két zsidó a hófuvás alatt?

Most Borger nézett a biróra bámulva.

- Nem a! Ezt nem jól tudta kend. Két drótos tót volt. Ha nem hiszi, itt vannak a házamnál. Már egészen jól érzik magukat.

A biró levette a süvegét, keresztet vetett magára és mormogá:

- Az Uristen még a hazugságot is jóra fordítja.

*

Borger a főispántól egy szép levelet kapott életmentő buzgalmaért és boldog. A biró pedig mélyen hallgat az előzményekről, csak nekem mondta el, tudván, hogy én nem adom tovább.

A HISZÉKENY GÁSPÁR.

Higgyétek el, hogy a hiszékenység nem egyenlő a butasággal. Sok geniális embert ösmertem, a ki borzasztó hiszékeny volt és sok ostoba embert, a ki absolute nem volt hiszékeny.

Az én Gáspár barátom hiszékenysége azonban már a nagyszabásu, a klasszikus korlátoltság határait érintette. Örök kár, hogy Molière nem ismerte. Ha megírta volna valami vigjátékban, még több jogcime volna a halhatatlanságra, mint így.

A mi kisvárosi társaságunkban legendaszerű dolgokat csináltunk vele. Az a kis meleg világ, mely állott a kaszinóból, a patikából, a szolgabírói hivatalból és a sörházból (mert nálunk ezeken a helyeken zajlik a közélet), éveken keresztül elmulatott rajta, s ha mi a hivatalos kötelességeinket olyan komolyan csináltuk volna, mint a bolondságainkat, valamennyien sokkal előbbre volnánk, mint így.

Egy este az ország évi tea- és rizstermeléséről beszéltünk. Gáspár nevetett rajtunk.

- Ugyan, de tudatlanok vagytok, hisz az csak tropikus vidéken terem.

- Hisz éppen így akarják Magyarországot tropikussá átalakítani, hiszen tudod, ha tanultál valamit, hogy a növényzet lassankint átalakítja a klimát. Ha így halad a tea- és rizstermelés, husz év múlva nem lesz hó és nem kell fűteni az országban.

- Aztán jó üzlet az? - kérde Gáspár, mert akkor már hitt.

- Jó-e? Kitűnő! Különösen a tea. Jobb, mint a dohány, meg a szőlő. Egy hold száz-százötven forintot hoz tisztán. Mit gondolsz: a teát kilencvenöt napig hozzák Szibérián keresztül, tevéháton. Jó drága szállítás. Már most az itthon termelt teával megtakarítjuk az egész szállítást, s az mind a te zsebedben marad.

- Nagyszerű, de hát akkor miért nem termelik itt a mi vidékünkön?

- Mert a magyar ember tormába... rosszul mondtam: buzába esett féreg, csak azt tartja igazi gazdaembernek, a ki buzát termel. Merész ujitók kellenének ide, a kik új irányt szabnának a termelésnek.

Gáspár egy darabig szétnézett, aztán bátortalanul szólt:

- Hátha én megpróbálnám?

- Ugy fogadnának, mint egy Messiást. Áldást hoznál az egész vidékre, mert jövőre már mások is követnék példád.

- Nohát megcsinálom, ha először szereztek egy dobozzal a magyar teából, hogy megköstölhassam, másodszor, ha szereztek teamagot.

Persze mind a kettőt megígértem neki. Egy doboz kitűnő angol teáról levakartam az angol vignétát és helyébe cédulákat ragasztottam, ilyen nyomtatott fölíratokkal: *Csekonics Endre gróf termése, Zsombolya*. Aztán pár zsák herbatea magot küldtem ki neki a birtokára, mely városunktól egy órányira feküdt. A patikusunk, Bodnár, éppen nála volt, ő aztán rábeszélte, hogy tekintettel a kínálkozó óriási haszonra, minél nagyobb területet vessen be.

A boldogtalan bevetett a maggal hat hold régi dohányföldet. Persze a herbatea dúsan burjánzott, akár csak a keserű lapu s Gáspár barátunk boldogan számítgatta a dús nyereséget.

Még az aratás előtt leszedett néhány levelet, megszáritotta, s beküldte nekem a városba, hogy kóstoljam meg. Megtettem. A legközségesebb herbatea volt, a minőt csak valaha öreg parasztasszonyok faluvégén szedett fűből forráztak ki.

Befogattam és kimentem hozzá.

- Nos, nos, mi az eredmény? - kiáltott rám már messziről.

Sötét arccal vonszoltam a szobájába.

- Barátom, baj van.

- Micsoda?

- A te teád nikotintartalmu.

- Hát aztán? Ez talán rosszabbá teszi?

- Nem éppen.

- Hát?

- Csakhogy ez részedről dohányjövédéki kihágást képez. Törvényeink értelmében csak a dohánynak szabad nikotintartalommal birnia.

Gáspár elsápadt.

- Ez bizony baj. Azt is tudom, hogy történt. Dohányföldbe vettem a teamagot. Adj tanácsot, mit tegyek?

- Ezt mint szolgabíró nem tehetem. Az is sok, hogy figyelmeztettelek. Mert holnap újra kijövök az irnokkal s a járási orvossal, fölvenni a jegyzőkönyvet, s fölterjeszteni a megyéhez. Szervusz.

Másnap persze két kocsin vagy nyolcan kijöttünk. Már a birtokhoz közeledve, hatalmas füstfelhőket láttunk az ég felé szállni. Gáspár komor arccal az udvaron várt. Leszálltam, utánam az irnokom, egy óriási könyvvel. Alig fogadta a köszönésünket.

- Ha úgy tetszik, Gazsikám, megejthetjük a hivatalos eljárást.

- Már nem szükséges, - felelt röviden.

- Miért?

- Az egész teatermést lekaszáltattam tegnap óta, boglyákba rakattam, s ott ég a kert végibe.

- Szamáru! tette, Gazsikám.

- Miért?

- Mert nikotintartalmu lévén, dohány helyett eladhattad volna.

Gazsinak leesett az álla, de már nem segíthetett.

Az is jó eset volt, mikor a doktorunkat agyonlőtte. A doktor ugyanis nátha ellen olyan orvosságot irt neki, a mitől két napig prüszögött, mire ő az orvost egy négylábu állathoz hasonlította, melynek sarva van.

Az orvos azonnal provokáltatta és Gazsi hozzám jött tanácsért, hogy mit csináljon.

- Barátom, a dolog súlyos. Mert ha a doktor nem marha, súlyos sértést követél el. Ha pedig marha, akkor hivatalos titkot árultál el, melynek megőrzését pedig az orvos esküvel fogadta meg. Itt verekedni kell.

- Nem kérhetnék bocsánatot?
- Uri emberek nem szoktak egymástól bocsánatot kérni.
- Nem lehetne valakit helyettesítésre fölkérni?
- Ezt már inkább. De kit gondolsz?
- Talán valamelyik irnokod volna szives?
- Nem lehet. Az egyik öreg szüleit tartja el, a másik katona, s ha agyonlőnék, neked kellene helyette szolgálni. Hanem tudod mit?
- Mit?
- Eredj a plébános ur káplánjához, az regementpáter, vagyis katona. Vasárnap mindig katona-sipkában megy a templomba.
- Kitűnő gondolat.

Azonnal a káplánhoz sietett. Társaságunk olyan jól volt dresszirozva, hogy mindenki azonnal folytatni tudta a tréfát, a nélkül, hogy összebeszéltünk volna.

A káplán azonnal költséget kért, hogy a püspöknek és a hadtestparancsnokságnak dispenczióért táviratozzon. A pénzen az este nagy murit csaptunk a kaszinóban. Másnap persze szomorúan jelentettük Gázsinnak, hogy se a püspök, se a tábornok nem adta meg a dispencziót és így neki kell megverekedni.

Hideg őszi reggel kivittük őket a határba, s Gázsit ingre vetkeztettük, mondván, hogy a sértő félnek így kell kiállania.

Miközben ő ott didergett, én összes barátai nevében bucsubeszédet intéztem hozzá, fölkérvén őt, hogy korán elhunyt anyósomnak adja át üzenetemet.

- Csak bizd a doktorra, - felelt mérgesen.

A doktor lőtt, nem talált. Gáspár lőtt, s a doktor úgy zuhant le, mint egy darab fa. Gáspár csak úgy ingujjban a kocsik közé rohant, fölpattant a magáéra s a városba, a sógorához menekült.

Fölösleges megjegyeznem, hogy a pisztolyokban nem volt golyó, s mi vigan kocogtunk Gazsi után a városba. A mint a sógor házához közeledtünk (tudtuk, hogy máshová nem mehetett), a doktor végigfeküdt a kocsin. A ház előtt megálltunk, négy ember levette a doktort és vállon vitte be.

A boldogtalan Gáspár a hátsó kapun át elmenekült a szőlők közé. Három nap múlva tudtuk csak előcsalni, azzal, hogy a doktor kigyógyult súlyos sebéből.

Az a különös a dologban, hogy az asszonyoknak nem hitt semmit. Nem is házasodott meg, s így az élet legnagyobb boldogságában és legnagyobb boldogtalanságában soh'se volt része.

GYÖRGY UR MANDULÁI.

György ur az én legidősebb fiam. Életrajza röviden az, hogy született az Erzsébet-köruton, a huszadik szám alatt, ezernyolcszázkilencvenkettőben, de már hat hónapos korában átköltözött a Józsefvárosba s azóta, a nyári hónapokat kivéve, ott tartózkodik. Szülei genialis fiúnak tartják s anyja nagy jövőt jósol neki, én azonban nem: mert a nagy emberek gyermekei tudvalevőleg nem szokták vinni semmire. Egy kedves emberem van a világon, a ki fiam jövőjére nézve néha megnyugtatót: Gyulai Pál. Ha az ő kritikáit olvasom, melyekben csekélységet azzal szokta biztatni, hogy hagyjak föl az irodalommal s térjek át őseim foglalkozására, a mezőgazdaságra: ilyenkor édes tekintetet vetek György urra; ne félj gyerek, - gondolom magamban, - nagyságom nem áll többé utadban, szép pályát futhatsz még be.

Térjünk át a mandulákra.

Egy éjjel György ur nagyon rosszul aludt s reggelre torokfájásról panaszkodott. Azonnal telefonoztunk a háziornosnak, a ki rögtön megjelent.

- A mandulái nagyon duzzadtak.

- Ugyan?

- Timsós vízzel gargarizáljon, el fog mulni. De azt már látom, hogy a mandulái nagyon kényesek és nagyok.

- Ugyan?

- Mit szólnának hozzá, ha kiszedném a manduláit?

Láttam, hogy az ajánlat, bár nem mondható tisztességtelen ajánlatnak, az asszonyt megdöbbsentette. Szabad-e hozzányulni a mandulához, melyet a természet alkotott? Zavartan mosolyogtam.

- Óh kérem, a mandula semmi funkciót nem végez.

(Funkció? Még csak a latin szó kellett, hogy az asszony végképp megdöbbsenjen. Az asszonyok önkéntelenül érzik, hogy a baj súlyosabb, mikor az orvos latinul beszél.)

- Ugy érti doktor ur, hogy a testnek semmi szüksége sincs rá?

- Abszolute semmi kontaktusban nincs az organizmussal.

Abszolute, kontaktus, organizmus! Az asszony egy székre rogyott s verejtékes homlokát törülgette. A gyermek nyilván halálán van.

- Az operáció egy kicsit kényes, vagyis inkább kellemetlen a gyerekeknek. Készítsék rá elő s aztán üzenjenek.

Azzal a doktor ur eltávozott s egyedül hagyott egy kétségbeesett anyával.

Ez volt életem legkeserűbb mandulája. Mennyit fáradtam, mig meg tudtam cukrozni.

A fiu preparálása könnyebben ment. Mert egy pokoli ötletem támadt. Eléje álltam, mosolygó, derült ábrázattal, ráütöttem a hátára s vidáman kiáltottam:

- Na, Gyurka, kiveszik a manduládat!

A fiu ijedten nézett rám s a szája pityergésre állt.

- Nem érted, csacsi? - Kiveszik a manduládat!

A fiu arca lassan visszaöltötte rendes, nyájas kifejezését, s gyorsan a gyerekszobába sietett.

Pár perc múlva nagy sebbel-lobbal megjelent a Kata.

- Papa, igaz, hogy a Gyurinak kiveszik a manduláját? - S hangjában mintha egy kis irigység csendült volna meg.

Pokolian ravasz módszerem, úgy látszik, sikerült.

- Majd, igen, idővel...

- Hát a mienket nem?

- Hát talán olyan jól viselitek magatokat? Mi? Rászolgáltatok?

- A fiuk mindent kapnak, mi meg semmit...

- Csitt! Nincs két hónapja, hogy babát kaptál és most meg azt kívánod, hogy kivegyék a manduládat? Kata, ne légy oly telhetetlen!

A lányka sirva távozott. Kezemet dörzsöltem. Meg voltam magammal elégedve. Sikerült a mandulakivételt valami rendkívül kíváncsú alakban föltüntetnem. Ezek a szerencsétlen csemeték úgy képzelhették, hogy a Gyurka torkából legalább is egy zsák cukros mandula fog napfényre kerülni s azt ő mind maga fogja elropogtatni.

A mandula pompás karriért csinált. Sokáig állandó fegyverül szolgált, ha Gyuri rossz volt, vagy nem akart enni. Ha megfenyegettem azzal, hogy nem veszik ki, azonnal engedelmessé vált. De mivel a torka többet nem fájt, feleségem óhajára elhalasztottuk az operációt. Sőt én karácsonyi ajándékkul tartogattam a fiunak.

Aztán lassan-lassan megfeledkeztünk róla.

Térjünk át arra a tényre, hogy György az idén az elemi iskola második osztályából, mint magántanuló, fényes sikerrel letette a vizsgálatot. Oly fényes sikerrel, hogy még az iskolaszék jelenlevő tagjának is örömkönnyegek csillogtak a szemében. Egészen megaláztatva ráztam meg a derék férfi kezét, ki ennyire velem érzett. Én megráztam, ő rám nézett.

- Mi tetszik? - kérdé.

- Nagyon köszönöm szíves könnyeit. Bizonyosan a saját gyermekeire gondolt.

- Ugy van, azokra, - folytatta búsan.

- Hányan vannak?

- Hatan lehetnének. De nincsenek.

- Hogy-hogy?

- Az a nő, a kit el akartam venni, máshoz ment feleségül... S e házasságból hat gyermek származott. Ezekre gondoltam. Ezek most az enyimek lehetnének.

- Ezért sirt?

- Nem. Félremagyarázott könnyeim helyreigazítására szót kérek. Valami a szemembe esett.

- Vigasztalódjék. Az a valami kijöhet a szeméből s az a nő özvegyen maradhat... De most engedje meg, hogy fiamat hallgassam...

A fiu ezalatt átesett a hittanvizsgálaton is és készen voltunk.

Mondhatom, hogy a fiuval sokkal büszkébben mentem végig hazafelé az utcán, mint mikor a gyergyóditrói elemi iskolában az első kitüntetést kaptam, a mi abból állott, hogy a tanító egy vörösszalagos ezüst érmet akasztott a mellemre, s így szólt:

- A mai nappal bevettünk székelynek. Akárhová mégy, most már bátran mondhatod, hogy székely vagy.

Lett is belőlem odalent olyan székely, hogy mikor fölhoztak Budapestre, nevettem ezen a furcsa városi népen, a mely a törökbuzát kukoricának, a pityókat pedig krumplinak hívja. Lassan-lassan aztán elmagyarosodtam Budapesten... de sokszor, álmaimban, hallom a Békény patak zúgását, látom a nagy havas hegyeket, az örökzöld fenyőerdőket... s a téli szánkázások emléke, a kakasharang hangja, megcsendül lelkemben...

Te szegény, kövek közt született pesti fiam, ki itt gyalogolsz mellettem... micsoda emlékeket fogsz te magaddal vinni férfikorodba... hiszen az esztendő legnagyobb részét négy fal közé zárva töltöd s ilyenkor egész sétád a Népszínháztól a Muzeum-kertig és vissza... Lesz-e fantáziád? Lesz-e lelkednek hite, naivitása, frissége? Holott magad körül csak a fáradt, kenyér után futó szegény emberek lihegését hallod s a nagy házak sötét árnyékot vetnek rád, mikor játszol... Óh, micsoda kincset ér nekem az a kép, mely belém van égetve: apám tornácos háza, a melyben születtem, a vén diófák, a büszke jegenyék, a kétoszlopos kapu, a falu széles, napfényben uszó utcája, melyen annyszor döcögtem végig számárkordélyban ülve... az utcán tul a mester ur kertje, melyből meggörbült nyakkal, sárga arccal, mintha betegek lettek volna, tekintettek át hozzánk a nagy napraforgók...

Bocsánatot kérek, most jut eszembe, hogy a fiam gyermekkori visszaemlékezéseit akarom megírni, nem a magamét. De nem tehetek róla, az emlékezet kézen fogott engem is, mint én a fiamat és visszavezetett a magam gyerekkorába. Ott hagytam el, hogy György ur kitűnően letette a vizsgálatot. Még előtte való héten azt ígértem neki, hogy ha jól vizsgázik: kérhet tőlem, a mit akar, mindent megkap. Mert a nevelési rendszer az én időm óta nagyot változott. Nekem még azt mondták: *Látod ezt a pipaszárat? Ha nem tanulsz jól, ezzel verlek el!* Én már azt mondom a fiamnak: *Látod a kirakatban ezt a gőzhajót? Ha jól tanulsz, megveszem neked.* Az én időmben fenyegettek a szülők, ma már ígérgetnek.

Mikor hazaérkeztünk, György elém állt és szólt:

- Papa, most kérhetek, a mit akarok?

- Kérhetsz fiam.

- Akármit kérhetek?

- Akármit.

- Akkor kérem, papa, *vetesse ki a manduláimat*. Könnyeim között mosolyogva, tehát igazi humorista módjára tekintettem a kis tökfilkóra, a kit ennyire sikerült bolonddá tennem.

- Jó, legyen.

Az asszony szemrehányólag nézett rám.

- Maga semmit se tud megtagadni ettől a fiutól. Igazán kényezteti őt a többiek rovására.

Annyira hatott rám ez a mondás, hogy igazán lelkiismeretfurdalást éreztem. De erőt vettem magamon s kivettem a fiu manduláit.

Mi az eredmény?

Igaz, hogy a torka többé nem fáj, de a fiu sokkal rosszabb, mint azelőtt, mert nincs már mivel hatni rá.

Azonkívül elhagyta a pajtásait, lenézvén őket abból az okból, hogy azoknak nincs kivéve a mandulájuk.

Nem adok neki egy hónapot, a ház összes gyerekei meg lesznek mandulátlanítva.

BOJTOR KAMILL UTAZÁSA.

I.

Bojtor Kamillnak, mikor tiz éves volt, az apja két ezüst huszast adott ajándékba s Kamill így szólt: „Jaj be kedves vagy te, papa.”

Ugyanazon Bojtor Kamillnak, mikor husz éves volt, ugyanazon apa ezer forintot adott s Kamill ur így szólt: „Nagyon snasz az öreg ur!”

Nagy sor az egy apa életében, míg kedvesből snaszszá változik át. Az öreg Bojtor László ezt az utat tiz esztendő alatt tette meg.

És ezalatt Kamill is megtett egy utat, melynek elején örült még a két huszast is, a végén pedig nem örült az ezer forintnak sem.

Igen, mert a két huszast krumplicukorra kapta, a miből annyit vehetett, hogy betegebbé már tiszta nyers krumplival se ehette volna magát, ellenben az ezer forintot azzal az utasítással kapta, hogy: „Fiam, utazd be Olaszországot és a többi világrészeket.”

Az utasítás kissé homályos volt s a homályt egészen sűrű sötétséggé fokozta a pénzösszeg nevetséges kicsiny volta.

- Hiszen ezt egy ülőhelyemben elverem! - vélekedék Kamill.

- Hát ne ülj egy helyben, hanem utazzál! - veté ellen az öreg.

Az apai bölcsesség ilyen frappáns nyilvánulására Kamill semmit se tudott felelni. Még tapogatózni próbált a „többi világrészek” miként értetődése iránt, de erre meg az apja nem tudott felelni. Miután megunták egymáshoz olyan kérdéseket intézni, melyekre a másik mindig adós maradt a válaszzsal, egy-egy jól megtömött tajtékpipával kezdett mindegyikük foglalkozni, az ismert módon, melynél csak az a vezérelv tartandó szem előtt, hogy ne azt a végét fogjuk a szánkba, a melyet meggyújtottunk. Röviden szólva, rágyújtottak s letelepedvén egy-egy karosszékbe, a fiu bámulta az apját, mert az még sohasem utazott, az apa meg bámulta a fiát, mert az most utazni fog.

A dohány azonban nem bámult senkit, volt ideje égni s ezt meg is tette becsületesen, úgy hogy rövid idő alatt mind a két pipában hamuvá változott. A dohány megtette kötelességét, a hamu mehet, - gondolá, korántsem az öreg Bojtor, hanem a pipája, mely leesvén száráról, a hamut kegyetlenül kidobta magából.

A pipának nemcsak ez a klasszikus, noha elkoptatott gondolkozásmód, de az is becsületére válik, hogy nem törött ketté, ámbár száz pipa közül kilencvenkilenc megragadta volna az ilyen alkalmat, hogy szolgálatképtelenné legyen. Az öreg Bojtor azonban nem méltányolta ezt a szilárdságot s a pipával kapcsolatban néhány kalendáriumi szentet kezdett emlegetni, de az a kapcsolatos kombináció szorosan a pipologia körébe vágván, fölöslegesnek tartom bővebben részletezni.

Az öreg ur, befejezván értekezését, eltávozott, Kamill pedig gondolatokba merülve ott maradt. Hogy kinek a gondolataiba merült? azzal máig se vagyok tisztában.

Dabason hamar hire futott, hogy Bojtor Kamill külföldi utra készül. Különben Dabason már annak is hire futott, mikor a kántor felesége tortával traktálta meg a jegyző urat s a tanító urat, meg mikor a szolgabíró fia két nyers tojást ivott szilvóriumba ütve. (A mikor is az asszonyok

a tojást sajnálták, a férfiak meg a szilvóriumot. A szolgabíró fiát nem sajnálta senki.) Dabason mindennek hire fut, de Dabasnak még sem fut hire semerre. Ez áll egy helyben és állni fog örökké. Csak a napóráját, mely a toronyra van csinálva, emlegetik a vármegyében. Ugyanis, hogy az eső le ne mossa a számokat, szépen födelet raktak föléje. Így legalább, ha nagyon süt a nap, egy kis árnyékot is kap a szegény óra.

Kamill külföldi útja tehát roppant érdeklődést keltett. Egészen háttérbe szorította Kecskés ispán világossárga kabátját és kék nadrágját, mely akkor éppen a hét eseménye volt. A kaszinóban eléje álltak a mappának, mely az 1859-iki olasz háború haditérképe volt s azon nézegették, hogy merre leszén Kamillnak menése. Ezt a mappát azonban az idők viharai s a kaszinó pipafüstje olyan piszkossá tették, hogy eltűntek benne városok és hadoszlopok s az általános feketeségből csak az Adriai-tenger és Trieszt látszottak ki. Ezen nem tudtak eligazodni, végre a postamester ur elhozta hazulról a mappáját, hogy talán az majd utba igazítja őket Némi vizsgálódás után kiderült, hogy az Nógrádmegye térképe s az idegen világrészek közül csupán Hontmegyének egy csücske látható rajta. Végre Csobot, a segédtanító vállalkozott, hogy lerajzolja ő egy fekete táblára mindazokat a földeket, melyek a Dabason kívül eső világot alkotják. Meg is rajzolta, volt is azon Amerika, Ázsia meg Afrika is, de Európából már csak Dabas fért rá, az is csak a tábla sarkára, a mi elég szerénység.

Ekképpen Bojtor Kamill utazása majdnem a földrajzi tudományok fölvirágzására vezetett Dabas városában. (Mert ez a Dabas nem tévesztendő össze a hasonló nevű faluval.) Szerencsére a gőzmalomtulajdonos istállóját családi öröm érte egy ötlábu borju képében. Ez a közfigyelmet teljesen elvonta a geográfiáról s az állattan titkaira irányozta. A dabasi legöregebb emberek természetesen nem késték kijelenteni, hogy ők ilyenre nem emlékeznek s ha a borju fogalma nem volna bizonyos ifjui korra szorítva, bizonyára a legöregebb borjuk is sietve megtették volna a nem emlékezésre vonatkozó ismert nyilatkozatot.

Kamill és az ötlábu borju voltak most a nap hősei. De a dabasiak nem érték meg azt az örömet, hogy a csodaállat ötlábu ökörré serdüljön, mert az pár nap múlva kiötlábolt ez árnyékvilágból. Ezt a pár napot Kamill arra használta föl, hogy bekopogtasson a plébániára s a tisztelendő urtól utleírásokat kérjen kölcsön, melyekből már előre megtanulja ismerni azokat az országokat, a hova útja leszén. A tisztelendő ur nagyon megörült az ifju tudomány-szomjának s kezébe adta Xenofon Anabázisát és Katabázisát, a mi görög nyelven volt írva, de - mint a tisztelendő ur Kamill vigasztalására megjegyzé, - *latin* fölvilágosító jegyzetek vannak hozzá csatolva. Kamill jobb szerette volna, ha e fölvilágosító megjegyzések spanyolul lettek volna, mert hátha esetleg most kisülne, hogy spanyolul tud, de abban tökéletesen bizonyos volt, hogy a latin tudomány teljesen kipárolgott a fejéből.

Hazavitte tehát Xenofont s a tisztelendő ur nem is látta többé viszont a vitéz görögöt, kinek munkájában Kamill már az első napon a tizedik lapig haladt, mely eredmény igen kedvező világot vet - pipázó képességére, mert a tíz lap ugyanannyi fidibuszra, s a tíz fidibusz ugyanannyi pipa verpeléti dohány elfogyasztására mutat. Az öreg Bojtor, lelkesülve a példán, szintén a görög nyelvre vetette magát s szorgalmasan forgatgatta Xenofont, úgy hogy a derék klasszikus, a ki ügyesen kikerülte a perzsák százezreinek cseleit, megsemmisült két magyar-nak keze alatt. E példányból csak egy töredéket sikerült megmenteni a szakácsnénak, nem az utókor, hanem - a konyhakredenc számára.

II.

Augusztusra járván az idő, a dabasi ifjuság elérkezettnek látta az időt egy majális rendezésére a bugyi erdőben. Kamill elhatározta, hogy ezzel kapcsolatban megtartja az ő bucsuestélyét. Az

idő gyönyörű volt; a nap úgy sütött a bugyi erdőre, mintha egyebütt abszolút nem is lett volna semmi sütnivalója; az öreg urak levetették kabátjukat, maguk alá teregették, s egyik-másik pokoli horkolással hessegette a tolakodó legyeket; a fiatal urak szerettek volna öreg urak lenni, de ezt nem engedte a bon ton; a mamák, azok fiatalok is szerettek volna lenni, meg öreg urak is; a leánykák pedig szerettek volna - táncolni. Addig is szaladgáltak az erdőben s ha egyik-másik gyikra lépett, nagyot sikított, mire a mamák fölrezenve figyeltek, hogy nem hangzik-e a sikoltozás közben csókcuppanás. Csibi Márton bácsi azonban megnyugtatta őket, mondván, hogy csak van annyi eszük, hogy csóktól nem sikoltoznak.

E közben Fekete-Csepü Jóska - ki a hegedülés mesterségét vályogvetésen kezdte, - énekhanghoz kíséretül ugyancsak huzta az egyik sátor alatt:

Rég megmondtam a költöző darunak,
Bucsut mondok én is az én falumnak.

Ezt a vallomást, hogy utitervét legelőször is a költöző daruval közölte: Bojtor Kamill tette. Hát ez mindenesetre érdekes dolog, de nem olyan érdekes, hogy valaki másfél óráig szakadatlanul emlegetse, noha senki sem vonakodott azt első hallásra elhinni. És oly hangosan emlegette, hogy végre már Dobrikán Miska is, a ki mind a két fülére süket, kénytelen volt róla tudomást venni, bár Fekete-Csepü Jóska és bandája teljes erejéből nyiszálta a hurokat s itt-ott sikerült is neki tulszárnyalni az emberi hangokat, már a mennyiben Kamill éneke e mindenestre hízegő elnevezésre igényt tarthat.

De abba kellett hagyni a nótázást, mert ebédhez ültek. Az öreg urak nem is keltek föl onnan többé egészen másnap reggelig. A részletek közül már csak arra emlékezem, hogy száz-hetvenöt felköszöntőt mondtak, ebből ötvenhármát a hazára, melyen (és a bugyi erdőn) kívül nincsen számunkra hely. Csak Kamillnak volt felköszöntőjével malőrje. Ugyanis a hölgyek egészségére üritette poharát s éppen, mikor a szelid holdhoz kezdte volna őket hasonlítani, borzasztó sikoltozás támad. A szolgabíróné kis leánya ugyanis a megállapított menütől eltérőleg szilvát evett s az egyiknek a magja kicsuszván a szájából, kívül az ajkára ragadt. A kis lány azt hitte, hogy bogár mászik az ajkán s elkékvülve, ijedt sikoltozással futott a mamájához. A mama erre minden habozás nélkül elájult, - így látta ő egyszer az alispánnétól, mikor annak egy téglá esett a lábára. A kis lányt és mamáját sikerült rendbehozni, csak Csibi Márton bácsit tudták nagynehezen lecsillapítani; ő ugyanis azt hitte, hogy a visitás fiatal drága angol vizslájától ered, a kit tán valamelyik ügyetlen szakácsné leforrázott.

És Kamill?

Annyit tudott, hogy legutóljára a szelid holdat emlegette, de hogy mi a tatárt akart belőle kihozni, arra nem emlékezett. Háromszor is elmondta: „A szelid hold, a szende hold, a kedves hold!

- Ne ugasd már azt a holdat! - szólalt föl Kесе Narcisz gazdasági őrnök. A fiatalság nevetett, de legjobban maga Narcisz barátunk, a ki előtt remeknek tetszett az az ötlet, hogy valaki, a ki nem kutya, ugasson egy égítéstet, a ki nincs jelen.

Kamill áttért a napra, talán ezzel az égítéssel több szerencséje lesz, majd a csillagokat kezdte emlegetni s végre, mikor már látta, hogy mindjárt az ő csillagát is kezdik emlegetni, a hölgyek egészségére kiüritette poharát s leült.

Ebéd után egy erősen lesulykolt és a sikosság kedvéért köleskása-héjjal behintett pusztá téren azonnal megkezdődött a csárdás. Az ifjuság nagy részénél gyorsan elterjedt a nézet, hogy „Sohse halunk meg!” s bár a halál elég nagy ur, ők nem igen szerénykedtek e kihívó nézettel, hanem bele orditozták a bugyi erdő csöndes sűrűjébe. Csupán Csepü primásnak voltak e

tárgyban eltérő nézetei, a huszonkettedik újra után, a mikor is kijelenté a cimbalmosnak, hogy „meg nem halunk, - de meggebedünk.”

Bojtor Kamill Gyopár Mariskával taposott elkeseredetten egy a földből kiálló fagyökeret. Már három év óta volt a kis Mariska minden nyáron az ő ideálja s több izben örök hűséget esküdött neki. Először bizonyos melankóliával emelgette a lábait, de azután szilaj lett s orditá:

Hip, hop!

Sárga kukoricalevel.

A szép asszony szép lányt nevel.

Az Öreg Gyopárné mosolygott, hja, ezelőtt husz esztendővel!

Kese Narcisz is belekurjantott:

Szakadj csizmám egy rongyáig,

Vesz az apám haláláig. Ujuju!

- Kötelet a nyakadba! - morgott az öreg Kese, - csak a többi kilencet győzzem.

A szüneteket az ifjuság ivással töltötte ki. Folyt a bor, mint a víz s Kamill fizetett, mint a köles, a dabasi nagyvendéglősnek, a ki a bort szállította.

Este lett, a nap elkotródott, kigyultak a csillagok: az ifjuság kezdett beállítani. Első stádium: a „spicc”. A világ rózsaszínű, az emberek jók, nincs ellenség, csupa jó barát, azért úgy is szólítunk mindenkit „tes’vir”, csupán azok sujtatnak megvetéssel, a kik a poharukat nem ürítik ki fenékig. Második stádium: a mámor. El vagyunk érzékenyülve, a ki szerelmes, az sir, a halált emlegeti, nótát huzat s a primással brudersaftot iszik; a ki nem szerelmes, az örök hűséget esküszik a mellette ülő cimborának s megcsókolja őt, bármily bagariabórt viseljen is az arcán. Aközben a primás hallgatag fölhatalmazást nyer, hogy bárkinek a vállára támaszkodjék, sőt zseniálisan cselekszik az, a ki a füstös legényt az ölébe ülteti. Mindenki dalol, a hogy csak kifér a torkán, de mindenki más-más nótát. Harmadik stádium: egy pohár a falhoz vagy valami kőhöz röpül, megjegyzendő, hogy mindig üresen. Ennyi józanság a legrészegebb emberben is van. A szemek villognak, mindenki dühös, szidja a világot, a lányok mind csalfák, a szegény embernek nincs igazsága, az ország Rothschild zsebében van. Valaki nem akar többet inni, egy nyavalyás pesti diák, a tisztartó fia, a ki alig ivott még három litert, azt lefektetik az asztalra s erővel beletöltenek egy palack martonyosít, az asztal földül, s Csibi bácsi összes hallgatói a szükséges bormennyiség megivása nélkül is a földön hevernek (a mi spórolásnak vehető)... Mert elfelejtettem megmondani, hogy az öreg urak kompániájában Csibi bácsi a süket Dobribánhoz szállván a tószttal, a hazát köszöntötte föl (noha az mit sem vétett neki), s éppen ott tartott, hogy a „Kárpátoktól az Adriáig”, mikor a fatális asztalfölfordulás történt. Sötétség lett, gyertyák és hallgatók elpotyogtak. De Csibi bácsi rendületlenül folytatta felköszöntőjét, gondolván, hogy Dobribán Miskának mindegy, akár sötét, akár világos, - az ugyis süket.

De eztán áldotta még csak az Istenét Dobribán, hogy süket volt és nem vak, mert másképp nem látta volna azt, a mi következett. Következett az erdőszélén a tűzijáték, melyet Kamill rendelt Pestről. Dörgő ropogással tiz csillag röpült az ég felé s ott mindegyik még tizet dobott ki magából. Aztán napok kezdtek forogni s tréfás békák sziporkázva ugrálni a közönség közt. Volt ijedelem. Mindenki futott, csak a szolgabíró kocsisa nem, ki a fejét egy félreszaladt rakéta elé tartotta s a lécs úgy ütötte fejbe, hogy még harmadnap is meghalásról gondolkozott. Végül nemzetiszínű görögtüzek gyuladtak meg, a mitől a lovak nagy része megbokrosodott, a cigányok a Rákóczi-indulót huzzák, s ezzel a dabasi majális véget ért.

Az ifjúság Kamillt, a nap hőjét, a ki fekete volt a füsttől, mint egy mosdatlan szerencsen, vállaira emelte s egypár fának neki vitte ugyan, de azért szerencsésen rábukkant a kirendelt hosszú szekérre, melyre mindnyájan föltelepedtek, három szál cigánynyal. Muzsikaszóval, kurjongatva indultak neki. Az egész társaságban egyedül a két paripa volt józan. Az egyik paripát „Kesé”-nek hívták s a kocsis annyiszor szölongatta, hogy Kесе Narcisz azt kezdte hinni, hogy ő neki szól a biztatás s elkezdett a kocsin végig trappolni; eközben a pikulást úgy meglökte, hogy az elmaradt volna a kocsiról, ha a primás a lábánál fogva vissza nem tartja. Csak az orráról ment le a bőr, a mi nem baj, mert úgy se az orrával fujja a pikulát. Kamill a negyedik stádiumba kezdett jönni, mikor az ember mindig alszik legszivesebben az asztal alatt. De ebben zavarta az, hogy a kocsis az ostornyéllel minduntalan végigvágott rajta. A kocsis ugyanis nem kezelte egész biztossággal az ostort s hol az urakat ütötte, hol pedig a lovakat. Kamill a kocsi végére huzódott s addig huzódott, míg egyszerre csak nagyot zökkent s megállt. No, hála Isten, csak hogy jó helyen van, - gondolá, - ezzel a fal felé fordult és elaludt. - Mikor fölébredt, fényes nappal volt. Kereste a falat, a mely felé előtte való nap fordult, de bizony nem találta. Kukoricagórét látott maga fölött. Talán már Amerikában volna? Egy indián kacika vigvámjában? Ahun ni, csakugyan ott is ül mindjárt a kacika és krumplit süt.

- Egészségire kívánom az éjszakai nyugodalmat, - szólalt meg a krumplisütő.

Csakugyan nem kacika, hanem kukoricacsősz.

- Hogyan kerültem én ide, csőszgazda?

- Behoztam, a tekintetes urat, mert ott a békák nagyon kuruttyoltak.

- Hol?

- A Békás mellett, az árokban.

- Hát oda hogy kerültem?

- Hát tán ráesteledett a tekintetes urra. Én is sokszor kint hálok az árok szélén, de most már hives éjszakák járnak, tessék a bundáját is magával hozni ilyenkor.

Kamill majdnem kiszalasztotta, „csak hogy a bundám nem szokott ám berugni”.

Fölkelt, végigsimitotta az arcát, a tenyere csupa fekete lett a koromtól.

- Nem lehetne itt megmosdani?

- Itt bajos, de azt tartom, Dabason meglehet.

- Köszönöm. Mi ujság különben?

- Egyéb nincs, mint hogy ég a bugyi erdő.

- Mi az ördög? Ki gyújtotta föl?

- Az urak mulattak ott tegnap, aztán aszondják, hogy puskaporral fölvetették az erdőt.

De már erre Kamill mosdatlanul is száguldott haza; majd ugyis megmosdatja őt az öreg. Bojtor bácsi sötét arccal fogadta Kamill sötét megjelenését. Szó nélkül fölvezette a fiát a jégverem tetejére s a távolban füstölgő bugyi erdőre mutatott.

- Látod számár, ott ég a te utazásod. Hol a pénzed?

Kamill elővett hétszáz forintot. Átkozottul kezdte bánni, hogy csak háromszázat utaztatott el a bugyellárisból.

- Ez fölmege az erdőégésre. Te pedig menj a pokolba.

Ezzel az öreg leballagott a jégveremről. Kamill nézte egy darabig a füstöt, aztán az apja után kiáltott:

- Van idehaza sampányi?
- Van vagy husz üveg.
- Akkor utazom.

Egy óra múlva Kamill a szolgabirónál ült, a hol a dabasi önkéntes tűzoltóság vezérferfiái teljes diszben pipáltak s élénk színekkel ecsetelték a bugyi erdőégés részleteit. Az erdő azalatt csöndesen égett.

- A tűznél a legelső dolog az, hogy lokalizáltassék, - szólt tudományos arccal Dorogi Matyi, a főparancsnok, a ki olyan cifrán volt öltözködve, mint egy mexikói ezredes vasárnap délután, - lokalizálás alatt azt kell érteni, hogy a mi meggyuladt, hadd égjen el. A bugyi erdő meggyuladt, annak el kell égni.

- Hát aztán mitől gyuladt meg az az erdő? - veté közbe Kamill.

- Azt a hivatalos vizsgálat fogja kideríteni, - szólalt meg Marci bácsi, a szolgabíró, - majd délután kiballagok a segédszolgabíróval, meg az őrökkel. Mihály!

A név tulajdonosa, egy vén hajdu, belépett.

- Bort, meg két pakli kártyát.

- Marci bácsi, van nekem tíz-husz üveg sampányim, nem innók meg, mielőtt elutazom?

- Akkor maradjatok itt ebédre s ahhoz fogyaszzuk el a sampányeredet.

- Gilt! - mordult vagy öt torok, a pipák újra töltettek, tarokk és ferbli kezdett működni, Mihály szaladt a sampányerért, a szolgabíróné kivégzett egy féltucat ártatlan csirkét.

Estefelé Kamill zsebe könnyebb lett negyven forinttal (mely összeg Marci bácsi bugyellárisával lépett szorosabb viszonyba) s a társaság feje nehezebb lett husz üveg pezsgővel. Az őrök legkevesebbet kapott, azért neki jutott eszébe a hivatalos vizsgálat. Marci bácsival madarat lehetett volna fogatni, olyan jó kedve volt. Befogatott s kimentek négyen, a negyedik Kamill volt. Egész uton daloltak s ha az erdő nem égett volna, meg se találták volna.

- Fenemód ég! - szólt Marci bácsi.

- Szerencse, hogy szél nem fúj! - toldá a segédszolgabíró.

- Szerencse, hogy csöpörög az eső. Éppen az orromra hullt egy csöpp! - folytatá az őrök, a ki az orráról dörzsölte le az említett csöppet. (Hasonló esetekben mindig van egy csöpp, mely valakinek éppen az orrára esik.)

- És olyan zápor lesz mindjárt, hogy uszva tudunk csak hazamenni, - fejezé be Kamill.

- Uszva? De én a vízben nem uszom! - kiáltá Marci bácsi s visszatrápoltak a kocsihoz.

Ezzel a hivatalos vizsgálat véget ért.

Másnap reggel Kamill papájának megmutatta a hivatalos vizsgálat jegyzőkönyvét, mely konstataulta, hogy a „plébános ur kocsisának pipázása folytán egy kazal fölgyulladt s a kazaltól az erdő is fölgyulladt”.

Ahhoz semmi köze senkinek, hogy a plébános ur kocsisa azon ritka kocsisok közé tartozik, a kik egyáltalán nem pipálnak.

- Kérem vissza a hétszáz forintot. (Ezt Kamill mondta.)

Bojtor papa visszaadta a hétszáz forintot, a melyet a jégvermen vett el drága fiától s Kamill valahára megkezdte uti előkészületeit.

A dabasi helyi közlöny jelentette, hogy Bojtor Kamill, „városunk szülötte”, utileveleket fog irni Tonkingból vagy Shokkingból s fölváltva Amerikában és Afrikában fog utazni. (Bizonyosan úgy gondolta, hogy hétköznapi Amerikában, vásár- és ünnepnapokon pedig Afrikában.) Nagy dolog az, mikor valaki már husz éves korában „városunk szülötte”. Ritka érdem kell ahhoz, hogy ilyen korán emlegessék az embernek ezt a legelső ténykedését a világon, mely sem nekünk nem érdemünk, sem az illető városnak nem érdeme. Mégis néha dicsekedni szoktak egymással.

Tehát városunk szülötte összekapta ruháit, apja egy nagy farkasbundát is tétetett föl a kocsira, mert a fiu egész télen oda volt maradandó. Kamill két üveg sligovicát és több pakli szüzdohányt szorított még bele a kufferbe; de még egy sonka számára is akadt hely s mikor már semmi sem hiányzott, a mit szükségesnek gondoltak, Pista kocsis előjárt a négy pejjel a hátsó udvarról és sudaras ustorát oly büszkén durrogtatta, mintha az ő ifiurát egyenesen Amerikába szállítaná, pedig az ő szerepe csak a badári vasuti állomásig tartott. Azontul átveszik az ifiurat a vasut s a civilizáció egyéb vívmányai, ő pedig (Pista) szépen hazakotródik Dabasra.

Bojtor papa és Kесе Narcisz gazdasági irnok képezték a kíséretet. Az önzetlen Narcisz abban a reményben, hogy Kamillból az utazási izgatottságban sikerül öt forintot kipumpolni, annyival is inkább, mert az korábbi husz forintnyi tartozását „kerekszám” huszonöt forintra szaporítja. Kamill azonban utazása küszöbén (mert a badári állomás már küszöbnek volt tekinthető) okosabbnak tartotta megkérni Narcisztól a husz forintot, mielőtt ez az újabb kölcsönt szóba hozhatta volna s ezzel utját vágta Narcisz terveinek.

- Alávaló fráter! - nyilatkozék másnap Narcisz a kaszinóban, hol elbeszélte az esetet s elbeszélése megbotrátkozást keltett mindazok körében, a kik adósságot csinálni virtusnak s adósságot megkérni (tőlük) snasz dolognak tartanak (persze nekik könnyű, mert ők sohase adnak kölcsön senkinek).

Kamill nem hallotta Narcisz lesújtó nyilatkozatát, mert ő akkor már Pesten volt. Ez volt az első stáció.

III.

Pesten rosszabb szegény embernek lenni, mint vidéken; gazdagnak lenni pedig sokkal jobb (legjobb vidéken is gazdagnak lenni, meg Pesten is gazdagnak lenni). Kamill úgy volt, hogy ő vidéken gazdag volt, Pesten pedig szegény; de nem tudta, hogy ő szegény, lévén hétszáz forint a zsebében, a mi lehet igen kevés.

Például kevés arra, hogy az ember a Frohnerhez álljon be kösztosnak, de kincs annak, a ki megelégszik a „Kispipa” hazai találmányu eledeleivel. Kamill egyiket se tette, hanem a „Pannóniá”-ba járt enni a mi annyi, mintha a „Kispipa” kosztját a Frohnerbe vitetné s ott fogyasztaná el: a mit ételben megspórolsz, azt elviszi a cigány.

Persze, mikor a leleményes primás az orrodrol leolvassa, hogy mi a nótád! S ha egyszer elhuzza, ezt lehetetlen öt forintnál kisebb összeggel megfizetni. Erre az egész banda figyelme rád irányul, a primás csak neked játszik, úgy nyomul egyre előbbre és előbbre a hegedüs vezér. Végre egészen mögötted áll, megkínálod a boroddal és szivaroddal, új palackok vonulnak föl az asztalra. A cigány szaporán iszik és huzza, négy-öt pincér sereglik az asztal körül,

szolgálatkészen hajlong, titokban pedig a markába nevet a „balek” vidéki fölött. Végre az óra üti a tizenkettőt, a biztos ur, a ki már régóta hajtogatja az ötdeciket a szomszéd vörösteritékes teremben, hivatalos komolysággal fölteszi kócsagos csákóját s kimegy szétnézni az esős éjszakában. „Fizetség!” szól a vendég s egyszerre tizenöt pincér jelenik meg, a kik a szomszéd szobákban horkoltak, mind talpra kelnek. A cigány mind előre tolakodik s bizalmasan bele-vigyorog szétnyitott nagy bugyellárisodba, hol öreg bankót szagol. A „ceh” persze rengeteg, de te nem mersz ellene szót emelni, mert veszítenél a sok léhűtő szemében. Sokat fizetsz, nagy borraivalót adsz, cigánynak két tizest vetsz, ez Rákóczi-indulót zúdit, öten adják föl a kabátodat, külön ember fut a botodért, kalapodért, ketten rohannak az ajtót kinyitni s te mint egy Caesar eltávozol. Csakhogy a caesárságot ötven forintod bánja. Mert jöttél, ettél és fizettél.

Ime egy kép Kamill utazásából!

Hát bizony ezzel messze nem lehet utazni. Hajdan ez az ut egy igen szép vidékre vezetett, melynek neve volt: adósok börtöne. Ezt azonban eltörölték, valószínűleg azért, mert az adósok száma annyira fölszaporodott, hogy nem voltak képesek számukra elég börtönt építeni.

Kamill, mikor a „Kék macska” és Orfeum minden nótáját kívülről tudta, azt hitte, hogy elég civilizációt szedett magába s megírta a papának, hogy utazik tovább.

Ezzel Kamill letűnt a szemhatárról; legalább arról a szemhatárról, mely a dabasiak elé terül. Két hónapig nem érkezett semmi hír róla. Az öreg Bojtor ezalatt az ujságban legelőször is a hajótöréseket kereste s nagy vigasztalására szolgált, hogy örökké csak német hajók mentek tönkre a különböző tengereken, mert tudta, hogy az ő fia német hajóra nem száll. Inkább elsülyed egy angol hajón, semhogy elevenen Amerikába érkezzék német hajón. Egyszer aztán az ujság egy nagy angol hajó törését jelenté. De az öregnek nem volt ideje megijedni, mert a postás Gyurka egyuttal egy levelet adott át neki, mely Budapesten tétetett postára s Kamilltól jött.

A levél azt jelentette: „Holnap délben érkezem. Kérem a badári állomásra a pej csikókat”.

IV.

A vegyes vonat köhögve mászott be a badári állomásra. Annyira vegyes vonat volt, hogy az utasok mellett még szarvasmarhát is szállított. Ezen a vonalon az volt a gyorsvonat, ha csak emberek utaztak rajta. Különben ez is csak olyan lassan ment, mint a legmegátalkodottabb tehervonat.

A dabasi cimborák mind ott voltak a perronon s köszörülték a torkukat egy erőteljes „éljen”-re. Kamill észrevevén a csoportosulást, kihajolt az ablakon s egy nagy vörös zsebkendőt oly hatalmasan kezdett lobogtatni, hogy a következő vagon szarvasmarhái csupán térszüke miatt nem vadultak meg. Kíváncsi utasok kidugták fejüket, azt hívén, hogy a főispán, vagy a kerület képviselője vagy legalább is a tanfelügyelő számára készül itt ováció. A ki a fejét ki nem dughatta (nem fej, hanem ablak hiányában), az orra hegyét mutogatta az ablakbíró szerencsés fejtulajdonos mögött. Az ökrök (hangulatcsinálás céljából) szomoruan bögték egyet-egyet, sejtven, hogy itt csakhamar érdekesebbek fogják átvenni a szót.

És kiszállt Kamill; fején turbán, dereka körül piros sál csavarva, benne rézveretes ágyu-pisztoly s zománcos nyelű kés. Bajusza lefelé volt fésülve. Mind a két csuklóján egy-egy karperec, melyről láncon apró golyóbisok csüngöttek alá és csörömpöltek. Lábán vörös nyersbőr-cipő és kamásli.

Maga az apja is alig ismert rá ebben a panorámába való öltözetben.

De még jobban elálmélkodtak az összesereglettek, mikor Kamill mögött megjelenik egy szénfekete pofa, vörös turbánnal, zöld és vörös öltözetben.

- Ez az inasom, Mohammed, volt emberevő, afrikai születésű, én mentettem meg attól a veszedelemtől, hogy engem megegyen. Áttérítettem a keresztény vallásra s megtanítottam az emberhúsevés megvetésére. Azóta hiven szolgál s nem enne meg még egy szopós babát sem. Bujruk kurám korti szabadu.

Mohammed összefonta mellén a karját s mélyen meghajolt Bojtor papa előtt.

- Ez szerencsen nyelven van? - kérde Bojtor bácsi elbámulva.

- Ez az emberevő nyelvjárás.

Bojtor bácsi bámulata nagyobb lett a bábeli toronynál (még ha azt föl is tudták volna építeni). Hisz ez a kölyök még „emberevőül” is beszél.

Az ünnepi szónoknak torkán akadt a szó. Sőt még a torkáig se jutott, mert mindent tökéletesen elfelejtett. Pedig három napig irta, két napig tanulta (a hatodik nap pedig elfelejtette) a beszédet. De hát ki volt elkészülve arra, hogy Kamill egy emberevővel fog visszatérni? A kinek fogai közül illető elfogyasztott felebarátaink husa tán még máig sincs kipiszkálva.

Kamillt a tulajdon édesapján kívül senki se vette figyelembe. Az emberevőt körülállták s tapogatták. Végre Kamill szükségesnek látta megmutatni, hogy ő az ur s a szerencsen csak az ő rabszolgája. Fölparancsolta Mohammedet a bakra, ő hátul ült a papájával s a papája pipájával és a kocsisor utnak indult Dabas felé.

Csompók Kázmér szélsőbali képviselőjelölt körutja óta nem volt olyan csődülés az utcán, mint Kamill dabasi bevonulásakor; sőt Kamill tetemesen lefőzte Csompók barátunkat, a ki a színek közül csupán saját vörös orrát produkálhatta, míg Kamill egy egész fekete embert mutogatott. A kutyák mérgesen ugatva serdültek a hintó után, úgy okoskodván, hogy a ki felebarátait megeszi, az már felebarátainak kutyáitól sem irtózhatik. A négylábuak gondolkodásmódjában valószínűleg osztozkodtak az ifju kétlábuak, a kik bömbölve szaladtak be a házba, láttára e megdöbbenő emberi feketeségnek. Később kiderült, hogy tévedtek, mert a feketeség alatt kéményseprőt véltek lappangani. De a dabasi gyermekek előtt a kéményseprés azontul is ijesztőbb mesterség maradt az emberevésnél, bár mind a kettő lemoshatatlannak látszó feketeséggel jár.

A bevonulást követő diszebédén Mohammed szolgált föl, hallgatagon, mint a sir. A lap-szerkesztő, a ki eddig nyelvtudós számba ment, próbált vele tótul beszélni, de Mohammed ezt mondta rá „vik-vak”, a mi - Kamill nyilatkozata szerint - annyit tesz, hogy „sajnálom, de egy betűt sem értek belőle”. (Átkozottul rövid ez a szerecsennyelv!)

Ebéd után Mohammed produkálta magát; haditáncot járt s énekelt hozzá. Kétöles ugrásokat tett s olyan magasan énekelt, hogy a helybeli dalárda legvékonyabb tenorja csak füttyszóval tudott oda fölkapaszkodni, a többiek pedig pláne csak kalappal hajigálhattak föl ekkora magasságra. A kisváros lakossága az udvarra gyülekezett, hogy legalább színéből lásson valamit a csodának, ha már hangját nem hallhatja; s valahányszor a folyosón megjelent, nagy röhögéssel fogadták. A nép ifjusága rögökkel hajigálta; Kata leányasszonyt, kit Mohammed hamiskás módon arcul csipett, kuruzsló asszonyok a hóna alatt kigyózsirral kengették. (Hogy miért éppen a hóna alatt, mikor az arca lett megcsipve? Ez a hazai kuruzslás titka.)

A parasztok közt az a nézet kapott lábra, hogy ez a született kéményseprő suvikszot iszik, attól ilyen fekete. Ha kefét ennék rá, akkor talán fényes is volna.

Kamill pedig az intelligenciának előadást tartott, népszerű modorban, az emberevők országról.

Mohammeddel úgy ismerkedett meg, hogy az őt meg akarta enni, vöröshagymás babsalátával; de vöröshagyma nem volt kapható a zsidónál, mert szombat lévén, a bolt zárva állt. Eltette tehát Kamillt vasárnapra, negyedik tál ételnek; de Kamill éjszaka elmetszette az ólnak hajlós ágakból font oldalát s kimenekülvén, álmában lefegyverezte Mohammedet. És most ő tett úgy, mintha meg akarná enni a feketét. Nagy tüzet rakott s vizet tett föl egy üstben. Azonkívül egy póznából nyársat faragott s megmagyarázta Mohammednek, hogy végtagjait megfőzi, testét pedig nyárson megsüti. Mohammed bömbölt, könyörgött, most látta csak be, hogy az ember-evés milyen kínos arra nézve, a kit megesznek s végre kijelentette, hogy kikeresztelkedik, lemond a kannibalizmusról s örökre rabszolgája lesz Kamillnak, ha megkegyelmez neki. Kamill ráállt s azóta Mohammed hiven követi őt s egy csecsemőt se volna képes elfogyasztani a legcsábítóbb garnirunggal se.

És hol történt mindez? Afrikában, annak is a legfeketébb részében, ott, hol a mappa teljesen fehér: ez a világosság mutatja, hogy a tudósok fejében e részekre nézve sötétség uralkodik.

Kamill elő is mutatta ezt a mappát; a fehérséget mindenki látta rajta, de a hölgyek Kamillt és Mohammedet keresték, a mint készülnek egymást megenni.

A fekete éj, feketébb mint Mohammed pofája, többször leborult már Dabasra s többször jelezte a napok végét. De ez Bojtor ur férficseledejére egyszersmind a nyugtalanság kezdetét jelentette. Mert - úgy mondták, - az a cigánypofájú szerecsen éjnek évadján a cselédszobában legyeket fogdos s azokat hangos csemcseggel megeszi. Attól tartottak, hogy majd rájuk is kerül a sor. Egy éjjel az inas azt érezte, hogy a takarón levő kezét egy forró nyelv nyaldossa: iszonyu ordítással kiugrik az ágyból s kirohan az udvarra. Nyomában a kertész s a másik inas, leghátul Mohammed, a kinek a szája megpukkadásig tele volt valamivel. Az inas azt hitte, hogy ez már az ő keze, de a Mohammed kezében levő sonkacsont azt bizonyítja, hogy az más disznóból való, a mit éppen eszik. És az éjszakai csemcsegtés is meg volt fejtve: Mohammed evett, kilopott elemózsiát, titokban. Mármost mi nyalta az inas kezét? Masinát gyújtva, óvatosan visszasomfordáltak s az inas ágyában már ott találták a Vidok nevű uszkár kutyát, melyet barátságos farkcsóválása dacára kivertek az ágyból, a szobából, még ott is megdobták egy léccel s aztán nyugalomra tértek.

Mire Bojtor bácsi a neszre duplapuskájával kimászott a tornácra, akkor már csak az ártatlan holdat és a bántalmazott uszkárt találta ott. Az utóbbi ugatta az előbbi.

Egy napon Kamill futva érkezett haza, az udvaron félrehívta Mohammedet s vele titkon suttogott. Kamill sápadt volt. Mohammed is kétségkívül sápadt volt, de azt fekete bőre eléggé elrejté. A nagy piac felől hangzó csinnadrattabumm mind a kettőt összeresztette.

Mohammed bement a szobába, Kamill pedig odaintette az öreg bérest s megparancsolta neki, hogy üljön az istálló ajtajába s ott álljon őrt; ha a szerecsen el akarja hagyni a házat, üsse le egy vasvillával.

Mohammed nem hagyta el a házat, de bezzeg elhagyta az őrizetlen Jutka, a ki szakácsné volt a Bojtor-háznál. Távozását csak akkor vették észre, mikor a rántás sisteregve odaégett a lábos fenekéhez s átható szaga elterjedt mindenfelé. Ez sohasem történt meg, mióta Jutka forgatta e házban a nagy főzőkanalat.

Bekiabáltak az egész házat, udvart, konyhakertet, gyümölcsöst, pajtáskertet: semmi hang.

Frissen mosott fehér konyhakötényét kisértetiesen lobogtatta a kerítésen a szél, mintha Jutkának láthatatlan szelleme bucsuképpen lebegtetné.

Igen, de hol a teste? Kövér, gömbölyű teste, mely épp oly nehezen tudott volna keresztül bujni a varrótű fokán, mint a bibliabeli teve.

Senki se látta a kapun kimenni. Tökéletesen nyoma veszett.

És ekkor egy szörnyű gyanu fogamzott meg a keresésben kifáradt cselédség fejében, mikor haditanácsra a konyhába gyűlt.

Jutkát megette a szerecsen. A szakácsné jó falatnak mutatkozott s föltámadt Mohammedben a régi mestersége. Milyen a magyar pecsenye nyersen: ezt akarta még megpróbálni, mielőtt végképp lemond az emberevésről.

A kertész magára vállalta, hogy kiveszi belőle. A szerecsen és a kertész már meglehetősen értették egymást.

Ott ült Mohammed a cselédszobában, rettentő búsán, az ágy szélén. Megdöbbentnek látszott.

Szóval és taglejtésekkel diskuráltak.

- Hogy szoktátok ti a hust ham, ham, ham, sülvé? (s-s-s-s-s; ez a betű a hus sütését utánozza.) Vagy nyersen (s a lábszárára ütött).

- S-s-s-s-s! (A hust, ugy látszik, sülvé eszi.)

- De az emberhust? - kérdi a kertész s egyik ujjából kést csinálva, husdarabokat faragott le magából. (Ez érthető.)

- Ham, ham, ham! - kiáltá Mohammed mérgesen s fehér fogait összecsattogtatta.

A kertész úgy érzé, mintha végórái csattognának. (Ugy látszik, kertészhusra fáj a foga a fekete betyárnak.) A vallató hátratántorodott. Ekkor vette csak észre, hogy Csap, a boldogult Jutka legkedvesebb kutyája, orrát ég felé tartva, keservesen tutul.

Ez a kutya valamit érez.

A kertész odanéz: Csap mellett egy fogpiszkáló hevert a földön. A kertész fölragadta.

- Ki piszkálta ezzel a fogát? - kérdé.

- Én! - felelé Mohi. (Magyaros kurtítás.)

- Gyilkos! - ordítá a kertész s elvágatott, egyenesen a nagyságos ur szobájába. A cselédek utána nyomultak.

- Nagyságos uram! Jutka leányasszony megvan. Azaz nincs meg, mert meg van éve. E földön nincs belőle más, mint ez a fogpiszkáló s ezen a fogpiszkálón nincs belőle más, mint ez a pár husdarab, a mit tetszik látni. Megette a szerecseny, hogy a ragya verje ki a fekete pofáját. Megevén, kipiszkálta a fogait s elveté a fogpiszkálót. De a hű kutya, kinek neve Csap, megérezte Jutka maradványait s keservesen siratta őtet ég felé tartott orral. Onnan vettem el mellőle a fogpiszkálót.

László bácsi elsápadt.

- Aztán a szerecsen piszkálta a fogát azzal a kis piszkafával?

- Az hát! Ő maga mondta.

- Jézus Mária! Ha engem evett volna meg, - sikoltá Sára, a vén szobalány, a ki határozottan hizelgett e gyanusítással Mohammed étvágyának, de egyszersmind kompromittálta a gusztusát.

- Meg kell kötözní a szerecsent! - parancsolá Laci bácsi s a cselédség élén a cselédszobába nyomult.

- Mióta tutul itt ez a kutya? - kérdé Mohit. (A kérdést a kertész tolmácsolta, ismert ügyességével.)

- Már régen!

- És te mikor dobtad oda a fogpiszkálót?

- Éppen most.

(„Ahán, félre akar vezetni”, gondoló Laci bácsi, „egy, kettő, három!”)

A jelre a markos legények lefoglák szegény Mohit, a ki hiába kapálózott; a kocsis egy kötőfékkal hátrakötözte a kezét.

- Mars a szolgabíróhoz. - S a legények egy-egy vasvillát ragadva, kifelé taszigálták Mohit, a ki megadta magát a tulerőnek, de szertelen kétségbeesés mutatkozott rajta.

Szemébe huzta a kalapját, a mint a piac felé közeledtek. Ott a panoráma előtt sok ember állt s a panorámás német verte a nagy dobót, felesége meg a cintányért.

Mikor a „fehérek közt szerecsen” előtte elhaladt, kiesik a panorámás kezéből a dobverő s az atyafi elkiáltja magát.

- Móric!

- Was schaffen's? - szólal meg Mohammed korrekt bécsi nyelven.

- Gazember, megcsiptelek, többet meg nem szököl! - ordít németül a panorámás s ott terem a csapatnál, melyet Bojtor bácsi elámulva megállított.

- Hát ismeri ezt a szerecsen Mohammedet?

- Mohammedet? Hisz ezt a gazfickót Móricnak hívják! Ismerem-e? Hiszen Pestről szökött meg tőlem a városligeti bódéból. Kétszáz forint adósságot hagyva hátra.

- Eh, bolond beszéd; a fiam hozta Afrikából, a hol embert evett.

- Sohase volt ez Afrikában, Bécsben született, a török konzul főszakácsának a fia, Boston Móricnak hívják; csak úgy szereti az emberhúst, mint maga meg én s mindig inkább gollascht eszik.

- Hát nem is pogányhitű?

- Olyan jó keresztény, mint a római pápa. No, Móric fiam, vallj be mindent, megbocsátok.

- Kérem, tekintetes ur! - szólalt meg a nagy emberevő türethető magyarsággal, - az ifiur szöktetett meg engem Pestről, havonként száz forintot ígért, meg kosztot, kvártélyt, ruhát, ha kiadom magamat emberevőnek. Szegény ember voltam, megtetszett az ígért uri mód, elfogadtam.

- Hát te magyarul is tudsz? - kérdé Laci bácsi.

- Tudok hát, de muszáj volt nem tudnom.

- A rézfán fűtyülőjét! És én már szerecsenül kezdtem tanulni. Hát ti mit ácsorogtok itt?

Ezzel kutyakorbácsával szétütött a nép és a cselédsége közt. Azok tágitottak.

- Panorámás! itt van tizenöt forint, neked meg tíz forint. Egy szót se szóljatok senkinek a történetekről s minél hamarabb elkotródjatok a városból.

Moha... Móric kezét csókolt.

- Ha már olyan jó a tekintetes ur, azt is megmondom, hogy a Jutkát a kvártélycsináló huszár-
őrmester szöktette meg hajnali négy órakor, de én nem szóltam semmit, mert a huszár két
forintot adott.

- Mégis huncut a - német (ha szerencsén is), - gondolá Laci bácsi hazafelé ballagva s e gondo-
latban némi vigasztalást talált.

Akkor érkezett haza a szomszéd faluból Kamill.

- Te! - szólt az öreg gunyosan, - *Móricot* elcsaptam, mert minden áron emberhúst akart enni.
A panorámás örökbe fogadta. *Móric* barátod általam tiszteltet.

Minden Móric szóra ezer gyilok furódott Kamill szívébe. Titka föl volt födözve. Még az nap
elutazott Pestre s szégyenletében beállt a rendőrséghez napidijasnak.

TÖRTÉNET HÁROM FELVONÁSBAN.

ELSŐ FELVONÁS.

A hős.

Nem tagadom, ez a hős én vagyok. Kénytelen vagyok magamat választani hősnek, mert más úgy sem választ. Elmondom az egyetlen drámát, melyben szerepet játszottam. Talán kissé erős a dráma kifejezés, mert, Szvorényi szerint, drámának nevezzük azt, a mi rosszul végződik. Én nem végződtem rosszul, sőt a dráma ideje alatt két kilóval meghíztam, a mi vigjátéki motívum. Állapodjunk meg tehát a polgári színműben. Ennek a hőse voltam.

Születtem 1862-ben, szegény, de becsületes fűszerkereskedő-szülőktől. Ez a fűszerkereskedés évszázados nyavalyája volt a családnak, minden második generáción kitört. Csak a cég változott. Dédapám foglalkozását a *Fekete kutya*-hoz címezte, a fia a *Vörös kutya*-hoz, az unokája a *Vörös ló*-hoz. De rájöttek arra, hogy vörös kutya, vörös ló... egy se jó, s egyszer valamelyik elődöm a *Fehér elefánt*-ot kapta föl. Ekkor aztán jött egy generáció, mely szakított a fűszerrel s földbirtokot bérelt. Az elefánt dicsősége nem sokáig tartott. De a földbirtokosság még rövidebb ideig, úgy, hogy a nagyapám már kénytelen volt újra a fűszerkereskedéshez visszatérni, melyet a *Zöld számár*-hoz címezett. Ez még ritkább állat, mint a fehér elefánt, gondolá nagyapám s így bizonyára még nagyobb föltűnést fog kelteni és még nagyobb vonzóerőt gyakorolni.

A *Zöld számár*-hoz címzett nagyapám azonban kénytelen volt belátni, hogy minél ritkább állat a cégér, annál ritkábbak a vevők s egyuttal belátta azt is, hogy ha önmagát zöldre festené, közte és a cégér közt semmi különbség sem volna. De kárba veszett ez a heroikus belátás, mert a családi betegség következtében apám is kénytelen volt a fűszerkereskedést folytatni s folytatta még akkor is, mikor én megszülettem.

Az üzlet ekkor teljesen a medvecukorra volt fektetve. A medvecukor abban az időben még sokkal általánosabb használatnak örvendett. A parasztok megették, az urak pedig suviksznak használták. Ma már rájött az emberiség, hogy eledelnek is rossz, meg vikszenek is. Mikor a medvecukorban pangás kezdett beállni, apám lassankint mindenre kiterjesztette az üzletet. Árult bélyeget és kocsikenőcsöt, álmoskönyvet és ostor nyelet, inggombokat és vizhatlan ponyvát, kalábriai borsot és mandarin-narancsot. De hiába. Lassankint elfogyott minden a boltból, még a *Zöld számár*-ról is lekopott a festék s maradt ott egy közönséges számár, a milyen Európában akárhány van. Apám tehát becsukta a boltot s beállt magánzónak.

A *magánzás* igen szép foglalkozás, ha van vagyunk hozzá. De pénz nélkül nem sokáig bírja az ember. Apám tehát kijelentette, hogy menjek világgá, foglalkozást keresni. Én akkor már elvégeztem az iskoláimat s azért egyenesen Budapestre mentem.

Csinos gyerek voltam, a bal halántékomon egy hosszú, szembetűnő forradással, a melyről azt szoktam női társaságban mondani, hogy egy véres *pisztolypárbaj* eredménye. Pedig tizéves koromban elestem s egy éles kő hasította föl. Ugy tapasztaltam, hogy ez a forradás és a hozzáfűzött saját találmányu legendám a fővárosban nagyon emelte a tekintélyemet. Már akkor kezdtem észrevenni, hogy egy hatásos pisztolypárbaj többet használ az embernek tiz okos könyvnél. S minthogy egy sikeres pisztolypárbajt öt perc alatt szerezhet magának az ember, ellenben tiz okos könyvet nem hoz össze egész életében, mindenkinek melegen ajánlom, hogy ne firkáljon, hanem verekedjék.

MÁSODIK FELVONÁS.

A hősnő.

Tehát a zsebemben harminc forinttal, s a homlokomon a forradással, egy külvárosi péknél fogadtam szállást. A lakásom elég kényelmes volt, csak egy nagy hibában leledzett: mellette feküdt a *nyári* pékműhely. Így én nyáron ingyen fűtést élveztem, s majd megsültem a szomszéd kemencéktől, télen pedig majd megfagytam, nem lévén pénzem fára. A pék igen jóra való ember volt, de abban a rögeszmében szenvedett, hogy a zsömlék nagyságának összhangban kell lenni a gyermekek számával, s minél jobban szaporodtak a gyerekei, annál kisebbek lettek a zsömléi. Bizonyosra vettem, hogy előbb-utóbb népzendüléssel fog végződni a dolog.

A pék legelső gyermekét Annuskának hívták. Tizennégy éves volt s tizennyolc évesnek látszott. Ötvenhat kilót nyomott, s reggelire megevett négy zsömlét, de nem a nép, hanem a pékcsalád számára süített protekciós zsömlékből.

A pék fölszólított, hogy tanítsam a lányát magyar irodalomra és történelemre, s ezentul a reggeli kávéhoz ellát ingyen zsömlével.

- Köszönöm, nem fogadom el, - feleltem büszkén.

- És miért nem?

- Sohasem eszem zsömlét a kávéhoz.

- Hát üresen issza a kávé? - kiáltott elszörnyedve. (Azt hiszem, egy pék szemében ez lehet a legnagyobb bűn.)

- Nem én. Egyáltalán nem iszom kávé.

- De ha kávé innék, ugy-e nem inná üresen? - könyörgött a mester.

(Mit tegyek. Csak nem tehetem ellenségemmé a házigazdám?)

- Nem, uram! - felelém, - legyen nyugodt, naponkint négy zsömlét aprítanak a kávémba, ha volna kávé, a mibe aprítsak.

Fölragyogott a szeme, mert látta, hogy a pékiparnak egy lelkes barátjával van dolga. De utána meg elborult a szeme, mert eszébe jutott, hogy minden reggel négy zsömlét fölaprítani, ingyen, az egy kicsit sok. Egy darabig számított magában, aztán szólt:

- Hát tudja mit? Fizet három forinttal többet havonkint, aztán én adok reggelit is, maga pedig tanítja az Annuskát.

Megjegyzem, hogy én már évek hosszú sora óta nem reggelizem s teljesen leszoktam róla. Hanem azért ráálltam az alkura.

Fizettem tehát havonkint három forintot a péknek, hogy a lányát taníthassam s kaptam érte mindennap a péklegények számára készült rossz kávéból egy bögrével. Ilyen kávé miatt lázadtak föl a rabok Illaván. Még az apagyilkos is fölháborodással utasította vissza.

De Annuska nagyon kedves volt s én az első leckén beleszerettem, ő igen nyugodt és figyelmes volt, a mit (mint később kiderült) kövérségének köszönhettem: lusta volt egy helyről kimozdulni. Ugy ült mellettem a széken, mintha oda szegezték volna s ábrándos kék szemei fürkészőleg nyugodtak rajtam. A harmadik leckén így szólt hozzám:

- Mi az a forradás a homlokán? (Ahán, jól vagyunk már.)

Búsan lehajtottam a fejemet s néhányszor végigsimitottam a homlokomat, mintha borus emlékeket akarnék elűzni onnan. Azután elfojtott hangon felelél:

- Véres pisztolypárbaj...
- Pisztolyal fejbeütötték? - kérde a kis ártatlan.
- Dehogy. Meglőtték.
- Hát akkor hogy került oda repedés? Hisz a golyó lyukat üt!

(Terringettét, igaza van. Ez nekem sohse jutott eszembe. Kezdtém keveselni a három forintot, a mit az apjának fizetek, hogy tanithassam.)

- Igen tisztelt nagysád! Kétféle golyó van, az egyik gömbölyű, a másik hosszukás. Én hosszukás golyóval vívtam, azért a sebhely is hosszukás.
- És, ugy-e, asszony miatt verekedett tanár ur?
- Asszony miatt, kisasszony.
- Szép asszony miatt?
- Csunya asszony miatt.
- És maga mégis szerelmes volt bele?
- Nem voltam bele szerelmes.
- Hát akkor az volt magába szerelmes? Jaj de érdekes, mondja el, tanár ur.
- Nem tehetem, kisasszony. Majd ha a magyar irodalomban a *tragédiáig* jutunk, akkor megmagyarázom önnek ezt a családi tragédiát; most úgy se értené meg.

Annuska durcás lett, s a lecke véget ért.

Másnap a pék megfogott az udvaron.

- Micsoda forradása van magának? Bizonyosan valami verekedésen kapta.
- Uram! Legyen szives megjegyezni, hogy én jó fiu vagyok, de a forradásomat nem hagyom.
- Jó, jó, hanem a lányomnak nem szükséges ilyen számárságokat tudtára adni.

(Elsápadtam. Talán tudná ez az ember, hogy én a *Zöld számár*-hoz címzett fűszeresnek unokája, illetőleg fia vagyok?)

- Uram! felelém haraggal. - Önnek a zsömléi kicsik és a gorombaságai nagyok, holott egy tisztességes péknél megfordítva kellene lenni. Vegye tudomásul, hogy én a lányának nem mondtam semmit.
- Jó, jó, azért nem szükséges kiabálni.

Ezzel otthagytott a faképnél. Másnap azonban bejött a szobámba.

- Tanár ur, lányom azt mondta, hogy a maga sebhelye mögött egy tragédia lappang. Ezek után beláthatja, hogy többé nem tanithatja Annuskát. Az ön sebhelye nem tartozik a magyar irodalomhoz és történelemhez.

Megdöbbsentem. Hát elveszítsem Annuskát? Ily korán, mikor még bele se szerettem tisztességesen? Nem, ez lehetetlen.

- Pék ur! - mondtam ünnepélyesen, - foglaljon helyet. Ilyen körülmények közt mindent el fogok önnek mondani. Akkor aztán be fogja látni, hogy van valami magasabb is annál, mint a lehető legkisebb zsömléket a lehető legrövidebb idő alatt, a lehető legnagyobb mennyiségben eladni.

A pék leült s én rákezdttem:

- Tehát tudja meg, hogy nekem egy jó barátom megvakult... Azaz nem jól kezdtem... Nekem egy jó barátom megnősült s boldog házasságának negyedik évében megvakult... A felesége ekkor megszökött egy huszárhadnagygal, én utánuk szöktem, a hadnagyot provokáltam s megverekedtem vele... Ekkor lőtte a huszártiszt ide a homlokomra a sebhelyet. Tudja? Ez az a lappangó tragédia, a mit Annuskának nem mondtam el. Érti?

A pék rám nézett, szemei akkorák voltak, mint egy császársömle.

- Nem értem.

- Mit nem ért?

- Mi köze volt magának ahhoz a megszökött asszonyhoz? Talán maga is meg akarta szöktetni?

- Én szerencsétlen jó barátom becsületéért álltam boszut.

- Micsoda? Talán agyonlőtte a huszárhadnagyot?

- Dehogya! Neki semmi baja sem történt, hanem én fejbőlövettem magam általa.

- S ezt maga boszunak nevezi? Megint nem értem.

- Akkor, kérem, legyen szives újra a világra jönni, mert ezt mint pék sohase fogja megérteni.

Házigazdám fejcsóválva otthagzott. Másnap, alig kezdtem el a leckét, Annuska titkon megszoritotta a kezemet s könnyek ragyogtak a szemében. Ebből kettőt láttam: 1. Hogy az apja már mindent elmondott neki. 2. Hogy elolvasott már egypár rossz regényt s van érzéke a romantika iránt.

Mióta véres párbajom köztudomású lett, még a házigazdám szemében is emelkedtem. A mit abból következtettem, hogy többé nem a legények, hanem a család kávéjából kaptam reggelit. Annuskát zavartalanul tanítottam s boldog voltam.

HARMADIK FELVONÁS.

A huszártiszt.

Kezdődik a dráma. Egy kis utcai lakás volt kiadó s egy napon kivette egy huszárhadnagy. Mindnyájan tudjuk, hogy a huszárhadnagy miből áll: egy kutyából, de ez nem fontos, egy kardból, ez már fontosabb s egy hadnagyból, ez a legfontosabb. A kutyával és a karddal még csak meg tudtam volna békülni, csak az az ördögös hadnagy velük ne lett volna. De a fiu oly fess volt, a kutyája olyan okos volt, a kardja pedig oly behizelgően csörömpölt, hogy egyszerre ő lett a ház figyelmének középpontja s forradásom egészen háttérbe szorult.

Két hét múlva együtt voltunk a pékhez vacsorára hivatalosak. Ő két hét alatt vitte annyira, mint én hat hét alatt. Ebből jöttem rá arra, hogy egy huszártiszt egy civilnek a lányoknál mindig adhat négyheti *főr*-t. Ha ugyanis a civilnek sebhely van a homlokán. Sebhely nélkül való állampolgárnak mindenesetre hatheti *főr*-t adhat.

A vacsorán a hadnagy letette legalább a kardját, de ezzel nem nyertem semmit, mert a nyomorult az asztal alatt gyakran összeverte a sarkantyuját, s hozzá még olyan ennivaló kedves volt, hogy majd meghaltam bánatomban.

A hadnagy a katonaélet veszedelmeiről, mulatságairól és párbajairól beszélt.

A házigazdámnak, a mint párbajt hallott emlegetni, azonnal eszébe jutott, hogy el kellene dicsekednie velem, nehogy a hadnagy azt higgye, hogy itt mind puskaport sem szagolt civilek vannak. Elkezdte az én véres párbajomat beszélni, a mire én iszonyu zavarba jöttem, mert bevallom, hogy fantáziám teljesen alaptalan szülöttje kizárólag polgári személyek számára készült. A hadnagy egyre fokozódó figyelemmel hallgatta, végre fölugrott, hozzám lépett, megnézte sebhelyemet, s kiáltá:

- Ön az?

- Kicsoda? - kérdém megütődve.

- Hát nem ismer?

- De igen... azaz egy kissé... mintha emlékezném.

(Mit akar ez az ember?)

- Persze, hogy emlékszik. Én vagyok *az ön egykori ellenfele*.

- Az ám, - hebegtem.

- És ön most is azt hiszi, hogy én megszöktettem azt az asszonyt?

- Dehogyan... azaz... Nekem úgy mondták.

(Mit beszéljen az ember, mikor kedvenc hazugságának egyik alakja egyszerre csak elevenen eléje toppan és azt mondja: *Szervusz, fiam! Ösmersz?* Persze, hogy ösmerlek, csak azt nem tudtam, hogy létezel.)

- Rágalmaztak vele. Az asszony szökött utánam és én, a párbaj után, magam vezettem vissza az urához.

Kábultan ültem ott, szemben az én eleven lelkiismeretfurdalásommal s hallgattam, hogy ez a hadnagyruhába bujt ördög hogyan beszéli el a soha meg nem történt párbaj részleteit, mindig tőlem kérdezve, hogy ugy-e így volt? Bánom is én, akárhogy volt! Eleget hazudtam én, most hazudj te tovább.

...Az éj leple alatt, titkon, bucsutlanul elhagytam a házat, zsebemben harminc krajcárral és homlokomon a forradással. A házbajövelelem óta egy ábránddal és huszonkilenc forint hetven krajcárral lettem szegényebb.

...És most várom, hogy családi végzetünk rajtam is beteljesedjék és én is fűszerkereskedővé változzam át. A minek igazán örvendek. Mert többet ér egy őszinte fűszerkereskedő száz hazug párbajhősnél.

A VÉNUSZ-KÉP.

A harmadik szomszédomban tőlem lakott egy fűszerkereskedő, a ki - mint Brázay a sósbor-szeszre - üzletét a Szent-János-kenyérre alapította. Csakhogy a Szent-János-kenyér nem használ sem a hajkihullás ellen, sem a fogfájás, sem a rövidlátás ellen, mint a sósborszesz, ő nem lett milliomos, hanem megbukott. Az utolsó időben, mikor már Szent-János-kenyerének javát megette, egy este beállítottam hozzá, hogy a számovárom alá spirituszt vegyek.

- Jó estét, professzor ur! Alásszolgája, legyen máskor is szerencsém! Hogy méltóztatik magát érezni, - mondá azzal a huzamos és kimerítő udvariassággal, mely a fűszerkereskedőknek a sajátsága.

- Jó napot! - mondám én azzal a száraz udvariassággal, mely viszont a professzorok sajátsága.

Mikor elvégeztem a bevásárlást, karon ragadt.

- Szabad kérem egy szóra.

És bevonszolt kis irodájába.

- Uram! Én pár nap múlva csődöt mondok és összes ingóságaimat elárverezik.

- Fogadja őszinte részvéteimet.

- Köszönöm. De van nekem egy képem, melyet meg szeretnék menteni a tudatlan hiénák körmei közül.

- Mi az?

- Egy Vénusz-kép.

- Szép?

- Már hogyne volna az? Egy Vénusz-kép.

- Hogyan van öltözködve?

A kereskedő rám nézett, aztán vállat vont és így felelt:

- Sehogy.

- Akkor Vénusz-kép. Mert a Vénusz-képnek az a jellemző tulajdonsága, hogy nincs felöltözve. Mutassa.

A kereskedő megmutatott egy réginek látszó festményt. Ott volt rajta hanyattfekve Vénusz. Bővebben nem írom le, mert nem vagyok naturalista s illetlen istennők bájainak részletezésére tollamat gyöngének tartom.

- Tudom, hogy a tanár ur nagy műbarát s ezért odaadom ezt a képet két forintért.

Persze rögtön kifizettem a pénzt s hónom alá fogtam a kissé kokett asszonyt. Hányszor olvastam, hogy ilyen úton a legbecsebb képekhez jutottak emberek s később ezrekért adták el milliomos amerikaiaknak.

Haza érvén, a képet íróasztalomra állítottam s csak aztán mentem be a feleségemhez, a ki a friss spirituszon megfőzte a teát. A gyerekek már aludtak, a cselédek színházban voltak s mi hideget vacsoráltunk. Aznap nem szóltam a feleségemnek semmit a bevásárlásról, gondolván, hogy esti világításban kedvezőtlen hatást fog rá tenni.

Másnap reggel még édesdeden aludtam, mikor a feleségem dult ábrázattal fölrázott.

- Látta, mi van az íróasztalán?

- Nem én. Mi lehet az? - feleltem rémulten. Valami pokolgépet gondoltam.

- Ez e'! - felelt az asszony s elővette a köténye alól a Vénusz-képet.

- Bizonyosan az elbocsátott szakácsnénk csempészte be, - folytatta az asszonyka haragosan.

- De édesem! - mondtam, - ezt én hoztam még tegnap este. Egy igen becses régi Vénusz-kép.

- Maga hozta? No ezt nem hittem volna. Egy professzor, a kinek három leánya van. Most is a gyerekek kezéből vettem ki. A Margitka azt kérdezte, hogy nem fázik-e az a néni. A többiek abbeli gyanujoknak adtak kifejezést, hogy bizonyosan fürdetni fogja a mamája. Szóval föltűnt nekik a kép.

- De kérem, kicsikém, az összes európai képtárak tele vannak ilyen képekkel.

- Az összes európai képtáraknak nincs három lányuk együttvéve. S elvégre is a Vénusz-képek nem arra valók, hogy a leánynevelésnek eszközeiül szolgáljanak.

- Gondolja, hogy inkább a fiuk képzésére valók?

- Azt gondolom, hogy vigye vissza ahhoz, a kitől kapta.

Az asszony tehát azt hiszi, hogy kaptam s mégis haragszik. Jó lesz hallgatni a vásárról.

Megérttettem a feleségemmel, hogy ez a kép esetleg igen sokat ér s egy gazdag amerikaitól annyit kaphatunk érte, hogy valamennyi lányunk hozománya kifutja belőle.

- De mihozzánk nem szoktak gazdag amerikaiak járni.

- Majd eljönnek, ha hírét hallják a festményünknek.

Az asszonyka végre megkegyelmezett a képnek, azon föltétel alatt, hogy jó magasra akaszszam. Én tehát dolgozószobám falába, közel a mennyezethez, négy szöget vertem s oda akasztottam a képet. Mikor alulról megnéztem, konstatáltam, hogy piszkos és a rámája csunya. Nem méltó keret egy Vénuszhoz. Azonnal levettem és elküldtem Görög Istvánhoz, hogy reparálja ki a képet és foglalja uj rámába. Görög segédje valószínűleg uborkasalátának nézte a képet, mert ecettel mosta le és aztán olajjal kente be. Csinált azonfelül hozzá egy oly gyönyörű keretet, hogy érdemes lett volna belefesteni az egész párisi kiállítást.

- Mit fizetek érte? - kértem az inast, mikor haza hozta.

- Negyvenhárom forintot.

- Micsoda? Negyvenhármát? No, ennyit már nem fektetek bele egy képbe, melynek összes értéke az az amerikai, a ki valószínűleg el se fog jönni.

- Nem tetszik kifizetni?

- Nem.

- Hát mit csináljak vele?

- Vigye vissza Görög urnak. Neki adom. Tartsa meg.

Egy félóra mulva visszajött a fiu.

- Köszöni szépen Görög ur, elfogadja.

És nekem megmaradt a négy szög, fent a mennyezet tájékán.

Pár hét múlva Görög ur kirakata mellett sétáltam el. Az üveg mögött látom az én Vénusz-képet, gyönyörűen átfestve: a hirneves istenasszony fürdőkosztümöt viselt s úgy pihent a gyepen. Bementem a boltba.

- Miféle kép az a kirakatban?

- Vénusz-kép.

- Fürdőruhában?

- Igenis. Görög István ur fia átfestette, mert így *minden művelt család asztalán helyet foglalhat*.

Ezt a segéd a hirdapok előfizetési felhívásában olvashatta.

- És mi az ára?

- Nyolcvan forint.

- S kitől kapta Görög ur az eredetit?

- Valami csődbe jutott professzortól, a ki nem tudott neki fizetni.

Nem árultam el magamat s búsan távoztam. Ime, a hálátlan világ már a füszerkereskedő csődjét is az én nyakamba sózza.

A KARAKASZI ÖZVEGY.

I.

Egy kedves, de meleg nyári estén az Andrássy-uton sétáltam, mikor hirtelen, minden ok nélkül, megfájdult a fejem. Meglehetősen bölcs ember vagyok és a földi bajokat elég hidegvérrel szoktam fogadni. Azért most is csak annyit jegyeztem meg magamban: azt csak meg lehet engedni egy fejnek, hogy fájjon, mikor egyéb dolga úgy sincs. Mikor azonban egész éjjel, sőt másnap egész nap is fájt, akkor elhagyott a bölcseségem és elkezdtem gorombáskodni a fejemmel. Öt napig gorombáskodtam vele, ő nyugodtan tűrte, de fájt - s ez nekem nagyon fájt. Az ötödik napon elmentem a házi orvosomhoz.

Házi orvosom alatt egy jóbarátom értendő, a kivel együtt jártunk a gimnáziumba. A gimnázium után ő az orvosi, én pedig a jogi pályára léptem. Azt mondanák erre a laikusok, hogy utaink tehát elváltak. Én azonban azt mondom, hogy utaink nem váltak el, mert egyetemi éveinket mindketten a Micsek-kávéházban töltöttük. Kevesebbet tanulni még ember nem látott, mint a mily keveset mi tanultunk. Hogyan szabadították rá mégis őt a szenvedő embe-
riségre? Ez egyike a század legnagyobb rejtélyeinek. Talán becsületszavát adta a professzornak, hogy soha sem fog gyógyítani.

Én mindazáltal kineveztem őt házi orvosomnak, mert az bizonyos előkelő szint ad az embernek, ha házi orvos van. A házi orvos úgy hozzátartozik a viselethez, mint a zsebóra, az óralánc a csecsebecséssel, a divatos nyakkendő, az értékes mellű, a kalotaszegi mellény, vagy a fehér szalmakalap.

Elmentem hozzá és jelentettem neki, hogy öt napja fejfájás kínozt. Mit csináljak?

- Nincsenek szédüléseid? - kérde ő roppant komolyan.

- Nincsenek.

- Nem káprázik a szemed?

- Soha.

- Hát a fülszaggyalással hogy vagy?

- Köszönöm, jól. Mióta az iskolából kiszabadultam, nem éreztem fülszaggyalást.

- Akkor neked, barátom, sajnálom, de ki kell mondanom, zsábád van.

- Zsába? Mi az?

- Még pedig lábzsábád van.

- Már mint úgy értem, hogy zsába van a lábamban?

- Ugy értem.

- De hisz mondtam, hogy a fejem fáj.

- Éppen ez mutatja, hogy lábzsábád van. A zsábának az a jellemző tulajdonsága, hogy mindig másutt fáj, mint a hol van.

- Ugy érted ezt, hogy ha például a zsába Budapesten van, akkor Debrecenben fáj?
 - Nem úgy értem, hanem úgy, hogy ha például arczsábád van, akkor a karod fáj, ha szivzsábád van, akkor a hátad fáj, ha lábzsábád van, akkor a fejed fáj.
 - Most már értem. Hagyjuk azonban békén a lábamat, elég nekem a fejfájásom. Mit tanácsolsz ellene?
 - Menj tengeri fürdőre.
- És én mentem tengeri fürdőre.

II.

A tengeri fürdő kizárólag tengerből és fürdőből áll. Nincs ott sem kuglipálya, sem majális, sem tombola, mint hazai fürdőinkben. A fürdő maga nem is sokat ér, de a tenger mindent pótol. Már az maga nagy elégtétel, hogy az ember elmondhatja, hogy látta a tengernek a végét, holott a szárazföldi költők a tengert végtelennek szokták nevezni. Egyéb elégtétele nincs is az embernek.

Megösmérkedtem egy olajbarna arcu fiatalemberrel. Az ismerkedés igen eredeti volt. A parton ültem és a tenger sima tükrét bámultam. Elfelejtettem leverni a szivarom hamuját. Egyszer csak fegyverdördülést hallottam, golyó sivit el az orrom hegye előtt és ellövi a hamut. Sápattan körütekintek: egy olajbarna arcu fiatalember éppen eltette füstölgő revolverét és nyájasan köszönt.

Én is nyájasan köszöntem. Mindig nyájasan köszönök az olyan embernek, a kinek revolver füstölög a kezében.

- Ez volt aztán lövés. Mi? - kiáltá.
- Nagyszerű lövés volt, - kiáltottam lelkesen.
- Tíz eset közül csak egyszer hibázom el, - dicsekedett ő tovább.
- És hová szokott olyankor a golyó furódni? - kérdeztem nyugtalanul.
- Többnyire a pofacsontba.

Nagyot sóhajtottam és megtapogattam kérdéses csontomat.

- Külömben engedje meg, hogy bemutassam magamat. Én don José Maria Garcia de Guatemala vagyok, Nikaragua, Venezuela, Honduras és Caracas közép-amerikai államok és városok európai főkonzula.

- Én pedig Tatár Gábor vagyok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék tiszteletbeli főszolgabírája.

Ebből természetesen egy szó sem igaz, de hazánk leghosszabb nevű vármegyéivel egyszerűen imponálni akartam a spanyolnak.

Megemelte a kalapját és szivarral kínált. Nem fogadtam el; nagyon érzékeny a pofacsontom.

Ez volt első találkozásunk. Azontul mindennap együtt sétáltunk a parton és én többé nem hallgattam egyedül a tenger mormolását.

III.

Nagyon megszerettük egymást. Egy napon megszólít Don José:

- Nem volna kedve alkonzulnak fölcsapni?
- Miféle alkonzulnak?
- Nikaragua, Honduras, Caracas és Venezuela alkonzulának. Szándékom, hogy még néhány konzuli állást szervezek Európában, kormányaim fölhatalmaztak erre.
- Kormányai? Hány kormánya van uraságodnak?
- Négy.
- Négy? Bravó. Lélekemelő dolog lehet négy kormányt szolgálni egyszerre.
- Próbálja meg.
- Jár ez fizetéssel?
- Nem. De joga van önnek egy tetszés szerinti alkonzuli egyenruhát csináltatni, ünnepies alkalmakkor a caracasi zászlót a házára fölhozatni, közepén a venezuelai cimerrel.
- Milyen a venezuelai cimer?
- Piros mezőben kék oroszlán, melynek két feje és hat lába van.
- Ilyen oroszlán nincs is a világon.
- Honnan tudja? Járt ön valaha Venezuelában?
- Nem.
- Hát mit tud bele, hogy nincs-e ott az oroszlánoknak két fejük és hat lábuk?
- Ugyan kérem, hiszen Amerikában nincsenek is oroszlánok.
- Annál könnyebben lehet két fejük és hat lábuk. Ez nem egy sablonos európai oroszlán: ez egy cimeres oroszlán. Saját találmányunk. Lefőztük a természetet, a mely nem tudott ilyen fantasztikus oroszlánt kigondolni.

Mit csináljak! Elvégre egy fess alkonzuli egyenruha, mely a tábornoki és tűzoltó főparancsnoki uniformis közt a középhelyet foglalja el, nem fog ártani otthon. Különösen a hölgyek előtt. Mert mi a különbség az Uristen és az asszonyok közt? Az, hogy az Uristen a sziveket és veséket vizsgálja, az asszonyok pedig az uniformist vizsgálják. Fölcseptam caracasi alkonzulnak.

A Nefelejts-utcában óriási csődület támadt, mikor a következő szövegű acéltáblát kiszégezték a kapumra:

<p style="text-align: center;">TATÁR GÁBOR</p> <p style="text-align: center;">Nikaragua, Venezuela, Caracas és Honduras cs. és kir. alkonzula</p> <p style="text-align: right;">Fogad d. u. 3-tól 4-ig.</p>

Utólag eszembe jutott, hogy Caracasban és társaiban nem császárok és királyok, hanem köztársasági elnökök uralkodnak. De a tábla nagyon drága volt és rösteltem ujat csináltatni.

Két izben fölvettem az egyenruhámat is, de oly óriási csődület lett belőle, hogy a rendőrség betiltotta. És én kénytelen voltam a zsarnoki rendeletnek engedelmeskedni, mert semmi kilátásom sem volt arra, hogy a rajtam esett sérelem miatt Caracas megüzeni a háborút a kerületi kapitányságnak.

A hiuság ördöge arra ösztönzött, hogy a lapokban is közzé tegyem alkonzullá történt kinevezésemet. A lapok jólelkűen megemlítették, hogy a caracasi kormány nagy súlyt helyez a lovagias magyar nemzettel való barátságos viszony ápolására.

Ebből a frázisból legalább két ténytet tudtam konstatálni. Az egyik az, hogy a caracasi kormány súlyt helyez. A másik meg az, hogy én ápolok. Ez is valami.

Egyelőre ez is elég volt. Három héten át nyugodtan élveztem alkonzulságom mézes heteit - a harmadik héten kezdődött a bonyodalom.

Egy délután, három és négy óra közt, tehát alkonzuli hivatalos óráim alatt, egy fekete ruhás hölgy jelent meg nálam. Sok özvegyet láttam már, de ennyire özvegyet még soha. Olyan hosszú gyászfátyol volt rajta, hogy a legnagyobb kalózhajó főárbocára bevált volna zászlónak. Ruhája, ékszerei, zsebkendője feketék voltak. Első látásra azt hittem, hogy egy gyászruha-kereskedésnek a fizetett reklámja, annyira ki volt öltözködve özvegynek. Különben piros-pozsgás, jól táplált, sugárzó szemű és csengő hangú asszonyság volt.

- Ön az a caracasi alkonzul? - szölt, miután lavinaszerűleg lehömpölygött egy divánra.

- Én vagyok.

- Hála Istennek. Végre megcsiptem az emberemet.

- Hogy érti ezt? - kérdém nyugtalanul.

- Tudja meg uram, hogy én évek óta keresem az igazságot Caracas államon és a kapcsolt részekben. De mindeddig nem találtam senkit, a kit törvényszék elé hurcolhatnék.

- Szabad kérdenem a becses nevét?

- Én Bánki Lajos tengerészkapitánynak az özvegye vagyok.

- És miben áll az ügy?

- Uram, képzelje, az én férjemet ezelött négy évvel Caracasban, az ön hazájában, megették.

- Nem lehet, nagysád, a mi országunk civilizált ország. Ott már a legszegényebb néptanítók sem táplálkoznak emberhussal.

- Honnan tudja?

- Én ne tudnám? Egy alkonzul? Hisz született caracasi vagyok.

- Nekem mindegy, akárhol született az ur, de nekem a férjemért kárpótlással tartozik... mert hogy a férjemet Caracasban megették, az tény.

- Emberek nem ehették meg.

Az özvegy a homlokára csapott.

- Mondja csak, konzul ur, vannak Caracasban krokodilusok?

- Vannak.

- Akkor hát azok ették meg.

- Azt megengedem. De a krokodilusokért csak nem vagyok felelős? Azokat nem az állam neveli. Azok civilizálatlan állatok, a műveltség nyomtalanul suhant el fölöttük. Azok csak egy elvhez ragaszkodnak szigorúan, s ez az, hogy mindenkit meg kell enni, a ki meghagyja magát enni. Ez náluk dogma. De mi közöm nekem ehhez?

- Ön tehát megtagad hazája nevében minden kártérítést? - sziszegte az özvegy.

- Meg.

- Jó. Én följánlottam a békés kiegyenlítést. Most következik a pör. Holnap ügyvéddel jövök vissza.

Ezzel a fekete lavina elhőmpölygött.

Másnap visszahőmpölygött, de ügyvéd nélkül. Ugy látszik, még Budapesten sem talál olyan kétségbeesett ügyvédet, a ki egy külföldön elfogyasztott hajóskapitány ügyét elvállalta volna.

- Mit akar, asszonyom? - kérdém hidegen.

Ő nagysága lágy volt és édes hangon beszélt.

- Uram, én nagyon olcsón kiegyezkedem önnel. A megboldogult nagyon goromba ember volt, a mi huszonöt percentet levon az értékéből. Azonkívül mindig utazott, ez újabb huszonöt percent. A megmaradt ötven percentet odaadom kétezer forintért.

Felháborodtam.

- De kérem, nagysád, nekünk nincs az ilyesmire alapunk. Elvégre Caracasban teljes jog-egyenlőség uralkodik és a krokodilusoknak joguk van mindenkit megenni. Azt hiszi ön, hogy egy krokodilusnak olyan nagy élvezet egy hajóskapitányt megenni? Korántsem. Sőt ellenkezőleg. A hajóskapitány tele van aranygombokkal, vállrojtokkal, azután van cipője, messzelátója, kardja - ezt a krokodilus mind megeszi, mert azt hiszi, hogy ez mind kapitány. Tessék most már azt a boldogtalan állatot egy ilyen lakoma után elképzelni.

- Nyomorult. Ön még a krokodilust sajnálja?

- Kötelességem, asszonyom, mert hazámnak legkiválóbb exportcikke. A caracasi ember nem szánt, nem vet, nem tenyészt gyümölcsöt és méhet, nem ás aranyat és ezüstöt, hanem krokodilust fog és azt kitömve vagy elevenen eladja a külföldnek. Szóval, a krokodilus ott olyan hasznos házi állat, mint itt a birka vagy a tehén. S ha kisülne, hogy az illető krokodilus kedves férje elfogyasztásába belehalt - akkor még önt fognák kártérítési pörbe. Ha pedig a krokodilus életben maradt: ön akkor is köteles fogyasztási adót fizetni, mert az állam az ön kedves férjét egyszerűen élelmicikknek tekinti.

Az asszony sirni kezdett.

- Ön egy köszivü ember. Csak legalább tudnám, hogy hová állítsak neki sirkövet, hová vigyek neki halottak napján koszorút? De a sors még ettől az élvezettől is megfosztott. Ha a tenger fenekén nyugodnék, cápák és polipok, korallok és puhányok közt: még föltalálhatnám. De hogy valakinek kihült hamvai egy krokodilusban nyugodjanak, ez borzasztó!

Zsebkendőjébe rejtette arcát és távozott.

Másnap újra ott volt, rövidebb fátyollal, félgyászban.

- Nős ön? - kérdé elhaló hangon.

- Nem, - feleltem szilárdan.

- Nem sejti, hogy miért kérdem?

- Nem, - feleltem még szilárdabban.

- Nem sugja meg a szive? - folytatta fuvolahangon.

- Nem, - kiáltám dörgő hangon.

- Maga csunya. No nézze, én elállok minden kártérítési követeléstől, ha ön feleségül vesz.

Hidegség futott végig rajtam. Egy óriási krokodilus merült föl előttem. A krokodilus szájából egy hajós-kapitány dugta ki a fejét és mintha így kiáltott volna felém vigyorgó arccal: *Én már biztos helyen vagyok.*

Rettentő látomány.

- Asszonyom, - mondtam, egy kissé magamhoz térve, - nagyatyám templárius lovag volt, s egyszer, mikor a hitetlenek megszorították, fogadalmat tett, hogy ha megszabadul, összes ivadékai, a kik a XIX-ik és XX-ik században lesznek, nőtlenül fognak élni. Ez a fogadalom csak százöt év múlva jár le. Akkor rendelkezésére állok.

- Nyomorult! De csalódik, ha azt hiszi, hogy leráz a nyakáról.

És mégis leráztam, tehát nem csalódtam.

A lerázást egy táviratnak köszönhettem, melyet Don José főkonzul-barátom küldött Hamburgból. A távirat így szólt:

Mind a négy kormányunk megbukott. A négy új kormány engem elcsapott, tehát én is önt ezennel elcsapom. Kollégialis tisztelettel

*Don José Maria Garcia de
Guatemala.*

Azonnal levettem a híres táblát, eladtam alkonzuli egyenruhámat, a padlásra vittem a hatlábu kék oroszlánt - és nagyon boldog voltam.

Másnap, a rendes időben ott volt az özvegy. Mikor átadtam neki a táviratot, elájult.

Nem tudtam elviselni e szivszaggató látványt - fogtam a kalapomat és elmentem a kávéházba.

SZENVEDÉSEIM.

Ezen a télen tanultam meg, hogy milyen borzasztó dolog elefántnak vagy krokodilusnak lenni. Az elefántnak van leghosszabb foga, a krokodilusnak pedig a legtöbb foga.

Már most, ha az elefántnak az az óriási foga, melyet agyarnak is neveznek, egyszerre végig elkezd fájni, milyen iszonyu fájdalom lehet az! Vagy a krokodilusnak a nyolcvan foga közül megromlik és fáj tiz, mit csinál a boldogtalan szörnyeteg? Ül némán és krokodilkönnyek ömlenek végig bánatos arcán. És egyiknek sincs kilátása arra, hogy valaha kihuzzák vagy plombirozzák a fogát. Egész életükben szenvedniök kell.

Ezen a télen tanultam meg sajnálni ezeket az állatokat. Mert egész télen fogfájásban szenvedtem. Huszonhat fogam van csak és harminckilenc álmatlan éjszakám volt. Minden fogamra esik másfél álmatlan éjszaka. Hány álmatlan éjszakája lehet most már egy fogfájós krokodilusnak, a kinek 80 fogánál fogva sokkal több joga és kilátása is van a fogfájásra, mint egy közönséges halandónak?

De a természetnek mégis kiváló kedveltje az ember; igaz, hogy megverte rossz foggal, de megáldotta jó fogorvosokkal. Teremtett fogorvost annyit, hogy ha általában ötven foggal jönnénk a világra, a fogorvosok fele még akkor is éhen halna.

A fogdoktorság olyan mesterség, melyet tudományos alapon is lehet kultiválni, de ha valaki tudomány nélkül műveli, azért még nem sarlatán. Lehet igen bonyolódott a mesterség és lehet igen egyszerű. A ki a legbonyolódottabb ágba dolgozik, azt úgy hívják, hogy amerikai fogász, a ki a legegyszerűbbet műveli, annak a neve borbély. Az utóbbi szereti magát sebésznek titulálni s pióákat szokott kirajzolni boltja címtáblájára.

Az amerikai fogásznak elve, hogy a rossz fogat minél tovább meg kell őrizni a maga rosszágában, arannyal, ezüsttel, platínával tömni telhetetlenségében, csak hogy ne fájjon; végső szükség esetén következik a kihuzás, de csakis ekkor, mert az a fog aztán a fogorvosra nézve el van veszve, többet sohasem fáj. S ha már ebbe a stádiumba jutott a dolog, akkor az amerikai dentista elve minél többet kihuzni, hogy aztán a támadt ür műfogakra szoruljon.

Kegyetlen mesterség: elhunytak fogait belerakni egy élő ember szájába és aztán nagyon méltánytalan az illető elhunyt iránt: az ő fogaival rágok, de én nyelem le az eledelt. Mi jut neki a fáradságáért?

A fogorvos sajátságos egy lény; szörnyeteg és angyal, olyan mint egy halvégződésű szirén; míg ki nem huzta fogadat, remegsz tőle, s gyűlölöd, mikor a hideg vasat pokoli ravaszsággal ujjai közé rejtve, feléd siklik; de mikor kihuzta a fogadat s eléd tartja, mély hálaérzet fakad iránta kebledben, szeretnéd megölelni s fiaddá, vagy apáddá fogadni (ez a csekély eltérés a páciens és a fogorvos korától függ). Ime, ilyen két különböző lelkiállapotot választ el egymástól a foghuzás.

A történetírók a világtörténelmet ó-korra, közép-korra és új-korra osztják. Jó, mi ez ellen semmi kifogást sem teszünk. Sőt e korokon belül kisebb időszakokat különböztetnek meg. Még ezt sem bánjuk. De viszont ők is engedjék meg nekünk, fogfájósoknak, hogy az emberi életet gyakorta ismétlődő két-két korszakra osszuk: foghuzás előtt és foghuzás után. S a mely történetíró ebbe nem egyezik bele, az megérdemli, hogy pont éjfélkor minden foga egyszerre kezdjen fájni, a Szahara sivatag kellő közepén. Majd akkor esze nélkül elfogadja javaslatunkat.

Én azonban szenvedéseimet akartam elbeszélni s úgy veszem észre, hogy fogas fejtegetésekbe bocsátkoztam. Térjünk tehát a dologra.

Nagy hire volt öt év előtt a zsámbéki véres jegyző-választásnak. Egy kebelbarátomat választottuk meg élethossziglan s fizeti is a borkontót, - szintén élethossziglan. Öt év óta hizelegtem magamnak azzal, hogy ott szabadultam meg egy zápfogamtól, melyet kiütöttek. S ime, mily csalóka volt ez a remény. A minap éppen ez a fogam fájni kezdett. Gaz Sás Orbán, hogy nem tudta az egészet kiütni a zsámbéki nagy piacon! Éj volt. A természet szendergett, - mondtam volna, ha nem fájt volna a fogam. Fölkeltem s konstatáltam, hogy fáj. Aztán rumot vettem rá, a mitől úgy égett az egész szám, mintha tüzet fogtam volna bele. Keverjük a rumot teával, - gondolám s reggelig teáztam, közbe-közbe Silvio Pellico szenvedéseit olvasva az osztrák börtönökben. Szerencséjére az osztrák zsarnokság nem uralkodik a mások fogai fölött, különben még az ő fogságát is fogfájással súlyosította volna. Pellico példája türelemre intett. Türelmem nagy volt, de fájdalmam is s reggelre egy cseppet sem szűnt, egyik sem. Kihuzatom, ki én, a mint lehet. Szomszédunkban van egy borbély, négyszáz fog fehérlik a kirakatában, nagy praxisa lehet, ő lesz az én megmentőm. A mint virradt, felkötöttem az államat s kirohantam az utcára. A borbélybolt még nem volt nyitva. A ház előtt a házmester a havat söpörte, inkább söpörtem volna én a havat egészséges foggal s nézte volna ő ordítva. Kinyargaltam a Kerepesi-utra, meg vissza a mi utcánkba: ekkor nyílt az áldott hajlék, egy borzas borbélylegény kidugta a fejét s egy hencegő ásitással kimutatta gyönyörű fehér fogait.

- Lehet már fogat huzatni? - kérdém, rohamosan tódulva az ajtónyílás felé.

- Lehet. Tessék besétálni.

Bementem. A szépfogú segéd felöntözte a műtermet, azután söpörni kezdett, majd szellőztetett, mialatt én csak úgy reszkettem a hidegtől s a fájdalomtól.

- Ki szokott itt fogat huzni?

- A gazda.

- Hát hol marad ilyen sokáig?

- Mindjárt itt lesz, kérem.

Ezzel nagy flegmával borotvát kezdett fenni.

- Ilyen későn szokott a maga gazdája fölkelni?

A szépfogú borotvafető nevetett.

- Mikor hogy. Ma például nem fog későn fölkelni, - s újra vigyorgott.

- Hogy-hogy?

- Mert még le sem feküdt.

- Talán neki is a foga fáj? - vetém közbe örömmel. (Igy lehettem volna én a borbélylyal kolléga.)

- Dehogy, lumpolni van.

- Hát nincs is idehaza?

- Nincs az.

- Mit teszi bolonddá az embert? Akkor nem vártam volna.

- De csak tessék várni, mert reggel félnyolcra mindig pontosan haza szokott jönni a lumpolásból. (Nevezetes pontosság.)

- Maga, barátom, nem tud fogat huzni?

- Csak a magamét, kérem alássan, de az sem fáj soha.

Az ajtó nyílt s belépett a pontos férfi: a gazda.

- János, maga mit csinál itt? Magának már régen Csombordi képviselő urnál kellene lenni, a kit házilag borotvál.

- Kérem, kérem, a kuncsaftot mulattattam, - felelt János, meglehetősen merész önhimizsgálással, s azzal elpárolgott.

Itt a pillanat, gondolám, s a hóhért nézegettem.

Rémülve láttam, hogy ingadozik s szemei keresztbe állnak. Ez az ember testvérek közt is fölér egy csaprésszeggel. S erre az emberre bizzak egy törött fogat?

- Mit parancsol uraságod? - kérdé, miközben egy másik legényt összeszidott. Elsápadtam, haboztam.

- Vágja le a hajamat, - szólék hirtelen elhatározással, kimenekülve a kínos helyzetből.

Hajamat rendesen puritánosan kurtára nyesve szoktam viselni, az ember nekiesett s egész kopaszra nyírt. Fogam dühösen fáj, de nem árultam el a borbélynak s örültem, hogy oly elmésen rá tudtam szedni őt. Alig vártam, hogy az operáció véget érjen. El, el, egy józan fogborbélyhoz.

Vasárnap volt. Az utcák már tele néppel. A Kerepesi-uton bementem egy másik, pióccával csalogató műterembe. Őt tükrök előtt öt mesterlegényt fodoritott öt fodrász. Inasok kolbnizó vasakat melegítettek nagy tömegekben gőzölgő spirituszlámpáson. A gazda leánya a szomszéd szobában a „Szűz imájá”-t zongorázta, eleinte azt hittem, hogy már huzzák a fogamat. Elmult egy félóra s az órával a fogfájásom is, egyszerre csak azt vettem észre, hogy már nem fáj. Abban a percben az egyik borbélylegény szalvétájával rácsap kétszer egy karosszékre s elkiáltja: „Tessék kérem”. Ez nekem szólt. De ha már nem fáj a fogam! Mit tegyek? Eh, mindegy, ki vele s fordulok a gazda felé... Micsoda jelenet! Az egyik fölfodorított mesterlegényből akkor huzott ki a mester egy izmos, vaskos fogat; a páciens elbődült s én megremegtem.

- Tessék, kérem, mert még sokan vannak, - sürgetett a borbélylegény.

Elszántan levágtam magamat a székbe s a tükrökbe néztem. Meg vagyok mentve.

- Borotválja le a szakállamat! - szólék a legénynek. Az olló csattogott, a borotva sercegett, s egy félóra múlva puha barna körszakállam szálait otthagytam a padlaton összetiporva.

Ezt is szerencsésen rászedtem. Örvendezve siettem haza.

- Szerencsétlen! - kiáltá feleségem, a ki a konyhában farsangi fánkot sütött, - hová lett a szakállam?

Hogy a megtelepedést fokozzam, levettem a kalapomat.

- És a haja?

- Minden elveszett, csak a fogam van meg, - szavaltam.

- Nem huzatta ki? Pedig én már jutalmul sajátkezüleg megsütöttem a farsangi fánkot.

- Meg fog-e vetni, mert már nem fáj a fog?

S az ebédbe megint belefájdult a nyomorult. Borbélyhoz többé nem mertem menni; el egy olyan férfihoz, a ki nem nyír és nem borotvál, szóval, el a fogorvoshoz, itt nem bujhatok ki a műtét alól. Igen ám, de vasárnap volt, s ilyenkor délután még a fogorvos is békén hagyja az emberiséget. El a patikába! Örzsi néninek van egy kitűnő szere: az orosz fogszesz, vettem két üveggel, anatherint egygyel, Kothe-félét egy üveggel, aztán tormaszeszt, mustárszeszt s még több ilyen csallhatatlannak bizonyult szert, ennyivel talán kikoplalom a fogorvost holnap reggelig.

- Hány foga fáj uraságodnak? - kérdé a kifosztott patikus.

- Egy.

- Még száz ilyen fogfájós, s én föl hagyok minden egyéb orvosság árulásával. (Öt forintot hagytam egyszerre a pudliján.) Legyen máskor is szerencsém.

- Vigyen el az ördög, - gondolám, s elügettem.

Egész éjjel fáj a fogam. Kivül-belül dörzsöltem valamennyi szerrel, nem használt semmit. Végre fölfedeztem a mosdószekrényben egy kis üveg barnás folyadékot, melyhez még nem nyultam. Fölragadtam s összes fogaimat bemázoltam vele, majd a fájóson tartottam egy ideig, s ezt a műveletet többször ismételtam. Egy negyedóra múlva szünt, egy félóra múlva megszűnt a fájás, elaludtam, azt álmodtam, hogy csecsemő vagyok, s - óh, boldogság - egyetlen fogam sincs.

Reggel arra ébredek, hogy a feleségem keresi a kis hugának a *szemvizét*, mely igen jóhatásu reggelenként mint sziv-, akarom mondani, szemerősítő. Még az este több volt egy félüvegre valónál. Végre megtalálja az üveget üresen.

- Szent Isten! maga elhasználta a Nelli szemvizét is, még meg talál ártani.

S mutatja az üveget. Óh, Isten! Hisz ebben volt az az áldott barna folyadék, a mitől meggyógyult a fogam. Pokolba minden fogorvossággal, többet semmi ilyest nem fogok használni... de ha a szemem fájni talál, legelőször is anatherin-szájvizzel teszek kísérletet.

És azóta nem fáj a fogam. Máig sincs még kihuzva.

EGY KUTYA ÉS KÉT ÓRA.

A mult héten Segesvárott voltam, hogy ott különböző irodalmi társulatokat és egypár lapot képviseljek. Az ünnepen találkoztam egy urral, a ki meghítt egy erdélyi szász városba és én elmentem.

Velem jött Kassai Vidor, a kitűnő művész, a legkomolyabb filozófusok egyike. Ha jókedvében van, vagy a színpadon játszik, minden bolondságra képes és hajlandó. Ellenben normális állapotban rettentő pesszimista filozófus, a ki a lét és a nem lét nagy problémáin töri a fejét, e mellett igen érzékeny művészlélek, a ki dilettáns festő, műkedvelő, versíró és szenvedélyes fotográfus.

Nem gyűlöl senkit, csak a halált s egész életére ónsúly gyanánt nehezedik az a tudat, hogy egykor meg kell halni.

Beszálltunk a házigazdánkhoz és este nála nélkül elmentünk valakihez vacsorálni. Távozásunk előtt Kassaiban aggodalom támadt.

- Van itt házmester? - kérdé.

- Nincs.

- Hogy fogunk mi haza jönni?

- Magukkal viszik a kapukulcsot, - felelt a házigazda és intett.

Az intésre megjelent egy erőteljes suhanc, vállán egy óriási kulccsal.

- Ezt viszzszük magunkkal? - kérdém, némileg nyugtalankodva.

- Nem önök, a fiu fogja vinni.

Megcsóváltam a fejemet.

- Nem lévén se kamarások, se aranykulcsos vitézek, komikusnak találom, hogy egy ekkora kulcsot cipeltessünk magunk után. Nincs más mód?

- Óh igen. A kapu alatt van egy nyílás. Tessék azon benyulni, ott fogják találni a kulcsot.

Ebbe a módszerbe beleegyeztünk. Kassai azonban kapuzárás előtt megszökött a vacsoráról, mint szkeptikus ember, meg lévén győződve, hogy a kulcs nagyobb, mint a lyuk s nem fogjuk tudni kihuzni.

Én mint optimista, ugy féltizenkettő felé indultam haza. A házra rögtön rá is akadtam, de... mikor benyultam a lyukon, egy kutya mérges morgással rávetette magát a kezemre. Szerencsére még idejekorán visszarántottam.

Nem rossz. Rábiztatni egy embert, hogy csak nyuljon be a kulcsért és odaállítani egy kutyát, mely nem szereti a kirántott kapukulcsot. Mit csináljak?

Vagy elmegyek a kocsmába háltni, vagy bolonddá teszem a kutyát. Embereket is tettem én már bolonddá, mennyivel könnyebben fog ez sikerülni egy kutyával. Sokszor hallottam mondani kutyáról: annyi esze van, mint egy embernek. Hátha ennek is van annyi esze, mint egy embernek? S ez esetben talán még könnyebb lóvá tenni.

Messze hallható, kongó léptekkel távoztam a kaputól. A kutya bizonyosan jóízűt nevetett magában. Ahán! A tolvaj távozik. Erre ugyancsak jól ráijesztettem. S azzal meglelgedetten újra végignyújtózott a kapu alatt. A következő percben lábujjhegyen visszatértem s villám-

gyorsan kirántottam a kulcsot. Mire a kutya utána kapott, már birtokomban volt. Most én nevettem jóízűt, bár még nem mondhattam el, hogy otthon vagyok.

És most különös dolog történt. Olyan dolog, mely a kutya szellemi tehetségét meglehetősen kedvezőtlen fényben mutatja be. A kulcsot beletettem a zárba, fordítottam rajta, a mi erős nyikorgással járt. Erre az ostoba eb így okoskodott: a kinek kapukulcsa van, az ide tartozik, az nem tolvaj, sőt ellenkezőleg, talán maga a házigazda. Azt már elfelejtette, hogy a kulcsot most rántották ki a lyukon, s a bejövő nem lehet más, mint ez az ismeretlen kirántó. A kirántás és a rákövetkező bejövés közt az összefüggést nem tudta már megtalálni. Nyájas viháncolással fogadott s oda dörgölődött hozzám.

Beléptem a szobába, meggyújtottam a lámpást és levelet irtam. Kassai látszólag mélyen aludt az egyik ágyban. A mikor a levelet befejeztem, elfújtam a lámpást és ledőltem a másik ágyba.

És ekkor olyan zaj ütötte meg a fületem, melyet eddig (gondolkozással lévén elfoglalva) nem hallottam: erős óraketyegés. Még pedig két óra ketyegése hallatszott a sötétségben. Nagyon szeretem az órát, ha aranyból van és az én zsebemben ketyeg. Ilyenkor megbocsátok neki, akármilyen hatalmasan veri is az oldalamat. De ha a más órája dörömböl olyankor, a mikor aludni szeretnék, ezt ki nem állhatom.

És a két óra oly furcsa zajt csinált. Az egyik élesen és türelmetlenül, mondhatnám szemtelenül ketyegett. *Ne aludjál, az élet oly rövid -kety-kety-kety-kety-kelj fel és dolgozzál, az idő gyorsan mulik -kety-kety-kety-kety.* Nem szeretem az olyan órákat, a melyek axiómákat mondanak. De az axiómákon kívül a betyár még boszantott is. *Azért sem alszol -kety-kety-kety-kety. Nem hagylak -kety-kety-kety-kety.*

A másik óra lassabban csinálta hivatalos kötelességét. *No-no-no-no- kety-kety-kety-kety- csak-csen-de-sen.* Ez mintha folyton a kicsivel pörölt volna, tompa és mély hangon avatkozott a hangversenybe. És a mi a legkülönösebb, minden nyolc másodpercben pár pillanatig egyszerre ketyegtek, mintha öltre mentek és egymást agyabugyálták volna. Azután újra szétváltak és folyt a pörölés tovább. Én meg magamban nyolcig számláltam s mikor megint együtt ketyegtek, dühösen elkiáltottam magamat: „Üsd, vágd, nem apád!”

- Ugy van! - kiált egy hang a sötétségben. Kiugrom az ágyból, gyertyát gyujtok s ott látom a kis Kassait, az ágyán állva, harcias mozdulatokat téve.

- Mi baja? - kérdem.

- Az, a mi önnek.

- Nekem nincs semmi bajom.

- Hát akkor mit kiabálja, hogy: *Üsd, vágd!*

Most kezdtem csak eszmélni. Hja igaz, az órák. De miért is haragszom úgy a szegényekre? Talán csak idegesség az egész?

- Most alig hallom őket, - mondtam Kassainak.

- Persze, mert világos van és egymással beszélgetünk. De csak oltsuk el a lámpást és hallgassuk. Minden figyelmünk az órára koncentrálódik s lassanként úgy érzi az ember, mintha botokkal vernék a fejét. És arra figyelmeztetnek, hogy mulik az idő, közeledik a halál. Irtóztató!

Elhallgattunk és gyűlölettel fordultunk a két óra felé. A kicsit rögtön, minden teketória nélkül nyakon csiptük, belecsavartuk egy nyári felöltőbe és az ágy alá dugtuk. Mind a ketten

leguggoltunk és kaján nevetéssel néztünk egymásra. Mintha a torkát fojtogatták volna a kis gonosztevőnek, rekedten prüszkölt és krárogott, de alig lehetett már hallani. Ezzel végeztünk.

Aztán a nagy óra alá álltunk. *No-no-no-no* - szólt hozzánk komolyan, de a hangjából némi ijedtséget véltünk kiolvasni. Mit csináljunk a vén kujonnal? Ingája nem volt, meg se állíthattuk. Lefogtuk a két mutatóját, nem használt semmit. Megkaptunk egy kiálló zsineget, akkor elkezdett keservesen ütni. Levettük és ferdén állítottuk a divánra. Rendetlenül bár, de tovább és még kellemetlenebbül ketyegett.

- A földhöz csak nem vághatjuk? Menjünk kávéházba, - indítványozám.

- Tegyük ki az udvarra.

Ez volt még a legokosabb gondolat. Ünnepestes menetben vonultunk ki a tornácra vivő ajtón, s felakasztottuk a gazembert egy szögre. A kutya fölébredt és ugatva közeledett, mi sietve visszavonultunk és letörölvén a verejtéket homlokunkról, boldogan visszabujtunk az ágyba.

De a kutya ott maradt az óra alatt és *ugatta egész éjjel*.

Nehéz volna eldönteni, hogy mi kellemetlenebb: az ugatás-e, vagy az óraketyegés. Az azonban már el volt döntve, hogy egyiktől se lehetett aludni.

Mi döntöttük el, miközben reggel hatig fetrengtünk az ágyban álmatlanul.

A RARITAS.

I.

Augusztus elseje és augusztus másodika két nagyon nevezetes nap volt rám nézve. Augusztus elsején még nem volt semmi bajom, augusztus másodikán pedig belém ütött a fogfájás.

Éjjel, orozva rohant meg, mint valami brávó. Éppen azt álmodtam, hogy tág baráti körben, vidám karnők társaságában nevem napját ünnepeljük. Éppen Jókai Mór mondott rám felköszöntőt, s társaságunk intelligensebb elemei már a sárga földig voltak... mikor fölébredtem.

Azonnal tisztában voltam vele, hogy a fogam fáj, mert szerencsére gyors felfogásu ember vagyok.

Mit csináljon az ember, ha éjfélután két órakor hirtelen rájön a fogfájás?

Igyekeztek olyan foglalkozást kitalálni, mely csillapítja a fogfájást. A lovaglást sokan ajánlják, egy érdekesítő drámának végignézését is. Az orfeumi mutatóványok is elszórakoztatják a fájós fog tulajdonosát.

De késő éjjel nincs ló, nincs színház és nincs orfeum. Mit tegyek?

Tekintetem a hajnövesztő-szerre esett, mely sóborszeszszel van csinálva. A fog ezt nagyon szereti s ha adnak neki, egy pillanatra elfelejti tőle fájalmát.

A számba vettem egy kortyot, de mély szomorúságomra csakhamar rájöttem arra, hogy a nagyon megsózott szesz még borral sem jó.

Ekkor jutott csak eszembe, a minnek első pillanatban kellett volna jutni. És arcomon boldog mosoly játszadozott. (Hogy kivel játszadozott? Nem tudom, mert egyedül volt ott.)

Ugyanis a falra tekintetem s ott megláttam a diplomámat, melyet akkor kaptam, mikor a *Raritas* disztagjának megválasztottak.

A *Raritas* jótékony egyesület, melynek minden tagja havonként egy forintot fizet be. Ezért betegség esetén kap ingyen orvost, ingyen patikát s ha meghal, ingyen temetést.

Én tehát lehetek a legágrólszakadtabb ember, a mig nincs semmi bajom. De abban a percben, a melyben a guta kerülget, a földi paradicsom nyílik meg előttem.

A drága pénzen kitanult orvosok és a drága pénzen orvosságot eladó gyógyszerészek egész serege áll rendelkezésemre.

Ha bajom úgy kívánja, elaltatnak, fűrészelnek, vágják, hasítanak - mind ingyen. Sőt - óh boldogság - ingyen kötelesek levágni a lábamat is.

És a temetés! Ez a pazar élvezet. A *Raritas* tagjai zászló alatt vonulnak ki, a koporsó után fekete ruhába öltöztetett tekintélyes egyesületi özvegyek ballagnak, kis fiucskákat vezetve, a kik (két alma rendkívüli honoráriumért) zokogást szimulálnak, melyet a derék özvegyek jól alkalmazott csipésekkel segitenek őszintébbé tenni.

És a népnek a legszegényebb ördög temetéséről az az impressziója: Ime, ez egy gazdag városi tanácsos, a ki nagy családot és sok pénzt hagyott hátra - az utóbbit jótékony célokra.

Hát nem sok ez havi egy forintért?

És én oly peches ember vagyok! A tavasszal mult tiz éve, hogy beiratkoztam a *Raritas*-ba s azóta egyetlenegyszer se voltam beteg.

Érdemeim elismeréseül a közgyűlés disztaggá választott és adott egy diplomát, melyet be-rámáztattam.

Ez a diploma varázsolta arcomra a főntemlitett, de magányos mosolyt. Végre részesülni fogok én is a *Raritas* jótéteményeiben.

Felöltöztem tehát és egyelőre a legközelebbi patikához mentem. Megnyomtam az *Éjjeli haranghoz* címzett gombot. Egy álmos szolga kidugta a fejét.

- Én, kérem, a *Raritas* disztagja vagyok.

- Vigye el az ördög, - felelt mérgesen a szolga és visszavonult.

Ujra csöngettem. A szolga megint csak a fejét dugta ki. A gyógyszerári szolgákban semmi leleményesség sincs.

- Mit akar?

- Keltse föl a segéd urat és kérjen tőle orvosságot a fogamra.

- Ej ha!

- De előre figyelmeztetem, hogy fizetni nem fogok, mert - mint említém - a *Raritas*-nak a tagja, sőt disztagja vagyok.

- Hallja, velem ne csufolódjék, mert úgy leöntöm tizpercentes karbololdattal, hogy lemegy az arcáról a bőr.

Ej, ej, hát ezeknél a karbololdat is tiz percentre dolgozik, holott a törvényes kamat nyolc percent? Hisz ez valóságos uzsora. Majd lesz rá gondom.

Gondolkozva mentem egy másik patikába. Ott legalább megtudtam annyit, hogy a *Raritas* ingyen gyógyszereit csak az Oroszlán-patikában adják ki. Fölkeltettem az alvó Oroszlánt is és ott megtudtam, hogy kedvezményes és ingyen orvosságokat csak reggel hét óra után osztogat-nak.

Jó. Velem lehet beszélni. Beültem egy kávéházba és néztem reggelig, a cigányok hogyan billiárdoznak. Ezalatt meggondoltam a dolgot, s mivel a fogam pokoli módon fájt, elhatároztam, hogy egyenesen a *Raritas* egyik orvosához, Klein doktorhoz megyek.

Nyolckor már ott voltam. A cseléd, megtudván, hogy a *Raritas* betege vagyok, kijelentette, hogy ezekkel a doktor ur csak délután két és három óra közt foglalkozik.

Jó. Velem lehet beszélni. A villámoson kimentem Kőbányára s ott félkettőig az üvöltő dervisek táncát jártam.

Mikor bejöttem, már a balképem erősen meg volt dagadva s a villámoson egy kis fiu azt követelte, hogy adjam neki oda azt az almát, a mit a számba elrejtettem.

Az utasok nevettek. Én nem.

Pont kettőkor Klein ur előtt állottam.

- Itt a könyve? - kérdé szórakozottan.

- Miféle könyvem?

- A mivel bizonyítja, hogy tagja a *Raritas*-nak.

- De én disztagja vagyok.

- Hja kérem, annyi disztagunk van, mint a polyva, ki ismerné valamennyit?

Jó. Velem lehet beszélni. Rohantam haza, leragadtam a falról magát a diplomát és rohantam vissza. Megnézte.

- Szép. De ön-e az valóban?

- Hogy érti ezt?

- Ön-e valóban Böhm Lipót disztag, vagy csak kölcsön adta-e Böhm a diplomát önnek, hogy ingyen gyógykezelésben részesüljön?

- Ez már mégis hallatlan. Egy foghuzásból ennyi komédiát csinálni!

- Hja uram, sok visszaélés történik.

- Mit csináljak?

- Hozzon személyazonossági bizonyítványt a kerületi orvostól. Az hivatalos hatósági személy.

Jó. Velem lehet beszélni. Az arcom már olyan dagadt volt, mintha a vásárcsarnok összes almáit ott rejtegettem volna. Így jelentem meg a kerületi orvos előtt.

Ez az előjárósághoz utasított bizonyítványért.

Az előjáróság előbb bekívánta az adókönyvemet.

Mikor mindezt beszereztem, s a személyazonossági bizonyítvány a zsebemben volt, fölmentem újra Kleinhoz.

Nyájasan fogadott, beleültetett egy karosszékbe s kezébe vett egy harapófogót.

Ekkor hirtelen eszembe jutott, hogy dél óta milyen nagy változáson mentem keresztül. Egyre törtem a fejemet rajta, de nem jöttem rá, a nagy szaladgálás egészen elfoglalt.

Most végre megvan! Délben elállt a fogfájásom, a daganat lohad és semmi bajom sincs.

Szerencse, hogy idejében eszembe jutott, mert Klein ur már megragadta a fejemet.

- Köszönöm, doktor ur, - mondtam, fölkelve a székből, - már nem fáj a fogam.

És búsan távoztam. Most megint itt fogok ülni tíz évig és keserves forintjaimból mások temetkeznek.

II.

Rá egy hétre a *Fecske* hajón a Császárfürdőbe mentem.

- Segítség! - kiáltották a hajó végén, - egy ember a vízbe esett!

Kabátomat, cipőmet ledobni s a szerencsétlen után ugrani, egy pillanat műve volt.

- Segítség! - kiáltott ő, mikor meglátta, hogy hatalmas tempókkal közeledem.

- Én doktor Klein vagyok, - kiáltott felém.

- A *Raritas* orvosa? - kérdém félig kiemelkedve a vízből.

- Az. Nyujtsa hamar a kezét.

- Mivel igazolja? Hátha ön csak a szomszédja dr. Kleinnek?

- De kérem... hamar...

- Sajnálom, - mondtam hidegen, - hozzon személyazonossági bizonyítványt a kerületi orvostól.

És ezzel visszaosztam a *Fecské*-re. Klein ur pedig kénytelen volt maga kiuszni.

Igy alkalmaztam én a *Raritas* alapszabályait, meglehetősen sikerrel, az életmentésre.

TÖRÖKÖK ÉS TATÁROK.

Török-Csalomja városa kettőről volt nevezetes; először, hogy templomának küszöbe éppen olyan magasan feküdt a tenger színe fölött, mint a gellérthegyi citadella, másodszor, hogy a templom tornyán ragyogó kereszt éppen egy toronynyal feküdt magasabban, mint - a gellérthegyi citadella.

Ezt józan elmék egy nevezetességre redukálták, mert ha az első nevezetesség, a másik egészen természetes s az elsőnek csupán következménye.

A „józan elmék” alatt Tatár-Csalomja benszülött lakói értendők, kik a maguk részéről Török-Csalomjától minden nevezetességet meg szerettek volna tagadni.

A két szomszéd város között ugyanis ádáz vetélkedés háboruja dúlt. A törökök és tatárok háborujának nevezték el ezt a béka-egér-harcot a vármegyében. Hirnév, nevezetesség dolgában egyik sem akart a másik mögött hátramaradni s ha az egyiket valamiről emlegették, a másik rögtön kitalált valamit, a miről őt - még jobban emlegessék.

A törököknek kitűnő boruk termett a baráti szőlőben; a tatárok borának csak az igazságszolgáltatás vette hasznát, rabvállatási célokra (a legkonokabb Rózsa Sándor is beadta tőle a derekát). A tatár-csalomjaiakat, bár büszkék voltak a Juszticiának tett szolgálatokra, rettenetesen bántotta a „törökvér” elsősege, s nekiálltak - kulacsot faragni. Ugy kicifrázták a kulacsot, mint néhai Rácz Pali a magyar nótát; rajta volt azon a magyar cimer, a vármegye cimere, a város cimere (egy fejetlen tatár, a kinek a hasából egy napraforgó nő ki! ez a szegény tatár is több hasznát venné, ha a nyakából egy fej nőne ki). Az egész szépen be volt festve nemzetiszinre, úgy hogy csupa öröm volt a hazafias léleknek (és száraz toroknak) belőle kortyintani.

És mikor a tatár-csalomjai ember kínálta belőle a vendégét, az rendesen fölkiáltott:

- Ejnye be gyönyörű egy kulacs!

- Tatár-csalomjai remek! - felelé büszkén az atyafi.

S aztán a vendég jót huzott belőle a baráti borból.

- Hát ez miféle bor?

- Az a török-csalomjai vinkó! - de ez már a legnagyobb megvetés hangján volt mondván.

A tatár-csalomjai hazafias kulacsipar nagy lendületet vett, mert a vármegye urai mind siettek beszerezni egyet-egyét. És akármilyen jó bor volt is az a török-csalomjai, a tatároknak megvolt az az elégtételük, hogy ha az ököszitette kulacsból itták (pedig gusztus kedviért mindig abból itták), az első dicséret mindig a kulacsnak szólt, aztán következett csak a baráti bor.

Sőt ha valaki (természetesen itt semleges felekről van szó) nagyon eldicsérte a baráti bort, mindig akadt egy más valaki, a ki megjegyzé:

- De ez a kulacs se kutya!

(Ez a tagadólágos dicséret általában szép hazánkban többet ér a legnagyobb pozitivitással mondott dicséretnél. Azt sohse hallottam, hogy valamire megrovásképpen, megvetés, vagy nem tetszés jeléül azt mondják, hogy „kutya”; de azt mindig hallom, dicséretképpen mindenre, hogy „nem kutya.” Pl. ha a szóban forgó kulacs nem tetszik valakinek, sohase jut eszébe azt mondani rá, hogy „kutya”, de ha tetszik, habozás nélkül azt mondja, hogy „nem

kutya.” Ugy látszik, kutyának lenni éppen nem szégyen; de ha valaki mégis „nem kutya”, az már érdem.)

De ne kószáljunk el nagyon messze a kutyológia mezején. A török-csalomjaiak boszuságára a vármegyében az a hit kezdett meggyökerezni, hogy a baráti bort csak tatár-csalomjai kulacsból gusztus inni. A kulacs konkurenciát csinált a bornak s a mint emelkedett a baráti bor vásárlása, akként emelkedett a tatár-kulacsok forgalma is; ha valaki Zaránd vármegyébe utazott, annak lelkére kötötték:

- El ne feledjen baráti bort inni a tatári kulacsból.

Ekképpen a vármegye konfiskálta két városának specialitását, s azt egyesítette egy specialitássá - a maga számára.

De még egyéb csapások is érték Török-Csalomját.

Egy napon, az alispán négyes fogatán, urak jöttek ki a székvárosból, bejárták a baráti hegyet, nagyot ittak a baráti borból s aztán hegyibe kijelentették:

- Itt a fillokszéra!

Ez annyit jelentett, hogy agyó dicsőség; baráti hegy levéből „többet nem iszó”.

Volt nagy összeröffenés a városházán. Minek eresztették az urakat ki a szőlőbe? Eddig megvoltak baj nélkül, most nyakukra jött a bizottság, nyakukra hozta a fillokszérát. Mondta is az alispán kocsisa a plébános ur tehenesének, hogy aszongya „a hová mi megyünk, ott többet bor nem terem”.

Volt öröm a tatárok közt, mikor égetni kezdték a baráti hegyet; azt a dicső hegyet, melynek levével választják hatvan esztendő óta a követet; vége a jeles mondásnak, hogy „nem is részeg, a ki nem baráti bortól részeg”. Persze ők örülhettek, kulacsba nem üt a fillokszéra; a szőlejükéről nem is beszélve, - már olyan elvetemedett fillokszéra nincs, a ki arra vessen szemet.

Aztán a híres fillokszéra-terjesztő bizottság megjelent még egyszer Török-Csalomján, s hozott magával egypár hosszú szekér venyigét. Azt mondták, hogy ez nem kell a fillokszérának. Amerikai venyige.

- Még a fillokszérának se kell? Ilyen nyomoruságos venyigét akarnak ránk szózni? Köll a ménkünek.

De azért szépen kiosztották a szőlősgazdák közt; azok szépen haza hordták. A plébános ur pedig szépen megdicsérte őket vasárnap a szószékről, hogy ezen a héten senki se volt fát lopni a tatár-csalomjai kulacstermő erdőben.

Minek is mentek volna, mikor odahaza kapták a tüzelőt? Okos ember hiába nem lop, ott van az az amerikai, vagy micsodás venyige, míg abban tart, addig nem szorulnak fára.

Igy szépecskén eltüzelték az amerikai venyigét, s nem nyújtottak a fillokszérának alkalmat arra, hogy - ne egye meg.

De új paplak épült eközben Tatár-Csalomján és pedig maga a püspök építtette; a püspök, a ki olyan fősvény volt, hogy odahaza még most is a káplánkori reverendáját viselte. (Pedig hány püspök a megmondhatója, hogy a kápláni apostolok lovaitól a püspöki négyesfogatig sok egy-két-tíz esztendő morzsolódik le.)

És mindenki emlegette azt a kitűnő módot, melylyel a tatár-csalomjaiak a püspökből egy új paplakot szoritottak ki.

A tatárok papja ugyanis egy joviális fiatal ember volt, földi javakban szegény, de adomákban gazdag. A tatári plébániát is csak azalatt a föltétel alatt fogadta el, hogy a templomban ne tatár-csalomjai rabvallató rontsa a miséző pap illúzióját. Ettől kezdve csakugyan baráti bort tartottak egyházi használatra.

Mikor a püspök körutját tartotta egyházmegyéjében, éppen Tatár-Csalomján esteledett rá. Kénytelen volt a plébános urnál hálalni.

A plébános bevezeté őt egyetlen szobájába, a megvetett ágyra mutat, méltóztassék azt elfoglalni, s egyuttal az ágy fejéhez egy - esernyőt támaszt.

- Minek az, mi fili? - kérdi a püspök.

- Felhőket láttam tornyosulni az égen, félek, hogy zápor lesz.

- Nos aztán?

- Hát akkor csak méltóztassék kinyitni az esernyőt, mert ide bizony becsurog az eső. Rozzant viskóm van.

Az eső ugyan elmaradt, de a paplak megjött. A püspöknek annyira megtetszett az ötlet, hogy új paplakot építtetett a tatár-csalomjai plébánosnak.

Erről beszélt az egész vármegye, Török-Csalomját pedig ette a méreg s mindenki azon törte a fejét, hogyan kellene a közfigyelmet Török-Csalomjára irányozni.

Végre kisütötték.

Volt Török-Csalomján egy roppant öreg ember; alig látott, alig hallott, két boton mászott tovább. Ha kérdezték tőle, hány esztendő, azt szokta felelni:

- Bizony kérem, én már elfelejtettem, már vagy harminc esztendeje nem olvasom.

- Van már vagy száz ugy-e?

- Talán már kétszáz is.

Ennek az embernek kellett megmenteni Török-Csalomja becsületét. Csibi Marci bácsi azt állította, hogy az minimum százesztendő, mert ő 78 éves, s mikor ő gyerek volt, Mihók (így hívták az aggot) már ember volt.

Csakhamar az összes budapesti ujságok hozták a hirt, hogy Török-Csalomján egy százesztendő ember van, s természetesen hozzátették (a hogy már ilyenkor szokásos), hogy résztvett a napoleoni harcokban, segített megnyerni a lipcei csatát, bevonult Párisba, 1848-ban huszár volt s gyalog fölmászott Budavár fokára stb. stb.

Aztán hirdették a lapok, hogy Török-Csalomja lakossága az agg hős századik születésnapját nagy fényvel üli meg.

Ezzel az ünneppel akartak még csak nagy lármát csapni. A kovács készítette már a mozsár-ágyut, a melyből majd akkorákat puffogatnak, hogy az ünnepelt is meghallja.

A tatár-csalomjaiak azonban nem akarták bevárni a puffogatást, hanem összesugtak s egy éjjel elindultak Török-Csalomja felé. Biz' ők el akarták lopni Mihók bácsit mind a száz esztendejével s a törökök örömeivel együtt.

A dologban csak az volt a feneség, hogy a bakterek megsejttették a lappangó tatárokat, mikor azok hátukon Mihókkal ügettek kifelé a városból.

- Vasvillára emberek! - orditák, s a nagyvendéglőből, mely a „Sárga Bivaly”-hoz volt címezve, tódult ki a tömeg, s utána a rablóknak.

A botok sűrűn kopogtak szegény Mihók hátán, a ki úgy ordított, hogy attól még Napoleon is elszaladt volna. A város végén kocsival leskelődő tatárok rohantak be, társaik segítségére, de akkor már ezeket elérte és körülvette a tömeg.

Biz ott hirtelenében parázs verekedésre gyújtottak. A helyzetet legjobban lehet ezzel illusztrálni: mindenki ütött mindenkit. Mikor az intelligensebb elemek a helyszínén megjelentek, már többen heverték a csatatéren.

De csak egy nem kelt föl többé: a szegény Mihók.

Őt mindakét fél ütötte: először a törökök, a kik azt hitték, hogy tatár, azután a tatárok, a kik tudták róla, hogy török.

Ezt nem volt képes elviselni. Török-Csalomja hiuságának ártatlan áldozata lőn. Szegényt, ha békén hagyják, elélt volna tán - még száz esztendeig.

Másnap jött az alispán vezetése alatt a vizsgálóbizottság, s a mennyire tarokkozás közben csak lehetett, szigorú vizsgálatot tartott.

A vizsgálat kiderítette a következőket:

1. Mihók „csak” kilencvenhárom éves volt.
2. Nem is Török-, hanem Tatár-Csalomján született (ott bukkantak a keresztlő-levelére).

Borzasztó csapás volt mind a két városra nézve. Török-Csalomjára, mert egy tatári százestendős emberrel akart hencegni, a ki még hozzá csak kilencvenhároméves volt. Tatár-Csalomjára pedig, mert ő maga agyonverte egy százéves emberét - kilencvenháromesztendős korában.

És még ezután vár csak a végmegsemmisülés Török-Csalomjára.

Budapest azt tervezi, hogy elhordatja helyéből a Gellérthegyet.

Mivel lesz akkor egy színvonalon az ő templomuk küszöbe?

AZ ÁL-IVÁN.

Ignác barátunk korán belátta, hogy ezzel a névvel az életben semmire sem fog menni, s azért, mielőtt az érettségi vizsgálatot letette, s kilépett a nagyvilágba, fölcserélte azt a sokkal hangzatosabb és regényesebb Iván névvel. Sokáig habozott, hogy szakítson-e ezzel a névvel, melyen édesanyja szólítá, melyen első szerelmes versei szülőföldje „politikai, közgazdasági, társadalmi és szépirodalmi hetilap”-jában megjelentek, s melyre (a mi fő) az érettségi bizonyítvány is szólt. Keresett embereket, kik az Ignác névnek nimbust szereztek. Egyetlen egyet talált a hazai irodalomban: Nagy Ignácot, de ez régen volt, talán nem is igaz; ott volt még Loyola Ignác, de ez meg a jezsuita rendet alapította meg, ő pedig olvasta boldogult Toldy Pista könyveit a jezsuitákról, s gyűlölte Loyolát. Óh mit adott volna érte, ha Shakespearet Ignácnak hívják vala, vagy legalább Petőfit, vagy csak Lauka Gusztit. De nem, senki. Még Hazafi Verai, e silány paraszt-kontár is János és nem Ignác. És azután, ha végigment a Váci-uton, gyönyörködhetett benne, hogy az Ignácságban kik a kollégái: Goldstein, Blau, Kohn, Grünstein, Rosenstern, ez valamennyi Ignác. El ily profanizált névvel. Éljen Iván!

Igen: Iván, ebben állapodott meg, legalább az ingeire, harisnyáira, zsebkendőire és... himzett „I.” betű nem vész kárba, azután meg Turgenyev Iván, Rettenetes Iván orosz cár, Ivan Hoe, Scott Walter regényhőse, Nagy Iván, a magyar nemesi családok statisztikusa, Simonyi Iván, képviselő. Ah, mennyire másképp hangzik ez. Egész poézis veszi körül az Iván nevet, melyet költők, regényhősök, zsarnokok, statisztikusok és antisemita képviselők viselnek. Három nap múlva készen voltak névjegyei, melyek hirdették: „Tikos Iván joghallgató.”

Szép az élet, mikor az ember husz éves és jogász, de még szebb, ha ezenkívül még az egyetemi szépirodalmi matinéken is szerepel. Ah, ez kitűnő gondolat volt! Vasárnaponként az egyetem szép disztermében gyönyörű hölgyközönség gyűlt össze, ennyi bájt és előkelőséget az akadémia és Kisfaludy-társaság nagygyűlésein sem látunk. Igen, mert hölgyeink jobban érdeklődnek azok iránt, a kiké a jövő, mint azok iránt, a kiké a múlt. A híres vaskalaposok sokadalma nem érdekli őket annyira, mint a kitűnő táncosok virgonc csoportja, mely iránt azzal róják le hálájukat, hogy zsongéikat megtapsolják. A redoute többet nyom előttük a latban, mint száz akadémia. Egyszóval a hölgyvilág szorgalmas és hálás vendége az egyetemi matinéknak.

Mit gondolhatott odahaza az öreg, mikor legelőször olvasta az ujságokban a matiné programját: „Költemények Tikos Ivántól, fölolvassa a szerző.” Ignácot izgatottság fogta el. Ez alkalommal szentesített „Iván” neve először nyomtatásban. Titokban ezt megünnepelte, s este a kompániának hét liter bort fizetett a Malonyaiban, éjjel pedig a „Fiume” kávéházban 35 „knikebein”-t. A szokatlan költekezés okát senki se tudta, azt még kevésbé, hogy a költségek fedezésére Ignác kénytelen volt két legfelsőbb kéziratot kibocsátani, melyeknek elseje így hangzott: „Kedves Grünhut Adolf! Ezennel megbízom önt téli kabátomnak átvételével és illő áron való eladásával. Kelt stb.”

A másik szólt így:

„Kedves tavaszi felöltő! Ezennel megbízom önt a téli kabát szerepének átvételével s további intézkedésig való betöltésével. Kelt stb.”

A fiúk mindezzel nem törődtek s vidáman garázdálkodtak; Ignác is retteneteket iván, lett belőle Rettenetes Iván s két üveget a falhoz vágott... Így esett meg a keresztelési szertartás, ekkép hajigálta ő le magáról az Ignác nevet és az ignáci erkölcsöket.

A szépirodalmi matinére felborzolta haját, ragaszkodván a költők hagyományos frizurájához, kicsipte magát, nyakkendőjét kissé hanyagul kötötte meg, mert így érdekesebb, s a háttérben a falnak vetvén hátát, komor tekintettel nézett az ürbe s várt sorára. Byron megirigyelte volna ezt az állást, Heine legszebb verseit odaadta volna érte.

Végre őt szólították.

„Hattyudalom” ez volt az első vers, melyre a goromba Vasárnapi Ujság azt üzent a szerkesztői üzenetekben: „Vajha hattyudala volna.” Aztán következtek: „Ha meghalok”, „Hol az Isten?” Az első lány tremolóban volt tartva, mint egy önmagával meghasonlott, életunt kedélyhez illik, a másodiknak alaphangja is búskomor volt, a harmadikban kitünően sikerült visszaadnia a kételyekbe merült filozóf hánykolódásait ég és föld, Isten és Természet közt. Vad fölkiáltások, ráncolt homlok, villogó szem, lobogó sörény, végül a megnyugvás andalító akkordjaiban az utolsó sorok enyhén elhaltak.

A teljes számmal berukkolt megyebeli ifjuság öblös tenyerei és egészséges torka óriási tetszésvihart támasztott. Csak úgy rengett a terem, s a megye nagy fia meghajolt a tömeg tapsa előtt; a „földik” meg akarták ujrátatni a verseket, de az elnök ezt nem engedte meg. (Fekete lélek!) Mikor a percekig tartó tapsvihár, minőt soha költő nem kapott, lecsillapult, valamelyik Aladár karon ragadta, s szóla:

- Jer Iván, bemutatlak X. professzor urnak s családjának, gyönyörű lányok.

Pár perc múlva Tikos Iván ott állott egy öreg ur előtt, s egy csomó szép lány között. Mind gratuláltak Ivánnak, s elhalmozták dicséretekkel.

- Nekem legjobban tetszett az, a melyiknek az volt a címe „A hattyu dala”; de hattyukról nem volt benne szó.

(„Kis liba!” - mérgelődött Ignác.)

- Tikos ur, legyen ma szerencsém vacsorára, - szólt a tanár ur.

- Nem hiába Iván, azok mind olyan jól irnak, - szólt megint egy kis leány és - Montépin Xavérre gondolt.

Egy szóval Ignác már a hetedik égen is régen tul volt, mikor valaki a vállára ütött, s egy terjedelmes hang így kiáltott:

- Szervusz Ignác! Hát te vagy az a versíró Iván? Sohase gondoltam volna. Már nekem csak Ignác maradsz; így vagytok szokva.

A kereszturi gazdasági irnok volt! Hogy került ez ide? Ignác! A költő lerugva a Pegazusról, a mélységben hevert. Fájdalmasan tekintett föl arra a föntebbi hetedik égre, honnan az iménti hódoló angyalok részint gunyos, részint résztvevő tekintettel néztek rája, sokan mintha zsebkendővel takarták volna el arcukat.

Ez a bukás, a tragikai bukás! A fönségestől a nevetségesig, az Ivántól az Ignácig egy lépés s ő ezt megettette. Vége.

Kitántorgott. Barátai, az Aladárok, Alfrédek, Árpádok, mintha fagyosan tekintettek volna rá. Csak a hű földiek dörögtek még utána egy „éljen”-t, s a jó fiuk nem sejték, hogy ezzel csak a bukást teszik nagyobbá.

Betántorgott Buchás kávé mérésébe, szemben az egyetemmel, megettette a legnagyobb kávé s a legnagyobb kuglófot, s borusan nézte, mikor a matiné vendégei távoztak... egy csomó leányka nevetve csevegett. Ezek ők, őt nevetik... Óh, „Hol az Isten?”

- Buchás, még egy nagy kávé!

KIRÁNDULÁS VISEGRÁDRA.

I.

Hétfőn, ebéd után bejön hozzám a háziasszonyom, hogy nagyapja bőrkarosszékeiben (melynek szerződésünk értelmében az én szobámban kellett állnia), szokott délutáni álmát végezze, s így szólt hozzám:

- Laska ur, szokott ön kirándulni?

- Csak részletekben, nagysád.

- Hogy érti ezt?

- Ugy, hogy egyszer kirándult a lábam, egyszer a kezem, de én, a magam teljes egészében, még soha.

- Nem volna kedve velünk Urnapján kirándulni?

- Hová?

- Visegrádra. Nagyon szép hely. Az egyik oldalon nagy hegyek, a másik oldalon is nagy hegyek, a harmadik oldalon pedig a Duna folyik.

- De nagysád, a Duna Budapesten is folyik.

- Igaz, de engem Visegrádhoz gyöngéd emlékek fűznek.

- Ugyan?

- Ugy van. A férjem ott vallott először szerelmet; a Goldberger-gyár tűzoltóságának a majálisán.

- S ön viszontvallott?

- Akkor még nem. Még gyermek voltam s a másodcsővezetőbe voltam szerelmes. Szébb egyenruhája volt, mint Lobkovitz hercegnek s a másodcsővezetés terén országos tekintélynek örvendett.

- S a csővezető nem szerette önt?

- De szeretett, elannyira, hogy a férjemet a szerelmi vallomás közben úgy lökte oldalba, hogy Goldberger Salamon tornyáig gurult.

- Hát miért nem vette el?

- Óh, Laska ur, ön igen jól tudja, hogy az igazi szerelmesek oly ritkán kerülnek össze. Férjem a visegrádi baleset után se tágitott. Hogy mennyire szeretett, kitűnik abból, hogy a visegrádi gurulásban szerzett kék foltjait majdnem két hónapig őrizte emlékül...

- És aztán lepréselte?

- Nem, azt nem tette, - felelt az asszony komolyan, - hanem egy ruhafodromat a tárcájában viselte... Türlánglé...

- Türlánglé? Szép név. Bizonyosan így hívták a csővezetőt...

- Nem. Türlánglénak hívják a szövetet, a melyből a fodrom készült. E fodrot fölmutatta a Zuglóban, mikor Fimpl Zsófia vendéglőjében másodszor szerelmet vallott...

- Tudja mit, nagysád, akkor ránduljunk ki a Zuglóba... Ott is szerelmi emlékek fognak szívében hemzsegni...

- Nem, a Zuglóban nem ütötte oldalba a férjemet senki. Visegrád férjem és a csővezető szerelmére emlékeztet egyszerre.

Az lett a vége, hogy ő nagysága, mielőtt délutáni alvására áttért volna, kicsikarta tőlem az ígéretet, hogy én is kirándulok Visegrádra a Gubacs-családdal, melytől havi tizenöt forintért egy hónapos szobát birtam.

A Gubacs-család állt az asszonyból, aztán három gyermekből, továbbá az asszony hugából, s a férj öcséséből, a kinek szintén volt felesége. Gubacs Pál, az idősebbik, egy temetkezési vállalatnak volt a tisztviselője, az ifjabbiknak, Gubacs Tóninak, az volt a névjegyére írva: *méhészeti vándortanító*; de mivel mindig Budapesten volt, nem értettem a *vándort*, s mivel sohse tanított senkit, nem értettem a *tanítót*. Különbözik pedig titkár volt egy gőzfavágó-műhelyben, de engem folyton arra kért, hogy szerezzek neki valami délutáni foglalkozást, mert a gőzfavágás, mint általában a hazai ipar, pang, s őket e miatt félnapi munkára redukálták.

Most térjünk át az asszonyokra.

Gubacs Pálné, a kivel az iménti beszélgetést folytattam, harminc éves volt. Kövér, puha keze nem volt olyan fehér, mint az alabástrom, hanem körülbelül olyan fehér, mint a meghámozott alma. Füzetes regényeket olvasott, melyeket a szakácsnének öt krajcárért szállított minden héten Schlesinger Dávid, s kedvelt eledele a darás kocka volt. A házában alkotmányos kormányforma uralkodott s szombaton mindig családi gyűlésen állapították meg a vasárnapi ételsort. A térszemélyek tekintetében azonban a háziasszony akarata döntött. Mi rendesen elvetettük a darás kockát, de ő azért mindig azt csináltatott. Meglehetősen fogékony vagyok az asszonyi bájak iránt, s lehet, hogy évek hosszú során át Gubacs Pálnéba belebolondultam volna, habár bájai másodminőségűek voltak; de mindig visszatartott az a tudat, hogy ez az asszony immár, szemem láttára, körülbelül három métermázsas darás kockát fogyasztott el, - a mivel, azt hiszem, jelentékenyen megjavította az európai rekordot. Én sohse feszegettem ezt a kérdést, mert nem szeretek darásfészekbe nyulni.

Ha még megemlítem, hogy sluszban ötven centiméter, hóna alatt pedig kilencven centiméter bő volt: befejeztem életrajzi adatait. Minden vasárnap kávéházba mentek, s akkor Málcsi maradt otthon a gyerekekkel. Málcsi az asszony huga volt s egy rendkívüli sajátosságát jegyezhetem föl. Ő is, mint azok a bizonyos modorban festett arcképek, mindig ránézett az emberre, akármerre ment is. Tudniillik Málcsi bandzsalított, oly irgalmatlanul bandzsalított, hogy a szemeim fájtak és könnyeztek, ha rá néztem. Szeretem a reggelt, mikor a jegenyék sudarára először esik a születő nap aranyugára; szeretem azt is, mikor a tűz fénye oly hívogatólag süt ki a sövényre; szeretem a harcmorajt is, mert harcmoraj kell a magyarnak, hogy viduljon érzete; szeretem a nőt is, ha egy kicsit kancsal, mert ez hamiskássá teszi arcának kifejezését. De Málcsi irtóztatóan kancsal volt, a félszemével a Mátyás-templom ormán merengett, a másik fél szemével a városligeti tó titkait kutatta. Külömben jó lány volt, szerette a gyermekeket, szeretett enni s az a szokása volt, hogy álmában a fogát csikorgatta. Gyönyörű szép, fehér fogai voltak, s ha nevetett, mind a harminckettőt kimutatta. Vannak elrészegesedett emberek, a kik annyira tele vannak itatva borral, hogy már egy fröccs is elég nekik, hogy az egyensúly bennük feldőljön s ők teljesen ittasok legyenek. Így volt Málcsi a szerelemmel. A legcsekélyebb ok is lángra lobbantotta. Csak egyszer történt, hogy kezet csókoltam neki, s ő azonnal sirva borult az asztalra, s bevallotta, hogy szeret. Egy hétig tartott, míg ezt a végzetes szenvedélyt kivettem a fejéből. Nem annyira rá nézve, mint rám nézve végzetes szenvedélyt.

Hátra van még Gubacs Tóniné. Ez már művelt nő volt, mert járt a Népszínház délutáni előadásaira s az *Uránia*-ban megnézte a *Vas*-at. Kalapjait maga csinálta s a szoknyáját oly helyesen tudta hátul felfogni, hogy a legöregebb akademikusok is utána néztek az utcán.

Ez a társaság készült kirándulni Visegrádra.

II.

Nevem Laska Ábris, foglalkozásom ügyvédsegéd, olyan bajuszom van, mint a német császárnak, szemem kék, mint az ég, s mint az égen a bárány-felhők, úgy usznak át szemem kékjén lelkem gondolatai, mert mint a középiskolai olvasókönyvek oly szépen mondják: *a szem a lélek tükré*. Ha az 1896-iki erőszakos választások alkalmával Rosenberg Mór ki nem ütötte volna a bal szemfogamat, egészen csinos ember volnék. Így azonban csak a csintalan jelző illelhet meg jogosan.

Említettem már, hogy Gubacs Pálnál, a *Pallida Mors* című temetkezési vállalat főtisztviselőjénél laktam. Távollétemben a szoba a gyermekeké volt s télen a virágokat is ott tartották. Ha látogató jött, az is nálam foglalt helyet, sőt a vidéki rokonok is az én szobámba szállásoltattak, köztük egy öreg néni, a kivel egyszer kisiklott a villámos s azóta éjjel folyton sikoltozik. Fizettem pedig ezért havonként harmincöt forintot, beleértve a reggelit és az ebédet is. A reggeli tűrhető volt, de délben kínos jelenetek játszódtak le. A gyerekek ugyanis az evést tisztára mulatságnak tekintették, s olyan tárgyakkal, melyeket lenyelniök kellett volna, dobálóztak, ellenben például a fogpiszkálót lenyelték. Szüleik ebben zsenialitást láttak s még buzditották a csemetéket, a kik különösen engem szemeltek ki céltáblául, mert úgy fogták föl a dolgot, hogy én egy szegény rokon vagyok, a ki ingyen kosztolok náluk. Mintha ez változtatna a dolgon, s mintha szabad volna a töltött kalarábét a szegény rokonhoz vagdálni.

Egész helyzetemet a háznál ez a két szó jellemezte: *szegény rokon*. Gubacsék nem akarták a világ előtt elárulni, hogy rá vannak szorulva az albérlőre, s azt hirdették ösmerőseik körében, hogy én rokonuk vagyok, a Laska-család utolsó sarja, mely család a felvidéken már a mohácsi vész idejében teljesen ismeretlen volt, s mely család az elmúlt századokban úgy Turóc, mint Trencsén és Nyitra vármegye történetében absolute semmi szerepet se játszott. S ilyen dicső családi mult után bizony az én privát-jelenem elég szomorú volt. No, de ne beszéljünk erről, szememből már is kihullt a júniusi könnycsepp, melyet pedig egy haldokló kollégám temetésére tartogattam.

Tehát elhatároztuk, hogy kirándulunk Visegrádra.

Visegrádra háromféle módon lehet kirándulni.

Először a szentendrei vicinálison elmegyünk Pomázig, s miután ott a nagyvendéglőben megkóstoltuk azt a megkövesedett szalámit, mely a szalámi föltalálásának első éveiből való s már csak Pomázon található: gyalog nekivágunk a hegyeknek s Pilis-Szent-Lászlón keresztül Visegrádig hatolunk.

Gyönyörű, vadregényes vidék, csupa őserdő és őstót. Az erdők tele vannak szarvassal és gombával, sőt ha a kettőt összetesszük, pompás szarvasgombát nyerünk. A patakok itt szebben csörgedeznek, mint Koroda Pál verseiben. S a mi az embert különösen fölűditi, az a civilizáció és a kényelem teljes hiánya. Itt a tótok még mindig azt hiszik, hogy hazánk fölött Szvatopluk uralkodik s a hármasszövetség tagjai Mén Maróth és Zalán.

A másik útja Visegrádnak a Duna. Reggel hatkor felülünk a hajóra s annyi idő alatt érünk Visegrádra, a mennyi idő alatt Bécsbe eljutunk. Ha tudniillik rendben megy minden. Kellemes

ut, de mire a tulajdonképpeni kirándulásra kerül a sor, az ember úgy megunja magát, hogy Visegrádon egyebet se tesz, mint alszik. Ehhez egyéb bajok is járulnak. A kirándulók már utközben berugnak és rekedtté ordítják magukat. Az elemózsiát is elfogyasztják, kártyázó szenvedélyüket is kielégítik. Szóval Visegrádig teljesen elfásulnak s olyanok, mint a kifacsart citrom (mely azonban tele van borral).

Marad a harmadik ut, a vasut.

Ezzel hamar fönt van az ember Nagy-Maroson, nem érdemes vele foglalkozni. A mint a vonat kirobog a nyugati pályaudvarról, eleinte regényes fekvésű raktárak és gépházak közt halad, majd balra hagyja a hamis huszfilléreseiről méltán híres Ujpestet, jobbra a hamis kofáiról szintén híres Rákos-Palotát, hogy Dunakeszen és Alagon keresztül az impozáns Vácot érintve, Nagy-Maroson kiöntse a nyaraló és kiránduló budapestiek fekete tömegét.

Vacsorára gyültünk Gubacséknál, Gubacs Páléknál, hogy a kirándulás részleteit megbeszéljük.

A vacsora kimagasló alakja Szipák Mihály volt. Magastermetű, széptartású, rokonszenves ember volt, tekintetében végtelen szomorúság ült. Meglepett és meghatott egyszerre ez a szelid és bús egyén, a kinek keble mintha végtelen fájdalmak temetője volna.

Bemutakoztam neki, mire ő így felelt:

- Szipák Mihály, a vállalat rokona.

Ránéztem.

- Minek a rokona?

- A vállalaté, - felelt ő nyugodt egyszerűséggel.

Ha mint japáni mikádó rokona mutatta volna be magát, nem lettem volna ennyire meglepve.

- Ez a Szipák a család rokona?

- Dehogy. A vállalaté.

- Hogy értsem ezt?

- Istenem, de nehéz fölfogású ember is vagy. Hát ő a temetkezési vállalatnál van alkalmazva, mint *rokon*. Százforintos temetéseknél a család már kap egy *rokont*. Egy pompás külsejű, impozáns, bánatos alakot, a ki a gyászoló család kellő közepén halad, vigasztalja az özvegyet és árvákat, könnyeket ejt és nagyokat sóhajt; senki se tudja róla, hogy kicsoda (a család se!), de rendesen nagy föltűnést kelt s a család tekintélyét rendkívül emeli. Százötven forintos temetésnél fehér szakállat és két érdemrendet tesz föl.

- Nagyszerű eszme. De miért olyan szomorú?

- Megszokta. Képzeld el, egy ember, a ki hivatalból folyton bánkódik s ezzel keresi gyermekeinek a mindennapi kenyeret.

A vacsora hallal kezdődött. Ennek a halnak az anyja azonban alighanem morganatikus házasságra lépett valami sündisznóval: annyi tüske volt benne. Másfélóráig tartott, míg megettük, csak Szipák nem vigyázott, szálkástól ropogtatta. Az lett a vége, hogy egy a torkán akadt, s a vállalat rokona fulladozni kezdett. Először zöld lett, aztán vörösbe ment át, végül elkékült. Szóval, a szilvaérés összes stádiumain keresztülment. Mikor már azt hittem, hogy mint érett szilva fog a halál ölébe pottyanni, odaugrott Gubacs Tóni s háromszor hatalmasan hátbavágta. A száлка szerencsésen kiugrott és Gubacs Pál arcába furódott. A magához tért Szipák pedig viszonzásul úgy döfte oldalba Gubacs Tónit, hogy az, estében az abroszba kapaszkodva,

magával rántott mindent, vörös és fehér bort, borjupörköltöt, sót, paprikát, savanyuvizet, salátát, kenyeret, poharakat.

Mintha az ég szakadt volna ránk összes csillagaival, olyan fölfordulás támadt.

Én még jól jártam, mert egy tál ugorkasalátát kaptam az arcom közepébe. Az ugorkasalátát mindig szerettem s életem legkedvesebb gyermekkori emlékei közé tartozik az a három-esztendő hideglelés, a melyet tömeges ugorkasaláta-evés következtében kaptam. Hja, a régi jó idők! De mit mondjanak az asszonyok, a kiknek fehér ruhája tiszta vörös bor lett? Mit mondjon Gubacs Tóni, a kire úgy borult rá a zsiros, szaftos borjupörkölt, mint a szerető anya a gyermekére?

A milyen ez a jelenet volt: ilyennek képzeltem mindig a kültelki majálisokon szokásos tombolát. Tombolt itt mindenki.

Leráztam magamról az ugorkát (konstatáltam, hogy sótalan volt), mint vadkan a vadász-kutyákat, s a kanapé sarkába ültem, várva, hogy a kedélyek lecsöndesüljenek. Tíz perc múlva vettem észre, hogy Ignácon, a család hároméves csemetéjén ülök, a ki a kanapé sarkában szendergett. Hamar fölugrottam és a bömbölő kicsikének balvállamról egy kis ugorkasalátát nyújtottam át. Nem vagyok rossz ember: hadd legyen neki is egy gyerekkori, édesemlékü hideglelése.

A tanácskozásnak persze vége volt.

III.

Kirándulásra készülő társaságunk most már a következő alakokból állott:

Gubacs Pál, neje és három gyermeke.

Málcsi, Gubacsné huga, szende és érzékeny szívű, de kancsal hölgy.

Gubacs Tóni.

A neje.

Szipák, a *Pallida Mors* című temetkezési vállalat tisztviselője.

Végül én, Laska, a ki Gubacséknál laktam.

A kirándulás Urnapjáról elmaradt, mert a Gubacs-gyerekek résztvettek valami tombolával egybekötött kanyarójárványban s öt napig az ágyban feküdtek. Nem értem, mikor én gyerek voltam, hire-hamva se volt az ilyesmiknek, de mióta megtalálták a betegségek bacillusait s nem tudnak rájuk vigyázni, azóta azok szabadon kóborolnak s mindent inficiálnak. Elvégeztem az elemi és középiskolákat, a nélkül, hogy az iskolát kanyaró miatt egyszer is bezárták volna. Mi, diákok, kanyaróinkat a nyári nagy szünet és a husvét-i vakáció alatt intéztük el.

De térjünk vissza a kirándulásra.

Egy hivatalbeli följebbvalóm elhunyt, s mivel előkelő városi alak volt, temetésén megjelent a polgármester, a központi vásárcsarnok igazgatója, a közvágóhid kormányzója, a kerületi előljáró és a tűzoltó-főparancsnok. Az elhunynak nem volt családja, s azért egy cseppet se csudálkoztam, mikor megjelenni láttam Szipák urat, a temetkezési vállalat hivatalnokát, a ki előkelő temetéseken mint *rokon* szokott szerepelni. Szipák ezuttal gyönyörű fehér szakállat viselt, mely a meghatottságtól folyton remegett. Ő fogadta az érkező vendégeket, a kikkel bánatos hangon a megboldogultnak érdemeiről beszélgetett, melyeket a délelőtt folyamán

írásban kapott meg a temetkezési vállalatától. Megjegyzem, hogy az elhunynak absolute nem voltak érdemei, ha csak azt nem vesszük, hogy Kőbányán ezernyolcszázkilencvenhárom május hatodikán, a polgári kör mulatságán, kilencet dobott a kuglín. A koporsó után ugy ballagott, hogy a polgármester karjába kapaszkodott s mindenki őt nézte polgármesternek.

A temetőben észrevett engem és odajött. Gratuláltam neki mai magatartásához, a mit ő büszke szomorúsággal fogadott. Azután elmentünk egy kis kocsmába, a hol söröztünk.

- Éppen el akartam menni uraságodhoz, - szólt.

- Valami dolga van velem?

- Nagyon fontos. Jövőmről van szó.

- Uj pályát akar? Rosszul mennek a temetések?

- Nem mondhatnám. Szerencsés külsőm kizár minden konkurrenciát. Bár a mi üzletünk is pang.

- Hogy-hogy? Az emberek csak halnak.

- Gyéribben. A közegészségügyi viszonyok javulnak, az emberek átlagos életkora emelkedik, az orvosok színvonala emelkedik, a temetkezési üzlet pedig hanyatlik. Ma már a hordár is tudja, hogy a vizet forralni kell, ha nincs jól megsűrve. A bacillus-elméletet a népiskolában tanítják, szóval a műveltség terjed s hátrább szorítja a halált... De nem erről van szó. Midőn jövőmet emlegettem, a szerelemre és a nősülésre gondoltam.

- Ebben a korban?

- Nem vagyok én olyan öreg, - szólt Szipák és egy kanyarítással levette hófehér szakállát.

- Így már jobban fest, de még mindig elég öreg.

- Annak, a kit kiszemeltem, szerény igényei vannak.

- Talán szintén öreg?

- Nem öreg, hanem kancsal.

- Csak nem Málcsi?

A temetkezési rokon elvörösödött.

- De ő. Miért nevezi őt egyszerűen Málcsinak? Van önök közt valami?

És arca a rendes temetkezési arcnál három fokkal borusabb lett.

- Óh, dehogy! - kiáltottam élénk taglejtések közt.

Szipák közelebb huzta a székét.

- Erről a tárgyról bővebben óhajtok önnel beszélni. Látja, ön fiatal ember, a Málcsi fiatal lány, lehetetlen, hogy önök egymásba ne bolondultak volna.

- Ugyan kérem, ne okoskodjék, hisz Málcsi oly csunya, mint az éjszaka...

Szipák a szívéhez kapott.

- Ez a nyilatkozat úgy fáj és mégis oly jól esik... De nézze, én mégis hallottam önökről egy históriát.

- Ugyan?

- Nyilatkozzék, tisztázza az ügyet, mert ezen fordul meg a jövőm...

- Mi az? Csak beszéljen bátran.
 - Azt beszélük, hogy ön egyszer Málcsi lábából kivett egy szálkát...
 - Nézze, Szipák ur. Én olyan ember vagyok, a ki a magam szemében a gerendát se látom meg. Hogy látnám meg más lábában a szálkát...
 - Ön nem is látta meg, de Málcsi megmutatta.
 - Ezt nem tagadom. De hát mi van ebben?
 - Ez attól függ...
- És habozva megállt.
- Nos, ki vele.
 - Tetszik tudni, egy láb különböző részekből áll...
- Hirtelen megragadta a vállamat s rám kiáltott:
- Hol volt a szálka?
 - A talpában.
 - Köszönöm, - s ezzel melegen megszorította a kezemet, - most már minden rendben van. De hogy jutott az a szálka a Málcsi lábába?
 - Uram, ön azt akarja, hogy a szálka egész életrajzát elmondjam? Ám legyen: azt hiszem, mikor a gyerekek betegek voltak, éjjel az anyjuk helyett ő kelt fel hozzájuk meztláb.
 - Az áldott lélek, - suttogá Szipák, - milyen jó családanya lesz belőle.
 - Adja isten, - mondtam és megszorítottam a kezét.
 - Ön jó ember, uram, a házasság pedig fontos lépés. Tegyen nekem még egy szivességet. Segítsen próbára tenni Málcsit.
 - Hogyan?
 - Én elbujok, te szerelmet vallasz, ő visszautasít vagy elfogad. S ettől függ az én boldog-, vagy -talanságom.
 - Nem bánom, isten neki.
- A tervet megbeszéltük és elváltunk. Első dolgom volt Málcsinak elárulni a dolgot. Ő már tudta Szipák szerelmét és viszonzta is. Málcsi olyan savóvérű, temperamentumtalan jó lány volt, a ki mindig abba volt szerelmes, a ki nőül akarta venni.
- Betanitottam a lányt a nagy szerelmi jelenetre, jól a fejébe verve, hogy valahogy meg ne inogjon és a nyakamba ne boruljon. Aztán egy derült nyári napon Szipákot titokban elhelyeztem az ágyam alá s intettem Málcsinak, hogy jöhet.
- Friss vizet hozott, ezen ürügy alatt jött be a szobámba.
- Málcsi, - mondtam tremoló hangon, - hát még mindig nem lágyult meg kőszive?
 - Már megint tolakodik, Laska ur? - felelt ő élesen.
 - Szerelmed ittassá tett! - szavaltam a *Falu rosszából*.
 - Ha ittas, aludja ki magát.
 - Egy csókot, Málcsi, addig innen ki nem megy.

- Szivem és csókom másé. Én mást szeretek.

- Kit, nyomorult?

- Szipákot.

- Megölöm azt a halálmadárt, de előbb megcsókollak...

Itt valami olyan történt, a mi nem volt a programba fölvéve. Málcsi annyira belemelegedett a szerepébe, hogy pofonütött.

Trüsszögve, porosan és könnyezve mászott ki Szipák az ágy alól és Málcsi elé térdelt.

- Angyal! Légy a feleségem!

Málcsi is letérdelt és úgy borult a nyakába. Szép jelenet volt.

- És most csókold meg Laska urat azon a helyen, a hol pofonütötte.

Málcsi nem kérte magát, hanem megölelt és hármát cuppantott orcámra. Megvallom: a pofon jobban esett.

IV.

Mindenekelőtt kérem kell önöket, hogy ha Visegrádról meg akarnak valamit tudni, nézzék meg a lexikont, olvassák el a történelmi könyveket s hallgassák meg Tombor Pál joghallgatót, a kinek a mult hónap folyamán Visegrádon beverték a fejét. Mert én Visegrádról semminemű fölvilágosításokkal se szolgálhatok. Mert én Visegrádon nem voltam. Az egész kirándulás más irányba terelődött. Higyjék el, őszintén sajnálom és restellem, hogy ilyen nagy feneket kerítettem a dolognak és végre se lett belőle semmi, de nem én vagyok az oka. Az okai Szipák és jegyese, Málcsi.

Megirtam már, hogy Szipák, a temetkezési rokon, eljegyezte Gubacs Pálné hugát, Málcsit. Az eljegyzési lakomán Szipák igen alacsony színvonalra, a sárgaföld színvonalára süllyedt, s ilyen állapotban elkezdett kurizálni Gubacs Tóninénak, a ki a sok sörtől kipirult, a mi igen jól állt neki. Málcsi elkezdett pityeregni, mire a Gubacsok az udvarra vitték Szipákot, a vízvezeték alá tartották, s addig el nem eresztették, a mig ki nem józanodott. Kijózanodva azt az indítványt tette, hogy ne Visegrádra, hanem Siófokra ránduljunk ki. A mennyivel többbe kerül, azt ő fizeti.

- Miért éppen Siófokra? - kérde Málcsi, a ki már kibékült Szipákkal.

Szipák édes mosolylyal nézett rá.

- Mert a lakásunktól Siófokig két alagut van.

- Két alagut! - kiáltott Málcsi, s olyan piros lett, mint a pipacs.

Erre az idősebbik Gubacs fölállt s tele töltvén poharát műborral, melyhez protekcióból jutott, így szónokolt:

- Tisztelt társaság! Ugy látom, hogy az ifju pár türelmetlenül várja azt a pillanatot, melyben az első csókkal fölszentelhetik viszonyukat. Azt hiszem, ne várakoztassuk őket, hanem engedjük meg nekik, hogy jelenlétünkben megcsókolják egymást...

Be se fejezte beszédét, már Málcsi ott lógott Szipák nyakán s olyan cuppogást vittek véghez, mint mikor egy csomó borszéki üvegből kihuzzák a dugaszt. Azután Málcsi sorba csókolta a

családot, - engem is. A két Gubacsné is elkezdte a csokolódzást s különösen Gubacs Tóni bazsarózsaszinü felesége úgy megcsókolt és megölelt, hogy két napig zsábám volt utána.

- Hogy érti ezt? - kértem tőle a csók után, lesütve szememet.

- Ha Gubacsné nem volnék, Laskáné szeretnék lenni, - felelt ő szenvedélyes hangon.

- Köszönöm, nagysád igényei nagyon szerények.

Óvatos voltam, mert egyszer egy fiatalember kurizált Gubacsnénak s akkor hallottam, mikor Gubacs úgy nyilatkozott, hogy az ifjut a gőzfavágóba fogja vinni s a legnagyobb favágó balta alá helyezi. Én ugyan nem tartom ezt uri eljárásnak, de ez a fölfogás igen csekély vigasztalás az embernek, mikor ott fekszik a rettenetes balta alatt, azzal a kilátással, hogy tűzifává aprítatik.

A siófoki kirándulás eszméjét általános, zajos helyeslés fogadta s ki is tüztük a következő vasárnapra. A kiránduló társaság tagjai, mint már néhányszor ecsetelni szerencsém volt, a következők voltak:

Gubacs Pál, neje és három gyermeke.

Málcsi, Gubacsné huga.

Gubacs Tóni.

A neje.

Szipák, a *Pallida Mors* című temetkezési vállalat tisztviselője.

Végül én, Laska, a ki Gubacséknál laktam.

Minthogy a kirándulásoknál a gyermekek fontos szerepet játszanak, velük is foglalkoznom kell egy kicsit.

A legidősebb gyerek fiu volt, s a práter-utcai népiskolát, mondhatom élénk, sőt zajos sikertelenséggel végezte. Ha azt kérdezték tőle, hány lába van a kutyának, a leghidegebb arcátlan-sággal azt felelte, hogy öt. A nagy betük közül csak minden harmadikat ismerte, de még ezeket az ismerőseit is gyűlölte. Egyszer büntetésül az éléskamrába csukták, a minnek az lett az eredménye, hogy megevett egy nagy fazék szilvalekvárt s ettől kezdve az összes gyerekek iszonyu rosszak lettek, mert valamennyien szerették a szilvalekvárt. Az egész osztályból ő volt az egyetlen, a ki el mert menni, kikötni a ferencvárosi gyerekekkel, a kik pedig a fővárosban a leghiresebb csirkefogók. Tessék megkérdezni a Mária Terézia-ezredet, hogy milyen szerepet játszanak ott a ferencvárosi fiuk. Ha bundás korukban agyon nem verik őket a Városligetben, mind káplárok és őrmesterek lesznek. Mert eszük és kurázsijuk van a betyároknak.

A második gyerek leány volt, a harmadik is. Az első ötéves, a második három.

És most csülökre magyar. A következő vasárnap délután föltelepedtünk a régi Haringás-féle omnibuszra s áthajtottunk Budára. Az alagutnál Szipák és Málcsi közelebb húzódtak egymáshoz. Az eljegyzési lakoma óta nem csókolták meg egymást. Szipák szemei szokatlan tűzben égtek. Málcsi kancsalított, mint mindig. Gubacs Tóniné rám tekintett, én Gubacs Tóni arcvonásait vizsgáltam. Sötétedni kezdett, Szipák nagyokat nyelt és Málcsit nézte. Egyszerre csak világosabb lett - és végén voltunk az alagutnak. Csalódva néztünk össze.

- Ez az a híres alagut? - sóhajtott Málcsi.

- Valóban, - felelt szomoruan Szipák, - mit ér egy alagut, ha még csak nem is sötét.

Gubacs Pál megjegyezte:

- Az én gyerekkoromban sokkal sötétebb volt; de hát hiába, ma már neki is rosszul megy.

- Nem lehet őt vádolni, - csillapítottam a kedélyeket, - elvégre nem mai gyerek már.

Hét órakor indult el a személyvonat, melynek egy harmadosztályu kocsijában helyet foglaltunk. Pár pillanat múlva a masina fűttengett.

- Az alagut! - kiáltott Szipák.

Villámgyorsan szemlét tartottam a fülkében. A gyerekek persze az ablaknál álltak, mellettük én, szemben velem Gubacs Tóniné, ő mellette Málcsi, Málcsi mellett Szipák, azután Gubacs Pál, a kívül szemben Gubacs Tóni ült, mellette Gubacs Pálné.

A Gubacsok szivaroztak. Én a gyerekeket fogtam.

Ekkor a sötétség elborított mindent. Előrehajoltam, hogy a gyerekeket átkaroljam, ugyanez a szándék vezette Gubacs Tóninét - és kölcsönösen átkaroltuk egymást.

- Bár életünk hátralévő része alagut volna, - suttogá és valami tizenhat csókkal illetett. Életemben ekkor tapasztaltam, hogy a halottak gyorsan lovagolhatnak ugyan, de az asszonyok még gyorsabban csókolnak. Kétszer volt csak időm visszaadni a csókot s már világosodott. Gyorsan ölembe kaptam, csak úgy vaktába, egy gyereket s csókolgatni kezdtem.

Fölösleges megjegyezmem, hogy arról a helyről, a hol Szipák és Málcsi ültek, a cuppogások nemzetközi kongresszusának zaja hallatszott.

Zilált arccal néztünk körül. Én a práter-utcai iskola szégyenfoltját tartottam az ölemben, a ki nagyot bámult, hogy egyszerre olyan barátságos lettem hozzá, holott eddig ki nem állhattam.

- Óh! be rövid volt! - szólt Málcsi.

Magamhoz tértem és szóltam:

- Az élet olyan, mint az alagut, - mondtam búsan.

- Hogy érti ezt? - kérdé Gubacs Tóniné.

- Ugy, hogy az élet is rövid és sötét, mint az alagut.

És itt megszólalt Szipák:

- De valamint az alagutban, úgy az életben is vannak lámpások. És ez a szerelem.

Sóhajtottam.

- Csakhogy azok a lámpások rendesen nem égnek.

- Ugy? - kérdé Gubacs Tóniné, - az ön életében tehát a szerelem lámpásai még sohse égtek?

- Soha! Néha kezdtek pislogni, de a sors elfújta.

Ilyen nyári beszélgetés közt érkeztünk Kelenföldre, hol Gubacs Tóni, a ki Budán jegyet váltott s nem ért rá reggelizni, leszállt sörözni.

Ott is maradt.

Promontoron leszállt Gubacs Pál sürgönyözni az öcscsének, hogy a gyorsvonaton kövessen bennünket.

Ő is ott maradt.

Martonvásáron leszállt Gubacs Pálné a gyerekekkel, hogy az urát bevárja. A kupé ellenben megtelt a budafoki dalárda tagjaival, a kik úgy énekeltek, hogy tulzengték a bérceket és a vonat robogását.

Velencében leszállt Málcsi és Szipák, mert a velencei tóról azt hitték, hogy a Balaton. Velük ment - mély sajnálatára - Gubacs Tóniné, dekórum kedvéért.

Engem megbiztak, hogy Székesfehérváron várjam be őket.

Székesfehérvárra megérkezett a gyorsvonattal Gubacs Tóni, magával hozván Martonvásárról Gubacs Pálnét és három gyermekét. A gyorsvonat csak őket szedhette föl, mert Martonvásáron kívül sehol se áll meg.

Attól félvén, hogy Szipák ilyen alakban már nem fogja a kirándulás költségeit fedezni, a legközelebbi vonattal visszautaztunk Budapestre.

Ezalatt Szipák, Málcsi és Gubacs Tóniné Fehérvárra érkeztek. Hétfőn délre kerültünk mind haza.

Igy végződött a visegrádi kirándulás.

SÁSKA, AZ ORVOSNÖVENDEK.

Gondoljanak rólam bármit, én azt mondom, hogy a szorgalom vagy a lustaság épp úgy vele születik az emberrel, mint a szobrászi vagy a hadvezéri tehetség. Nem is habozom kimondani, hogy én lusta embernek születtem, s bármit csináltak is velem kedves szüleim, a szorgalom bacillusait mindig sikerült magamtól távol tartani. Hogy történt az mégis, hogy az orvosi pályára léptem, holott tudtam, hogy azon kell legtöbbet tanulni? Ugy történt, hogy én el voltam tökéelve, hogy bármely pályára lépek: nem tanulok semmit. Az aztán teljesen mindegy, akár a jogon nem tanul az ember, akár a medikán. Megvallom, hogy eredetileg, egész szerényen, csak állatorvos akartam lenni, úgy okoskodván, hogy az állatot akármilyen rosszul kezeli is a doktor, nem panaszkodik. Az apám azonban azt mondta, csak legyek emberorvos; ha félig-meddig elvégeztem az orvosi egyetemet, s ha látom, hogy a levizsgázás nem megy: még mindig fölcsaphatok állatorvosnak. A szegény öreg azt hitte, hogy az állat-gyógyítást nem kell külön tanulni, s az állatorvos nem egyéb, mint egy félbenmaradt emberdoktor. Ezt a balhitet az támasztotta benne, hogy otthon, a mi kis városunkban, mikor a doktor ur elutazott, az állatorvos helyettesítette. S mondhatom, sokkal kevesebb kárt tett az emberekben, mint az állatokban.

Tehát medikus lettem, s szép pár esztendeig koptattam a klinika padjait. Mert lassankint ráfanyalodtam az egyetem látogatására is, s hat esztendő alatt vittem annyira, hogy egész jó fürdő- és párbajorvos lett volna belőlem - természetesen olyan fürdőn, a hol az orvosnak csak bálokat kell rendezni, s olyan pisztoly-párbajnál, a hol nem történik sebesülés. Ez idő alatt egyetlenegyszer asszisztáltam olyan párbajnál, a hol a felem arcát megvágták, én aztán a boldogtalant úgy összevarrtam, hogy megrövidült az arcbőre és többé soha sem tudta becsukni a száját. Az arca pedig olyan, mintha ekével barázdát hasítottak volna rajta. Szülővárosomban is volt egy nevezetes kúrám. Egy kisasszonyt gyógyítottam, a kinek nyáron mindig májfoltjai voltak. A kúra olyformán sikerült, hogy a májfoltokat elhelyeztem a téli szezonra. Most nem júliusban és augusztusban, hanem decemberben és januárban jelennek meg a foltok, a mi szerintem igen szép eredmény, mert más orvos vagy eltünteti a májfoltokat, vagy nem tünteti el, - én azonban új fogalmat vezettem be az orvosi tudományba: az elhalasztott májfoltokat. Különböztettem azzal vigasztaltam szegényt, hogy a nap ime milyen dicső égi test, mégis vannak foltjai, hát hogyne lennének az ő májának foltjai.

Évek óta laktam a Ferencvárosnak egyik félreeső utcájában, egy háromemeletes házban, természetesen a harmadik emeleten. Kellemsé tette rám nézve ezt a házat az, hogy engem itt mindenki doktor urnak szólított. - Engem a doktorságtól a szigorlatok egész Atlanti-óceánja választott el, tele leselkedő tanári cápákkal, - épp azért esett jól a lakóktól ez az előleg. Az előleg mindig jól esik. A doktori címnek különben az adta meg a döntő lökést, hogy a házmaster leesett a lépcsőn és kifecamította a lábát. A szerencsétlen hozzám folyamodott, s én ingujjra vetkőzve, az egész házmaster-család s az alsóbb-rendű lakók előtt hozzáfogtam az operációhoz. Egy rántással a helyére igazítottam a lábát, s aztán jeges borogatást rendeltem rá. Hiába, a jó öreg jeges borogatás mindig megteszi a kellő szolgálatot. Másnap újra megvizsgáltam a páciens, s ekkor vettem észre, hogy előtte való nap egészséges lábát rántottam meg, annyira, hogy egészen föl volt dagadva, a másik, a kirándult lábnak ellenben már semmi baja se volt. Rögtön a másik lábra is borogatást rendeltem. Ez a kirándult láb volt első kirándulásom az orvosi tudományok terén. Hála a házmaster erős természetének, három nap alatt teljesen meggyógyult, s hálából többé nem fogadott el tőlem kapupénzt.

Ettől kezdve *doktor ur* volt a címem, a lakók megsüvegeltek s az öregasszonyok föl is kerestek jó tanács végett. Az egyik pláne a fogát is velem huzatta ki. Ez a jelenet örökre felejthetetlen lesz előttem. Hajdanában a bünösöket ló farkára kötötték s úgy hurcolták meg. Így hurcoltam én meg a harapófogónál fogva ezt a szegény asszonyt, még pedig háromszor körül a szobában. És a foga meg se mozdult.

- Tudja, mit ajánlok, nagysád. Ilyen hű, ragaszkodó fogat még életemben nem láttam. Ne huzassa ki. Kár volna érte.

Az asszony ezalatt magához tért, s mosolyogva szólt:

- Nini, nem is fáj.

- Az természetes, - mondtam nyugodtan, - mert az ideget kiöltem.

- Mivel tartozom? - szólt a jó asszony.

(Még ő akart fizetni.)

- Semmivel, - feleltem büszkén.

- Van egy cserép őszi rózsám, fehér őszi rózsám. Majd azt fölküldöm a doktor urnak.

- Legyen szerencsém.

A jó asszony föl is küldte, pedig másnapra akkorára dagadt az arca, mint egy cipó. Megragadtam az alkalmat és neki is - jeges borogatást rendeltem. Ha ez így megy, lassankint az egész házat jegesen fogják borogatni.

Az őszi rózsát azonban visszaküldtem. Furdalt a lelkiismeret, valahányszor ránéztem. A fogát se huztam ki, az arca is megdagadt, s még az őszi rózsáját is elvegyem - erre nem vitt rá a lélek.

Eddig az én medikusi életem szerény keretben mozgott, de most komoly fordulat állt be.

Önök bizonyára kitalálják, hogy az ugynevezett szerelemről van szó. A szerelem alapján véve nem rossz találmány, csak sok embernek pechje van vele, az ilyen aztán házassággal végzi. Az igazi szerelem olyan, mint a mennykő, egyszerre üt az emberbe. Csakhogy az ilyen mennykőcsapás okozta tűznél nem lehet az ebédet megfőzni, a mi annyit tesz, hogy az ilyen hirtelen lecsapó igaz szerelemből ritkán lesz háztűzhely-alakítás. Sokat gondolkoztam általában a házasságról, s rájöttem, hogy jobb megházasodni, mint meg nem házasodni. Már a francia író is megállapította a két állapot közt a nagy különbséget, mikor azt tanácsolta az ifjúságnak, hogy nősüljön, mert óriási előny az, hogy a nőtlen ember mindenütt unja magát, a nős ember pedig csak otthon unja magát.

De nem akarok elkalandozni a filozófia ingoványos mezején, hanem saját kis regényemet akarom elmesélni. Őt napon keresztül mindennap találkoztam a lépcsőházban egy fiatal leánynyal, a ki feltűnően kokettirozott velem. A kokettériája abból állt, hogy rám se nézett, mert ez az igazi kacérság. Még csak meg se rezdítette hosszú szempilláit. Mondhatom, hogy ez a kiszámított, hideg kacérság fölöttébb boszantott, s azért küzdésre határoztam el magamat.

Mikor a legközelebbi napon elhaladt mellettem, leejtettem a zsebkendőmet és utána szóltam:

- Kisasszony, elejtette a zsebkendőjét.

Se hátra nem fordult, se nem válaszolt, hanem lebegett tovább. Szent Isten, a boldogtalan talán süket.

A véletlen azonban mégis hozzásegített az ismeretséghez. Este tíz órakor berohan hozzám egy cseléd és így kiált:

- Doktor ur, tessék lejönni, a kisasszony nagyon rosszul van.

Felöltöttem sötét kamgarn-kabátomat, s a cseléd után siettem. Nagy ámulatomra az én lépcsőházi ismeretlen ismerőshöz vezetett. Divánon hevert, a nagynénje valami limonádét kavart neki, s ő álmatag szemekkel tekintett körül. Hosszu szőke haja kibontva a földet söpörte. Most láttam csak, hogy a szemei ibolyakékek, s ah, én imádom a szőke haját és az ibolyakék szemeket. Köszöntem, megmondtam a nevemet és leültem.

- Nos, mi a baj?

- Káprázik a szemem, szédüléseim vannak, a fejem fáj és szívdobogást érzek. Néha azt hiszem, hogy megfulladok. Nincs levegőm.

Komoly arcot vágtam.

- Vércsegénység, semmi más. Nem mozog eleget, keveset eszik, s talán nagyon fűzi magát.

(Ezt az orvosi véleményt, szerencsémre, éppen két hét előtt hallottam a klinikán a professzortól, s a mint látni tetszik, igen jól megjegyeztem.)

- Micsoda orvosságot ajánl, doktor ur? - kérdezte a néni.

- Orvosságot én csak a legkritikább esetekben szoktam ajánlani. Ellenben sétáljon sokat a szabadban, egyék sok hust és egyáltalán ne fűzze magát. Szabad a pulzusát kérnem.

Átnyújtotta puha, fehér kis kacsóját és én megfogtam. Ah, mondhatom, az én pulzusom sokkal hevesebben vert.

- A pulzusa rendesen ver, láza nincs, csak futó rosszullét az egész.

(Ah, egy gondolat!)

- Vegyen mély lélekzetet.

A kisasszony mély lélekzetet vett és én bevallom őszintén, bár a diplomától még hat vizsga választott el, lehajoltam és meghallgattam a szíve dobogását.

- A szívbillentyűk teljesen rendben vannak, - mondtam és sápadtan dőltem hátra a karszékekben.

(Ejnye, de meleg ma ez a kamgarn-kabát, máskor sokkal vékonyabbnak tetszett.)

Bevallom őszintén, rosszul lettem. Belém csapott a szerelem mennyköve. A néni orvosért akart futtatni, de én megittam a limonádét, melyet még mindig kavargatott, s magamhoz tértem.

- Bocsássanak meg, ez még az influenza maradványa. Minden héten elővesz egyszer a rosszullét. Köszönöm, már nincs semmi bajom.

- Hát mit ajánl mégis doktor ur? - kérde ezüst csengésű hangon a leány. De nem olyan ezüst hangon, a milyent a forint ad, mikor pengetik a kávéház márványasztalán, hanem a milyent egy ezüstharang ad csendes, tavaszi hajnalon.

- Hogy én mit ajánlok? Ajánlom magamat... akarom mondani, rakjon a fejére hideg borogatást.

El akartam rohanni, de a néni megfogott.

- A szívbillentyűkről jut eszembe. Kérem, doktor ur, vizsgálja meg az én szívemet is.

Ez az ajánlat kijózanított. Egészen magamhoz tértem.

- Hány éves nagysád?

- Hatvankettő.

- Akkor garantírozom, hogy a billentyűnek nincs semmi baja.

- De ha mély lélekzetet veszek, szurást érzek a szívemben.

- Ne vegyen mély lélekzetet. Az apró lélekzetekből is jól meg lehet élni.

- De néha az apró lélekzetektől is szurást érzek.

- Hát akkor egyáltalán ne vegyen lélekzetet.

Ezzel el-, illetőleg fölrohantam kisdéd orvosi fészkembe, hova irtóztató főfájással érkeztem föl. Az lett a vége, hogy univerzális, egyetlen, kipróbált orvosságomat, a jeges borogatást önmagamom is alkalmaztam. És rám ennek csudálatos hatása volt: elkezdtem verset írni. Mikor a fejfájásom elmúlt, hangosan elolvastam a verset, s úgy találtam, hogy hazánk termékeny ugyan fűzfapoétákban, de ilyen rosszat még senki se írt a Kárpátoktól az Adriáig, a bölcsőtől a sirig és Makótól Jeruzsálemig.

Nyolc sorára azonban emlékszem, s ezt ezennel, tisztelem csekély jeléül, átadom a hálás utókoroknak.

A nyolc sor így szól:

*Rád gondolok, édes
Jegyesem,
S borogatom főmet
Jegesen.
A jég olvad forró
Fejemen...
Mit tennél te az én
Helyemen?*

Mikor a vers készen volt, sokkal jobban éreztem magamat. Nagyot sóhajtottam, s egy császárkörtét pakkolva a költeménybe, kitettem az ablakba. Kint hideg éj volt, oly hideg, hogy reggelre a verslábak lefagytak.

Másnap egy orvosnővendék barátomtól, a ki már több ízben volt szerencsétlen szerelmes, tanácsot kértem, hogy mit tesz ilyenkor az ember. Azt felelte, hogy mulassam ki magamat amugy istenigazában.

Meg is tettem. A multság részleteire nem emlékszem, de a benyújtott számlából ítélve, elég viharos volt. Az italszámla így szólt: Hat püncs, harminc konyak, tíz üveg pezsgő, négy tükör (ugyan ki ihatta ezt meg?), egy márványasztal.

A multság után jól kialudtam magamat, de mikor fölbredtem, úgy tapasztaltam, hogy szerelmem nem csökkent. Ujra felöltöttem tehát kamgarn-kabátomat, s lementem betegemet megnézni. A néni fogadott, a ki kijelentette, hogy Zsuzsa már annyira jól van, hogy elmehetett az egyetemre.

- Az egyetemre? Hová jár?

- Hogyan? Doktor ur nem is tudja? Zsuzsa már harmadéves orvosnővendék. Igen szorgalmas és folyton kollokvál.

Szédülten estem le a székről. Nem vehetek nőül egy orvosnövendéket, mikor magam is csak orvosnövendék vagyok! Milyen képet vág, ha megtudja, hogy nem vagyok orvos? Szédülőnek fog tartani, kidob.

A nélkül, hogy köszöntem volna, elrohantam, s a következő levelet intéztem hozzá:

Kedves kolléga!

Én önt rútot rászedtem. Nem vagyok én doktor, csak háziorvos, tudniillik csak a háziakat gyógyítom, a kik itt laknak. Különbözik pedig kilencedéves orvostanhallgató vagyok...

Itt elfogott a szerelem, s vallomást tettem neki. Végül ezt az alternatívát állítottam eléje: *Vagy a Dunába ugrom, vagy nőül veszem.*

Ő még aznap ezt a levelet írta:

Kedves kolléga!

Vallomását egyelőre szívesen veszem. Válaszom ez: Szerelemről egyelőre ne legyen köztünk szó, de a ki kettőnk közül hamarabb leteszi a vizsgákat, az nőül veszi a másikat.

Zsuzsa.

A terv pompás, genialis, nagyszerű volt, persze beleegyeztem. S az édes angyal most megfeszített erővel tanul, s ebből látom, mennyire szeret. Nyugodtan várom a jövőt. Zsuzsa nőül fog venni.

CSAMANGÓ PÁL SZERELMEI.

A Csamangó név nem fordul elő a magyar történelemben; sőt még a világtörténelemben se; de a góthai almanakot is hiába fürkészszük érte, ellenben megtaláljuk ezt a nevet a taravásári adófőkönyv tizenhetedik lapján.

Ha valakinek ez elég ok lenne arra, hogy a Csamangók iránt többé ne érdeklődjék, szabad legyen ezt a valakit gyöngéelméjü, rövidlátó embernek neveznem. A kik a történelemben, a góthai almanakban és más egyéb híres könyvekben előfordulnak, azok lehet (erről nem vitázok), hogy az emberiséget előrevitték; de ez előrevivések közt nagy szünetek is voltak. És e szüneteket azok töltötték ki, a kik pusztán az adófőkönyvben szerepelnek. Szóval ők az igazi föntartói az emberiségnek. Nélkülök régen kihaltunk volna. - A nagy emberek produkálták az ideákat, ők adták hozzá a matériát. - Mialatt Zrinyi Miklós Szigetvárát védte, az országban ezren és ezren arattak, kereskedtek, aranyat ástak, követ törtek, gabonát szállítottak. Nem pedig - a hogy sokan képzelik - mind nézték Szigetvár hősi védelmét és lélekzetüket visszafajtotva lesték a tragédia kimenetelét.

A Zrinyiek lelkünket tartották fönn, a Csamangók testünket.

Azért, óh nyájas olvasó (a kit mi szeretünk így nevezni, bár nyájtalan vagy, mert olvasatlanul hagyod műveinket), méltóztassál érdeklődni a Csamangók iránt, s én ígérem, hogy e kedves-séged el fogja nyerni jutalmát, ha nem ezen, hát a másvilágon, hol az írók épp olyan szegény lelkek lesznek, mint te és műveikkel nem lesznek többé terhedre. A taravásári adófőkönyv tizenhetedik lapján egyetlen Csamangót találunk: ez Csamangó Pál.

A Csamangó név letűnt századok homályába nyulik vissza. Szájhagyományok tartották fönn az ősök szereplését. Írás nincs róla semmi. E szájhagyományokat igazaknak kell elfogadnunk, mert ha hazudni akarnának: nagyobbakat hazudnának.

E szájhagyományok szerint a Csamangók kun eredetűek. A kunok Kuthen fejedelemmel jöttek be az országba. Tehát a Csamangók is. Azután a magyarok a kunokat lemészárolták. Tehát a Csamangókat is. E szerint a Csamangóknak történetünkben egy aktív és egy passzív szereplése volt: az aktív a bejövetel, a passzív a lemészárolás. Ez az egész. Ilyen szerény, tisztességes keretek közt mozgó szájhagyományt csak el lehet fogadni?

Kétségtelen, hogy a Csamangók a bejövetelben tevékenyebb részt vettek, mint a lemészároltatásban. Ennek köszönhető, hogy a vérfürdőből oly sikerrel menekültek ki, hogy napjainkig föntartották magukat, minek a taravásári adófőkönyv tizenhetedik lapja legékesenszólóbb bizonyítéka.

Csamangó Pálban is megvolt az az erős érzés, hogy a magyar nemzetet ért minden csapás erre a hatszáz év előtt történt vérengzésre vezethető vissza s a mohácsi véstől kezdve a göbolyjárás legelők bérbeadásáig minden balesetet az említett tömeges kunhalálnak és IV. Béla ingatag politikájának tulajdonított.

Csamangó Pálnak egyáltalán megvolt az a sajátsága, hogy nagyon tudott általánosítani. Ugy látszik, a maga személyének sokkal nagyobb fontosságot tulajdonított, mint a mennyi őt megillette s azért, ha baj érte, úgy érezte, hogy ő benne milliók szenvednek. Ha rossz kedve volt, meg volt róla győződve, hogy a század bántja őt és a kor fáj neki. Viszont, ha jó kedve kerekedett, nagyon különösnek, érthetetlennek találta mindazt, a mit mélyen látó bölcsek az emberiség nyomoráról, a szenvedésekről, a létért való küzdelem keserűségeiről, a büntettek és a megőrülések szaporodásáról összehordanak.

Őnök ezt lélektanilag úgy magyarázzák, hogy Csamangó Pál egyszerűen egy közönséges önző ember volt. Nem bánom, ha így fogják fel őt, nem hivatásom jellemét magyarázni, csak tetteit elbeszélni.

Ebéd vége felé járt az idő. A Csamangóék vadszőlővel befuttatott verandáján özvegy Csamangó Illésné ült, egyetlen fiával, Pállal.

Mivel az elmúlt századok Csamangóinak egyikéről sem irtak annyit, mint erről, néhány adatot még föl kell jegyeznem róla. Kora huszonnyolc év. Ritkás haja, ritkás bajusza és ritkás fogai voltak. Pedig sohase hullott ki se bajusza, se foga, se haja, de ilyen ritkásnak nőtt a természettől. Nyugodt, derült tekintete volt, de ezt a tekintetet hideggé tette az, hogy savószínű szemekből eredt.

A mama simára fésült, barna ruhát viselő, jóképű ósdi asszonyság volt, a ki koronként üdvös pillantást vetett a fiára, ki a maga részéről minden figyelmét az evésnek szentelte.

E pillanatban Csamangó Pál arca szokatlan szomorúságot mutatott. Koronként nehéz sóhajtás tört fel kebléből, még pedig főképp olyankor, a mikor a tányér előtte tisztára kiürült, s Pál ur utána küldött egy pohár világosszínű, homokon termett bort.

- Isten tartsa meg az étvágyadat, Pali, - mondá a mama, egy kis borral adva nyomatékot a jó kívánságának.

- Mit ér az! - felelt bús mosolylyal az egyetlen fiú, - mit ér az, mikor olyan gyorsan jóllakik az ember.

- Egy órája ülünk már az asztalnál.

- Hisz' nagyon kellemes, mikor az ember hozzáül, de aztán egyre fogy az étvágya, s egyszer csak ott van, hogy nem tud már enni semmit... Mi lesz még?

- Kukorica, dinnye.

- Hát miért nem hozzák?

- János, ne szuszogj! Hozd már azt a csemegét!

- Mindjárt, csak a csizmámat huzom le.

Pár másodperc múlva megjelent János, a ki, ha lovak voltak előtte, kocsis volt, ha pedig a gazdái voltak előtte, inas volt. A csizmáit azért kellett lehuznia, mert a nagyasszony ilyenkor hátradőlt nagy karosszékeben és jóízűen szundikálni kezdett, a miben a kocsis patkós csizmáinak kopogása zavarta volna. Mári, a kis béresleány azonnal megjelent, a karosszék mellé kuporodott és a nagyasszonyról a legyeket hajtotta.

Pál ur maga maradt, előtte egy tál párolgó kukorica és egy jégbehűtött görögdinnye. Pál ur savószínű szemei végtelen szomorúsággal csüngtek az izletes ennivalókon. Az az átkozott étvágy! Csak olyan mulékony dolog ne volna. Mily tökéletlenül van berendezve az ember! Mily élvezettel tudna még enni, ha beleférne! Egész dühvel fölragadott egy cső kukoricát és megharapta; nem ette, hanem mérgesen megharapta, mintha az volna az oka mindennek. Csupa boszúból ezt az egy csövet meg is ette, sőt a többi is össze-vissza harapdálta.

Aztán kétfelé vágta a dinnyét, kivett a haragospiros beléből egy falatot s majdnem sirva megette. Aztán hátradőlt, pipára gyújtott s nézte az ebéd maradványait. János és Mári vágyó szemeket meresztettek, különösen a dinnyére.

- Ebédeltél már, Mári? - kérdé Pál ur jóakarattal a kis lánytól.

- Igenis, ifiúr.

- Mit ebédeltél?

- Kenyeret.

- Jóllaktál?

- Nem, ifiur.

- Éhes vagy?

- Az, ifiur.

Pál ur dühös irigységgel mérte végig a kócos gyereket.

- Elvihetem a maradékot, urfi? - kérde János halkán.

- El.

János sietve összeszedte, s a konyha felé indult.

- Hová viszed? Csak nem magadnak akarod eltenni?

János hirtelen megállt, az urfi éleslátása megdöbbenette. Az urfi fölkel, intett Jánosnak, hogy kövesse. Mind a ketten a disznó-ólak felé irányították lépteiket.

- Vesd a disznóknak a dinnyét, meg a kukoricát.

János megtette és a két frissen hizásra fogott koca mohón kezdett falni. Pál ur gyönyörködve nézte. Ezekről nem sajnálta az eleséget, nem irigyelte az étvágyat: hisz a nyomorultak csak azért esznek, hogy egykor ő neki szolgáljanak izletes falatokkal.

A ház felől hangzó óriási patália vetett véget a hátsó udvarbeli idillnek. A kis Mári sirva futott végig az udvaron, a cselédház felé. Az történt, hogy a boldogtalan gyerek elaludt és a nagyaszonny megcsipte egy méh.

A nagyaszonny ott ült a karosszékekben, holtra válva, nem annyira a fájdalomtól, mint a dühtől a felett, hogy az a szemtelen fruska oly csekély figyelemmel örködött fölötte. Mellette állt Bábi, a szakácsné, a ki nyers fohagymával dörzsölte a megcsipett részt. Pál ur minden nagyobb megilletődés nélkül vette tudomásul az esetet, egészségére kívánta anyjának az ebédet és a délutáni nyugodalmat és visszavonult a szobájába.

Az emberiséget talán nagyon kevésbé érdekli, hogy Csamangó Pál mivel töltötte a forró nyári napon az ebédutáni órákat. Nekünk azonban kötelességünk utána nézni.

Kinyit egy fiókot és sokáig belenéz. A savószín szemek oly édes, oly őszinte tekintetet öltenek, hogy majdnem kéknek látszanak. Azután kivesz a fiókból három női arcképet és egymás mellé rakva mustrálja.

Kettő asszonynak látszik, a harmadik fiatal leány lehet.

Kettőt eltakar, a harmadikat kimeresztett szemekkel, hosszan, sokáig nézi. Végül rettenetesen megcsóválja a fejét, nagyot sóhajt, s odavágja az asztalhoz az arcképet.

- Nem tud tulsulyra vergődni, nem tud tulsulyra vergődni, - mormogja.

Ugyanez a művelet ismétlődik a másik két arcképpel s ugyanazzal a kétségbeesett odavágással végződik.

Mit jelent ez a különös játék?

Ez azt jelenti, hogy bármily kevés fér is Csamangó Pál szívébe, a boldogtalan három nőbe szerelmes.

Nem tudom, miféle tüneménynek nevezzem az ilyen több személyre berendezett szívet, de tény, hogy vannak ilyen szívek.

Létezésüket nem is tartom olyan abszurdumnak.

Az anyai szív hat gyereket egyformán tud szeretni és kész egyformán meghalni mindegyik gyerekért. Miért ne férne a szerelemből is bele ennyi egyetlen szívbe?

Pál ur három nőbe volt szerelmes.

Egy leányba, egy özvegyasszonyba és egy (óh, takarjátok el arcotokat, jóerkölcsű nénikék) férjes asszonyba.

Talán nem szerette őket úgy, mint Abelard Heloiset, Leander Herot, vagy Ádám Éberlinget; nem merem állítani, hogy e hölgyek bármelyikének váratlan elhunytja esetén Pál urban öngyilkos gondolatok keletkeznének; még azt sem merem állítani, hogy a halál bekövetkezése esetén Pál urnak az étvágya csökkent volna; de azt merem állítani, hogy Pál ur mind a hármat szerette volna feleségül venni, s nem tudta elhatározni, hogy melyiket vegye el.

Bonyolódott érzelmeit még jobban összezavarta az, hogy ideáljai közt egy férjes asszony is volt.

Pál ur elméje nem a francia irodalmon csiszolódott ki. Ő nem sejtette, hogy a franciák annál jobban szeretnek egy asszonyt, minél kevesebb joguk van azt szeretni. Vagy hogy a francia asszonyok - az irodalom állítása szerint - nagy szenvedélyvel szegik meg kötelességüket, s ebben a legmagasabb állásu férj sem akadályozza meg őket.

Ő azt a körülményt, hogy ideálja törvényes hitvestársa egy urnak, komoly akadálnak tekintette s ennél fogva érzelmeit is kétféleképp osztályozta. Volt neki két törvényes és egy törvénytelen vonzalma.

De az az évezredek emberi vonás ő benne is megvolt, hogy a tiltott gyümölcs jobban ingerelte őt és mikor a három arckép huzamos vizsgálatát elvégezte, úgy érezte belül, hogy mégis legjobban szereti Speck Arturnét.

Nagyot sóhajtott és elgondolta magában, vajjon arra van-e ő kárhoztatva, hogy négyszázötvenkét holdas (réttel, erdővel, szántófölddel, szőlővel) jó karban tartott birtoka mellett is a szerencsétlen szerelem tönkretégye az egész életét?

Vajjon nem sujtja elég csapás ugyis a gazdaembert? A buzaárak folytonos hanyatlása nem elég csapás, még szívbeli baj is járuljon hozzá?

Nincs elég vesződség a szőlőnek a penész ellen való permetezésével?

Nem elég szerencsétlenség a kétszeri jégverés?

Alig fél éve, hogy a pótadót fölemelték és most hegyibe szerelmi bánat?

Csordultig megtelt a szíve keserőséggel. Kinézett az udvarra. A fák ágai közt az árnyékba vonult madarak álmatagul csicseregtek; szerelmes bogárkák édesen, szerelmesen zümmögtek a napfényes levegőben. Béke és boldogság uralkodott odakint, a rendes nyári forróságon kívül. De ma Pál urnak a béke és a boldogság elviselhetetlenebbnek tetszett, mint a forróság.

Levetette a kabátját, lehuzta a cipőjét és lefeküdt a nagy, hűvös bőrdívánra. Mit csináljon az ember, ha boldogtalan? Aludjék. Aludjék és álmodjék. Ez az egyetlen mód, hogy gyötrelmeit egy időre elfeledje.

És Pál ur három perc múlva feledett. Erős hortyogása bizonyítja, hogy mélyen feledett.

Vannak emberek, a kik mindig kellemeset tudnak magukról álmodni. Ezeket sohse üldözi rabló, lábuk sohse gyökerezik a földbe, sohse esnek le az égből, sohse fekszik az ágyukban csörgőkigyó, sohse járnak alagutban, mely egyre jobban szűkül és végre agyonlapítja az álmodót.

Pál ur ritkán álmodott, de mindig kellemeset. Most is azt álmodta, hogy török császár és mind a három hölgyet nőül vette, még Speck Arturnét is, Speck urat előbb a Boszporusba fojtván.

Nem tudom, meddig jutott álmaiban, - talán éppen meg akart előtte jelenni Speck ur föl-puffadt holtteste, a mint holdfényes éjszakán fönt uszik a víz tetején, - tény az, hogy kopogtak az ajtón és ő fölébredt.

A szerkesztő ur lépett be, Pál ur kebelbarátja: Perey Márton.

- Szervusz, Marci!

- Szervusz. Már megint alszol? Nagyon el fogsz hizni.

Pál ásitott.

- Mit iszol? - kérdé.

- Már szóltam a Jánosnak, hogy bort és szódát hozzon föl a pincéből.

Ezzel a szerkesztő pipát tömött magának, rágyujtott, levetette a kabátját és a diván sarkába dobta magát.

- Mi ujság a városban, Marci? - szólt Pál, még nagyobbát ásitva.

- Tudja az Isten. Az asszonyok a szőlőben laknak, a férfiak a tanyákon dolgoznak; a város-házán is alig talál az ember valakit. Ugy el vannak foglalva, hogy nem dolgozhatnak semmit.

Perey kutató szemei fölfedezték a három arcképet.

- No, döntöttél már?

- Megint próbáltam, de nem tudtam.

- Mindjárt könnyen menne, ha Specknét kivernéd a fejedből.

- De ez nem megy ám olyan könnyen.

- Lumpoljunk egyet. Ez a legjobb búfelejtő egy szerencsétlen szerelmesnek.

- Sokba kerül.

- Ugyan kérlek. Megvacsorálunk, aztán találkozunk a kaszinóban. Ott iszunk addig, a mig le nem iszszuk magunkat.

- Ha csak ketten volnánk! De a mulatság zajára mindjárt ott lesz egypár ember.

- Baj is az!

- Meg a cigány.

- Nohát számítsunk egy kicsit.

- Jó lesz.

Pál ur ceruzát vett a kezébe.

- Irjad, - diktálta Perey, - a cigánynak adsz tiz forintot.

- Csak ötöt, aztán te is adsz neki ötöt.

- Olyan bolond nem vagyok. Én nem szeretek boldogtalanul. Csak ird: Cigány tiz forint.
- Megvan.
- Bor tiz forint.
- Ez is sok. Vegyünk homoki bort.
- Akkor lumpolj magad. Erdőbényei bort kell vennünk.
- Jó. De a cigánynak is kell bor.
- Van a kaszinóvendéglősnek megecetesedett bora. Két forintért annyit ad, a mennyi kell.
- Mi van még?

- Pezsgőt nem iszunk?

- Csak az kéne még.

- Akkor huszonkét forintból kifutja az egész.

Csamangó Pál gondolkozva járkált föl s alá.

- No, ez csak nem sok, - biztatta Perey.

- Soknak nem sok, de egy hiba van a dologban.

- Micsoda?

- Neked megvan az a rossz szokásod, hogy poharakat meg üvegeket szeretsz a falhoz vagdalni. Ezt is én fizessem?

Perey megvakarta a fejét.

- Szánj rá valamit, pajtás.

Pál ur arcán bosszuság mutatkozott.

- Elvégre én vagyok szerelmes, - szólt, - még pedig szerencsétlen szerelmes. Egyáltalán nem látom be, hogy miért légy te, a ki a falhoz vagdalod a poharakat.

- Hát vagdald te, ha azt hiszed, hogy érzelmeid ezt elengedhetetlenné teszik. Lehet, hogy engem a pusztá nézés is kielégít.

- Tudod, én sohase szoktam effélét csinálni.

- Hát akkor szánj rá valamit az én passziómra.

- Mennyit?

- Egy forint harminc krajcárt. Az öt évi átlag szerint ennyi szokott lenni. Lehet, hogy ez megmarad tiszta nyereségnek, de azért vegyük be a költségvetésbe.

- De tul ne menj rajta!

- A mivel többet vagdalok a falhoz, azt fizetem én.

- Becsületedre?

- Becsületszavamra.

Kezet fogtak, fölhajtottak egy pohár bort és friss pipára gyújtottak. Az ígélet tehát háromszorosán meg volt pecsételve.

Perey Márton arcán nagy megelégedettség látszott. Ma estére biztosította magának a potyát. A *Taravásár Érdekei* érdemes szerkesztője a mezők liliomának és az erdő madarainak szerepét meglehetősen tökéletességgel játszotta Taravásáron, melyet ő *szűkebb hazájának* szeretett nevezni. Ő az evést és az ivást a test olyan természetes, öntudatlan működésének fogta föl, mint a lélekzést. A miből az következik, hogy az ételt és italt egy rangba helyezte a levegővel, s főtörekvése volt, hogy az ételt és italt épp úgy kapja, mint a levegőt, vagyis - mint goromba egyszerűséggel mondani szokták - potyán. S egy kis városban egy csinos, baritonhangu, élénk modoru, feltűnő nyakkendőket és kalotaszegi mellényt viselő fiatalemberre nézve mi sem könnyebb ennél.

Igy ő a potyázást oly magas tökéletességre vitte, a minőre a mezők legöregebb liliomai sem emlékeznek. Ha már borusnak találta azt a napot, melyen az ebédjét meg kell fizetnie, azt a napot pláne kitörölte az életéből, melyen nemcsak az ebédjét, hanem a vacsoráját is pénzért költötte el.

Az elégedett pöfékelés, Perey Márton részéről, egyszerre csak megszűnt, s arcán gondok ráncai jelentek meg. Az iménti kis jellemteni elmefuttatás után a leggyöngébbek is kitalálhatják, hogy a vacsora gondjai kezdték mardosni belsejét. Bor és muzsika van estére, de bevezetésül vacsora nincs.

- A kaszinóban vacsorálunk? - kérdé váratlanul és szemtelenül.

- Dehogy! - felelt Pál ur. - Arra is költsünk, mikor itthon megvan?

- Neked. De nekem?

Pál ur habozott. Hármát hosszut szippantott, a mi tudvalevőleg elősegíti az elme működését.

- Hát... maradj itt, - bökte ki minden melegség nélkül való hangon.

- És a nagymama? - veté ellen *pro forma* Perey. (*Pro forma*, mert ő akkor már el volt tökéltve, hogy itt vacsorál, akármi történik is.)

- Az anyám?

- Ühüm.

- Majd meglássuk.

Mintha parancsolták volna, belépett a szobába a nagymama. Perey jelenléte aggodalommal töltötte el. A ki a magáét se szívesen fogyasztja, az mindig bizalmatlan az olyan ember iránt, a ki szívesen fogyasztja - a másét.

- Kezét csókolom, Lujza néni, - e szókkal ugrott a nagymama elé Perey.

- Maga rossz csont! Mit gunnyaszt itt? Valami gonoszszágon török a fejüket? - szólt a nagymama. De csak a szavai voltak kedélyesek, a hangja, a melyen elmondta, nagyon száraz volt.

- A kaszinóba akartam Palit elcsalni, vacsorára - felelt merészen Perey.

- Mi jut eszébe? Le szokott ő feküdni vacsora után.

- Hát ne feküdjék le.

- Egyéb se kéne, mint hogy magával járjon lumpolni.

- Ki beszél itt lumpolásról? Csak nem akarok egyedül vacsorálni, hanem vele.

- Eh, hát vacsoráljon itt, - sóhajtott a nagymama és sietve távozott, mert érezte, hogy tulajdonképp ő vesztette el a csatát.

Perey elégedetten nyújtózkodott újra végig a divánon.

- No, hát most mi lesz? - szólt Pál ur.

- Mi? Vacsora után egyszerűen megszökünk, a mint a nagyszony elbóbiskol...

A kaszinóban magányosan ül az esti órákban Fuchs Izor és a budapesti napilapokat böngészve, egy előtte heverő jegyzőkönyvbe firkál. Fuchs Izor a helybeli gőzmalom magyar és német levelezője s az összes fővárosi ujságok tudósítója. Taravásár élete meglehetősen egyhangu, unalmas, a minek legjobb bizonyítéka a *Taravásár Érdekei* című szépirodalmi, közgazdasági és homokszőlőszeti hetilap, melyet Perey a budapesti lapokból ollóz össze. És mégis, mióta Fuchs betette a városba a lábát, mintha az egy kicsit föllendült volna. A központi sajtó kezdett foglalkozni Taravásárral. A neve minden héten megfordult a budapesti ujságok hirrovatában s az ujságolvasók gyakran mondták a kaszinóban, a Korona-vendéglőben és kávéházban:

- Nagyon kevés olyan emlegetett városa van az országnak, mint a mienk. Hiába, a kitartó munka megtermi gyümölcsét. Erős fejlődésnek indultunk.

Pedig az egész csak a jámbor emberek optikai csalódása volt. Mindezt Fuchs Izor csinálta. Fuchs Izor, ki a gőzmalom levelezést irodalmi foglalkozásnak tartotta, elhatározta, hogy egyuttal a hirlapírást is művelni fogja. Nagyravágyó ember lévén, a központra vetette tekintetét s egyszerre tiz laphoz ajánlkozott levelezőnek. Mind a tiz lap elfogadta, mire ő beszerzett fehér hártypapirost, kék hártypapirost és elkezdett működni.

Hogyan?

A patikában hallotta, hogy a Gál mészárosból egy ökör megvadulva megugrott.

Ekkor ő elővette a fehér hártypapirost, alája tett egy kék hártypapirost, az alá megint egy fehér hártypapirost, megint egy kéket és így tovább.

Azután megírta a legfelső fehér papirosra az ökör kalandjait. Először átugrott egy szekeret, azután feldöntött két kofát, azután szétrugta a gölöncsér fazekait és óriási rémületeket okozott mindenfelé.

A fehér és kék papiros elmés kombinációjánál fogva ez egyszerre tiz példányban lett készen. Felküldte Pestre, a tiz lapból átvette négy-öt s mivel sorát két krajcárért mérte, ez az ökör jövedelmezett neki két forintot. Fuchs szerencséjére mindenütt akadnak és mindig vannak emberek, a kik nagy dolgoknál szeretnek szemtanuk lenni. A mint a pesti lapokban megjelent, egyszerre akadt tiz ember, a ki látta, pedig senkise látta, - maga Fuchs se.

Ezuttal Fuchs Izor meglehetősen bús arcot vágott. Éppen a heti mérleget állította össze és az meglehetősen soványan ütött ki. Ha Taravásárnak legalább egy kis katonasága volna, mindjárt termékenyebb volna a talaj.

A katonák minden vasárnap verekednének és ez maga száz-százötven sort képvisel. Azon-kivül havonként megtörténnék egyszer, hogy a vendéglőben a tisztek összevagdalnának néhány civilt, a mi pompás anyag a központi sajtónak; de a nélkül igazán a föld alól kellett előkaparnia az ujdonságokat. A lista főbb tételei a következők voltak:

Egy veszett kutya garázdálkodása	40 sor
Tűz	20 "
Vihar	25 "
Villámcsapás	12 "
Ötlábu borju	10 "

Összesen százhet sor. Vagyis két forint tizennégy krajcár. Keserű érzés fogta el Fuchst. Hát a magyar irodalom még mindig nincs túl az uttörés munkáján? Még mindig a kezdet nehézségeivel kell küzdeni, ma, hetven évvel *Zalán futása*-nak megjelenése után? Hát csakugyan el van veszve az, a ki távol a főváros zajától, a vidék csöndes magányában áldoz a múzsáknak? Nem, ez így nem mehet tovább! Mihelyt üresedés lesz, pályázik egy nagyobb városba magyar és német levelezői állásra. Egy olyan városba, melyben több lap van, úgy hogy ő a helyi sajtónál is érvényesítheti tehetségeit, s a mellett a fővárosi újságokat is ellátja hírekkel. Mert a *Taravásár Érdekei*-hez ő be nem juthatott. Ez a városban uralkodó klikk lapja volt. Azért tartották fenn, hogy Speck Artur nyomdájának dolga legyen és ne jusson eszébe magának egy független lapot indítani, mely talán kellemetlen volna a város urainak. Szóval, a nyomdának betömték a száját.

Eltűnődött azon, hogy nem kellene-e az ugynevezett családi szentélybe behatolni. Ez Taravásáron szép jövedelemmel kecsegtetett. Volt ott botrány elég, de ezeket sohse szellőztették a nyilvánosság előtt. Kacér asszonyokban nem volt hiány, kikapó férjekben sem, fővárosi újságokban sem, melyek szívesen szellőztetik a kacér asszonyokból és kikapó férjekből eredő botrányokat. Havonként csak két darab ilyen botrány, romantikusan fölcifrázva, elhuzva egy kicsit, emelné a jövedelmet.

Egy bökkenő volt. Bár Taravásáron volt járásbiróság, az emberek a bagatel-ügyeket bottal szokták elintézni. Fuchs Izor tehát, az ugynevezett családi szentélybe vágó ügyek szellőztetése esetén, az a veszedelem fenyegette, hogy a sahaji erdők szép mogyorófafapálcái kissé kellemetlenül fogják érinteni. Hisz' ha ez nem volna, mekkora anyag állna rendelkezésére! Izor ugyanis mindent tudott, a mi a városban történt. Ő mindent meghallott, mindent meglátott. Neki elég volt egy kis jel, hogy elinduljon nyomozni s addig nem nyugodott, a míg mindent ki nem sütött. Tulajdonképpen nem magyar-német levelezőnek, nem is hirlapírónak, hanem rendőrnek született (bár a jó reporternek rendőri talentumnak is kell lenni).

Muszkayné ablakában gyakran látott vázában virágot kitéve. Ki az ördög törődne ezzel? Kitéve, hogy Muszkayné néha tesz ki virágot az ablakába, néha pedig nem? Fuchs észrevette, törődött vele és érdeklődött iránta... És csakhamar kisütötte, hogy Muszkayné csak olyankor tesz ki virágot az ablakába, a mikor Muszkay ur vacsora után elmegy hazulról a kaszinóba vagy a kávéházba... És Palotai ur meg olyankor megy Muszkaynéhoz látogatóba, mikor a virág megjelenik az ablakban... Egy Muszkayhoz intézendő névtelen levél, és ebből oly csinos botrány keletkezhetik, mely legalább ötven soros közleményre adhat alkalmat...

De hajh! Ha nem lehet. A más botrányának mindenki örül, de a magáét nem látja szívesen és a taravásáriak kemény legények, bajos velük kikötni.

Mindezen tünődéseket Fuchs Izor a kereskedelmi kaszinóban végezte, mely nem tévesztendő össze az uri kaszinóval. A társadalmi tömörülés és egybeolvadás szépen haladt előre Taravásáron. A ki termelte a búzát, nem ülhetett egy kaszinóban azzal, a ki közvetítette az eladást. Így szépen megoszlottak az erők s egy erős, virágzó kaszinó helyett volt két gyöngye, eladósdott kaszinó, mely még csak külön házat se tudott magának építeni.

Fuchs még egyszer végignézte az újságokat, hogy nem tudna-e talán néhány újabb sort kiszorítani, melyek eddig kikerülték a figyelmét. Nem volt semmi. Kezébe vette a *Taravásár Érdekei*-t. Micsoda lapot tudna ő abból csinálni! Hogy lehetne oda bejutni? Mit kellene ezzel a nyomorult Pereyvel csinálni? Mert megjegyzendő, hogy halálos ellenségek voltak, a mennyiben Pereynek mindig Fuchst vetették a szemére s a fővárosi lapok híreit emlegették, mikor a *Taravásár Érdekei* abszolút üresen jelent meg. Ha Fuchs nem lett volna, Pereyt talán a szerkesztők mintaképének tekintették volna Taravásáron. Így meg minden héten azt kellett

hallania, hogy lusta, lelkiismeretlen, hanyag, sőt elmebeli tehetségeiben is kételkedtek, s őt különböző állatokhoz (ugy az egypatások, mint a hasított csülküek köréből) hasonlították. Ezért gyűlölte Perey Fuchst. Fuchs nem gyűlölte Pereyt, csak áhitozott annak ötven forint fizetésére, - a mi erősebb érzés a gyűlöletnél.

Éjfél felé haladt az idő. A kaszinóból már azok is eltávoztak, a kik a budapesti tőzsde esti zárlatára kíváncsiak voltak. Fuchs kikeseregte magát jelenén és jövőjén s hazafelé készülődött. Egyszerre csak berohant egy városi hajdu.

- Nincs itt a Dájcs doktor? - kérdé.

- Minek?

- Baj van a fürdőben.

- Mi az a baj?

- Sebesültek. Nincs itt?

Az újabb kérdést Fuchs már nem hallotta. A szélnél sebesebben elhagyta a kereskedelmi kaszinót. Sebesültek! Ezt az édes szót nem hallotta, mióta Paczona Márton csizmadia legényeit a másnap berukkolandó regruták véresre verték.

A fürdőben csakugyan cifra dolgok történtek.

A nagy mulatókertet békés időkben tiz petróleumlámpás szokta világítani. Ezek romokban heverték. A sötét csatateret egy tűzoltófáklya világította meg. Ennek fényénél két ellenséges csoportot pillantott meg Fuchs. A sarokban, a színi előadásokra készült emelvényen, állt Perey Márton és Csamangó Pál, asztaltorlaszok mögött, lent pedig az iparos ifjak betegsegélyző- és temetkezési egyesülete, székekkel és botokkal fölfegyverkezve.

Csamangó és Perey ugyanis, hazulról elszökvén, megjelentek a kaszinóban. Ott elkezdtek az erdőbényei bort szopogatni. Félóra mulva Banda Marci cigányaiért küldtek. A legény azzal a hírrel tért vissza, hogy a bandát az iparos-ifjak foglalták le, a kik a fürdő-kertben majálist rendeznek. A második, harmadik banda mellett urak nem szoktak mulatni. Mit csináljanak? Egy belső szózatra hallgatva, - mely alighanem az erdőbényei bor szózata volt, - elmentek a fürdőkertbe, hol a cigány mellett foglaltak helyet.

E csöndes leülésből az átmenetet a véres verekezésbe, hevesvérű hazánkban nem szükséges ecsetelni.

A mulatság helyett az egyesület célja, a betegsegélyzés lépett előtérbe: a sebesülteket a kútnál locsolgatták. Az iparosok a harmadik rohamra készültek. Perey és Csamangó arcán vad elszántság mutatkozott. Azt kívánták, hogy a cigány egy félóráig csak nekik muzsikáljon. Az iparosok ki akarták őket ezért dobni, ők meg ennek ellene szegültek.

A szittya-tűz, az a sokat emlegetett szalmatűz, mely azonban a lobogás pillanatában épp oly veszedelmes, pusztító, mint bármely tűz, magasra csapta lángjait. Megindult a virtuskodás, s ez nálunk a legvégzetesebb tettekre ragadja az embereket.

Fuchs, a ki egész uton ríktó cimeket koholt a megirandó nagy tudósítás számára s már a jövedelmet számítgatta, kővé dermedten állt meg, a mint Pereyt és Csamangót dobásra készentartott szódavizes üvegekkel megpillantotta.

Viszont Perey ugy elsápadt Fuchs láttára, mintha maga Clio, a történelem múzsája jelent volna meg, magasra tartott emléktáblával és följegyzésekre kész ceruzával. Hideg borzongás futotta végig a hátát. Már látta magát kiterítve a pesti szerkesztőségek asztalán, a mint ismeretlen, pápaszemes urak hidegen törlik a fejüket azon, hogy vajjon *Eldöngetett szerkesztő*, *Ez is*

kulturbajnok vagy csak *Véres verekedés* cím alatt adják-e le taravásári levelezőjük tudósítását. Ez a gondolat teljesen kijózanította s egyszerre nagyon furcsának találta, hogy felnőtt iparosok széket lóbáljanak a fejük fölött a helyett, hogy ráülnek, ő pedig behűtött szódavízét készül mások fejéhez vagdalni, a helyett, hogy borba öntve kihörpintené. Fuchs éles tekintete a veséjéig hatott, a tűz lelohadt, a düh elpárolgott, az erdőbényei bor szelleme békóba volt verve.

- Uraim! - kiáltott stentori hangon. - Iparosifjak! Betegsegélyzők és Temetkezők! Nem azért jöttünk ide, hogy verekedjünk, hanem hogy mulassunk. E mulatságnak célja nemes, az, hogy minél több beteget segélyezhessen és minél több tagtársat eltemethessen. Ne zavarjuk a nemes célt botrányokkal. Hogy kiengeszteljük önöket, ezennel kijelentem, hogy úgy én, mint Csamangó Pál barátom tíz-tíz forinttal ezennel az egyesület alapító tagjai közé lépünk.

- Megbolondultál? - sugta neki Csamangó.

- Hallgass! Hisz' nem adunk róla váltót.

Az iparosok gyöngén éljeneztek. A beszéd nem hatott tulságosan lelkesítőleg, de azért a fenyegetőleg emelkedő székeket letették a földre, a hangulat békésebb lett, főképp miután Deutsch doktor is (csak őt lehetett nyáron megtalálni, a többi orvos este nyolckor kivonult a szőlőbe) konstata, hogy a sebesülések teljesen jelentéktelenek s a taravásári koponyákban nagyobb kártétel nem esett.

Perey és Csamangó leszálltak a várból és egyenesen Fuchs felé tartottak. Fuchs barátságosnak nézte a közeledést és messziről eléjük köszönt. Perey aztán közlelől kezlet nyujtott neki, a mi két év óta nem történt.

- Ostoba félreértés, - mormogta Perey, - az ember a legcsöndesebben borozgat és a legnagyobb verekedésbe bele kerülhet.

- Oh kérem, - monda Fuchs lágy hangon és mintegy tiltakozva a mentegetőzés ellen.

- Hisz' ön tudja, hogy mi milyen békés emberek vagyunk.

- Kérem, Perey ur, kérem. Az est történetének összes adatai följegyezvék nálam s legyen meggyőződve, hogy az igazsághoz hiven fogom az ügyet tárgyalni.

- Az igazsághoz hiven? - szölt Perey vontatottan, a miből kitetszett, hogy az igazság kiderítése nem fekszik tulságosan a szíven.

- Teljes tárgyilagossággal, a személyek érintése nélkül, - felelt Fuchs meleg hangon.

- Ne mennék el a *Kajmakám*-ba egy feketére? - szölt Csamangó.

- De Fuchs ur is velünk tart? - szölt Perey.

- Óh kérem, nagyon szívesen. A kávéházban mindjárt megcsinálok a tudósítást.

Alig itták meg a feketét a Kajmakámhoz címzett kávéházban, Fuchst elfogta az alkotás láza. Egy darabig fészkelődött, azután előhuzta belső zsebéből a *szerkesztőség*-et, a kék és fehér papirosokat és működni kezdett.

Lujza kisasszony, ki a kasszában trónolt, érdeklődéssel és meghatottsággal nézte a műveletet. Hát ez volna a magyar irodalom? Hát így alkotnak az írók? Lujza kisasszony nagyon tisztelte az irodalmat, a kölcsönkönyvtárból minden regényt elolvasott s a *szerelem* szót mindig gondosan aláhuzta kék ceruzával. Fuchsszal, ki ugyanazon regényekből táplálkozott, nagyon jól megértették egymást s mikor Fuchs föllebentette irodalmi működéséről a fátyolt, Lujza kisasszony mindazt a csodálatot és tiszteletet ráruházta, melyet eddig Jókai, Petőfi, B. Bajza Lenke, Ponson du Terrail, Xavier de Montépin és Fortuné de Boisgobey közt megosztott.

Regényeket ugyan hiába várt Fuchstól, de ez biztatta, hogy ő most még csak inaséveit éli, hogy neki most még nem szabad regényeket írni, hogy Jókai is csak ezen kezdte, a min ő, de majd ha fölszabadul, meg fogja látni, hogy mily gyönyörű munkákat alkot!

A mostani alkotása félóráig tartott, miközben Csamangó költségére nagyobb szabású szilvóriumozás indult meg. Perey irigykedve nézte, mily könnyűséggel veti papírra Fuchs a sorokat s benne is kétség támadt: hátha van írói hívatottság ebben a lenézett gyerekekben?

Fuchs elkészült. Még egyszer átfutotta a dolgozatot és néhányszor csettentett a nyelvével, mintha valami nagyon izletes dolgot élvezne. Azután megszámlálta, hogy hány sor. Hetvenöt volt. Csinos zsákmány, mely annál becsesebb, mert sült galamb gyanánt repült a szájába.

- No lássuk, - szólt Perey kíváncsian.

- Meg lesz elégedve vele, arról kezeskedem.

- *Véres szociálista zavargás*, - olvasta nagy bámulattal Perey. - Honnan az ördögből veszi maga ezt?

Aztán tovább olvasta, s arcán egyre nagyobb elcsudálkozás mutatkozott. Közbe kétszer megrázta Fuchs kezét, végül megcsókolta Fuchst, grogot rendelt és megitta vele a testvéri poharat.

- Nagyszerű gyerek vagy! Született író! Minő fantázia! Szentelen kölyök. Hogy hazudik a gazember.

Fuchs csakugyan rászolgált e vegyes dicséretekre.

Az iparosifjak betegsegélyző és temetkezési multságának ártatlan eseményei fantasztikus méreteket öltöttek. Fuchs belehozta a szociálizmust, melyet *korunk betegségének* nevezett. A szociálisták - ugymond - a multságon a nemzetközi proletariátust kezdték éltetni és a munkás-Marseillaisét akarták énekelni. Ennek a hazafias munkások ellene szegültek, a miből véres verekezés keletkezett. Ki tudja, hová fajult volna el a harc, ha idejekorán meg nem jelenik a város intelligenciájának két előkelő, befolyásos tagja, Perey Márton és Csamangó Pál, a kik csillapító szavaikkal belátásra hívták fel a munkásokat, megemlítván, hogy mindnyáján egy közös hazának vagyunk édes gyermekei és kötelességünk összetartani külső és belső ellenségeink ellen.

- Remek szemtelenség! - kiáltott Perey és úgy megdöngötte tetszése jeléül az asztalt, hogy a jól nevelt pincérek azonnal friss szilvóriumot raktak oda.

Fuchs szerényen mosolygott.

- De nem egyezhetem bele a közlésébe, - folytatta Perey.

- Miért? - kérde megdöbbenve Fuchs.

- Mert elhallgatsz valakit, a kinek pedig oroszlánrésze volt a rend helyreállításában.

- Kit? - kérde megdöbbenve Fuchs.

- Önmagadat! Egészségedre pajtás.

Két kupica gyorsan kiürült. Csak Csamangó itta ki habozva s három részletben, mert őt mardosta belül az a tudat, hogy ezt az egészet ő fogja megfizetni.

- Magamat? - rebegte Fuchs Izor. - Óh, kérlek, én csak szerény krónikás vagyok.

- Hohó! A mi igaz, igaz. Nélküled csunya vége lett volna az egésznek. Ugy-e, Pali?

- Az szent.
- Ha meg nem érkezel, nagyon könnyen emberhalál történt volna. Ugy-e, Pali?
- Az ugy van.
- Nohát akkor hozzanak mindjárt egy üveg angol keserüt.
- Ha gondolod, - szólt bátortalanul Fuchs.
- Ha gondolom-e? Neked okvetetlenül bent kell lenned. Hadd tudja meg a világ a teljes valóságot.
- Hova szurhatnók bele?
- Megállj, olvasd föl még egyszer hangosan az egészet.

Fuchs Izor megköszöörülte a torkát, lopva Lujza kisasszonyra vetett egy pillantást, s látható büszkeséggel és meglegedettséggel elszavalta a művecskét.

Perey elgondolkozott.

- Csakis miközénk veheted be a nevedet. Javítsd ki így: *A város intelligenciájának három előkelő, befolyásos tagja, Perey Márton, Csamangó Pál és Fuchs Izor.*
- Megengeditek?
- Meg, meg, - biztatták Csamangó és Perey.

Fuchs a javításba kezdett, különös gonddal irván a saját nevét, nehogy Pesten rosszul szedjék.

- Megállj csak! - szólt Perey, - valami vezércikkben olvastam egyszer a szociálizmus hidra-fejét. Ezt is vedd bele.

Fuchs belevette a hidra-fejet - aztán, szintén közkívánatra, az internacionálizmus hazug jelszavait, a német agitátoroknak saját zsebükre dolgozását, s a tudósítás már lavinaszerűleg hömpölygött Budapest felé.

Perey ki volt pirulva, erősen lármázott, Csamangónak a szociálizmus tanait fejtegette, s nagy mértékben meg volt botránkozva azon, hogy már Taravásáron is mutatkoznak e külföldi nyavalya nyomai.

- Hát mutatkoznak? - kérdé Csamangó.
- Persze! Hát a mai éjszaka eseményei nem ezt bizonyítják?
- Az ám.
- Csak annak örülök, hogy megmutattuk, hogy az urak energiája a legjobb orvossága a bajnak. Szervusz, Izor!
- Szervusz!

- Mert azt csak nem meri tagadni senki, hogy erélyesen viseltük magunkat, - harsogott Perey és körülforgatta a szemeit először az üregükben, azután a kávéházban.

Nem tagadta senki. A mi nagy szerencse volt, mert ebből csinos verekedés keletkezett volna.

A kompánia teljesen meg volt elégedve magával. Fuchs pertu lett két uriemberrel, a mi pozícióját csak erősítette a városban, Csamangó meg Perey is elégedettek voltak, mert valami nagy tett tudata derengett bennök. Annyi ideig beszéltek arról, a mit megtenniök jól esett volna, hogy végre azt hitték, hogy már meg is tették. Miután a kávéházban már senkise volt, a

ki bámulja őket, odább vonultak, özvegy Csigolyánének a cikória okszerű fölhasználásán alapuló kávéházába, melyet a művelt högy *Éjszak Csillagá*-hoz címzett.

Itt már Perey nem volt olyan hangos. Álmosodni kezdett. Csamangó ellenben elérzékenyedett; szerencsétlen szerelmeinek gondolata egész dühvel szállta meg őt. Az élet oly szép, az éjszaka oly enyhe, az étel-ital oly jól esik az embernek. Mi az istennyilának való a boldogtalan szerelem? Szétnézett. Perey félig alva keverte a kávé és érthetetlen mondatokat mormogott. Fuchs a cukrot eltette, a kávé (a mennyiben kávé volt) keserűen itta meg (a mennyiben keserű volt) s nyugodt tekintetét Csamangóra szegezte.

- Milyen szerencsés az olyan ember, mint te, - szólt Csamangó.

- Miért? - kérde Fuchs.

- Mert benned nincsenek ideális törekvések.

- Bennem? Rosszul ismersz.

- Dehogy. Foglalkozásodnál fogva az üzleti élethez vagy kötve. Ez tölti be egész valódat. Más nem is fér beléd.

- Csalódol, Pali.

- Te nem is tudnál boldogtalan lenni.

- Látod, hogy rosszul ismersz. Én vagyok a legjobban megverve az Istentől.

- Hogy-hogy?

- Mert írónak születtem és a vidéken kell tengődnöm.

- Honnan tudod, hogy írónak születél?

- Érzem. Ezt csak érezni lehet.

- Lehet. De másnak is érezni kellene. A magad érzése nem elég. Például Petőfiről, Aranyról én is érzem, hogy költőnek született, Jókairól is érzem, hogy írónak született... Rólad nem érzem.

- Ez éppen a szerencsétlenségem. Nem tudok érvényesülni. Ha egy kis üzleti tőkém volna, a mit befektethetnék, odafönt, a fővárosban...

- Eh, ez mind semmi. A szerelem, barátom, a szerelem... ez a legnagyobb baj a világon. Voltál már szerelmes?

- Részben.

- Hogy érted ezt?

- Kezdtem beleszeretni a Csillagi Ferenc lányába... De aztán az apja csődöt mondott és én abbahagytam az egészet... Szerelem dolgában különben nagyon óvatos vagyok...

- Miért?

- Nagyon szomorú példák lebegnek előttem.

- A családban?

- Óh nem, a családomban mindig szerelem nélkül, de boldogan házasodtak.

- Hát akkor miféle példák lebegnek előtted?

- A mit az ujságokban meg a regényekben olvasok.

- Kedves Izor, neked nincs szived.

- Nekem? - kiáltott Fuchs és kezét a mellére tette.
- Bizony neked. És én irigyellek érte. Látod, én az ellenkező bajban szenvedek.
- Tudom.
- Te tudnád az én hármasszerelmemet?
- Hogyne tudnám? Lujza kisasszonytól tudom, a kinek a vasuti teherpénztáros mesélte...
- Nos, mit szólasz hozzá?
- Nem olyan nagy baj, mintha egyet szeretnél.
- Akkor azt az egyet feleségül venném.
- És ha nem jönne? Szerencsétlen szerelmes lennél?
- Nem, hanem várnék, míg újra szerelmes nem leszek. Valamelyiket csak sikerülne oltárhoz vezetnem.

Búsan lehajtotta a fejét.

- Csak legalább Specknét ki tudnám verni a fejből... Vagy egy csapásra meg tudnám hódítani, hogy elváljon a férjétől. Perey Marci kebelbarátom, de soha egy ujjal se segített, hogy célhoz jussak.

(Perey szundikált és nem felelt Csamangó megjegyzésére.)

Fuchs egy darabig gondolkozott, azután sok érzéssel megrázta Csamangó jobbját és szólt:

- Van egy latin közmondás... Quid quid agis... patientia nostra... a mi annyit tesz, hogy nehéz helyzetekben ösmeri föl az ember a jó barátját... Pali, akarod, hogy bebizonyítsam, hogy jó barátod vagyok?
- Hogyne akarnám!
- Egy jó eszmém van.
- Micsoda?
- Eljössz holnap a dinnyebálra?
- Nem.
- Gyere el. Nem bánod meg. Ott meghódíthatod Speck Arturnét.
- Hogyan?
- Tudod-e, hogy a hölgyekre a lovagias tettek nagyon hatnak?
- Mondják.
- Biztos. Nos, én alkalmat adok neked arra, hogy lovagias tettet kövess el Speckné előtt.
- Nem értem.
- Mind a ketten kurizálni fogunk Specknének. És egy alkalmas pillanatban én megcsókolom...
- Te?...
- Igen, én.
- Nem értem.

- Azért mondtam *alkalmas pillanatban*, mert a csók pillanatában te is ott fogsz állani mellettem és...

- És?

- *Pofon fogsz ütni.*

- Kit?

- Engem. Nem érted?

- Nem.

- Te léssz Speckné előtt a megsértett női becsület lovagja, a ki őt tüstént megboszultad... Azonkívül még párbajt is fogunk vívni.

- Most már értem... nagyszerű... micsoda eszed van neked, Izidor... akarom mondani Izor... Ezt Jókai se tudta volna szebben kitalálni.

- Hát tetszik? - kérde Izor büszkén.

- Nagyszerű... remek gondolat. Te valóban nemes, jó barát vagy.

- Megcsináljuk?

- Hogyne... Angol keserűt ide... azt a keserű arkangyalát... pajtás... hol a képed... Tartsd ide, előre megcsókolom azt a helyet, a hol meg foglak ütni. Ide a képeddel, Izor!

Hangos cuppanás zavarta föl a kávéház csendjét és özvegy Csigolyánét álmodozásából. Özvegy Csigolyáné mély sajnálattal konstataulta, hogy a cuppanásnak semmi köze sincs az ő ábrázatához. Fölrezzent Perey Marci is, a kiben a cuppanás azt a hitet keltette föl, hogy mohai üvegből huzzák ki a dugót.

- Nem... nem iszom többet... küldjétek vissza azt a bort.

Az ivásban Marci volt az irányadó. Ha ő kapitulált, a többinek nem volt oka legénykedni.

És haza mentek.

A dinnyebál élénk izgatottságban tartotta a taravásári kedélyeket. A bált és az azt megelőzőt dinnyekiállítást többen mint egy szebb jövő hajnalát üdvözltek. Taravásáron ugyanis közszellem vagy közügyek iránt való érdeklődés nem létezett. A városháza maradt olyan, a minőnek száz év előtt fölépítették, az utcákat nem kövezték, fákat nem ültettek, jó ivóvizről nem gondoskodtak. Mindenki magának és magáért élt. A városban nem éhezett senki, az öregek meghaltak, helyettük született gyerek elég, volt szántóföld, szőlő, dinnye-, kukorica- és krumpliföld a határban, ezeken mozgott a taravásáriak egész élete. A mi azon túl, a tatárdombon, a tarjáni erdön, a pákozdi mocsáron túl volt, vármegye, ország, vagy Európa: az őket nem érdekelte. A miből a taravásárinak direkt haszna nem volt, arra ő minden krajcárt sajnált. Tudta ő nagyon jól, hogy az ugynevezett *közügy* tulajdonképpen csak pénzkiadást jelent, s azért óvakodni kell tőle, mert majd fölszaporodik a pótagó s még unokáink is nyögnek alatta.

Azért valóságos csudaszámba ment, hogy a dinnyekiállítást össze lehetett hozni. Nem is a helybeliek csinálták, hanem a jött-mentek, vagyis a külföldiek. Egy fiskális, a kinek annyi dinnyeföldje se volt, mint a tenyerem, a járásbíró, meg a polgári iskolai igazgató. Ezek valami mozgékonyabb vidéken nevelkedtek és az itteni csendet, tunyaságot, nemtörődömséget mindig ostromozták. A fiskális gyakran hangsúlyozta, hogy a miskolci kocsonya sokkal eleve-nebb, mint Taravásár, mert az legalább pislog: de Taravásár nem is pislog. A taravásáriak (már mint a kaputos emberek) közül is sokan belátták, hogy lehetne még egyet-mást csinálni, de hogy mit és hogyan: arról senkinek se volt sejtelme.

Végre megszületett a dinnyekiállítás és a vele kapcsolatos dinnyebál eszméje. A fiskális, a járásbíró, meg az iskolaigazgató azonnal adtak díjakra két-két ezüstforintot. A polgármester szintén kettőt, a vármegye alispánja ötöt.

E fényes jutalmakat a városban kidobolták s a kitűzött napon a városház nagyterme megtelt szebbnél-szebb nemesfajú dinnyével.

Nem szándékozunk a taravásári közélet ezen első mozzanatára bővebben kiterjeszkedni, de két esetet föl kell említenünk.

Az első az, hogy Berger Mórt diszkvalifikálták, mert Budapestről hozatott dinnyét állított ki.

A második az, hogy Kantár Mihály Szalonnás István dinnyéit állította ki.

A mi annyit tett, hogy az utolsó éjjel ellopták Szalonnásék legszebb dinnyéit s azokkal jelentek meg a kiállításon.

Kantárt is diszkvalifikálták, a mi két okból volt nevezetes. Először, mert sohse fordult elő a Kantár-családban, másodszor, mert a Kantár-családnak absolute nem ártott semmit.

A dinnyebált a fürdőkert helyiségében tartották. A nagytermet fölmosták és szappannal bekenték. Ez oly sikossá tette a padlót, hogy épp úgy rakásra hullhattak a táncosok, mintha a legfinomabb vikszzsel lett volna bevonva. A terem telerakták tükrökkel és nemzeti színű zászlókkal, a tükrök mögé zöld galyakat dugdostak, a terem két végén óriási dinnye volt, belül kivájva, a magyar korona és a magyar címer volt rá kivágva. Ebbe gyertyát gyújtottak s a nép bámult, hogy ennyi leleményesség hogy telhetik ki emberi agyvelőtől.

Csamangó, Fuchs és Perey este már korán helyet foglaltak a kertben, a bejárathoz közel, hogy az érkező vendégeket végigmustrálhassák. A fiatal fiskális meg a járásbíró mint a bolondok szaladgáltak a nagy teremben, érezvén, hogy e pillanatban a taravásári közélet föllendítésének nagy munkáját végzik. A fiskális már el is vágta magát kétszer a szappanos talajon és fehér flanelruháján aggasztó foltok mutatkoztak. Nyolc órakor megkezdődött a cimbalomra fektetett tálcának az az éles dübörgése, mely jelezte, hogy Cinege bandája a Rákóczit fogja játszani. A csendes nyári estén, a nyitott ablakokon keresztül messze röpültek a vérkavaró induló szilaj hangjai: a cimbalom recsegése, a Ripők által teljes dühvel döngetett nagybögő távoli ágyuszóhoz hasonló dörgése, a hegedűk és a klarinét éles visongatásai. És a nagy terem egyszerre megtelt szép, karcsu, homokon, pusztai levegőn termett rózsabimbókkal.

- Csárdás! - rikkantott a fiskális s megkezdődött az ősi tánc.

Csamangó Bogáthy Erzsikével, Fuchs Speck Arturnéval ugrott a tömegbe.

Bogáthy Erzsike Csamangónak második számú eszményképe volt. Barnapiros, gömbölyű, üde gyermek, a ki ugyancsak bele kapaszkodott Csamangó barátunk vállába. Félig behunyt szemmel, rezgősen járta a csárdást s Palit hasonló rezgésekre kényszerítette, bár ő egy másodperc alatt sokkal kevesebb számú rezgést végezett, mint Erzsike, úgy hogy ha szinekké változtak volna át, egészen más szín jött volna ki az egyikből, mint a másikból, - föltéve, hogy a tudományak a színekre vonatkozó megfigyelései helyesek.

- Miért nem jön ki hozzánk a szőlőbe? - szólott Erzsike, miközben pihenésképp valamivel kevesebb rezgést végeztek.

- Ha tudnám, hogy szívesen látnak, - felelt Pali hirtelen fölgyuló tekintettel.

A kis lánynak oly édes hangja volt, hogy a szíve is megremegett belé az embernek.

- Hogyne látnók szívesen? - felelt a kis leány. - Hisz a szőlőben úgy unja magát az ember!

Pál ur, kiben nem volt annyi intelligencia, a mennyi e mondat maliciájának megértéséhez szükséges, érezte, hogy szíve hevesebben dobog. Mielőtt azonban szíve még ennél is hevesebben dobogott volna, egy verejtéktől a fölismerhetetlenségig csurgó alak jelent meg mellette és meghuzta a kabátját. Fuchs volt. A boldogtalan rövid félóra alatt agyoncsárdászta magát. Ki volt kelve a képéből és az összes gyertyákat lobogásba hozta fújtatásával.

Pál ur teljesen abbahagyta a rezgést, ijesztő például szolgálván neki Fuchs elolvadása, helyére vezette Erzsikét és aztán így szólt Fuchshoz:

- Mi kell?
- Közeledik a pillanat.
- Miféle pillanat?
- Hát már megfeledekeztél? A pofon pillanata.
- Vagy úgy? Hát megcsináljuk?
- A mint tetszik.
- Nem akarsz még egy kicsit mulatni? Még nagyon korán van.

E pillanatban Csamangóban a Bogáthy Erzsike iránt érzett szerelem volt tulsúlyban és Speckné arca csak mintha ritka ködön keresztül sugárzott volna feléje. Azért nem is nagyon lelkesült Fuchs önfeláldozó eszméjeért.

A beszélgetés egyelőre megakadt, mert Csamangó és Fuchs a falhoz repültek. A teremben ugyanis megkezdődött az ugynevezett gyorspolka. Ez tulajdonképp Taravásár legerőteljesebb fiatalembereinek versenyfutása volt. A probléma ez: hogyan lehet a termet a lehető leg-rövidebb idő alatt minél többször körünyargalni. E tánc annyiban hasonlít a csárdáshoz, hogy ki-ki érvényesítheti az egyéniségét. Az egyik ifju kurjongat, a másik a lábaival iszonyukat dobban, a harmadik bakugrásokkal rohan körül, a negyedik a közönséget tapossa, taszigálja.

Az a fiatal óriás, a ki Csamangó-Fuchst a falhoz mázolta, éppen Speck Arturnét röpitette. Az asszony szép szőke haja már lebomlott a száguldásban s Pál ur arcát egy pillanatra elborította. E sűrű szőke hajnak selymes érintése elég volt arra, hogy a főttebb említett köd hirtelen szét-oszoljon és Speckné egész szépségében álljon Pál ur előtt. Mert ez az asszony valóban szép volt. Gazdag szőke haj, hosszú árnyékot adó szempillák és koromfekete szemek. Ilyen tulajdonságokkal még Budapesten is föl lehet tűnni, nem hogy Taravásáron. Nagyon érthető, hogy Csamangó szerelmes volt bele.

Egy percig elkábultan álltak a falhoz támaszkodva.

- Nos, megyünk a tett színhelyére? - kérdé hirlapírói nyelven Fuchs, a ki hamarabb magához tért, mert nem kapott semmit a Speckné hajából.
- Menjünk, - felelt határozottan Pali és megindultak abba a sarokba, a hol Speckné udvara táborozott.
- A gyorspolka alatt csináljuk? - kérdé utközben Csamangó.
- Nem lehet. Először, mert Specknét nem bírom körülhurcolni, másodszor meg, mert csak nem szaladhatsz utánam, hogy nyakon üss?
- Jó. Tehát megvárjuk a második csárdást.

Speckné udvarának középpontja Speck Artur volt, a férj. Magas, kövér, negyvenöt-negyvennyolc éves ember, rövidre nyírt deres hajjal. Oly sötéten ült ott, mint egy norvég fjord egy

decemberi éjszakán. Szurós tekintetét lassan, de biztosan hordozta körül a teremben és főképp azon a férfi-csoporton, melyből Speckné udvara állt. Mikor Csamangót és Fuchst közeledni látta, négy fjorddal sötétebb, tekintete még szurósabb és még lassabb, de biztosabb lett.

Ha kissé a dolgok mélyére tekintenek, be fogják látni, hogy Specknek jogosan adtam a norvég fjordok címét és jellegét, a szokásos dijak elengedésével. E külsőre neki belső okai voltak. Speckné szép volt, ő csunya. Speckné fiatal volt, ő (hozzá képest) vén. Specknét mindenki szerette, Specket nem szerette senki - még Speckné se. De ez még mind semmi. Specknének (ezt mindenki tudta) még lánykorában megjósolta a cigányasszony, hogy négy férje lesz... és Speck még csak a második volt. Bizony nem kellemes tudat egy férjnek, hogy utána még két más férfiu is boldogítani fogja azt az asszonyt, a ki most az ő törvényes hitvese.

- Én persze már nem is létezem, - szólt egy vidám hang, s ugyanakkor valaki Csamangó hátára ütött legyezővel.

Ez a harmadik ideál: özvegy Mák Sándorné.

Ez is csinos asszony volt és még hozzá kacér. A lehető legvilágosabb nyári mosókelmébe volt öltözködve, melyből hófehér bőre bőven villogott elő, különösen a nyak körül.

Özvegy Mák Sándorné nagyon szeretett volna már megint férjhez menni. Ugy látszik, azt remélte, hogy majd második férje is olyan rövid ideig sziveskedik élni, mint a néhai Mák Sándor. Három fiatal urat szemelt ki férjeül, de leginkább pályázott Csamangóra. Főfegyvere a kacérság volt, s ha egy óráig folytonosan foglalkozott Csamangóval, ez mindig arra az elhatározásra jutott, hogy megkéri. De a mint ott hagyta, kissé kijózanodott és azt mondta: Várjunk még!

- Rossz ember, velem nem is foglalkozik?

- Éppen magát kerestem. Parancsol egy tourt?

Mákné a legyezőt átadta Fuchsnak, s a következő percben Csamangó, karján az özvegygyel, ajkán a szuiindiánok csataordításával, tovaszárguldott.

Speck arca mintha egy kicsit kiderült volna, mikor Csamangót eltűnni látta. Julius közepén a fjordok is barátságosak: tegyük föl, hogy Speck arca most ilyen volt.

Féltette volna a feleségét Csamangótól?

Közeledett Fuchshoz, a ki Mákné legyezőjével hűsítette magát és a következő pár szót vetette neki oda:

- Maga még mindig olyan elfoglalt ember, Fuchs ur?

- Miért kérdi? - szólt Fuchs gyanakodva.

- Csak azért kérdem, mert a helyi sajtó sajnosan nélkülözi az ön működését.

Fuchs tágra nyílt szemekkel nézett Speckre. Ilyet Speck sohse mondott még neki. Mi történhetett? Fölnézett az égre, lenézett a földre, szerteszét nézett, a rejtély megoldását szimatolva. A nyitott ablakon át a kerti terrászra esett tekintete. Ott látta Perey Marcit, mint a kivert bikát, búsan inni. Összevesztek volna a kiadó és szerkesztő? Megfordult, hogy Specktől kérjen magyarázatot, ez azonban már eltűnt mellőle s másokkal merült élénk beszélgetésbe.

Szegény Fuchs nagy töprengésekbe kezdett.

Most mond neki ilyent Speck! Éppen most, mikor ő családi boldogsága ellen szövöget sötét cselt. Ha komoly volt a szó és Specknek vele csakugyan tervei vannak, akkor a tervezett merénylet után e terveknek örökre végük van.

Vagy megsejtett valamit Speck a merényletből, s most őt akarja ezzel a kis odavetett reménységgel jótékonyan befolyásolni?

Talán Perey Marci lett árulóvá? Hisz mindent hallhatott akkor éjjel ott a kávéházban, mert nem aludt, csak szundikált.

Marci árulóvá lett volna? Miért ne? A kiadóval szemben mindig vannak a szerkesztőnek bizonyos kötelezettségei. A kiadó sokszor előbbre való, mint a jó barát. A kiadó családi szentélye sokszor a szerkesztőnek is családi szentélye. A kiadó felesége sokszor... Fuchs nem folytatta az egyszerű bővített mondatok szerkesztését, mert nagy robogással megérkezett Csamangó és az özvegy.

Az özvegy oly édesen nézett Fuchsra, hogy ez azonnal átadta a legyezőt Csamangónak és ő maga Máknéval hanyatt-homlok belerohant a gyorspolkába... A mi ugy értendő, hogy négy másodperc múlva hanyatt esett és megütötte a homlokát.

A mint Fuchs eltűnt, Speck ott termett Csamangó mellett és így szólt:

- Csudálom, hogy Bogáthyék itt mulatnak.

- Miért?

- Nem hallottad? Haldoklik Bogáthyénak a bátyja, a gazdag egri kanonok. Legalább huszezer forint néz rájuk!

- Ménküt?

Csamangó tekintete villámgyorsan cikázott végig a termen. A mint meglátta Erzsikét, odarohant és táncba vitte. Mennyivel édesebb teher volt most ez a lány, mióta huszezer forinttal nehezebb lett.

...Perey sötéten ivott tovább...

Speckné, az özvegy és Erzsike viharos tengerré keveredtek össze Csamangó szívében. A haldokló kanonok egy kissé csillapította a vihart és Erzsike vonásai egyre tisztábban jelentek meg - hogy is mondjam? - Csamangó *kedélyének láthatárán*.

Speck arcán önelégültség jelent meg. Ha a felesége szép, - gondolá, - neki meg van esze. A két sakkhuzás, melyet Fuchs és Csamangó ellen tett, fényesen sikerültnak mutatkozott. Remélte, hogy elejét is veszi a kieselt pokoli tervnek, melyet csakugyan Pereytől tudott meg. Perey ezen a réven nagyobb előleget vett föl Specktől, ezért furdalta a lelkiismeret és ezért ivott oly kétségbeesett sötétséggel és hallgatagsággal egész éjjel.

Képzeltető Speck megdöbbenése, mikor az ügyes hadicsel ellenére, a mint a második csárdásra megadták a jelt, Csamangó és Fuchs határozottan Speckné felé irányozták lépéseiket.

Mit csináljon?

Megtiltsa a feleségének, hogy Fuchsszal táncoljon?

Oda álljon és torkon ragadja Fuchst a végzetes pillanatban?

Speck izgatott volt, mert érezte, hogy egy európai botrány előestéjén áll.

Abbahagyta a töprengést, mert tapasztalásból tudta, hogy úgy sem fog semmi okos dolgot kisütni.

Hanem odaállt az asszony háta mögé és így sziszegett a fülébe:

- Vigyázz, asszony! Nyujtsd ki a karodat, ha Fuchsszal táncolsz és tartsd magadat tőle távol.

Az asszony, kinek a sors négy férjet rendelt osztályrészül, megfordult és hidegen nézett az urára.

Tekintetében ez volt olvasható:

- Kellemetlen és fanyar vagy, édesem, de nem panaszkodom. Hisz' még kétszer fogok férjhez menni s akkor majd kiheverem a te korszakodat.

Szája pedig ezt mondta:

- Kérlek, Artur, úgy látom, Fuchs nincs becsipve, semmi okom sincs tőle óvakodni s úgy fogom a csárdást táncolni, a hogy jól esik.

Speck elsápadt. Sietve letette a kézelőjét s a pecsétnyomó gyűrűjét befelé fordította.

A végzetes csárdás megkezdődött:

A helyzet a következő volt:

○ Csamangó
Fuchs ○ ○ Speckné
○ Speck

A cigányok ezzel kezdték: *Ritka buza, ritka árpa, ritka rozs*. Utána jött: *Nem fuj a szél, nem forog a dorozsmai szélmalom*. Majd ez következett: *Piros bort ittam az este...*

A mint látni tetszik, ez még mind lassu csárdás. A helyzet maradt ugyanaz, a melyet a fönt-rajzolt mappa élénk tárt. Fuchs és Speckné egy helyben forogtak, rezegtek, Fuchs néha egy-egy lábgrimaszt vágott, Csamangó és Speck maradtak a maguk helyén.

Mikor a cigány a *Magas a rozmaring*-ot kezdte huzni, egy új bolygó jelent meg az égen, mely ekkor ilyen volt:

○ Csamangó
Fuchs ○ ○ Speckné ● Perey
● Speck

Az új bolygó Perey volt. A rendelkezésünkre álló csekély eszközökkel is igyekszünk föltüntetni, hogy a fejlődő dráma ez új alakja sötét kedélyhangulatban vonult ki a harc színhelyére.

Még egy kedély sötétedett el akkorára: a Specké. A mint azt rajzunk élénk színekkel ecseteli.

A cigány éppen másodszor kezdte a rozmaring magasságát hangsúlyozni, mikor egy rendkívüli dolog történt.

Ha francia regényt írnék, föladatom nagyon könnyű volna. Előhuzatnék Speckkel egy revolvert és lelövetném vele:

a) az asszonyt,

b) Fuchsot,

c) Csamangót,

d) Pereyt.

A francia Speck ezt nyugodtan tehetné, mert ott az esküdszék egyhangulag fölmentené. Nálunk azonban a szerző nem lövöldözhet ilyen könnyen, mert nem huzhatja ki hősét a legsúlyosabb következmények alól.

Ilyen csattanós és véres jelenetet tehát ne várjanak. Egészen más dolog történt a rozmaring megzenésített monografiája alatt.

Fuchs hirtelen, mintha a guta megsimitotta volna, megáll, elereszti Specknét és figyel. Előre hajtja a fejét és arca a legnagyobb feszültséget árulja el.

A zene erősen szólt és ennek hangjain kívül senkise hallott semmit. Senki, csak Fuchs.

- Mi az? - kérde az asszony, a férj, a szerelmes és az intrikus egyszerre.

Fuchs azonban szó nélkül elrohant, ott hagyva a haragvó szép asszonyt.

Mi történt?

A cigányok egy percre abbahagyták a muzsikát és akkor mindenki hallotta, hogy félreverik a harangokat.

Tűz van.

Ezt érezte meg Fuchs, mielőtt a többi még csak sejtette volna. Elfelejtett mindent, a kötelességtudás érzete elragadta.

Pár perc múlva a fiskális jelentette, hogy a Pislogó-tanyán van a tűz. A városon kívül. Mely hirre a multság vigan folyt tovább.

Tudni kell ugyanis, hogy a Pislogó-tanya a főadóvégrehajtóé volt, a ki foglalkozásánál fogva köznépszerűtlenségnek örvendett.

A beállott rövid zavar alatt Csamangó otthagyta Specknét és visszaszegődött Bogáthy Erzsikéhez, úgy okoskodván, hogy a kanonok nagybácsi állapota azóta valószínűleg még rosszabbra fordult.

Ez útjában még Mák özvegyének olvatag pillantása se tudta föltartóztatni. Erzsike határozottan tulsulyra vergődött.

Perey pedig elkapta Specknét és a csárdást teljes tüzzel járni kezdte. A helyzet most ilyen volt:

Perey ○ ○ Speckné
○ Speck

A mint látjuk, a váratlan fordulat s az elárult pofon elmaradása következtében a sötét pontok földerültek. Semmi baj.

Csak az történt, hogy a csárdás frissre fordulásának mindjárt legelején Perey hirtelen megcsókolta Speck Arturné hófehér vállát.

Az asszony elvörösödött, aztán észrevette, hogy a férje meglátta a dolgot és erre hevesen elkezdett sirni.

Speck látván, hogy most már mindenki meg fogja tudni a botrányt, érezni kezdte a közvélemény nyomását s pofonütötte Pereyt.

(A nemezis! - mondanák azok, a kik a görög tragédiákat ösmerik.)

Perey rögtön, még pedig hatalmasan, visszaütötte Specket.

(Mit mondanának erre azok, a kik a görög tragédiákat ösmerik?)

Ez volt a taravásári dinnyebál legkiemelkedőbb mozzanata.

Másnap Perey kihivta Specket, a ki a következő három okból visszautasította a kihívást:

1. Ő olyan aljas emberrel, a ki egy férjes nőt megcsókol, nem verekszik.

2. Mint kiadó nem verekedhetik a szerkesztővel.

3. A ki odáig süllyed, hogy egy kiadóval nyilvános helyen pofonütteti magát, nem verekszik.

A rögtön összehítt becsületbiróság kijelentette:

a) Egy férjes nőt megcsókolni nem diszkvalifikáló.

b) Perey rögtön lemondván, többé nem szerkesztő.

c) Perey azonnal visszaütvén a kiadót, a kiadó szintén *odáig süllyedt*, tehát verekedhetnek egymással.

A párbaj meg is történt, de korántsem volt olyan véres, mint a hogy a *Taravásár Érdekei* (szerkesztő Fuchs Izor) és a pesti ujságok megírták.

Elbeszélésemet, a hatás kedvéért, szeretném egy méla akkorddal, a kanonok halálával befejezni. De a kanonokok, a kiktől örökség várható, úgy látszik, nagyon hosszú életűek. Tehát csak azzal fejezhetem be, hogy Csamangó Pál eljegyezte Bogáthy Erzsikét, s - mint Fuchs a *Taravásár Érdekei*-ben írta, régi szokásom szerint, - „az ég áldását kérjük városunk ezen két nemes szülöttjének szép frigyére”.

-&-